A57
M17p5
M4

HOOGERE KRIJGSSCHOOL
BIBLIOTHEEK
U
4

DE

MILITAIRE GIDS.

TWAALFDE JAARGANG.

HOGERE KRIJGSSCHOOL BIBLIOTHEEK

HAARLEM,
DE ERVEN F. BOHN.
1893.

HOGERE KRIJGSSCHOOL BIBLIOTHEEK
8313

INHOUD.

Blz.

De Duitsche schietregels in hunne ontwikkeling geschetst, door J. C. SWAVING 1
Het vliegend legertje in het Noorderkwartier, Augustus—September 1787, door J. W. VAN ALPHEN, 1e Luit. der Infanterie. 29
Cavalerie bij eene colonne, door W. VOSMAER 52
Bloemlezing uit het ontwerp-legerwet van den Minister SEYFFARDT. 56
Brief van PETRUS NURKS 59
Citaten 60
Boekaankondiging 61
Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenl. tijdschriften. 63
De oefeningen van onze Vesting-Artillerie, door H. J. A. FEBER, 1e Luit. der Artillerie 65
De overgaaf van Mons (Bergen in Henegouwen) in 1830, door W. STARING, Kapitein der Infanterie 91
Taktische oefeningen op de kaart, door W. VOSMAER. . . . 126
Boekaankondiging 128
Citaten 133
Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenl. tijdschriften. 134
De overgaaf van Mons (Bergen in Henegouwen) in 1830, door W. STARING, Kapitein der Infanterie (*vervolg en slot*) . . 137
Een militaire begrafenis met een staartje, door P. H. CRAANDIJK. 172
De velduitrusting onzer Infanterie, door G. A. DE BRUIJN, Kapitein der Infanterie (*Met eene Plaat*) 183
Een nieuwe indirecte richtwijze voor de Veld-Artillerie, door J. 197
Boekaankondiging 201
Rusland's Westgrens (*Met eene Kaart*) 209
De moderne begrippen omtrent de vuurleiding, door J. C. SWAVING, Kapitein der Artillerie 245
De indirecte richting bij vestinggeschut, door J. C. SWAVING, Kapitein der Artillerie 255

Blz.
Het rookzwakke kruit, door J. A. FRANKEN, 1e Luit.-Adj. der Infanterie 273
De rechtsmacht van den militairen rechter 281
Citaten. 283
Boekaankondiging. 284
Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenl. tijdschriften. 285
Rusland's Westgrens (*Slot*), door J. 289
Het rookzwakke kruit, II, door A. J. FRANKEN, 1e Luit.-Adj. der Infanterie 309
Iets over het duel in de 17e eeuw, door D. M. E. DE RIDDER. 328
In de marsen van moderne slagschepen en kruisers 335
Boekaankondiging. 340
Citaten. 342
Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenl. tijdschriften. 343
Onze neutraliteit in Limburg, door G. (*Met eene Kaart.*) . . 345
De richtingen, door L. VON SCHMID 369
De dienstregeling van de Artillerie in liniën en stellingen . . 376
Algemeene wenken voor het optreden der verdedigende Artillerie, door J. C. SWAVING, Kapitein der Artillerie 380
Nog eens «Cavalerie bij eene colonne», door A. S. RUSSER, 1e Luit. der Infanterie 392
Een boek over de tactiek der Infanterie, door W. VOSMAER . 398
Eenige aanhalingen uit: «L'artillerie de campagne en liaison avec les autres armes», par le colonel Langlois 401
Boekaankondiging. 403
Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenl. tijdschriften. 506

De Duitsche schietregels in hunne ontwikkeling geschetst.

Veel waarde hecht het „fin de siècle“ aan het beginsel „goed geëquilibreerd.“

Gaarne toegevende, dat deze eigenschap persoonlijk toegepast tot minder gewenschte hoedanigheden leidt, als egoïsme of cynisme er het gevolg van zijn, eigenschappen die zeker niet tot nut van het algemeen strekken; zoo belet zulks niet dat bij de behandeling van *zaken* en bij het nemen van besluiten het *geëquilibreerd* zijn van den gunstigsten invloed is.

Niet het minst op militair gebied.

Bij den rusteloozen voortgang van de techniek, een voortgang, die niet te stuiten is, daar deze het gevolg is van den strijd om het bestaan van het fabriekswezen, verkeert een kleine mogendheid gelijk de onze, in uiterst moeielijke omstandigheden.

Hoe gaarne ook gelijken tred willende houden met dien vooruitgang, beletten hare finantieele krachten om tot proefneming op groote schaal over te gaan; terwijl zij, om ondervinding op te doen en gevolgtrekkingen te maken, slechts over een zeer beperkt materieel kan beschikken.

Het natuurlijk gevolg van dezen toestand is, dat men tracht zich te equilibreeren, om zoo doende na oordeelkundige voorlichting een afdoende beslissing te nemen en daartoe bij het buitenland te rade gaat ten einde, wel niet zoo spoedig als soms verlangd wordt, met zaakkennis een keuze te doen.

Bij de invoering van ons artillerie materieel is in de laatste 15 jaren die weg, wij gelooven gerust te kunnen verklaren met zeer goeden uitslag, gevolgd.

Bevreemdend is het zeker dat de Vesting-Artillerie, ten be-

hoeve der vorming en oefening van den troep en der tactische leiding van haar personeel, deze wijze van handelen niet tot de hare heeft gemaakt. Wel is waar bieden geen agenten van buitenlandsche huizen in dit opzicht de behulpzame hand en zijn geen prijscouranten over die onderwerpen ter beschikking; maar tegenover die meermalen betwijfelbare hulp telt ons Officierskorps krachten genoeg, die, in de aangegeven richting werkzaam, met oordeel en zaakkennis de *zoo noodige voeling* met den vreemde verkregen zouden hebben en waardoor aan het hoofdbestuur de gelegenheid ware geschonken door inkomende rapporten en meldingen zekerheid te krijgen aangaande den toestand, om naar aanleiding van dien beschikkingen te nemen.

Een kondschaps-dienst, van hoogere intellectueele strekking dan die te velde, heeft men zich niet ten nutte weten te maken.

Bovenstaande gedachte kwam ons voor den geest bij het lezen van het onlangs verschenen belangrijk boekwerk tot titel voerende: „Geschichte der Fusz-Artillerie-Schieszschule. Auf dienstliche Veranlassung bearbeitet von Kaehne-Zollner en Carp. Hauptleute und Lehrer".

Wij stellen ons voor dit werk hier nader in te leiden, tevens opmerkende, dat op het gebied van schietregels onze artillerie achterlijk is en in een stadium van groote onzekerheid verkeert; maar door bovenstaanden officieelen arbeid haar de gelegenheid wordt geschonken op *zekere* grondslagen en *zonder veel onderzoek* het standpunt in te nemen, dat haar plichtmatig toekomt.

Het werk is in drie deelen gesplitst: organisatie, gang van dienst en onderricht en ontwikkeling der schietkunst. Dit laatste is *verreweg* het belangrijkste, toch bevatten de andere hoofdstukken meerdere opmerkingen, die wij ons ten nutte kunnen maken.

Organisatie en dienstregeling.

De Fransch-Oostenrijksche oorlog van 1859, toen eerstgenoemde mogendheid met het getrokken voorlaad-kanon, systeem

Lahitte, in het veld toog, was voor Pruisen de aanleiding om, ter hervorming van zijn veldmaterieel, eene bestelling te doen voorloopig van slechts 300 getrokken achterlaadveldkanonnen.

Met dit feit treedt de schietkunst in Duitschland een nieuwe aera in, een tijdperk, dat door het weinige succes, dat de artillerie in de oorlogen van 1864 en 1866 te beurt viel, gevoegd bij den grooten tegenstand aan alle nieuwe zaken eigen, zeker niet in de eerste jaren tot ontwikkeling ware gekomen, als die artillerie niet een man gelijk den Generaal *von Hindersin* aan haar hoofd had gehad.

Zelf met de leiding der artillerie in den Deenschen oorlog belast, had hij daar de *vaste overtuiging* verkregen, dat het nieuwe materieel goed was, maar dat de artillerie slechts dan met gunstig gevolg dit voortreffelijk wapen zou kunnen gebruiken als de schietkennis in het vleesch en bloed van het wapen zou zijn doorgedrongen.

Aan den ijzeren wil en den rusteloozen ijver van von Hindersin gelukte het de talrijke moeielijkheden te boven te komen en met de uiterst beperkte middelen, die hem ten dienste stonden, de schietschool van 1867 te zien oprichten.

Zij was in den aanvang geheel afhankelijk van de Commissie van Proefneming, geleidelijk verkreeg zij meerdere zelfstandigheid, totdat in 1877 de laatste band met die inrichting verbroken werd. Die aanleuning was toen niet meer noodig; de grondslagen voor de schietschool waren gelegd, het betrof nu hare verdere ontwikkeling. De censuur van eene inrichting die het schieten uit een geheel ander oogpunt moest opvatten, zou op den duur ongetwijfeld van slechten invloed op de vrije ontwikkeling der school zijn geweest. Nu daarentegen kwam deze in rechtstreeksch verkeer met het wapen en konden de eischen van den troependienst zich vrij doen gelden.

De formatie der schietschool heeft van den aanvang af bestaan uit een staf, waartoe 4 officieren leeraars behoorden (twee voor de veld- en twee voor de vesting-artillerie), een veldbatterij en eene vesting-compagnie. Deze beide waren van

zeer geringe sterkte, de compagnie vesting-artillerie, feitelijk slechts eene halve, stond onder het bevel van een luitenant en telde 55 onderofficieren en minderen.

De behoefte om met 4 en 6 stukken te schieten, die zich *reeds in den aanvang* openbaarde en het latere verlangen om ook vuren te doen plaats hebben gelijktijdig door *twee* batterijen van *vier* stukken, waren oorzaak dat sinds 1877 het personeel allengs werd uitgebreid.

Jaarlijks werden twee cursussen gehouden, van October tot Februari en van Februari tot Juni. De daarbij gedetacheerde officieren woonden zoowel de schietoefeningen van de veld- als van de vesting-artillerie bij.

De scheiding dier beide wapensoorten in 1872 was hierop van geen invloed, daar men uitging van het beginsel, dat die Cursus nog het eenige aanrakingspunt was tusschen veld- en vesting-artillerie, zoodat de officieren op ballistisch-technisch gebied op de hoogte van het zusterwapen dienden te blijven.

Eerst in 1889 houdt ook deze laatste gemeenschap op en woont elk onderdeel slechts den cursus van het eigen dienstvak bij.

Het onderricht was in de eerste jaren op zeer eenvoudige leest geschoeid; het *leeren schieten* kwam volstrekt niet tot zijn recht, men bepaalde zich meer uitsluitend het nieuwe materieel te leeren kennen en dit te behandelen.

Wat de eigenlijke schietregels betreft, zoo komt eerst met 1875 daarin bepaalde verbetering. Jaren lang werd slechts driemaal 's weeks geschoten en hadden ook andere oefeningen plaats; zoo werd het krijgsspel één dag per week onderwezen; allengs verminderde dit en hield in 1886 op.

Het in beproeving geven van allerlei zaken en het deelnemen aan de beantwoording van onderwerpen, met het schieten in verband staande, werkte nadeelig op de eigenlijke bestemming der school, totdat sinds 1873 de meer krijgsmatige opleiding op den voorgrond trad.

Dat in de eerste jaren, toen nog geen zekerheid in de leiding bestond, de opmerkingen van de gedetacheerde officieren niet versmaad, doch integendeel op prijs werden gesteld, blijkt

uit de toen bestaande rubriek „Beschouwingen“ waarbij hun gelegenheid werd gegeven hun eigen denkbeelden te ontwikkelen en voorstellen tot verbetering te doen.

Na den oorlog van 1870 werd bijzonder de aandacht gevestigd op het maken van doelen, met de werkelijkheid overeenkomende; reeds in 1872 werd geschoten op schijven, welke infanterie in gevechtsformatie voorstelden en vuurde men op zich bewegende doelen; spoedig daarna kwamen de gemaskeerde doelen (bij ons eerst in 1886), terwijl sinds 1885 het vuur op den ballon captif beoefend werd. Ook leerde men toen bij het gelijktijdig vuur van meerdere batterijen op een doel de bezwaren kennen die aan waarneming, seingemeenschap en vuurleiding gesteld worden.

Op bovenomschreven wijze ontwikkelde de schietschool zich in verband met die van de veld-artillerie, totdat in 1890, gelijktijdig met de verplaatsing van die der Vesting-Artillerie van het schietterein te *Tegel* naar dat te *Juterbog*, een volslagen scheiding ontstond.

Geheel zelfstandig optredende, vond de laatste aldaar een terrein van dezelfde breedte als dat te *Oldebroek* dat, gedeeltelijk nog met bosch begroeid, de gelegenheid gaf de maskeering der tegenwoordige doelen op uitstekende wijze in toepassing te brengen, hetgeen het schieten leerzaam en overeenkomstig de werkelijkheid maakt. Detachementen infanterie en pionniers hakten het bosch zooveel dit wenschelijk was; de bouw van twee forten, voor eigen opstelling en voor doel dienende, werd aanbesteed en een Decauville baan door spoorwegtroepen aangelegd. Nogtans staat deze inrichting wat logies en hulpmiddelen betreft, verre achter bij die sinds jaren bij ons in gebruik is.

Het doel der schietschool werd bij het reglement van 1891 als volgt omschreven:

1°. Volledig schietonderricht aan de gedetacheerde Officieren en onderofficieren, *waarbij de practische, krijgsmatige vorming geheel op den voorgrond treedt.*

2°. Vorming van *schiet-onderwijzers* voor schietschool en troep.

3°. Verdere ontwikkeling der schietkunst op grond van eigen ervaring en *vorderingen van vreemde artillerieën.*

4°. Proeven omtrent materieel en deszelfs gebruik.

Jaarlijks hebben op de reeds vroeger gemelde tijdstippen twee cursussen, elk van vier maanden met 38 schietdagen plaats, die telkens door 20 officieren en 14 onderofficieren worden bijgewoond; terwijl om de drie jaar bovendien nog twee hoofdofficierscursussen, elk van een maand met 12 schietdagen, voorkomen waaraan telkens door 27 officieren en 14 onderofficieren wordt deelgenomen.

Daar de Duitsche artillerie 31 bataljons telt, zoo blijkt hieruit dat het gronddenkbeeld der instructie is: *uitstekend en langdurig* onderricht aan een beperkt personeel met het doel dat dit laatste *het geleerde in den troep verder zal voortplanten en tot ontwikkeling brengen.*

Nauwelijks te Juterbog werkzaam, gevoelde de schietschool behoefte aan verdere uitbreiding aangezien, de beide compagnieën niet voldoende waren om te beantwoorden aan de eischen, die de bezetting van drie batterijen stelde, gevoegd bij het personeel, noodig voor seindienst, waarneming, opname van doelen enz. en om deze laatste te bouwen, wacht- en werkdiensten te verrichten.

Dit leidde tot het aanvragen eener derde compagnie, tevens van bespanningen voorzien, om gelegenheid te geven den dienst en het gebruik van dergelijke compagnieën mobiele of positieartillerie te leeren kennen, aangezien het geaccidenteerde terrein bijzonder geschikt is om ervaring op te doen in dergelijke aanwending, die allengs op den voorgrond gaat treden.

Dit verzoek werd vooralsnog afgewezen.

Dergelijken toestand bij den onzen vergelijkende, waar een 60 tal paarden, 2 KM. draagbaar spoor aanwezig zijn en gewoonlijk de helft van het kampeerend personeel der seriën ter beschikking blijft voor andere diensten, leidt tot de veronderstelling dat de Duitsche schietschool met die rijke hulpmiddelen reeds jaren lang gewoekerd zou hebben.

Ontwikkeling der schietkunst.

In dit hoofdstuk wordt de vooruitgang in chronologische volgorde, maar tevens op zeer duidelijke wijze geschetst.

Men ziet den geleidelijken, maar stelselmatigen zekeren gang waarin die ontwikkeling plaats heeft. Vasthoudende aan het eenmaal verkregene, wordt telkens voortgebouwd.

Onverdeeld zijn de blijken van goedkeuring niet, die de schietschool van hoogerhand ontvangt; aanhoudend wordt, evenals bij ons het verlangen uitgedrukt dat meer aan de eischen der werkelijkheid (iets wat men hier gewoonlijk „de tactische richting" noemt) zal worden voldaan.

Maar dan is de schietschool, die anders niet schroomt, daar waar het de uitbreiding van haar eigen hulpmiddelen betreft, krachtig op te treden en ten opzichte van hare voorstellen vasthoudend te zijn, de bereidwilligheid zelve.

De herhaalde veranderingen getuigen van vereenvoudiging bij behoud van dezelfde beginselen. Maar ten laatste geraakt zij in 1890 uitgeput; aan de hooge eischen die de tactiek het recht heeft haar te stellen sinds de aanwending van rookzwak buskruit, brisante ladingen en de dubbel werkende buis, kan zij niet meer voldoen.

Hare bezwaren worden erkend en om deze op te heffen schroomt het hoofdbestuur niet tot eene hoogst ingrijpende verandering van het materieel over te gaan, door namelijk alle bronzen vuurmonden van een stalen ziel te doen voorzien.

En zoo zal die schietschool, door energieke leiding en rusteloos streven naar vooruitgang, in staat zijn te gemoet te komen aan de eischen die de toekomst haar zal stellen.

Een woord van lof zal men haar niet willen onthouden

Men treft niet aan het hinken op twee gedachten, evenmin z. g. *Principiën Reiterei*, zaken die het drievoudig nadeel hebben van uiterst kostbaar te zijn, den vooruitgang soms jaren te vertragen en het personeel, dat telkens volgens andere beginselen wordt *bewerkt*, gemis aan vertrouwen in te boezemen.

Mogen hare regels herhaalde vereenvoudiging vorderen, hare beginselen behouden de *weldadige stabiliteit van onaantastbare geldigheid voor onbeperkten tijd.*

Voorwaar een krachtige factor op militair gebied!

De schrijver verdeelt de ontwikkeling der schietkunst in tijdperken die rekening houden met de tijdstippen waarin de schietregels gewijzigd zijn. Dit zijn de jaartallen 1869, 1875, 1882, 1886 en 1890.

Doeltreffender komt het ons voor deze indeeling niet te volgen, maar het onderwerp te behandelen in verband met *onze* schietregels, tengevolge waarvan de Lezer een gemakkelijker overzicht zal erlangen. Om dit laatste niet te schaden, zullen tevens de minder belangrijke details achterwege worden gelaten.

Dientengevolge stellen wij de tijdperken aldus:

1°. Vóór den oorlog van 1870.

2°. Tijdens en na dien oorlog. (regels van 1869).

3°. Tijdens het verschijnen van onzen Leiddraad. (regels van 1875).

4°. Na het verschijnen van onzen Leiddraad. (regels van 1882 en 1886).

5°. Na de ontwikkeling der moderne technische middelen, als aanwending van rookzwak buskruit, brisante ladingen en dubbel werkende buizen. (ontwerp van 1892).

Onze ontwerp Leiddraad van 1892 zal hierbij geen punt van vergelijking uitmaken, dit achten wij overbodig aangezien deze in beginselen aanmerkelijk van den ouden Leiddraad afwijkt en geheel in strijd is met de door de Duitschers gevolgde opvattingen; bovendien zijn de bezwaren van tactischen en ballistischen aard, die er aan verbonden zijn, te ernstig om er levensvatbaarheid van te verwachten.

Vóór den oorlog van 1870.

Vóór het jaar 1830 berustte bij het gladde geschut het schieten op het schatten der afwijking van het enkele schot,

De aanslagen werden waargenomen, de grootte der afwijking geschat en daarop gecorrigeerd. Bij de oefeningen werden de eerste schoten tevens *aangewezen*, om daarna de correctie te bepalen. Op onbekende afstanden werd aanbevolen niet dan na drie schoten te corrigeeren, zijnde dan de grootte der fout duidelijker. In verband met den moreelen indruk waren (—) schoten boven (+) schoten te verkiezen. Op de gebruikelijke kleine afstanden voldeed deze handelwijze aan de toenmalige eischen.

Allengs kwam door de invoering van schootstafels verbetering en werd, als kenmerk van ingeschoten te zijn, aangenomen dat, bij ondiepe doelen, de schoten in nagenoeg even groot aantal en op overeenkomstigen afstand voor en achter het doel moesten inslaan.

Daar een correctie *nooit* na één schot volgde, kwam de handelwijze meer met groepschieten overeen en kostte veel munitie.

Het GKT. vuur werd nog niet goed begrepen, trouwens werd bij de oefeningen der vesting-artillerie niet met die projectielsoort geschoten.

Na de invoering van het getrokken geschut in 1859 werd op vooraf bekende afstanden gevuurd, de afwijkingen en de treffers werden na doels-opname *telkens aangewezen* en daarop de correctie gebaseerd.

Het vuur begon met proefschoten, liever te kort dan te ver, na elk daarvan werd gecorrigeerd; bij eenige oefening werd ondersteld dat, bij het aanbrengen eener doelmatige correctie, het 3e of 4e schot moest treffen en zoo ook de volgende, hetgeen, door den zeer korten afstand waarop geschoten werd, veelal plaats had.

Er waren geen kenmerken van ingeschoten te zijn, de oefening in krijgsmatige waarneming en het streven naar een bepaalde methode van inschieten kwam volstrekt niet tot zijn recht. In den Deenschen oorlog van 1864 bleek het hoogst onvoldoende van die handelwijze.

Na afloop daarvan belastte de Commissie van proefneming zich, in verband met het maken van schootstafels, ook een schietmethode te ontwerpen waarin trefkanstabellen en waarschijnlijkheidsfactoren voorkwamen.

Toch werd ook toen nog de grootte der afwijking geschat en daarop gecorrigeerd; was de afstand grooter dan de LS dan werd dit altijd gedaan, evenzoo als zij bij het eerste schot grooter dan LS_{50} was; bij kleiner afwijking dan LS_{50} werd alleen gecorrigeerd als meerdere schoten in denzelfden zin vielen. Meerdere vuurmonden namen de correctiën onderling over.

Op onbekende afstanden werd met een (—) schot begonnen en naderde men het doel door sprongen van 50 of 75 M. om daarna de opzethoogte te kiezen, die behoorde bij den afstand tusschen het (+) en het laatste (—) schot.

Een begin van grens- en groepschieten blijkt uit deze handelwijze.

Bij het indirecte schot tracht men niet meer, gelijk vroeger, na te gaan hoe hoog het projectiel over de dekking gaat, maar schiet men zich nu in tegen de dekkende kruin om daarna de baan zooveel te verleggen als met de pct. verhouding van (+) en (—) overeenkomt.

Bij het GKT. vuur bedraagt het I. tegen vrijstaande doelen 60 M., afzonderlijke correctie van OH. of T. is in het algemeen verboden.

Bij dit vuur tegen doelen dicht achter dekkingen wordt het gewenschte springpunt op 2 M. boven en ter hoogte van de kruin gesteld.

Deze regels waren in den Boheemschen veldtocht van 1866 te weinig bij het personeel bekend, dan dat gunstige uitkomsten daarvan te verwachten waren. Niettegenstaande het goede materieel bleek de schietvaardigheid onvoldoende en gaf dit aanleiding tot de oprichting der schietschool.

Tijdens en na den oorlog van 1870.

Kort na de oprichting der schietschool gaf deze verdere aanwijzingen, tevens uitvoerige regels voor het demonteerschot

en andere schietopdrachten. Tevens werd bij het GKT. vuur afstand gedaan van het schatten van het I. en de aanslag van springstukken vóór het doel tot grondslag genomen; terwijl ook werd aangegeven om bij ongunstig weder de T voor 100 of 200 pas te verminderen en afzonderlijke correctie van T. en OH. toe te laten.

Weinig personeel had zich in dien korten tijd de regels eigen gemaakt, de werking der belegerings-artillerie voldeed in den aanvang van den oorlog niet aan de verwachtingen. Toch vormde zich tijdens den duur van den oorlog een methode die in hoofdzaak nu nog bestaat. Het best leert men deze wijze van schieten kennen als men de orders verneemt, die gegeven werden aan de belegeringsbatterijen te *Essert* tegenover *Belfort* en die bij de andere belegeringen ook in toepassing kwamen.

„Is het eerste schot (+) of (—) waargenomen, zoo volgt da„delijk een krachtige correctie voor meerdere honderden passen „om zeker te zijn een volgend schot in tegengestelden zin te „verkrijgen. Heeft dit plaats gehad, dan halveert men zoolang „totdat men gelooft nagenoeg de juiste OH. te hebben ver„kregen. Bij het daarop volgende fijnere inschieten mag ver„der eerst gecorrigeerd worden als na een reeks van schoten „men zich een duidelijk overzicht omtrent de ligging van het „gemidd. trefpunt kan maken."

Het is dus het tegenwoordige grens- en groepschieten in meer algemeene bewoordingen gesteld.

Na de wederoprichting der schietschool, onmiddellijk na den oorlog, trad geen voldoende verbetering in; het was naar aanleiding daarvan dat zij de uitdrukkelijke opdracht kreeg om maatregelen te nemen, die een betere schietopleiding der artillerie ten doel hadden.

De regels van 1875, *die voor den vooruitgang van de grootste beteekenis zijn*, waren hiervan het gevolg.

Tijdens het verschijnen van onzen Leiddraad.

Het was een gelukkige gedachte bij het ontwerpen van onzen Leiddraad de Duitsche regels van 1875, die zulk een in-

grijpende verbetering in de schiettheorie vormden, te raadplegen en de beginselen, die er in waren neêrgelegd, over te nemen. Te meer daar ons materieel het Duitsche zeer nabij kwam in alle opzichten.

Dientengevolge stonden wij in het jaar 1880 niet bij Duitschland ten achter en hebben wij door deze wijze van handelen *nog altijd het voordeel* om, zonder opoffering van eens aangenomen en door langdurig gebruik eigen geworden beginselen, de wijzigingen aan te brengen, die Duitschland allengs *noodzakelijk* heeft geoordeeld *en die tot dusver nog niet door ons zijn overgenomen.*

De regels van 1875 verschillen in hoofdzaak slechts weinig van onzen Leiddraad.

Bij het G. vuur had men ook de groote correctie 1e grens, zijnde $^1/_{10}$ van den afstand.

Hoofdzakelijk bestond het verschil in het grensschieten, daar het *herhalen* der nauwe grensschoten en de ingewikkelde bepaling van g, k of $^1/_2$ (g+k), die er het gevolg van is, *nooit* in Duitschland gebruikelijk is geweest. Men bleef doorhalveeren totdat de nauwe grens beneden 2000 M. $2^0/_{00}$, daarboven $4^0/_{00}$ bedroeg en had de keuze van een der OH. van de nauwe grens voor de groep.

Ontegenzeggelijk was dit grensschieten veel eenvoudiger en krijgsmatiger dan het onze; toch dient men op te merken dat, bij het vuur uit meerdere stukken de Duitsche regels, waarbij de stukken gezamenlijk de nauwe grens bepaalden, bij onzen leiddraad in nauwkeurigheid ten achter stonden. Dit werd reeds zeer spoedig erkend en veranderd.

Het groepschieten en het corrigeeren voor de breedte-afwijkingen komt met onze wijze van doen overeen, evenzoo het vuur tegen doelen achter dekkingen.

Daar de „Batterie-Latte", waarbij de afwijkingen *gemeten* worden, nog niet was ingevoerd, bepaalde men zich tot het doen afbakenen der richting door batterij en zijpost en dan bij afwijkingen in tegengestelden zin eene beslissing te nemen; bij afwijkingen in denzelfden zin waargenomen, *steeds* een (?) te stellen en niet gelijk bij ons het (+) of (—) af te leiden uit de

rondborstige verklaringen van een tweetal willekeurige personen.

Wat het GKT. vuur betreft zijn de afwijkingen de volgende:

Het I. bedraagt tegen vrijstaande doelen 25 à 50 M., afhankelijk van de breedte van het doel.

Wegens de groote spreiding der springpunten worden geen correctiën dan na twee schoten aangebracht.

Het I. wordt *nagegaan* door parallel vooruit- of terug te gaan totdat springpunten in tegengestelden zin voorkomen en vervolgens wordt met het (—) schot doorgeschoten.

Eerst daarna wordt bij ieder stuk *de SH. nader geregeld* door opheffen of strijken der baan.

Bij het GKT. vuur tegen doelen dicht achter dekkingen is het I. 10 M. en de SH. 3 à 4 M. en wordt de halveering in plaats van tot 50, tot 25 M. voortgezet. Bij nagenoeg gelijke ligging van het springpunt is de regeling van het vuur dus veel eenvoudiger dan bij ons, bij gebruik der methode: groote en kleine T.

Ten opzichte van het GKT. vuur stond alzoo, van het tegenwoordige standpunt beschouwd, onze leiddraad bij Duitschland ten achter om de volgende redenen:

1°. veel te groot I.

2°. het niet toepassen van het z. g. *wisselvuur* tot het *nagaan* van het I., daar onze vuurmonden reeds *dadelijk* geindividualiseerd werden.

3°. het corrigeeren reeds na *één* schot, niettegenstaande de groote spreiding der springpunten.

4°. gemis aan aansluiting der regels voor vrijstaande en gedekte doelen en de ingewikkelde methode, die er het gevolg van was.

5°. veel te groote uitgebreidheid.

Na het verschijnen van onzen Leiddraad.

Waren de vroegere tijdperken voor ons meer van geschiedkundige beteekenis, dit tijdvak is van *actueel belang*.

Leverde onze leiddraad aanvankelijk eenig bezwaar op voor de oudere officieren, de jongeren werden er in opgebracht,

niemand gaf zich rekenschap hoe die ingewikkelde bepalingen bij den toestand van het werkdadige in toepassing zouden kunnen komen, integendeel iedereen was er meê tevreden.

Niet alzoo in Duitschland, naar eenvoudige en krijgsmatige regels is dadelijk behoefte.

Dit leidde tot de *ingrijpende* verbeteringen van 1882, die in 1886 nog eenige wijziging ondergingen ten behoeve van het GKT. vuur uit mortieren en om het initiatief van den leider meer op den voorgrond te doen treden.

Die groote verbeteringen heeft men bij ons *ten eenenmale miskend.* Zij komen op het volgende neêr.

Eenvoudiger bepalingen voor het afronden. Opname van voorschriften omtrent terreinhoek en miswijzing van quadranten.

Sneller inschieten door de correctie 1e grens tot *de helft* (ruim 4 LS_{50}) terug te brengen.

Onder het grensschieten gaan de vuurmonden bij het G. vuur met de eerste halveering uit elkaâr. (Deze verandering bleek zoo doeltreffend, dat zij bij het Br. geschut nog steeds wordt gevolgd).

Groepschieten met de OH. van een der nauwe grensschoten, later met het gemiddelde van beide.

Eenvoudiger correctie voor breedte afwijkingen, door alleen te corrigeeren voor afwijkingen grooter dan 2 BS_{50} en later als in de groep 4 à 6 schoten naar dezelfde zijde vallen; verder geen correctiën minder dan $1^0/_{00}$.

Mindere beteekenis van het eigenlijke demonteervuur, waarvoor de grens tot 1100 en 1500 M. wordt gesteld.

Invoering der „Latten-Combination", geheel overeenkomende met onze waarneming met peiling uit twee posten, welke zeer goede uitkomsten opleverde totdat de invoering van het rookzwakke buskruit haar verder gebruik belette.

Invoering van het „planschieszen" met onze regeling van het vuur volgens de gegevens der kaart overeenkomende. Rangschikking van den inhoud der bijzondere schietopdrachten op de wijze en in de volgorde, gelijk de vragen zich voordoen, welke de leider zich stelt bij de uitvoering van het vuur.

Verkiezing van grooter eindsnelheid, dus grooter lading, boven grooter trefkans bij het indirecte bresschot en zulks op grond der Graudenzer proeven.

Afschaffing van het *individueele* GKT. vuur, dat van nu af steeds door de vuurmonden als één wordt uitgevoerd.

Krijgsmatige bediening waartoe tevens het *sectie's- en laagsgewijze laden* wordt voorgeschreven.

Uitdrukkelijk verbod van het geknutsel, waarbij naar bepaalde SH. wordt gestreefd.

Herinnering om toch vooral geen correctiën dan na twee schoten uit te voeren.

De eigenschap van het onveilig maken wordt bij de GKT. op den voorgrond gesteld, evenzoo de verdeeling van het vuur.

De wetenschap van te lang brandende sasringen moet vooraf door vermindering van T. veronzijdigd worden.

Voor aanslagen bij den aanvang van het vuur wordt eerst de T. verminderd; later wordt *ten gevolge van de vele soorten van buizen* bij de L. Kanonnen baansverheffing bevolen.

Het GKT. vuur tegen doelen dicht achter dekkingen wordt eenvoudiger, geen bepaalde I. en SH. worden vastgesteld, maar door parallel vooruit en terug te gaan het doel binnen de grenzen van 50 of 25 M. gebracht, waarna de gegevens gekozen werden die hoofdzakelijk springpunten (—) opleveren.

In 1886 ondergaat dit vuur nog verbetering, de verheffing die de *rasante* baan *moet* ondergaan, wordt op den voorgrond gesteld en dientengevolge een I. van 25 M. bij een SH. behoorende bij een I. van 60 M. als de gewenschte aangenomen.

Bij het GKT. vuur van geschut met gekromde banen blijft, evenals bij het G. vuur, bij ieder stuk het eerste schot buiten rekening; de vuurmonden worden ook hier als één beschouwd, de grens tot 25 M. vernauwd en met de halveering doorgeschoten.

De waarneming van een zijpost beslist zoo mogelijk altijd over het (+) of (—).

De batterij is ingeschoten als van 6 of 8 schoten een schot (+) is.

Zoo doende was de Duitsche artillerie, wier materieel ge-

heel in overeenstemming was van dat hetwelk nu nog bij ons in gebruik is, in 1886 tot regels gekomen die, volgens het oordeel van den schrijver, op practische grondslagen waren gebouwd en verder uitgewerkt, en die in de volgende jaren volkomen overgingen in het vleesch en bloed van den troep.

Die regels nu zijn, op eenige geringe afwijkingen na, (b. v. het *ook* gezamenlijk met G. inschieten der mortieren bij het GKT. vuur tegen doelen achter dekkingen) *dezelfde* als die, welke voorkomen in de „Proeve van een Leiddraad". 2e druk 1892.

De aandacht zij hierop gevestigd omdat wij steeds hebben aangedrongen op voeling naar den vreemde; vooral voor onze artillerie, die deze voeling door den ouden Leiddraad in 1880 vrij goed had verkregen, en allengs het spoor meer en meer bijster raakte, was dit hoog noodig.

Men heeft ons tegengeworpen, dat het verkrijgen van inlichtingen niet mogelijk was, eene opmerking die wij *nooit als ernstig hebben beschouwd.*

Nu echter is het *bewijs overtuigend geleverd* dat onze opvatting *juist* was; er bestaat volledige overeenstemming tusschen de Duitsche regels van 1886 en de „Proeve"; eene gelijkheid die grooter blijkt, dan wij hadden kunnen verwachten.

Maar dit alles belet niet dat het ongelukkige veroordeel dat ons heeft beheerscht, nu tot gevolg heeft dat onze artillerie, na *tien* jaren van proefnemingen en ontwerpen, niet eens het standpunt van 1880, *dat vroeger zoo krachtig werd ingenomen*, op het schietgebied heeft kunnen behouden; in plaats van voorwaarts te streven, is ontegenzeggelijk in meerdere opzichten eene schrede achterwaarts gedaan. Verwarring en onzekerheid van methode zijn er voor den troep nu de wrange vruchten van.

Na de ontwikkeling der moderne technische hulpmiddelen.

Is het *vorige* tijdperk voor onze artillerie, die zich nog niet op het gebied der moderne techniek heeft bewogen, van *actueel* belang, het nu volgende zal voor haar van *toekomstig* belang zijn.

Tot recht begrip der zaak, wenschen wij den Lezer, die de tactiek van den vestingoorlog in hare laatste jaren gevolgd heeft, te herinneren aan de zoo veranderde inzichten dienaangaande en die hoofdzakelijk het gevolg zijn van de denkbeelden van den Generaal *von Sauer* en van de meer geleidelijke uitwerking dier voorstellen door den Generaal *Wiebe*, neêrgelegd in een belangrijken arbeid, die voor zoo ver wij weten, hier te lande weinig bekend is geworden.

Het gevolg van deze uiteenzetting van beginselen, die trouwens ook in Frankrijk beaamd werd, (getuige de geschriften van G. G. in de Nouvelle Revue en van „Un pionnier", achter welke pseudoniemen een hoogst begaafd artillerie-officier en een generaal der genie van naam schuilen), was dat het vroegere begrip, dat omtrent den vestingoorlog bestond, wordt losgelaten en men er toe overgaat daaraan een andere gedaante te geven.

Men stelt zich nu meer een vestingslag voor die, de *buitenlandsche hooge terreinen daarbij wel in aanmerking genomen*, den veldslag meer nabij komt. Zonder hierbij een episode uit den oorlog te willen schetsen, die in een dag afspeelt, belet deze nieuwe opvatting niet, dat men een korter verloop dan tot dusver aan de belegering wil geven.

Als eerste middel is daarvoor noodig een overstelpend, verpletterend vuur op *groote* afstanden; dat uit een artilleristisch oogpunt minder rekening houdt met het juistheidsschot van vroeger en er het onveilig maken meer voor in de plaats stelt; dat, van een tactisch standpunt beschouwd, het onmiddellijk optreden vordert van eene positie- of meer mobiele-artillerie, die in verplaatsbaarheid de veld-artillerie nadert. Echter wijkt dit vuur in ballistischen zin daarvan in zoover af, dat naast de bestrijkende baan van het veldgeschut, het boogschot dier zwaardere batterijen meer op den voorgrond treedt en daardoor de maskeering en het geaccidenteerde van het terrein zooveel beter tot hun recht komen.

Krachtige technische middelen bevorderden de uitvoering dezer denkbeelden die, gelijk hieronder zal blijken, in het Duitsche ontwerp van 1892 belichaamd zijn, nadat aldaar

reeds in 1890 de noodige voorbereidingen waren getroffen om de regels in overeenstemming te brengen met het nieuwe materieel.

Deze technische middelen waren: het rookzwakke buskruit en de brisante springlading, verder nog het meer algemeen gebruik der dubbel werkende buis.

Het rookzwakke buskruit bevorderde in de eerste plaats het snelle vuurtempo, aangezien de waarneming der eigen schoten er door gebaat wordt; niet alleen voor de batterij zelve, maar vooral voor de talrijke groepen van batterijen die men zich voorstelt in de toekomst in elkaârs nabijheid aan te leggen. Verder geeft dit buskruit, dat geen rookverschijning van beteekenis oplevert, de gelegenheid te woekeren met de maskeering van het terrein.

De invloed van dit buskruit op de schietregels is voor den *aanvaller vooral* merkbaar; eenerzijds een behoefte aan regels welke door eenvoudigheid die der veld-artillerie zeer nabij komen; anderzijds het besef dat men niet meer, gelijk tot dusver, 's vijands plaatsing nauwkeurig zal kunnen bepalen en dientengevolge afstand moet doen van het juistheidsschot. De tot dusver gevolgde methode om door peiling van uit twee plaatsen het vuur te leiden, treedt op den achtergrond; men moet zijn toevlucht gaan nemen tot uitstekende kijkers van groot vermogen en in de aanwijzingen, die een *uitsluitende* zijpost, rechtstreeks waarnemende, zal geven.

Daarbij komt veel meer dan tot dusver het vuren volgens de gegevens der kaart, wat uit den aard der zaak meer een onveilig makend dan een juistheidsschot is, tot zijn recht.

Opzettelijk vestigen wij op deze omstandigheid meer bepaald de aandacht, omdat de bij ons in den laatsten tijd in gebruik zijnde methode, waarbij de indirecte richting, de vuren volgens de gegevens der kaart en het waarnemen met dezelfde werktuigen plaats hebben, ons de overtuiging heeft geschonken dat men het zwaartepunt is gaan leggen op de waarneming met peiling, daar waar die naar de tegenwoordige begrippen zelden met groote nauwkeurigheid meer mogelijk zal

wezen en juist het vuur volgens de gegevens der kaart en de rechtstreeksche waarneming door een zijpost op den voorgrond treden.

Ongetwijfeld zal zich binnen eenigen tijd ook hier te lande de vraag voordoen of de waarneming met peiling, tengevolge van het in gebruik komen van rookzwak buskruit, niet gelijk in Duitschland, geheel ter zijde moet worden gesteld.

Onze denkbeelden aangaande dergelijke waarneming, welke wij nog steeds onderschrijven, achten wij bekend [1]). Vooral onze mindere ingenomenheid met de theorie der „recoupements", leidde er toe het nieuwere beginsel van onveilig maken meer ingang te doen vinden door nl. bij gering verschil van afwijkingen (ter beoordeeling van den leider en geheel afhankelijk van den toestand) de schoten met (±) aan te geven en met beide teekens in rekening te brengen.

Hoewel wij alzoo de waarneming met peiling als minder krijgsmatig, achterstelden bij rechtstreeksche waarneming door een zijpost en ook reeds aandrongen om naast de schotsgewijze observatie, die der algemeene ligging van de schoten, burgerrecht te doen verkrijgen, dus eerder tot hare afschaffing geneigd zouden zijn, is er eene omstandigheid die alsnog voor het behoud pleit.

Het geval zal zich nl. hoe langer hoe meer voordoen dat onzichtbare doelen naar de gegevens der kaart beschoten worden en dan is, vooral bij de nieuwere denkbeelden omtrent onveilig maken, daar de springpunten steeds zichtbaar blijven, *eene waarneming volgens de gegevens der kaart* mogelijk. Dergelijke waarneming vordert zuivere kaarten en terreinvoorwerpen waarvan de ligging in het terrein en op de kaart *vooraf* zijn gecontroleerd; voor eene belegerings-artillerie moeielijk te vervullen, moet men dezen *eisch* aan een *verdedigende* artillerie *bepaald stellen*.

Dit geval is dan ook voorzien en omschreven op bl. 52 § 17 van het ontwerp tot regeling der indirecte richting en waarneming en leidt tot het behoud der waarneming

---

[1]) Zie „Proeve" bl. 51.

met peiling, welke o. i. echter niet meer dien omvang mag hebben, dien men er de laatste jaren aan heeft toegekend.

Dezerzijds zag men gaarne meer tijd besteed aan waarneming met den kijker *Sprenger*, bij de Duitsche batterijen van 15 en 12 cM. reeds eenige jaren ingevoerd, waarvan de prijs van *f* 450.— ons niet behoeft af te schrikken, daar die zijn rente ruimschoots zal opleveren.

De bij ons in gebruik zijnde kijker met verdeelden rand is door geringe helderheid voor de plaatsbepaling bij rookzwak buskruit op de toekomstige afstanden (boven de 2000 M.) *niet* geschikt; terwijl zijn eigenschap van juistere waarneming der afwijkingen, nu van *geen invloed* meer zal zijn, aangezien het verkrijgen van *een zelfde* peilpunt door twee posten, *onmogelijk* wordt.

Bovendien bezit de kijker *Sprenger* den verdeelden boog van 30°, noodig om hulpdoelen vast te leggen.

Tevens veroorlooven wij ons er met nadruk op te wijzen, dat de vuren volgens de kaart geregeld, eerst dan behoorlijk in toepassing zullen komen als de verdedigingsliniën van kaarten op de schaal van $^1/_{10000}$ voorzien zijn; het personeel op de forten de ligging der terreinvoorwerpen, die in aanmerking komen, vooraf met de kaart heeft gecontroleerd en de kaarten zelve van tijd tot tijd worden bijgehouden.

Wat de schietoefeningen betreft, volgens de kaart geregeld, zoo zullen deze *eerst dan beteekenis* verkrijgen, als op de heide terreinvoorwerpen zijn aangebracht; waardoor eenigermate aan den toestand, gelijk in de liniën, zal worden tegemoet gekomen.

Zooals Welischko het ook opmerkt, is bij het vuren volgens de kaart, ten opzichte der juistheid, de verdediger zeer in het voordeel. De onveilig makende beteekenis, die de Duitsche regels er aan *moeten* schenken, omdat deze zich op den aanval baseeren, behoeven wij nog niet *in die mate* aan te nemen.

Het tweede technische middel is de brisante granaat, in zijne dubbele functie van trechter- en strooiings-projectiel.

Dientengevolge treedt het zuivere demonteervuur, dat slechts op zeer korte afstanden kan worden uitgevoerd, van de baan.

Verder geraakt het begrip van zuivere waarneming der zijd. afwijkingen er door op den achtergrond, daar de groote aardmassa die verplaatst wordt, geen juistheid van observatie meer mogelijk maakt.

Ten derde doet zich de vraag voor of het rasante vuur met gewone granaten niet doelloos wordt tegen batterijen; in Duitschland heeft men bij de invoering der brisante G. tegen deze doelen reeds de beperking gemaakt, dat bij rasante baan de invalshoek minstens 10° (afstand 3000 M), bij gekromde baan 30° moet bedragen. Deze bepaling achten wij voor onze lage terreinen, die zelden terreinplooien opleveren en geen ingezonken batterijen toelaten, waar daarentegen de dekking meermalen uit een geringen veenhoop zal bestaan, niet onvoorwaardelijk gewenscht.

Van veel grooter beteekenis is de invoering der brisante G. op de schietregels zelve. De omstandigheid dat dit projectiel voor de waarneembaarheid van het (+) of (—) der springpunten uiterst lastig is, *leidt* daartoe.

Grens- en groepschieten met gewone G. en overgang tot brisante G. zal even als bij de veld-artillerie het meest gewenscht zijn en de beste waarborgen voor een goede baan geven.

Maar dergelijke handelwijze zou bij de vesting-artillerie, waarbij de vuurmonden na de eerste halveering uit elkâar gaan, *uiterst veel munitie en tijd vorderen*..

Het gevolg is daarvan geweest, dat men getracht heeft de vuurmonden steeds als één te beschouwen, maar dat de uitkomsten bij het bronzen geschut van dien aard zijn geweest, dat men dit middel onmogelijk heeft kunnen toepassen.

Op grond daarvan heeft men, tevens rekening houdende met de meer veldmatige aanwending van het geschut in de toekomst, niet geaarzeld *alle bronzen vnurmonden van een stalen ziel te voorzien.*

De regels worden nu heel eenvoudig en behelzen slechts twee rubrieken: projectielen met schok- en tijdbuis. In *beide* gevallen wordt altijd met de projectielen voorzien van schokbuis

de wijde grens van 100 M. (4 L.S_{50}) gezamenlijk geschoten.

Bij projectielen met schokbuis doen de gezamenlijke stukken daarop dadelijk een groep met de OH van een der wijde grensschoten, van deze OH gaan zij over tot die van het andere grensschot als de drie eerste schoten in denzelfden zin vallen. Men is ingeschoten als van 6 schoten er 2 tot 4 (—) zijn; gaat die verhouding verloren dan corrigeert men voor 25 M., komt men buiten de OH der grens, zoo wordt deze op nieuw gezocht.

Na de uitdrukkelijke bekentenis der Duitschers, dat het als één beschouwen van Br. vuurmonden bij het juistheidsschot niet mogelijk is en rekening houdende met de omstandigheid, dat onze vesting-artillerie vooreerst geen brisante granaten te wachten heeft, ten behoeve waarvan juist dit gezamenlijk grensschieten moet voorafgaan, achten wij proeven in dien geest overbodig; de vraag blijft slechts, zouden wij, ook zonder brisante G. bij het stalen geschut, die nieuwe schietregels, zeker zeer aantrekkelijk door hunne eenvoudigheid, willen overnemen?

Ontkennend moeten wij daarop antwoorden, ons stalen geschut, 75 kanonnen van 15 cM. en 150 van 12 cM. L.A. staat vooreerst in aantal te zeer bij het bronzen ten achter.

Daarbij zullen wij, de Duitsche regels van 1886 volgende, bij het vuur tegen troepen, bij *elk* GKT.-vuur en bij alle vuren volgens de gegevens der kaart [1]) de vuurmonden als één kunnen aanwenden.

Het geval zou dus beperkt blijven tot het G. vuur tegen batterijen en dan zal men ons toegeven dat de ruwere methode, hoe krijgsmatig ook en voor de vernielende en uitgebreide uitwerking der brisante G. wellicht geschikt, niet past bij de zooveel mindere uitwerking der gewone G., die tijdens het groepschieten zooveel beter waarneembaar blijft.

Evenmin zou een hervorming van het materieel, door dit van stalen zielen te voorzien, ons toelachen; tenzij de scheikundige werking van het rookzwakke buskruit in Br. vuurmonden daartoe mocht noodzaken.

---

[1]) Proeve bl. 35 onderaan.

Daarentegen lacht ons, *vooral met het oog op de accesverdediging*, de toekomstige aanschaffing van snelvurende kanonnen, als deze door eenvoudige pantserinrichting beschermd worden, veel meer toe en komt dergelijke handeling voor meer te zijn in overeenstemming met de richting waarin wij ons in het vervolg zullen gaan bewegen.

Wat het gebruik der projectielen met tijd- of dubbel werkende buis betreft, alzoo der GKT. en der brisante G. als strooiings-projectiel werkende, zoo bepalen de regels, gelijk reeds gezegd is, eerst gezamenlijk grens- en groepschieten met schokbuis (bij dubbel werkende buis de z. g. „Todtstellung") en wordt eerst op de eene of, zoo dit niet gaat, op de andere wijde grens nagegaan of de verhouding van 2 à 4 (—) op de 6 schoten aanwezig is, waarna de T. wordt genomen bij dien afstand behoorende en tot 50 M. afgerond.

Het te lang branden der sasringen wordt vooraf veronzijdigd. De SH. wordt door verandering der OH. op gemiddeld 10 à 15 M., alleen bij rasant vuur op korte afstanden op gemidd. 5 M. geregeld.

Aanslagen worden door opheffing der baan met 50 M. veronzijdigd; alleen dan wanneer men zeker is van de juiste baan, is afbreken in T toegelaten.

Nadat de SH. geregeld is, heeft wisselvuur plaats door te schieten met de gegevens van den gevonden afstand en van twee afstanden, die 50 M. parallel meer en minder zijn. Was vooraf opheffing der baan noodig geweest, dan zijn uit den aard der zaak die twee laatste afstanden 50 en 100 M. minder.

Bij gelegenheid tot juiste waarneming (vooral door één zijpost) wordt dit wisselvuur beperkt.

Moet op nieuw met tijdbuis worden geschoten, zoo wordt de grens van 100 M. laagsgewijze gezocht.

Gaat men deze regels na, dan blijkt in de eerste plaats, dat het *laagsgewijze* laden der batterij van 6 stukken *regel* is geworden. Daarbij in aanmerking nemende dat het groepschieten met schokbuis het verdere vuur voorafgaat, vordert

dit ontegenzeggelijk veel munitie. Sasringen van zuiveren, niet te langen brandtijd zijn, om geen verdere uitbreiding te geven na het inschieten in de eerste plaats noodig; *anders toch is het sectie's-gewijze laden verre te verkiezen.*

Bijna uitsluitend wordt de SH. door correctie in OH. gewijzigd; de Duitsche artillerie die verschillende soorten van buizen heeft en regels heeft moeten vaststellen die zoowel voor de brisante G. als de GKT. gangbaar zijn, daarbij tevens rekening moest houden *met de veranderingen die in de projectielen zelve werden aangebracht*, was reeds sedert 1890 bedacht het voorkomen van A. en het regelen der SH. *uitsluitend* door wijziging der OH. te bewerkstelligen. *Vooral* voor de brisante G. met 120° tophoek heeft dit *minder bezwaar*, terwijl bij het reglementair laagsgewijze laden die correctie op elk oogenblik kan worden toegepast.

Of deze wijze van handelen, *noode* ingevoerd om een *eenvormigen* regel voor de *verschillende types van buizen en van projectielen* te vinden, voor onze artillerie geschikt zou zijn, die slechts *GKT. met één soort* van buis gebruikt en een sasring bezit over welks brandtijd men vooraf weinig zekerheid heeft, betwijfelen wij zeer en zouden wij ons in dit opzicht aan de doelmatig gebleken Duitsche regels van 1886, gebaseerd op het materieel dat wij nog bezitten, willen houden.

Onze artillerie, *voorzien van tijdbuis* zal in den *aanvang* van het vuur wel degelijk met T correctie moeten rekening houden om tot een „dagtempeering" evengoed als tot haar „dagafstand" te geraken; overigens zal zij de correctie in OH. dienen te gebruiken, tenzij deze laatste tot correctiën boven de 50 M. aanleiding geeft.

Nu wij in de laatste jaren in een verkeerden koers zijn verzeild, is het van belang de bondige critiek van officieele Duitsche zijde aangaande de uitsluitende T correctie te vernemen. Deze luidt als volgt:

„Correctie in OH. is eenvoudiger en minder tijdroovend „dan T correctie, zij is bij geladen vuurmonden uitvoerbaar „en geeft de gelegenheid dadelijk *laags-*, niet *sectie's gewijze* „te laden. De banen der GKT. hebben altijd minder dan 45°

„invalshoek, terwijl het verder onmogelijk is de grens tusschen „het rasante en het boogschot streng af te bakenen. *Door „dien invalshoek, kleiner* dan 45°, werken T correctiën, zoo„wel bij rasant als boogvuur *sterker* op het I. dan op de SH.; „werden zij ter voorkoming van A. of tot heffen der SH. „uitgevoerd, dan gaven zij in de meeste *gevallen van praktisch „schieten veel te groote I., die eerst door herhaaldelijk parallel „vooruit te gaan, veronzijdigd werden.*

„Theoretisch nauwkeuriger, maar voor de praktijk onuit„voerbaar ware het de te korte schoten door correctie in OH., „de te verre door correctie in T. te verbeteren.

„Moeten uitsluitend correctiën in OH. of T. worden aan„gebracht, zoo zijn die voor 50 M. verre te verkiezen boven „het verbeteren van het verschil in SH. *omdat het anders „onmogelijk is gelijke regels voor het rasante en het boogschot „te geven*".

De aangegeven getallen voor de gewenschte SH. zijn zeker uiterst eenvoudig; niet in het bezit van schootstafels, kan men dezerzijds dienaangaande geen inlichtingen geven; alleen is er uit af te leiden, dat het gewenschte I. in het algemeen niet veel meer dan 50 M.; bij de brisante G. aanzienlijk minder zal bedragen.

Of onze artillerie, die regels dient te hebben, zoowel gangbaar voor het rasante schot van 15 cM. St. als voor het boogschot van den mortier van dat kaliber, aan de SH. der GKT. tegen doelen van allerlei aard die eenvoudige regels zal kunnen stellen, is niet te veronderstellen.

Men neme in aanmerking, dat er tusschen een groot rijk, dat zijne maatregelen tot den aanval *grootscheeps* neemt en voor het belegeringsgeschut het meest geschikte en moderne materieel bestemt, en eene kleine mogendheid, die slechts op verdediging bedacht is, een groot verschil bestaat, en dat ter bereiking van algemeene regels *het nivelleeren ook zijn grenzen heeft.* Bovendien zijn eventueele detailbepalingen ons onbekend.

Voorzichtigheid is dus in dit opzicht raadzaam.

Daarentegen is voor onze artillerie, die meermalen G. en

GKT. van verschillend gewicht bezigt, de toepassing van het wisselvuur zeer noodig, dit was trouwens reeds een beginsel der regels van 1886.

Verder behelzen de ontwerp-regels van 1892 nog de correctie voor breedte-afwijkingen, die stuksgewijze wordt aangebracht. Verdeeling van het vuur staat uit den aard der zaak op den voorgrond, van daar dat de juiste zijdelingsche richting bij breede doelen door het *heranschieszen*, d. i. het telkens corrigeeren na ieder schot, *slechts benaderd* wordt totdat de afwijkingen niet meer dan $2^0/_{00}$ bij rasante, $4^0/_{00}$ bij gekromde baan bedragen. Alleen bij smalle doelen heeft een verder groepschieten plaats, waarbij 2 tot 4 schoten der 6 aan eene zijde moeten zijn gelegen; vallen de 3 eerste schoten aan dezelfde zijde, zoo wordt eene correctie van 1 á $2^0/_{00}$ toegepast.

Deze wijziging, die in hoofdzaak van de regels van 1886 slechts daarin verschilt doordien de maatstaf 2 of $4^0/_{00}$ in de plaats der BS_{50} treedt, komt ons door haren eenvoudigen vorm zeer geschikt voor om te worden overgenomen.

Ten slotte wordt het schieten behandeld als de waarneming moeielijk of in het algemeen niet uitvoerbaar is.

Ten gevolge der vermoedelijke aanwending van rookzwak buskruit door den vijand, vervalt het schieten op rookverschijningen geheel en blijven slechts over: het vuur bij bekende ligging van het doel ten opzichte van eenig hulpdoel waarop men zich inschiet, en het stelselmatig onveilig maken.

Nieuws valt daaruit niet te leeren; alleen is de opmerking rationeel en duidelijk dat men, bij overgang tot nachtelijk vuur, het wisselvuur steeds voor verderen, *niet* voor den korteren afstand uitvoert.

Na deze regels volgen de aanwijzingen voor verschillende schietopdrachten.

In uiterst bondigen vorm gesteld, *geven zij aan wat de leider noodig heeft* bij zijne achtereenvolgende verrichtingen, en zijn daarom zeer praktisch voor de Duitsche toestanden waarbij

het initiatief op den voorgrond treedt, iets waartoe men eerst heeft kunnen overgaan nadat het personeel, tengevolge van het bijzonder leerzame verblijf aan de schietschool uitstekend „*geschult*“ was.

Nieuw komt daarin voor het vuur op verhakkingen en draadversperringen, die met projectielen van het zwaarste kaliber worden bestookt; ten behoeve van het vuur op bewoonde plaatsen en niet zichtbare wegen zijn daarin enkele tactische wenken aangegeven.

Het vuur op den ballon captif is in zoover gewijzigd dat de afstand, evenals bij de veld-artillerie, wordt geschat, men de grens van 200 M. neemt en, beginnende met het (—) schot, laagsgewijze met 100 M. vooruitgaat totdat een (+) schot voorkomt, waarna laagsgewijze 100 M. wordt teruggegaan.

Wij vertrouwen, dat het bovenstaande voldoende zal zijn om den Lezer op de hoogte te brengen van de geleidelijke ontwikkeling en het tegenwoordige standpunt der schietregels in Duitschland; *de beweerde sluier van geheimzinnigheid is opgelicht.* Moge het eerste gedeelte van het ontwerp van 1892, dat de opsporing en plaatsbepaling van het doel, de waarneming en het schietvaardig maken der batterij zeer beknopt en zakelijk behandelt, voor verder onderricht een aanvulling in het Handboek vorderen; de samenstelling komt ons uitstekend voor als inleiding, ook voor onze schietregels.

Wat deze zelve betreft, het tweede gedeelte van het ontwerp uitmakende, zoo gelooven wij duidelijk te hebben aangetoond dat de groote invloed der nieuwere strijdmiddelen uitsluitend oorzaak is geweest van de voorgenomen wijziging van regels, die bij het vroegere materieel zeer goed voldeden. Het vaste gebruik der vuurmonden als één, de onveilig makende bedoeling aan alle projectielen toegekend ter vervanging van het juistheidsschot en de neiging om eenvoudigheidshalve het GKT. schot gelijk te maken aan dat der brisante granaat, zijn de kenmerken der veranderingen, die door de nieuw ingevoerde technische middelen *geboden* werden.

Voor onze *verdedigende* artillerie, nog geheel uitgerust met materieel van vroegeren datum is er echter geen reden om in hoofdzaak af te wijken van de zoo goed gebleken Duitsche regels van 1886, bij dit materieel geheel passende.

Mocht men een geheel nieuwen koers willen bevaren, zoo zij men voorzichtig *het goede dat voor de hand ligt*, niet ter zijde te laten, om het, voor *ons* nog *twijfelachtige*, na te jagen.

Oct. 1892.

Het Vliegend Legertje in het Noorderkwartier.

Augustus—September 1787.

INLEIDING.

Het jaar 1787.

Het jaar 1787 staat in de jaarboeken onzer vaderlandsche geschiedenis, als een onvriendelijk jaar opgeteekend.

Binnenlandsche onlusten allerwegen! Tweedracht zoowel in het bestuur der provinciën, als in dat der steden! Oneenigheid tusschen de hooge colleges van Staat! Prinsgezinden en patriotten staan vijandig tegenover elkander! Schot- en lasterschriften worden talloos verspreid! De Unie staat op het punt verbroken te worden! De fakkel van den burgeroorlog dreigt te ontvlammen!

De stadhouderlijke partij, zoowel als de patriotten zien naar redding uit, doch in Nederland is deze niet te vinden. Buitenlandsche Kabinetten zullen het pleit in Holland beslechten. De patriotten rekenen op Frankrijk, de prinsgezinden koesteren veel hoop van den krachtigen invloed van Pruisen of Engeland.

Wel had de Koning van Pruisen, Frederik Wilhelm II, de broeder van Prinses Wilhelmina, eene verzoening tot stand trachten te brengen tusschen den Stadhouder en de Staten, doch deze was mislukt. De Staten van Holland willen van eene bemiddeling niets weten, eerst zou Willem V het hoofd moeten buigen, erkennende de dienaar der Staten te wezen. Onverrichter zake keert de gezant, de graaf van Goertz, in Januari 1787, naar Berlijn terug. Ook de Rayneval, ter wille der patriotten uit Frankrijk overgekomen, om hunne voorstellen te bepleiten en te behartigen, keert, zonder eenig belangrijk succes verkregen te hebben, terug.

De drie pensionarissen Mr. Cornelis de Gijzelaar van Dordrecht, Mr. Adriaan van Zeebergh van Haarlem, Mr. Engelbert François van Berckel van Amsterdam, de erkende leiders der patriotten in de Statenvergadering, hadden wel eenen overwegenden invloed, doch zij redeneerden te veel en voerden bitter weinig uit. Professor Fruin schrijft in den Gids van 1867: „Tot schande van onze natie moeten wij het getuigen, „dat de leiding der Nederlandsche staatspartijen in dit tijdvak „in de handen van vreemde ambassadeurs berustte." Dit was de waarheid, de Fransche gezant, de Markgraaf de Vérac, bestuurt de staatkunde der patriotten, de Engelsche gezant sir Harris is het erkende hoofd der stadhouderlijke partij.

Een oogenblik schijnt de verzoening tot stand te zullen komen. Uit Amsterdam en Rotterdam worden afgevaardigden uit de vroedschappen naar den Stadhouder gezonden om met hem in overleg te treden. De aristocratische regenten schijnen de overwinning te zullen behalen. Ydele hoop! Eene volksbeweging vernietigt hunne verwachting. Den 20sten April verspreiden de democraten eene oproerige proclamatie getiteld: „Het Verraad ontdekt." Het ontslag van vele regenten is er het gevolg van. De patriotten zijn voortaan meester in de Staten van Holland.

Het Amsterdamsche pamflet was meer dan heftig. De aristocraten en prinsgezinden werden op ergerlijke wijze door het slijk gesleurd. Enkele zinsneden schrijven wij, tot staving, er uit over. „Deze snoode aristocraten — zoo leest men — vin„den beeter hun rekening te maken, om met den stadhouder „aan het hoofd tyrannich te heerschen over een vrij volk dan „'s Volks redelijke begeerte in te willigen. Oppervlakkig vein„zen eenige voor het Volk te weezen, doch gelooft hen niet! „zo waarachtig als 'er een God leeft. — De deugnieten met „haaren verblinden aanhang hebben het op den ondergang van „al wat wel denkt gemunt! Moord, plundering en andere „gruweldaden zullen zij even als zo veele Nero's des noods „niet spaaren, om, als het niet anders kan, daar door de „Patriotten van kant te helpen; de zamenspanning van dit „Beulenrot is door de gansche Republiek verspreid!"

Rendorp en Dedel worden, als hoofdaanleggers, met de liefelijkste scheldwoorden begroet.

De patriotten zegevieren, doch hunne overwinning is van korten duur.

Den 26sten Mei, teekende de Stadhouder te Nijmegen, het bekende declaratoir, waarin den patriotten den oorlog verklaard wordt. Schoorvoetend is de prins er toe overgegaan. Wij lezen er o. a. in: „Het is aan onze blijkbare neiginge „tot zagtheid, en bovenal aan onze behoedzaame zorgvuldig„heid voor de algemeene rust en welvaart toe te schrijven, „dat Wij de aanhoudende ongeregeldheden tot hier toe, met „eene stille gelaatenheid en veragting voorbij gezien, en al„leen Ons eigen wettig regt tegen elk derzelve, niet dan met „de bedaardste en leenigste middelen, bewaard of getracht „hebben te bewaren, dewijl Wij zorgvuldig alle stappen ver„mijden wilden, waaruit eenig nieuw misnoegen opgevat, en „de hitte der onderlinge verdeeldheid en tweedracht verder „mogt aangevuurd worden." De Stadhouder sluit zich aan bij de oude regenten, doch vervreemdt zich van de gematigde richting. De verouderde regeeringsvorm zal hij doen herleven. Het déclaratoir mist zijne uitwerking, daar het aan eenzijdigheid mank gaat, n.l.: „Herstelling der oligarchie."

Heftiger dan te voren ontbrandt de strijd. Op voorstel van Amsterdam nemen den 12den Juni de Staten van Holland en West-Friesland het besluit, om uit hun midden eene commissie te benoemen, belast met de defensie van Holland en de stad Utrecht. Groot is hunne macht. Hunne besluiten hadden meestal een verstrekkend karakter. Omtrent het openbaar maken hunner beraadslagingen lezen wij: „dat deze commissie „ongehouden zal zijn, voorloopige openingen te moeten geven „aan hunne raadplegingen en besluiten, maar zal kunnen „volstaan na de tewerkstelling derzelve, wanneer de geheim„houding zulks zal toelaten, daarvan ter vergadering van „H. E. Groot. Mog: rapport te doen." Aanvankelijk te Zwammerdam gevestigd, verlegt zij spoedig haren zetel naar Woerden. Van daar worden de meest aanmatigende en diep ingrijpende maatregelen genomen, ten opzichte van het leger,

doch vooral der regimenten ter repartitie van Holland staande.

Een ernstige strijd tusschen de Staten-Generaal en de Staten van Holland vangt aan. Het krijgsvolk, officieren zoowel als soldaten, worden door Holland gedwongen het declaratoir te onderteekenen; weigeren zij, zoo worden zij ontslagen. De Staten-Generaal verbieden, dat het krijgsvolk alleen aan Holland zal gehoorzamen. Zij staan voor de tractementen en soldijen in.

Het declaratoir luidde: „Ik ondergeteekende ..... verklaare „bij deeze op den eed aan den lande gedaan, te persisteeren „bij mijn reeds gedéclareert voorneemen, om ten allen tijde „te zullen obedieeren aan alle orders, die door de Ed: Groot „Mog: Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, mijne „betaalsheeren, of van wegens hun Ed: Groot Mog: aan mij „zullen worden gegeeven, zoo op het territoir van deeze pro„vincie als op eenig ander territoir."

De Oranjesocieteiten, waarvan Bentinck, Heer van Rhoon, en Gijsbert Karel van Hogendorp de ziel zijn, herleven en sluiten zich aaneen. Tallooze adressen van adhesie, omtrent het declaratoir van den Prins komen bij de Staten van Holland in.

Het ligt niet op onzen weg een uitvoerig relaas neer te schrijven over den verderen onverkwikkelijken strijd tusschen de verschillende colleges van Staat gevoerd.

Prinses Wilhelmina, gemalin van den Stadhouder, besluit, daar de Stadhouder tot geen krachtigen maatregel is te bewegen naar 's Gravenhage te vertrekken om aldaar eene schikking tot stand te brengen en het gezag van Willem V te herstellen. Door kleingeestige ijverzucht gedreven, heeft Willem V steeds Zijne gemalin buiten de Staatszaken gehouden, doch thans deinst hij voor dezen stap terug en verwijst zijne vrienden tot haar. Vol moed, wellicht het zelfbewustzijn met zich dragende, dat de Vrijcorpsen geen Prinses van Pruisen zullen durven tegenhouden, besluit zij tot de reis. Van Hogendorp gaat haar vooruit, om de vrienden over dit plan te raadplegen; den 24sten Juni uit de residentie terugkeerende, fluistert hij de Prinses, bij het uitgaan der kerk te Amersfoort, het antwoord toe: „Unanimement oui, Madame."

Haar gelaat straalt van vreugde, vol moed zal zij de reis ondernemen.

Alvorens ons verhaal te vervolgen, enkele woorden over een der meest sympathieke figuren uit die dagen, Gijsbert Karel van Hogendorp. Hij staat steeds aan de spits der stadhouderlijke partij, als het op handelen aankomt. Bereid ten allen tijde de belangen van Oranje te bevorderen, ondernemend van aard, deinst hij voor geen hindernissen terug om tot zijn doel te geraken. In den strijd van het jaar 1787 heeft hij een groot aandeel gehad. Hoog staat hij in aanzien bij Oranje! Telkens reist hij her- en derwaarts om de stadhouderlijke partij ter zijde te staan. Dikwerf teleurgesteld, vermindert zijne geestkracht niet: „Servir sa patrie, s'acquitter d'une juste reconnaissance, travailler à sa fortune et à celle de ses frères n'est ce pas faire son devoir," klinkt het uit zijn mond. Groot vertrouwen stelt Prinses Wilhelmina in hem, beschamen doet hij dat voorwaar niet. Hij gaat naar 's Gravenhage, om met de drie vertrouwden Royer, Reigersman en De Larrey over het plan van overkomst der Prinses te beraadslagen. Hinderpalen ruimt hij uit den weg. Hij bespreekt de te nemen maatregelen en is vol hoop voor de toekomst.

Maar als het jaar ten einde spoedt, een jaar waarin hij zoo ontzettend veel doorleefd heeft, is hij teleurgesteld in zijne verwachtingen. De illusiën die hij droomde, worden niet verwezenlijkt. Eenigszins ontmoedigd aanvaardt hij het pensionarisambt te Rotterdam, „afin de continuer à rendre service."

Door de aanhouding der prinses aan de Goejanverwellesluis mislukt de tocht naar 's Gravenhage. De bijzonderheden zijn genoegzaam bekend. Het gevolg dezer aanhouding was, de inmenging van Pruisen's Koning in onze binnenlandsche aangelegenheden, laten wij er bijvoegen: „Tot schande van Nederland".

De Staten van Holland geven het pleit niet gewonnen. De commissie van defensie is druk in de weer. Alle hoop bouwt men op het leger te Utrecht, dat onder commando van den Rijngraaf van Salm staat. Men verwacht, dat het krachtig

weerstand zal bieden, ondersteund door Frankrijks legerscharen. Bittere ervaringen zullen de Staten van hunne eigenzinnigheid ondervinden.

Het commando over de sterke vesting Gorinchem wordt, bij resolutie van 10 September, opgedragen aan Alexander Philip van de Cappellen, wien de kolonel Rey de Carle, als adjudant wordt toegevoegd, terwijl te Naarden de Generaal-Majoor van Rijssel, commandant der troepen in het cordon, den Generaal-Majoor Gheel van Spanbroek, een man van hoogen leeftijd, in het gouverneurschap vervangt.

Nauwelijks is de Hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel, met een leger van 20.000 man, Gelderland binnengerukt (13 Sept.) of de Fransche gezant de Vérac verlaat ijlings den Haag. Met vreugde wordt de Hertog door Staten en bevolking van Gelderland begroet.

De schrik slaat den patriotten om het hart, als zij vernemen, dat de Rijngraaf von Salm, Utrecht heeft verlaten en op Nieuwersluis is teruggetrokken. Aldaar aangekomen is het leger geheel in wanorde en vlucht de Rijngraaf na vele omzwervingen naar Duitschland. Eergevoel en ernstige plichtsbetrachting zijn de kenmerkende karaktertrekken van dezen vreemdeling niet geweest.

Evenals Jericho's muren door de ramsbazuinen der zeven priesters ineenstortten, zoo ging het thans met het bolwerk der patriottische vrijheid. Toen de krijgsklaroenen der Duitsche legerscharen weerklonken, was hun innerlijke kracht gebroken.

Het is een bedroevend verschijnsel, dat telkens wanneer er ernstige tijden voor een volk aanbreken, er intriganten gevonden worden, die steeds als bemiddelaars willen optreden, hierdoor liefst zich zelve verrijken, en steeds grooten invloed oefenen. De geschiedenis der sombere wintermaanden van 1871 ligt ons allen nog in het geheugen; ook toen speelde de Serre en een pool, die het „corps des vengeurs" oprichtten, eene belangrijke rol. In 1787 vinden wij van een zekeren Mandrillon gewag gemaakt, die op den Hertog van Brunswijk grooten invloed tracht te oefenen.

Gedurende dezen veldtocht kunnen de Pruisen niet op schoon

geplukte lauweren roemen. De weerstand, die geboden wordt is uiterst gering. De verwachte Fransche troepen blijven uit.

De Hertog van Brunswijk, beroemd uit vorige oorlogen, draalt en deinst blijkbaar voor de groote verantwoordelijkheid terug, als hij genoodzaakt wordt het beleg voor Amsterdam te slaan. Half gedwongen gaat hij er toe over. Den 9den October capituleert Holland's hoofdstad. Een tweetal weken vroeger, den 20sten September, deed de stadhouder Willem V onder het luid gejuich der menigte zijne intrede binnen 's-Gravenhage. Onmiddelijk worden alle patriottische genootschappen ontbonden en worden de hoofdaanleggers uit hunne ambten ontslagen.

Nog ruim zeven jaar weet het stadhouderlijk gezag zich staande te houden, totdat het in Januari 1795 door eene ondankbare natie wordt verdreven.

HET NOORDER-KWARTIER.

Ten gevolge der ernstige onlusten, welke te Hoorn waren uitgebroken, hadden de Staten van Holland, op voorstel van het bestuur dezer stad, het besluit genomen om twee compagnieën cavalerie naar Hoorn te zenden. Tevens namen de Staten den 17den Maart de bekende resolutie: „dat de Gecom„mitteerde Raden in het Noorder-Quartier geautoriseerd wor„den, om ten spoedigste de noodige voorzieningen te doen, „ter bewaking en beveiliging van het arsenaal, het magazijn, „de archieven, comptoiren en 't geen verder den lande behoorde; „en om voorts in overleg met den magistraat der stad Hoorn, „zoodanige verdere efficacieuse middelen tot herstel en con„servatie van de rust in 't werk te stellen, als de gesteldheid „en constitutie van de stad hun zullen aan de hand geven „onder het employ der in te komene militie, en om de ver„dere reguliere militie, die, zoo daartoe als tot wering van ver„dere oproerigheden in het Quartier door Gecommitteerde Raa„den zouden worden gerequireerd op de prompste wijze te ont„bieden, en voor dezelve de noodige patenten te depecheeren."

De Generaal-Majoor van Rijssel wordt aangeschreven om, indien de bovengenoemde Raden, troepen, voetvolk zoowel als cavalerie, ter hunner beschikking verzochten, onmiddelijk daaraan te voldoen. Den 17den Maart ontving de Kolonel van Pabst, commandant van Naarden en daaronder ressorteerende districten, van den Generaal van Rijssel het bevel om twee compagnieën cavalerie van het Regiment van den Luitenant-Generaal Landgraaf van Hessen Philipsthall op Hoorn te dirigeeren. In persoon begaf de Kolonel zich naar 's Graveland, om den Luitenant-Kolonel van Spaen met deze order bekend te maken. Het aantal manschappen, voor deze expeditie beschikbaar, was uiterst gering. De compagnieën waren zeer zwak aan manschappen, zoodat het detachement uit andere compagnieën moest worden aangevuld. Het commando werd gevoerd door den ritmeester Kip, terwijl de ritmeester van der Duyn de 2e compagnie van dit detachement commandeerde. Den 18den marcheerde het uit 's Graveland naar Ouwerkerk alwaar het nachtkwartier zou houden, den volgenden dag naar Beverwijk, kantonneerde aldaar en kwam den 20sten te Alkmaar aan, alwaar het, op bevel van Gecommitteerde Raden, tot den 23sten bleef.

De zetel der G. R. was, ten gevolge der beroeringen te Hoorn naar Alkmaar verlegd, alwaar door de regeerende burgemeesters van der Mieden en Paludanus, de noodige vertrekken voor hen waren beschikbaar gesteld. Aldaar werd door bovengenoemd college besloten, het garnizoen met nog twee compagnieën cavalerie en vier compagnieën infanterie te versterken en den Generaal-Majoor van Rijssel verzocht, de troepen hiervoor aan te willen wijzen. Het 2e bataljon van het regiment van den Generaal-Majoor Dundas, dat te Muiden, onder commando van den Majoor Watson, garnizoen hield, benevens 2 compagnieën van het Regiment Waalsche dragonders van den Generaal-Majoor Graaf Bijlandt werden hier toe bestemd. De Stad Hoorn, was over deze aanmatiging der G. R. uiterst verbolgen, daar zij, als stemhebbende stad in de Staten, meende in hare rechten verkort te zijn. Eene briefwisseling tusschen de Stad Hoorn en de G. R. mocht

niet baten, laatstgenoemd college bleef in hare eischen volharden, en Hoorn berustte.

Inmiddels was den 23sten het 2e bataljon Infanterie te Monnikendam aangekomen, de dag waarop de G. R. naar Hoorn zouden terugkeeren. Twee officieren werden aangewezen om over de inkwartiering met de stad Hoorn te onderhandelen. Van het bataljon Dundas was dit de kapitein Huguenin, van het detachement Hessel-Philipsthall de ritmeester van der Duyn. Na eenige onderhandeling werd het verzoek, omtrent het binnenlaten van het garnizoen, ingewilligd.

In den morgen van dienzelfden dag waren de G. R. onder het geleide der 2 compagnieën cavalerie over Schermerhorn naar Avenhorn vertrokken. Aldaar zou het bataljon Infanterie zich met hen vereenigen en de commandanten in handen der G. R. den eed van getrouwheid afleggen. Het formulier van den eed voor de commandanten luidde:

„Ik belove en zwere met mijn onderhebbend bataillon, „compagnie of compagniën, de Ed: Mog: Heeren Gecommit-„teerde Raden van de Staten van Holland en West-Vriesland, „in West-Vriesland en den Noorder-Quartiere, gehouw en „getrouw te zijn, dezelven getrouwelijk te zullen dienen en te „gehoorzamen in al hetgeen Hun. E. M. mij, tot herstel en „conservatie van de rust, mitsgaders tot wering van alle ver-„derfelijke oproerigheden, zoo binnen de Stad Hoorn, als „verder binnen West-Vriesland en den Noorder-Quartiere, „zullen bevelen."

Na de eeds-aflegging trok het escorte over de Hulk naar Hoorn. Nabij de stad Hoorn werd halt gehouden en begaven zich de commandanten der Infanterie en Cavalerie, naar het stadhuis, ten einde den eed van getrouwheid in handen van Burgemeesters af te leggen, onverminderd de orders door de Staten van Holland en G. R. gegeven. Beide commandanten werden herinnerd, dat ingeval men hun het gewone formulier van den stedelijken eed mocht voorhouden, en mitsdien ook melding werd gemaakt „van de gehoorzaamheid aan de be-„velen van Zijne Hoogheid, als Kapitein-Generaal," hem niet af te leggen. De zinsnede was er echter reeds uitgelicht.

Bij aankomst te Hoorn, werden de troepen ingekwartierd en de twee stukken geschut [1]) op de „Roosteen" voor het logement van de G. R. geplaatst.

Eerst den 27sten Maart waren de twee compagnieën Waalsche dragonders van het regiment van den Generaal-Majoor Graaf van Bijlandt aangekomen en te Wester- en Oosterblokker ingekwartierd.

De poorten der stad werden op last der G. R. gesloten en de commandanten van het garnizoen bevolen „om geene at„troupementen te permitteeren, en in cas van resistentie ge„weld met geweld te keer te gaan, mitsgaders van hunne „bevindingen niet eerder rapport te doen, dan nadat de be„wegingen zouden zijn gesteld," terwijl de 13den April nog een nader besluit van. G. R., behelsde, dat de commandanten van troepen geen andere bevelen mochten gehoorzamen, dan die, welke schriftelijk van wege Hun. Ed. door den secretaris Blok werden gegeven.

Te Hoorn, thans inderdaad door de G. R. bestuurd, had het stedelijk bestuur weinig in te brengen. De patriotten zegevierden. Het patriottisch genootschap, „voor Vaderland en Vrijheid", werd in eere hersteld [2]). De regenten van verschillende gemeenten, die de stadhouderlijke partij waren toegedaan, werden ontzet.

Het garnizoen van Hoorn liet wat discipline betreft veel te wenschen over. Desertie kwam dagelijks voor. Na de bekende resolutie van Juni, waarin de officieren gelast werden alleen den Staten van Holland te gehoorzamen, verlaten velen hunne regimenten en trekken naar Gelderland.

In de resolutiën van Holland vinden wij menig relaas omtrent krijgsraadszaken opgeteekend. Wellicht is het niet van algemeene bekendheid, hoe ontzettend zwaar somtijds de eisch bij desertie was; hierbij volgt, in groote trekken, de zitting van den krijgsraad op 24 en 25 Juni 1787 te Hoorn gehouden.

In 't begin der maand Juni was door den commandant van het garnizoen den G. R. kennis gegeven, dat er veel

[1]) Zij waren van Alkmaar medegenomen.

[2]) Eerst in Juni ontving het de vaandels en trommen terug.

desertie in het bataljon infanterie plaats had. Onmiddelijk waren de Burgemeesters en Schouten der steden van Amsterdam, Monnikendam en andere plaatsen aangeschreven en verzocht om, indien manschappen zich zonder behoorlijken verlofpas in de gemeenten ophielden, deze onmiddelijk te arresteeren en hiervan aan den Majoor Watson [1]) te Hoorn kennis te geven. Den 21sten Juni, 's morgens ongeveer 8 uur, deserteerden twee soldaten der compagnie van den kapitein Huguenin, verkochten te Monnikendam hun zijdgeweer, doch werden, op het oogenblik dat zij naar Amsterdam wilden vertrekken, door den Schout gearresteerd. Beiden moesten ter verantwoording voor den krijgsraad verschijnen. Veel consideratie werd niet gebruikt. Na een langdradig verhoor werd ten slotte aan Antonie Salentijn, een der deserteurs, de laatste vraag voorgelegd of hij nog iets tot verschooning in kon brengen. Het antwoord luidde — en hier zijn wij in een eeuw niets vooruitgegaan, want het is nog immer het gewone bescheid — de vrouw is de oorzaak. Salentijn, tenminste kon te zijner verdediging niets anders inbrengen, dan dat hij eene groote inclinatie voor een meisje te Amsterdam had en hij geen verlof kon krijgen om te trouwen. Uit wanhoop is hij toen weggeloopen, met het doel om naar zee te gaan. Medelijden heeft de krijgsraad voor dezen verliefden deserteur niet gehad. Met algemeene stemmen werd de barbaarsche straf geeischt: „levenslange dwangarbeid aan 's Lands fortificatiën met de boeien aan de voeten."

De Staten van Holland veranderden, op advies der G. R., de straf in eene veel lichtere. Gedurende de maand Juni hadden niet minder dan 30 deserties plaats.

Zooals wij reeds meldden waren zeer vele officieren, die geen eed wilden afleggen om uitsluitend de Staten van Holland te dienen, in dienst van Gelderland, den Stadhouder of Hun Hoog Mogenden overgegaan. Verscheidene officieren o. a. van het regiment Hessen-Philipsthall, met den commandant, den Luitenant-Kolonel van Spaen aan het hoofd, vroegen hun

[1]) De Majoor Watson werd den 11den Juli 1787 bevorderd tot Luitenant-Kolonel.

ontslag, daar zij den eed, aan den Stadhouder en Staten-Generaal gedaan, niet wilden schenden. In een uitvoerig schrijven van den commandant aan Hun Hoog Mogenden, meldt hij de reden, die hen tot dezen stap hebben bewogen. Den 10den Juni hadden de Staten-Generaal de resolutie genomen, dat officieren en minderen, die niet aan het befaamde besluit der Staten van Holland wilden gehoorzamen, „zich mogten retireeren uit de provincie van Holland, naar een nabij gelegen territoir". De brief van den Overste van Spaen gedateerd Doesburg 24 Juni 1787 is, vooral, omdat men een algemeenen indruk krijgt omtrent de toestanden bij verschillende onderdeelen van veel belang. Enkele regels laten wij er uit volgen. Hij zegt: „Niettegenstaande onze zoo dikwijls „gemanifesteerde bereidwilligheid, om aan alle de wettige „bevelen van de H.H. Staten van Holland en West-Vriesland, „zooveel ons mogelijk was, te voldoen, niettegenstaande onze „inschikkelijkheid, om zoo vele tegenstrijdige orders, die ons „dagelijks toekwamen, waar het mogelijk, met onzen plicht „overeen te brengen, heeft het ons niet mogen gelukken, „het goedkeuren van hooggemelde H.H. Staten te kunnen „wegdragen; in zoo verre zelfs dat Haar Ed. Gr: Mog: goed-„gevonden hebben, de ordinaire voet van betaling bij alle „troepen van den staat, van alle tijden herwaarts gebruike-„lijk, ten onze opzigten te veranderen, en onzen solliciteur „te gelasten om geene betaling van tractementen of soldijen „te doen als bij termijnen van acht tot acht dagen, waar-„door terstond bij gebrek aan geld eene groote verwarring, „mistrouwen onder de manschappen en gebrek aan subordi-„natie voornamelijk onder de officieren is veroorzaakt, dewelke „niet weinig zijn aangestookt en gevoed door alle bedenkelijke „middelen die men gebruikt heeft om onze onderhoorige on-„derofficieren en gemeenen, de trouwe en gehoorzaamheid „U. H. M. verschuldigd te onttrekken, en tegen hunne wet-„tige officieren op te zetten, met zoodanig succes, dat wilde „ik tenminste nog het goede gedeelte van het regiment voor „dienst van U. H. M. conserveeren, ik geen tijd te verliezen „had, om het territoir van Holland te doen ontruimen en

„mij naar elders te begeven, te meer daar de steeds nade-
„rende Burger- of Vrijcorpsen, die dagelijks te Loenen, Nieu-
„wersluis, Muyden als elders in onze buurt in groote getalen
„aankwamen, mij gegronde redenen gaven te vreezen, dat
„men het in den zin had ons door geweld en overmacht tot
„zoodanige zaken te dwingen, dewelke met onze eer en plicht
„strijdig waren, waar tegen wij in den weerloozen staat,
„waarin men ons zoo door de verspreiding van ons regiment,
„als wel voornamelijk door corruptie gebragt had, geen weer-
„stand zouden hebben kunnen brengen.

Den 22sten Juni was de Overste van Spaen met een gedeelte van zijn regiment uit het Gooiland naar de provincie Utrecht vertrokken en had aldaar van den Kapitein-Generaal der Unie een patent ontvangen voor Doesburg.

Hoe verbitterd de staten van Holland waren, tegen de officieren, die den eed van getrouwheid weigerden af te leggen, getuigt de resolutie, waarin bepaald was: „dat de desobiënte
„officieren binnen tweemaal vier en twintig uur het territoir
„der provincie moesten ontruimen, op poene van de galg."

De officieren van het detachement te Hoorn legden, met uitzondering van den ritmeester van der Duyn en de cornets Brinkman en Macaré, den eed van getrouwheid af. Het declaratoir der officieren van het detachement Waalsche dragonders van den Graaf van Bijlandt, waarin zij verklaarden de Staten als hun Souverein te erkennen, luidde: „Nous soussignés capitaines et officiers subalternes présents à Ooster- et Wester-Blokker en Nord-Hollande, du régiment dragons wallons du Général-Major le comte de Bijlandt, déclarons qu' après la réquisition que nous a fait le colonel de Mattha, si nous étions prêts d'obéir aux ordres de Leurs Nobles et Grandes Puissances, les Seigneurs États de Hollande et West-Friese, que nous nous sommes soumis très respectueusement d'obéir en tout point et ponctuellement.

Fait à notre cantonnement à Ooster- et Wester-Blokker en Nord-Hollande le 20 Juin 1787.

VAN DER GRONDEN, Capt.
HOYNCK VAN PAPENDRECHT, Lieut.
C. W. BRULLE (BRUHL), Capt.
CASINJET, Ens. (ENSEIGNE).
DE THIER, „

Met groote ingenomenheid begroeten de G. R. deze verklaringen, waardoor hun macht steeds grooter wordt. Een onbeperkt gezag oefenen zij in 't Noorder-kwartier uit. Krachtige maatregelen beramen zij om, nu het gerucht zich van alle zijden verspreidt, dat uit Gelderland een inval in Noord-Holland zal worden gedaan, dit te beletten.

Het is in 't begin van Juli. Groote agitatie heerscht overal, bovenal bij de patriotten, nu de berichten omtrent de inmenging van Pruisen's Koning meer en meer bevestigd worden.

In verband met deze geruchten ontvingen de G. R. den 12den Juli een schrijven, van de Gecommitteerden ter defensie van Holland en de stad Utrecht, waarin zij worden uitgenoodigd maatregelen te treffen tot het oprichten van eene vloot op de Zuiderzee, met het doel, „om de verdervelijke oog„merken, indien dezelve bestaan mogten, zouden kunnen wor„den tegengegaan, en dus zoowel ter beveiliging van dat ge„deelte der provincie als tot geruststelling der ingezetenen."

Den 16den d. a. v. werd het college ter defensie van Holland te Woerden kennis gegeven, dat zij aan de bovengenoemde voorstellen volkomen hunne adhesie schonken. Ter verkrijging van enkele schepen hadden de G. R. alvorens zich tot Amsterdam te wenden, den Gecommitteerden ter Admiraliteit in West-Friesland en het Noorder-Kwartier verzocht, om het fregat „de Expeditie" dat met 14 à 16 stukken geschut bewapend was, en de adviesjacht „de Jager" in bruikleen te mogen ontvangen. De verbintenis werd hierbij aangegaan, dat de G. R. alle onkosten, die op het in gereedheid brengen der vaartuigen zouden vallen voor hunne rekening namen, en ten spoedigste zouden voldoen. Den 23sten ontvingen zij in heusche termen een weigerend antwoord. De admiraliteit had van de Staten-Generaal en van de Staten van Holland de order ontvangen geen schepen af te staan, dan alleen wanneer zij moesten dienen tot „protectie van de Commercie en Navigatie. Ter hunner geruststelling zou echter het fregat „Medemblik", onder commando van den Luitenant J. A. B. Bloys van Treslong op de Zuiderzee kruisen. Hiermede waren de G. R. niet tevreden.

Den 3den Augustus namen zij het hoogst belangrijk besluit om

eene flotille op te richten, dienende tot bewaking der Zuiderzee. De heer Claus, gecommitteerde voor Monnikendam en de secretaris Blok werden tot dit doel in commissie benoemd, en ontvingen een blanco crediet tot aanschaffing van schepen, munitie, mondbehoeften, enz. Met grooten ophef sprak men over deze „Zee-Armade." De kapitein Braak werd benoemd tot commandant der vloot, die uit 5 schepen bestond welke daartoe waren aangekocht. Van zeer weinig beteekenis, heeft de vloot ook bijna niets uitgericht. Alleen kostte het onderhoud aan de provincie veel geld. [1]) In de 2de helft van September liep zij te Amsterdam binnen en werd aldaar ontbonden.

Na ontvangst van het bovengenoemde schrijven van de commissie ter defensie, werden door de G. R. uitgebreide maatregelen genomen tot bewaking der dijken. De dijkgraven en het bestuur der verschillende aan zee gelegen polders werden aangeschreven om de dijken overdag zoowel als des nachts te doen bewaken. Sedert 16 Juli had dit plaats gehad. Zoo werd o. a. de dijk onder Enkhuizen, West-Ende en Hoogcarspel des nachts door 10 man bewaakt, waarvan 2 te paard, overdag door 2 man; de dijk bij Bovencarspel — de Noorderdijk — des 's nachts door 8 —, overdag door 4 man enz. Deze bewaking kostte veel geld en werd eerst in October 1787 opgeheven.

Gedurende dien tijd is nimmer eenig onraad door de bewakers bespeurd.

Zoo zijn wij genaderd tot den 17den Augustus, den dag waarop door den heer Blok de eerste stoot werd gegeven tot de oprichting van het Burger- of Vliegend Legertje, in het Noorder-Kwartier.

HET VLIEGEND LEGERTJE.

Den 17den Augustus werd bij monde van den secretaris Bernardus Blok, den leden der Gecommitteerde Raden [2]) kennis

[1]) ± *f* 30.000.

[2]) In de gecommitteerde Raden hadden toen zitting: Kloek voor Alkmaar, Verschuer voor Enkhuizen, Wallendal voor Edam, Claus voor Monni-

gegeven, dat verschillende burgergenootschappen hem verzocht hadden een corps gewapende Burger-militie binnen het Noorder-Kwartier op te richten.

Daar de meerderheid van dit college even als de secretaris Blok warme vrienden der patriottische partij waren, en bovendien Blok nog een sterken invloed op dit college had, vond het voorstel, zooals te verwachten was, grooten ingang. De Heeren Kloek, Verschuer en Claus, benevens de secretaris werden verzocht, enkele schutterijen en genootschappen uit te noodigen om „onderling te overleggen de beste middelen „tot heil van het Vaderland, en conservatie van de rust, „welker stooring het eenigst overgebleven plechtanker schijnt „te zijn van de partij, die alles toebrengt om den val van „haar eigen Vaderland te verhaasten."

Aan deze oproeping heeft het „Vliegend Legertje" in het Noorder-Kwartier zijn ontstaan te danken. Later heeft Blok, die de ziel van deze beweging was en zulk een beruchte rol er in gespeeld heeft, het willen doen voorkomen, alsof de staatscommissie van defensie te Woerden omtrent de oprichting van dit corps geraadpleegd was. Dit is bezijden de waarheid. Voor het grootste deel heeft hij op eigen gezag, dus zonder overleg met de Gecommiteerde Raden, gehandeld.

Den 18den d. a. v. werd door hem uit naam der Raden een schrijven gericht tot eenige schutterijen en genootschappen, waarin zij werden uitgenoodigd den 21sten a. s. een of meer gedeputeerden naar Hoorn te zenden, ten einde om 10 uur, v. m. in een der vertrekken van het Logement van Hun. Ed. Mog, gewoonlijk genaamd de Staatenpoort, te vergaderen.

Vele corporatiën hadden aan deze uitnoodiging gevolg gegeven. Er waren behalve enkele leden der Gecommitteerde Raden, afgevaardigden uit de Schutterijen van Alkmaar, Purmerend, Castricum en Oosthuizen; de genootschappen waren vertegenwoordigd door representanten uit Hoorn, Enkhuizen, Purmerend, Wormerveer, 't Kalf (ten N. van Zaandam),

---

kendam. Deze heeren waren allen patriotten, verder van Bredenhoff voor Hoorn, Spaander voor Medemblik. De Secretaris was Bernardus Blok.

Hoogcarspel, Andijk en andere plaatsen. Nadat deze vergadering door Blok was geopend, werd op voorstel van de leden der Gecommitteerde Raden aangenomen, ten 1ste dat er een vliegend corps uit gewapende burgers zou worden geformeerd, waaraan eenige cavalerie en een paar veldstukken zou worden toegevoegd en ten 2de dat er eene commissie zou worden benoemd, welke met de directie over dit corps belast werd. De veldstukken zouden worden verstrekt uit het arsenaal te Hoorn, beheerd door den artillerie-meester Thomas Bolman [1]).

Tot leden dezer commissie werden gekozen: van Stralen, commandant van het genootschap voor „Vaderland en Vrijheid" te Hoorn; R. Ruurdsen te Enkhuizen; A. Lugtig, Kapitein te Purmerend; C. Duyn, commandant van het genootschap te Westzaan; Claas Aalsmeer, Kapitein te Wormerveer; Mr. C. Sombeek, luitenant der Schutterij te Oosthuizen, terwijl tot secretaris dezer commissie werd benoemd Mr. J. Nuhout van der Veen, kapitein der Schutterij te Castricum.

De eerste vergadering dezer commissie werd den 25sten Augustus in den Doelen te Hoorn, behouden. Het hoofdstreven

---

[1]) Zij het ook in eene noot, wenschen wij toch eenige regelen te wijden aan een actief militair, aan den artillerie-meester van 's Lands arsenaal te Hoorn, aan Thomas Bolman. Wanneer wij zijne uitvoerige correspondentie naslaan, die hij, met de verschillende autoriteiten alsmede met de talrijke stads- en dorpsbesturen heeft gehad, mogen wij hem een woord van lof niet onthouden. Zich steeds buiten de politieke verwikkelingen houdende, verwierf hij ieders achting. Toen dan ook na het herstel van den stadhouder velen hun ontslag bekwamen, behield hij zijne betrekking.

Terwijl wij deze regels schrijven, ligt een schrijven van hem, gedateerd Hoorn 4 December 1787, voor ons, waarin hij aan de G. R. een opgave verstrekt van de verschillende voorwerpen, die in den loop van het jaar aan de genootschappen en troepen waren afgegeven en thans na de opheffing weder in het arsenaal moesten worden opgelegd. Met de meeste nauwkeurigheid is dit opgesteld.

Waarlijk in dien veelbewogen tijd, waarin zooveel verloren is gegaan, verdient het vermelding wanneer wij iemand aantreffen, die stipt eerlijk, zich tegenover zijne lastgevers en ondergeschikten buiten alle staatkundige toespelingen en politieke gevoelens wist te houden.

Thomas Bolman vond in den bombardier D. Rutten een trouwe hulp en flinken steun.

was, om bij de Gecommitteerde Raden aan te dringen, ten 1ste volkomen erkenning der commissie van het gewapende corps, ten 2de dat zij voor de onkosten, die de oprichting er van noodwendig eischte, zouden instaan. Purmerend werd tot hoofdzetel van het bestuur aangewezen, en iedereen, die lid van het corps wenschte te worden zou aldaar worden ingeschreven.

Den 28sten d. a. v. werd te Hoorn opnieuw vergaderd. Behalve de vaste commissie waren tegenwoordig; de Secretaris Blok, de heer Pietersen te Amsterdam en de heer Swart, Adjudant-Generaal van het Burgercorps in Zuid-Holland. Bij monde van den Heer Blok werd der commissie kennis gegeven, dat het weekgeld voor ieder man zes gulden zou bedragen, benevens vrij vervoer, dat de officieren een gelijk salaris zouden ontvangen als hunne collega's in het Zuider-Kwartier, voorts dat de Gecommitteerde Raden voor de benoodigde gelden instonden en dat dit te Hoorn of elders, na goedvinden der commissie kon ontvangen worden, en ten slotte dat de Raden de commissie volkomen erkenden als vertegenwoordigers van het burgercorps.

Ter beschikking van hen zouden de noodige patenten [1]) worden gegeven, alsmede nog een aantal kanonniers uit Amsterdam, eenige cavaleristen en 2 veldstukken.

Tot commandant van het „Vliegend Legertje" werd de Heer Swart benoemd, die deze aanbieding bereidwillig aanvaardde. Vooral viel de keuze op hem, daar hij door zijn betrekking als Adjudant-Generaal in Zuid-Holland, met de werkzaamheden vertrouwd was.

Men besloot dat, na de formatie, het corps naar de Streek zou marcheeren, alwaar het eene vaste legerplaats zou betrekken.

Den 30sten vertrok de commissie naar Purmerend, alwaar zij door het bestuur der gemeente feestelijk onthaald werd.

Dienzelfden dag waren door den secretaris Blok, aan de verschillende genootschappen patenten gezonden, waarop zij recht verkregen, op inkwartiering enz. De detachementen zouden

---

[1]) Zie de Bijlage, aan het slot op te nemen.

zich naar Purmerend, Oosthuizen of Hoogcarspel begeven, ten einde in die verschillende gemeenten bij de colonne, die den 6den September uit Purmerend vertrok, aan te sluiten. Eveneens werden de Schouten en Schepenen van Grootebroek, Lutjebroek en Hoogcarspel aangeschreven, de noodige kwartieren in gereedheid te brengen.

Den 1sten September werd de eerste vergadering der commissie in den Doelen gehouden, waarbij tevens het Gecommitteerde Raadslid Claus en de secretaris Blok tegenwoordig waren. Men bepaalde dat de commissie zou heeten: „Commissie van het gewapende Burger-corps ter expeditie der Militaire zaken in het Noorder-Kwartier." Het daggeld der leden werd op 4. gl. gebracht.

Uit verschillende dorpen en steden waren, schutters en leden van genootschappen te Purmerend aangekomen, benevens 19 kanonniers uit Amsterdam en 21 cavaleristen. Vrijdagmorgen verliet het corps ter sterkte van 21 man cavalerie, 19 kanonniers, 161 man en een aantal officieren de stad en marcheerde naar de Streek. Te Oosthuizen werden de twee veldstukjes à 3 ℔ bals, door den commandant in ontvangst genomen en voegden zich nog enkele officieren benevens 21 schutters bij dit detachement. Bij de Hulk werd halt gehouden en een officier naar Hoorn gezonden, om toestemming te bekomen met het corps door de stad te marcheeren. Dit werd toegestemd. Een detachement cavalerie strekte tot geleide. Buiten de Westerpoort, wachtten de huzaren van het regiment Hessen-Philipsthall, het „Vliegend Legertje" op. De doortocht geschiedde met slaande trom en veldmuziek. De marschcolonne was als volgt samengesteld: het detachement ruiterij van Hessen-Philipsthall, de 21 man Amsterdamsche ruiterij, een stuk geschut met de brandende lont, de heeren tot de commissie van het defensiewezen, het bataljon voetvolk met den commandant van het corps, den heer Swart, aan het hoofd, het 2e stuk geschut en aan de staart der colonne 40 man Infanterie.

Dien zelfden dag kwam het legertje nog te Hoogcarspel aan, alwaar het in de reeds genoemde plaatsen werd in-

gekwartierd. De totale sterkte bedroeg thans, nadat de verschillende detachementen waren opgenomen 21 man cavalerie, 19 kanonniers, 40 officieren, 7 tamboers, 5 pijpers en 225 schutters.

Op den 12den September vervoegden zich bij den commandant, de heeren Geconstitueerden der Burgerij van Medemblik, met het verzoek om den volgenden dag met het geheele corps naar die stad te marcheeren, om, indien er bij de verandering der regeering aldaar, eenige „combustie of tumultueuse „bewegingen mochte ontstaan met goedvinden der regeering „alle onheilen te helpen weren en de rust te bewaren."

Dit verzoek werd volgaarne ingewilligd, den 13den marcheerde de troep van Hoogcarspel naar Medemblik. Na lang vertoevens buiten de stad, werd het corps met goedvinden en consent der stedelijke overheid binnen gelaten. Tot den 17den toe heeft het aldaar verblijf gehouden en is vervolgens naar de Streek teruggekeerd.

Nauwelijks aangekomen ontving de commandant een schrijven van de commissie van het defensiewezen te Amsterdam, om onmiddellijk de cavalaristen en kanonniers weder op de Hoofdstad terug te dirigeeren.

Inmiddels veranderde de toestanden in het Vaderland. De Prins in al zijne waardigheden hersteld, nam het besluit tot opheffing van alle patriottische genootschappen.

De commissie was van oordeel om de Streek te verlaten en naar Purmerend terug te keeren. De veldstukjes werden te Hoorn achtergelaten en in het arsenaal geborgen. Den 21sten kwam het aldaar aan, daags daarop vervoegde zich bij de commissie eenige H.H. G. R. die dit college in kennis stelden met het besluit tot opheffing der genootschappen.

Den 22sten werd het corps ontbonden en den detachementen vergunning gegeven naar hunne haardsteden terug te keeren.

De afgedankte vrijheidshelden, hadden niet alleen hun doel moeten zien mislukken, maar er alles nog bij ingeschoten, wat zij zoo gaarne op het altaar des vaderlands hadden wenschen ten offer te brengen. Het is toch bekend dat toen het overschot van het corps te Amsterdam aan de Haarlem-

merpoort verscheen, het zich in de meest havelooze kleedij bevond, zoodat het dagelijksch bestuur ernstig over het binnenlaten beraadslaagde. Men moest beginnen, hoofd voor hoofd, van een hemd, een paar schoenen en een hoed te voorzien, en aan ieder een gulden te geven. Een ijverig patriot sloeg bij het binnentrekken de handen in elkander en riep: „Lieve Heer, als dat volk onze stad beschermen moet, dan zijn wij er om koud“ [1]).

De vraag zal zich wellicht voordoen „waartoe diende het“? In een paar woorden is het antwoord te geven. Het was een werktuig in handen der G. R. doch hoofdzakelijk van den secretaris Blok, en diende om elke Oranje gezinde bewegingen met kracht te beteugelen en verder om een inval in het Noorder-Kwartier te verijdelen.

Hoe kort het bestaan van dit vliegend legertje ook geweest moge wezen, veel geld heeft het gekost. Op eigen gezag, werd door Blok, aan de commissie van het burgercorps, onder een simpelrecepis, uit het comptoir generaal betaald de somma van tien duizend gulden. In het rapport [2]) van Blok heet het, dat de gelden zijn afgegeven „op qualificatie van de Staats-Commissie te Woerden.“ Hiervan hebben wij niets gevonden. Of de notulen zijn vernietigd, die daarop betrekking hebben, òf de secretaris Blok verstrekte de gelden, zonder voorkennis; het laatste is het meest waarschijnlijk. Op de commissie van 't burgercorps rust niet de minste verdenking. Eene uitvoerige staat, omtrent de rekening en verantwoording, geeft aan, dat den 7den September ontvangen is *f* 1000, den 10den, *f* 4000, den 18den, *f* 4000 en den 23sten *f* 1000, — terwijl de onkosten *f* 10.317 bedragen hebben.

Grootsche wapenfeiten zijn door dit corps niet bedreven. Wel is het velen tot last geweest. In de dorpsarchieven vinden wij menig verhaal uit die dagen, welk op dit corps betrekking heeft. Vooral na de ontbinding schijnen de detachementen, die

---

[1]) Van Lennep, Leven van C. en D. J. van Lennep.

[2]) In November 1787 bij de Staten van Holland ingekomen.

huiswaarts keerden, de burgers veel overlast te hebben aangedaan. Althans den 26sten September zonden de gedeputeerden der Stad Enkhuizen eene missive aan de G. R., waarin zij kennis geven, dat zij van verschillende plaatsen vernomen hebben, dat aldaar verregaande wanordelijkheden plaats hadden en hand over hand toenamen. Deze ongeregeldheden werden hoofdzakelijk begaan door een aantal gewapende personen, deserteurs zoowel militaire als burgers, die bij gebrek aan behoorlijke discipline en commandanten het land afliepen en zich schuldig maakten aan rooverijen en plundering. De toestand was zoo ernstig, dat twee heeren naar den Haag vertrokken n.l. van Wassenaer van Starrenburg en van Stralen om den Erfstadhouder er mede in kennis te stellen.

Na het herstel in 't gezag van den stadhouder, was ook de samenstelling der G. R. in het Noorder-Kwartier veranderd. De secretaris Blok, terecht inziende dat hij, tengevolge zijner patriottische bemoeiingen, ter verantwoording zou worden geroepen, vroeg een verlof van zes weken aan, doch keerde niet terug. Den 14den December werd hij uit zijne betrekking ontslagen.

Den 8sten October 1787 werd door de Staten van Holland eene missieve gericht aan de G. R. om binnen een maand verslag te doen van al datgene, wat door de befaamde patriottische meerderheid verricht was voor de defensie te land en te water. Het duurde tot Februari 1788 voordat hieraan gevolg was gegeven. Inmiddels was Blok naar Brussel en vervolgens naar Watten getrokken. Van het buitenland uit, deed hij menig geschrift, ter zijner verdediging, het licht zien.

Tot 1795 is hij buitenslands gebleven. Na de overwinning der patriotten keerde hij terug en werd tot representant van het volk benoemd.

De Vrijheid, die Blok en bijna alle patriotten huldigden, was van Franschen oorsprong, dikwerf in eene toomlooze ongebondenheid overslaande, een vrijheid waarvan wij in Corneille's Cinna lezen:

> Ainsi la liberté ne peut plus être utile,
> Qu'à former les fureurs d'une guerre civile

Lorsque par un désordre à l'univers fatal,
L'un ne veut point de maître, l'autre point d'égal.

J. W. van Alphen,
1ste Luitenant der Infanterie.

Bijlage.

PATENT.

De Gecommitteerde Raaden van hun Edele Gr: Mogende, de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in West-Vriesland en den Noorder-Quartiere, verstaan hebbende, van de commissie van de gewaapende Burger-corps in Noord-Holland ter expeditie van Militaire zaaken, dat het gewaapend corps, te Purmerende en Oosthuysen bijeen verzameld, voorneemens was om op Patent van gemelde commissie ter expeditie van Militaire zaaken naar elders te marcheeren, en verzocht zijnde eene aanschrijvinge aan de respective regeeringen van een onderscheijdene plaatzen ten gevalle van dat verzaameld corps gewaapende Burgers te doen, ten eijnde daar door hunne doortogt, inkwartiering en verblijf te faciliteeren en te bevorderen, hebben dezelve beslooten aan dat verzoek te voldoen, met zoodanige brief van aanschrijving te verleenen, gelijk hun Edele Mogende doen bij deezen openen Brief, lastende ende beveelende ingevolge daarvan de respective Regeeringen der plaatsen, alwaar hetzelfde Corps zoude doortrekken, vertoeven of overnachten, de behoorlijke inquartiering aan hetzelve te bezorgen, en verder alle gemak, hulp en adsistentie te verleenen.

Gedaan binnen Hoorn onder het ordinaris Zeegel deezes Quartiers den 30 Augustus 1787.

Ter ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden voornoemt.
(get.) B. Blok.
Accordeert.
(get.) H. van Stralen, Jz.

Cavalerie bij eene colonne.

Naar aanleiding van de opmerking, dat „één eskadron een te kleine macht is om als zelfstandige cavalerie vooruit te zenden," stellen wij ons voor in het kort na te gaan: welke rol de cavalerie in het algemeen bij een marcheerende colonne kan vervullen.

Is de colonne van zoodanige sterkte, dat daarbij twee of meer eskadrons huzaren zijn ingedeeld, dan wordt deze cavalerie schier zonder aarzelen, „na aftrek van de noodige ordonnansen zelfstandig vooruitgezonden".

Niet zoo eenstemmig is men omtrent die al of niet zelfstandigheid, als men slechts over één eskadron beschikt.

Denken wij ons het geval, dat men slechts over één eskadron te beschikken heeft en stellen wij ons de vraag: „hoe kunnen wij van deze geringe macht aan cavalerie het meeste nut hebben?"

In de eerste plaats zouden wij, hoe ongaarne wij haar ook verzwakken, zonder beding een peloton, zegge een vierde, er afnemen om te worden gebezigd voor de volgende doeleinden:

1°. 1 wachtmeester,
2 korporaals en
7 huzaren

ter beschikking van den voorhoede-commandant.

De wachtmeester wordt met 3 man toegevoegd aan den voortroep, terwijl zoowel bij den rechter- als den linkerzijtroep 1 korporaal en 2 man worden ingedeeld. Hierbij kunnen zij uitstekende diensten bewijzen. Het doorzoeken van belangrijke terreinvoorwerpen buiten het eigenlijke doorzoekingsveld gelegen, het een eindweegs ingaan van dwarswegen, die op den hoofdweg uitloopen, zijn meestal voor de infanterie niet uitvoer-

baar, omdat zij daartoe te veel tijd noodig zou hebben, terwijl cavalerie den verloren afstand door versnelden gang kan inhalen. Nadert zij een bewoond oord, dan kan zij één man in galop er doorheen zenden, krijgt die man geen vuur en ziet hij geen vijand, dan is men zoo goed als zeker dat het oord niet bezet is; is dit wel het geval, dan bestaat er zeer groote kans, dat deze of gene hem een schot nazendt, terwijl de delinquent zelf weinig kans heeft getroffen te worden (1870).

Ontdekt zij den vijand of komt zij voor een afgebroken brug enz, dan kan één man dat bericht in snellen gang en korten tijd overbrengen.

De taak van vóór- en zijtroepen is zoo oneindig veel beter waar te nemen door cavalerie dan door infanterie, dat men o. i. deze zoo mogelijk geheel uit cavalerie moet doen bestaan, zooals ook door den Luit.-Kol. Rooseboom in zijn zakboekje wordt aanbevolen. Beschikte men bij de colonne bijv. over een regiment cavalerie, dan zouden wij niet aarzelen daarvan 2 pelotons als voorhoede-cavalerie in te deelen, waarvan dan een peloton als voortroep en een half peloton als rechter- en als linkerzijtroep kunnen worden gebruikt.

2°. 2 korporaals en
7 man

als persoonlijke bedekking voor den bevelhebber, vooral wanneer deze zich naar een punt buiten den eigenlijken weg begeeft.

Verder kunnen zij worden gebruikt als ordonnans en heeft de bevelhebber daardoor gelegenheid onder den marsch een patrouille af te zenden, ter verkenning van het een of ander punt of wel tot verdrijving van een vijandelijke patrouille, die onze colonne uit de verte observeert, enz.

Deze afdeeling van vieren rijdt voor het overige vóór den bevelhebber, dus aan het hoofd der hoofdcolonne.

3° Zoo noodig een viertal huzaren als ordonnans voor de bataljons-commandanten.

De luitenant zal met de rest van het peloton, bestaande uit: 1 wachtmeester en 5 man uitnemende diensten kunnen bewijzen, wanneer zij als 2 officiers-patrouilles door den be-

velhebber ter verkenning van ver vooruitgelegen gewichtige punten worden vooruitgezonden.

Het overige driekwart eskadron zal door sommigen worden bestemd tot voorhoede-cavalerie, anderen daarentegen zullen die 3 petolons als zelfstandige cavalerie vooruit willen zenden. Wij vermeenen aan het laatste verre de voorkeur te moeten geven.

In de eerste plaats dienen wij duidelijk aan te geven, wat wij door voorhoede-cavalerie verstaan.

Voorhoede-cavalerie noemen wij cavalerie, welke aan de voorhoede is toegevoegd en dus onder de bevelen van den commandant dier voorhoede staat en die met een denkbeeldigen moreelen draad van zooveel K. M. aan de voorhoede verbonden is. Zendt toch die voorhoede-commandant de cavalerie zelfstandig vooruit, dan handelt hij o. i. niet in den geest van den bevelhebber, want anders had *deze* haar wel een zelfstandige opdracht gegeven.

Wij kunnen ons slechts twee gevallen denken: òf men geeft die cavalerie tot opdracht deze of gene terreinstrook te verkennen, doch dan is zij geheel onafhankelijk van de voorhoede en heeft daarmede dus niets te maken; òf wel men wil voorkómen dat de cavalerie te ver vooruitgaat en men bindt haar aan een bepaalden afstand van zooveel K. M. In dit laatste geval is het rationeel, dat zij onder de bevelen staat van het andere uiteinde van dien denkbeeldigen draad, de voorhoede; zij is dan voorhoede-cavalerie.

Haar in het eerste geval voorhoede-cavalerie te noemen, zooals Griepenkerl o. a. veelal doet, is o. i. niet alleen onnoodig maar verkeerd. Dat het onnoodig is vermeenen wij boven te hebben aangegeven; verkeerd, komt het ons voor, omdat daardoor een voorhoede-commandant zoo licht in de verleiding komt het uiteinde van dat touwtje vast te houden, om haar des gewenscht weer eens te eeniger tijd terug te kunnen halen en een andere richting in te zenden, gelijk een visscher met zijn hengel nu hier dan daar zijn lokaas uitwerpt.

Eisch van uw jachthond niet, dat hij de hazen opspoort als gij hem aan een touwtje vasthoudt, al is dat touwtje nog

zoo lang. Gij houdt hem vast totdat gij aan het perceel zijt, dat gij wilt afjagen en dan: „lâchez tout".

Zoo ook de cavalerie; geef haar uw opdracht, zeg haar *wat* zij doen moet en dan.... los alle moreele touwtjes; alleen *dan* zal zij haar plicht kunnen doen.

Wil men om de een of andere reden haar niet te ver laten gaan, welnu men geve in de opdracht aan tot waar zij haar verkenning moet uitstrekken, maar binde haar niet met een lijntje aan de voorhoede vast, dan *kan* zij haar taak niet volbrengen. Onverschillig of de sterkte 2 man of een regiment bedraagt, wil men haar iets laten verkennen, dan late men haar vrij en zelfstandig; zij moet en zal weten *hoe* die opdracht vervuld moet worden, doch zij *kan* die opdracht niet vervullen als men haar vasthoudt.

Men zal mij wellicht toevoegen: „en die cavalerie dan, waarvan in den aanvang sprake was en die bij de voorhoede is ingedeeld?" *Die* cavalerie heeft een geheel andere taak; de terreinvoorwerpen, die zij verkennen moet, liggen betrekkelijk na aan den weg, *die* patrouilles komen vanzelf weder op hun afstand terug, hun opdracht is eenvoudig en afgebakend; er is voor hen geen reden om verder te gaan of een anderen weg in te slaan. Voor haar bestaat geen gevaar in dien bewusten draad, doch de overige cavalerie moet zelfstandig worden vooruitgezonden.

W. Vosmaer.

Bloemlezing uit de ontwerp-legerwet van den minister Seyffardt.

De landmacht is samengesteld uit:
het leger,
de schutterij,
den landstorm.

—

In tijd van oorlog kunnen vrijwilligerskorpsen worden aangenomen.

—

De organieke sterkte bedraagt 68115 man.

—

De infanterie bestaat uit:
9 regimenten veldinfanterie,
2 „ bezettingsinfanterie.

—

Een regiment veldinfanterie bestaat uit:
4 bataljons van 4 compagnieën en 1 depôt.

—

Een regiment bezettingsinfanterie uit:
5 bataljons van 4 tot 6 compagnieën en 1 depôt.
Totaal 48 compagnieën bezettingsinfanterie.

—

Een regiment veldartillerie bestaat uit:
2 afdeelingen, elk van 3 batterijen,
1 treinafdeeling en 1 depôt.

—

Er zullen zijn 2 regimenten vestingartillerie en het korps pantserfortartillerie.

—

Een regiment vestingartillerie bestaat uit:
5 bataljons van 4 of 5 compagnieën en 1 depôt.
Totaal 46 compagnieën.

—

De genie bestaat uit:
1 bataljon veldgenietroepen à 4 compagnieën,
1 bataljon vestinggenietroepen à 5 compagnieën.

—

Bij elke batterij veld-artillerie zijn 2 luitenants,
bij elke treinafdeeling 3 luitenants,
bij elke batterij rijdende artillerie 3 luitenants.

—

Uit het leger worden veldtroepen en bezettingstroepen gevormd.
Tot de laatste behooren o. a.:
2 commandementen elk van één regiment bezettingsinfanterie en 1 regiment vestingartillerie.

—

De diensttijd voor de ingelijfden bij de militie te land wordt:
6 jaren in het leger,
1 jaar in de reserve (depôts),
2 jaren in de aanvullingsreserve.
Bij de schutterij: idem, idem.

—

De memorie van toelichting zegt o. a. het volgende:
„Nederland is wel een groote Koloniale, doch geen groote Europeesche mogendheid; het moet dan ook niet trachten er zijn strijdkrachten op in te richten, om een rol in de Europeesche staatkunde mede te spelen. Het tegendeel is waar; de plaats toch, die wij innemen, ons belang, onze geaardheid, alles brengt mede ons te bepalen tot eigen verdediging en tot handhaving onzer rechten en vrijheden."

„.... en moet het hoofddoel van de strijdkrachten en strijdmiddelen steeds zijn: het bewaren van de onafhankelijkheid, en dat kan op den duur niet anders geschieden, dan door de inrichting van het krijgswezen te grondvesten op de weerbaarheid van gansch het volk, gepaard aan de natuurlijke sterkte van een geconcentreerd verdedigingsstelsel."

Om tot dit doel „algemeene weerbaarheid der natie“ te geraken, wil de minister de dienstplichtigen splitsen in 2 categorieën:

1°. het eigenlijke leger,

2°. de schutterij.

Omtrent deze laatste rubriek zegt de memorie o. a. het volgende:

„De territoriale wapenmacht, de schutterij, moet in de eerste plaats optreden naast de bezettingstroepen van het eigenlijke leger tot verdediging der liniën en stellingen.

„De schutterij zal daarbij de rol op zich moeten nemen van bewakingstroepen tot het bewaken en verdedigen van het terrein, dat tusschen en achter de forten en werken is gelegen; verder zal zij de bezetting moeten geven voor de werken, welke niet in voorste linie gelegen zijn, en tevens, wat de artillerieschutterij betreft, deel moeten nemen aan de bediening van het geschut tusschen en achter de werken opgesteld....

„De schutterijafdeelingen uit de deelen des lands, meer aan de grenzen of langs de kust, zijn — het spreekt haast van zelf — aangewezen tot de bewaking van de landsgrenzen en van de kuststreek, in den regel in verbinding met deelen van het eigenlijke leger.“

Verder wordt gezegd:

„Vermits de schutterij in aard en wezen zal verschillen met de bestaande schutterijen en de toekomstige organisatie der schutterij eene gansch andere zal moeten zijn als de tegenwoordige.....“

Hoe die schutterij dan ingericht zal zijn zal eerst later, als het wetsvoorstel tot regeling van den dienst bij de schutterij is aanhangig gemaakt, kunnen beoordeeld worden, doch uit de memorie blijkt, dat die schutterij zal hebben: „een korteren werkelijken diensttijd en een meer beperkten werkkring“ dan het leger; terwijl „het beginsel van *plaatselijke* oefening in hoofdzaak“ zal worden toegepast.

Brief van Petrus Nurks.

Waarde Redacteur!

Wel zeker, gaarne wil ik ook onder uw beheer van tijd tot tijd een woordje méepraten, hoewel wat ge mij van de anti-kaartjesbond schrijft, niet zeer bevredigend is; in het geheel geene instemming.

Ik heb er vrede mede: ik krijg geen kaartjes meer en behoef dus ook geen contra-beleefdheid te bewijzen: c'était une idée comme une autre, en een beetje fiasco kan voor mij geen kwaad; ik ben immers toch al Nurks, Nurks*er* dat gaat niet. Maar ter mijner gedeeltelijke ontheffing van schuld, mag ik toch wel even mededeelen, dat verschillende oud-kameraden mij hadden aangespoord om een voorstel in dien geest te doen.

Dat zij nu «op zien komen spelen» is echt Nederlandsch: afwachten, zich niet branden, buiten het gedrang blijven, zich dekken, daar ontbreekt het niet aan, bij oud- en zelfs niet bij jong-Nederland.

Maar lezen wij op een zekeren dag in de Allgemeine Militär Zeitung, dat in Duitschland iets dergelijks is op touw gezet, dan zal men denkelijk als om strijd het plan toejuichen.

Afgescheiden van deze hoogst onbelangrijke quaestie, zou ik u toch wel willen vragen, waarde Redacteur, of ge niet met mij van oordeel zijt, dat wij aan «kikvorscherij» lijden.

Wat ik er mede bedoel?

Wel — na-aperij van Duitschland, ons opteblazen, — d. w. z. zonder succes — tot het standpunt van het toongevend militaire leger aan onze Oostelijke grenzen. Aanbidding — of als dat te kras is — overdreven waardeering van al wat bij onze Oostelijke naburen gehuldigd wordt — is een echt Hollandsche kwaal.

De Génestet herinnert ons dit zoo juist, door de woorden:

„Wees u zelf, zei ik tot iemand;
„Maar hij kon niet, hij was niemand."

Begrijp mij goed, — ik bewonder het Duitsche leger zoo goed als anderen — maar vind het dwaas, dat sommige Nederlanders door dik en dun met alles medegaan, wat daar in den vreemde voor een groot leger wordt noodig geacht, zonder aandachtige over-

weging, of het wel voor Nederlandsche toestanden geschikt is.

Als ik ooit iets uitvind, bijv. een nieuwe manier van haringkaken, een zeilwagen of iets dergelijks — bescheidenheid noopt mij te verzekeren, dat ik er niet aan denk ooit eenig kruitsoort uit te vinden — dan zal ik zoo slim zijn, die wonderen der wetenschap in een Duitsch tijdschrift te publiceeren.

Zijn zij dan eenmaal langs dien gebruikelijken omweg in Nederland aangenomen, dan volgt de onthulling: niet de Major a-D. von Dinges zu Dinges, maar Petrus Nurks is de uitvinder.

Tableau!

Et sur ce — Amice — zijn denkelijk de gevraagde anderhalve bladzijden gevuld.

Vale.

PETRUS NURKS.

Citaten.

Les théories, les Règlements ne sont que les Axes, c'est à l'Officier de décrire la courbe.

Napoleon.

Nichts macht das Exerciren nutzloser als die Langeweile.

Hohenlohe.

La première condition de la guerre, c'est l'ordre.

d'Hérisson.

Die Eisenbahnen sind die Lebensadern der Kriegführung.

Meckel.

Der Sitz eines Reiters musz unter alle Umständen richtig genannt werden, wenn das Pferd unter ihm dauernd gut geht.

Plinzner.

Boekaankondiging.

Met zeer veel genoegen namen wij kennis van de ons ter aankondiging toegezonden: «*Voorstellen in het belang van het Indische leger, door W. A. Coblijn, gepensionneerd Kolonel van het O. I. leger.*»

Na de denkbeelden bestreden te hebben, die de Kolonel van Zuylen in den Indischen Tolk van 21 Juni 1892 No. 143 in het belang van de aanvulling en het behoud van het Europeesch element in het N. I. leger ten beste geeft, en met klem een lans gebroken te hebben voor den Inlandschen soldaat, bespreekt de Kolonel Coblijn de organisatie, militaire instellingen, kleeding enz. van het Indische leger.

«In trouwe, in het belang van ons gezag in Indië, in het belang van de bruikbaarheid van het Indische leger, in het belang van de werving voor dat leger van geschikte en oppassende Europeanen, in het belang van het aanzien en de achting, die de Indische militaire dienst in Nederland zoowel als in Indië moet genieten, is het noodzakelijk, dat de militaire aangelegenheden aldaar eene totale wijziging ondergaan, dat het Indische leger gereorganiseerd worde, dat er gezonder, humaner toestanden dan de thans bestaande in het leven worden geroepen, toestanden die meer met de *krijgswetenschap van den tegenwoordigen tijd rekening houden.*»

In warme bewoordingen en met den gloed der overtuiging zet de schrijver zijn meening uiteen en geeft de gebreken en fouten aan, welke volgens hem aan de tegenwoordige organisatie van dat leger aankleven. In hoever zijn oordeel juist is kunnen en mogen wij niet beoordeelen, maar een feit is het, dat wij het geschrift met veel belangstelling hebben gevolgd.

Een enkele opmerking houde men ons ten goede. De Kolonel Coblijn zegt o. a.:

«Ook zoude, wegens de groote kosten, die zulks na zich sleept en het misbruik dat daarvan nu en dan gemaakt wordt, het detacheeren over en weer van officieren van beide legers moeten worden afgeschaft». En verder:

«De officier van het Nederlandsche leger heeft voor zijne vorming al bitter weinig aan zijne detacheering bij het Indische leger; daartoe verschillen de militaire toestanden in Indië te zeer van die in Europa.»

Gaarne zouden wij daaraan het volgende willen toevoegen: ook om een andere reden, zou die detacheering o. i. moeten afgeschaft of ten minste op geheel andere wijze ingericht worden, en wel uit het oogpunt van billijkheid tegenover de andere officieren. Het is namelijk in hooge mate onbillijk en onaangenaam, wanneer men daardoor onder de onmiddellijke bevelen kan komen te staan van iemand, die 4 à 5 jaar jonger officier is. Wij misgunnen onze Indische kameraden, noch hun betere bezoldiging, noch hun betere toekomst, noch hun betere promotie, integendeel; zij die hun gezondheid in de waagschaal stellen in dat gevaarlijke klimaat, zij die telkens gevaar loopen door sluipmoord te worden afgemaakt, om nog niet eens te spreken van hen, die hun leven wagen tegenover den tastbaren vijand, zij allen hebben recht op betere vooruitzichten, zij hebben recht op hooger traktement.

Maar dat alles belet niet, dat het grievend is als onmiddellijken chef iemand te krijgen, die nog kadet moest worden, toen men zelf reeds een of meer jaren zijn sporen verdiend had.

Wel is waar bestaat dat verschil in promotie ook bij de verschillende wapens en dienstvakken onderling en kan men dus altijd wel eens in het geval verkeeren, dat men geplaatst is onder de orders van iemand, die jonger is; doch in de eerste plaats is *dit* onvermijdelijk, en in de tweede plaats is dit voor slechts korten tijd.

Wenscht men die detacheering te behouden, hetzij om in de gelegenheid te zijn deze of gene om gezondheids- of andere redenen eens te helpen, hetzij, omdat men vermeent, dat die detacheering nut afwerpt, dan is er nog een middel om aan de bezwaren hierboven vermeld eenigszins te gemoet te komen en wel door hen, met behoud van hun eigen uiniform, te laten toekijken, hen de verschillende oefeningen, enz. als toeschouwer te laten meemaken, maar hen *niet* in hun rang en als Nederlandsch officier dienst te laten doen.

Die rol van toeschouwer behoeft niet altijd lijdelijk te zijn, zij kunnen zeer goed nu en dan eens een commando krijgen, maar dat is geheel iets anders als hetgeen nu geschiedt. Thans komt het voor, dat zij, als oudste kapitein, het bevel waarnemen van meerdere afdeelingen, wier commandanten allen ouder zijn dan zij; thans surveilleeren zij, als kapitein van politie, den dienst van luitenants der week, door wie zij zelf niet eens meer «gebaard» zijn geweest.

Doch genoeg daarover, wij dwaalden reeds te veel af van ons eigenlijke onderwerp. Wij eindigen met het boek ten zeerste ter lezing aan te bevelen. *Red.*

Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenlandsche tijdschriften.

1892.

Jahrbücher.

November. Vuurleiding der Artillerie op het slagveld. — Landverraad. — Uitwerking der kleinkaliber-geweren. — Theorie bij het rijkunstig onderricht.

December. Over het onderdrukken van volksopstanden in groote steden. — Italiaansche instructie voor gevechtsoefeningen. — Manoeuvres der Engelsche vloot.

Revue Suisse.

Octobre. Verdediging van den St. Gothard.

Novembre. Onuitgegeven brief van Generaal Jomini. — Militaire Causerie. — Verdediging van den St. Gothard.

Schweiz. Mil. Blätter.

October. Brisante projectielen en daarmede in betrekking staande quaestiën.

November. Artilleristische Causerieën. — Fransche transportoefeningen.

Etranger.

Octobre. Magazijnen voor den dienst te velde in Duitschland. — Deensche strijdkrachten.

Organ.

55 *Bd.* 4 *Heft.* Techniek van het gevecht in de veldslagen bij Metz.

Revue Générale.

Novembre. Herinneringen van Maarschalk Macdonald. — Herinneringen van prins Talleijrand. — Geschriften over de Revolutie.

Décembre. In Dahomey.

Seewesens.

X. Het mortierschip. — Het sleepen van torpedobooten door pantserschepen.

XI. Practische Meteorologie.

Revue Maritime.

Novembre. Landingstactiek.

Decembre. Oorlog in Chili. — Historische aanteekeningen over de Fransche Marine.

Art. u. Geniewesens.

No. 11. Proeven op technologisch gebied. — Proeven op het gebied der Artillerie.

Internationale Revue.

No. 2. November. Kustverdediging in Duitschland. — Noord-Oostzeekanaal. — Het areonautisch Corps in Oostenrijk. — Voorbereiding der Russische Infanterie voor het gevecht. — Verkenningen in het Fransche leger. — De Amerikaansche vloot.

Cercle.

No. 44. Een Engelsch oordeel over de Fransche manoeuvres. — De eerste gevechten van het Rijnleger. — *No. 45.* Indrukken van manoeuvres. — Oorlogsformatiën in het Italiaansche leger. — *No. 46.* Het Chineesche leger. — Een Engelsch officier over de Fransche manoeuvres. — *No. 47.* Het Chineesche leger. — Oorlogsformatiën in het Italiaansche leger. — *No. 48.* Een Engelsch officier over de Fransche manoeuvres. — Medische statistiek in het Fransche leger. — *No. 49.* Telemeter Souchier. — Taktiek in Tonkin. — Medische statistiek in het Fransche leger. — *No. 50.* Telemeter Souchier. — De Landweer-*quaestie* in Oostenrijk.

Wochenblatt.

No. 93. De tactische opdrachten van Moltke. — *No. 94.* Toekomstoorlog en de openbare meening. — *No. 95.* Het verdedigingsstelsel in Rumenië. — *No. 96/97.* De toekomst-oorlog en de openbare meening. — *No. 97.* Waarom moet Duitschland zich versterken. — *No. 98.* Veldgeschut der toekomst. — Schietoefeningen in het terrein. — *No. 99.* Waarheid op militair gebied. — *No. 100.* Opmerkingen over de Fransche manoeuvres, spoorwegen en verpleging. — *No. 101.* Dahomey-spoorwegen en verpleging. — *No. 103.* Dahomey. — *No. 104.* Militaire statistiek in Oostenrijk. — *No. 105.* Mobilisatie-voorschriften in Italië. — Nieuw geschut in Rusland. — *No. 106.* Nieuwe kaderwet in Frankrijk. — *No. 107.* Oostelijke grenzen van Frankrijk. — Misverstand over de Duitsche legerwet. — *No. 108.* (Beiheft.) Opmerkingen over den Russisch-Turkschen oorlog. — *No. 109.* Energie der dwaling. — Heeft de Duitsche Cavalerie in Augustus 1870 hare taak goed volbracht? — Herfst-manoeuvres in Frankrijk. — *No. 110.* De onderofficiers-quaestie in Frankrijk.

De oefeningen van onze Vesting-Artillerie.

De techniek rust niet, en dank zij den voortvarenden ijver, waarmede zij steeds naar het meer volmaakte streeft, zagen wij den laatsten tijd bijna dagelijks verbeteringen op artilleristisch gebied tot stand komen. Naast juist schietende kanonnen, nieuwe soorten van vuurmonden, brisante ladingen en dergelijke, deed echter ook de tactiek haar stem hooren en draagt voor een niet gering deel de eer van de algeheele hervorming, die wij de laatste jaren bij het wapen der Vesting-Artillerie hebben aanschouwd. Men kwam tot de overtuiging, dat het lot der artillerie, die zich tot nu toe maar goedig binnen de enge wallen van vestingen en forten had laten opsluiten, nu niet zoo benijdenswaardig was, en men overal elders veiliger was dan juist in de zoogenaamde bomvrije lokalen der forten. De nieuwere denkbeelden op tactisch gebied, reeds langen tijd te velde gehuldigd, vonden ook eindelijk ingang bij vesting-oorlog en vesting-bouw. Ontwikkeling in de breedte werd de leus, en wij zien het zwaartepunt der verdediging overgebracht naar het terrein tusschen de forten; in de tusschenliniën zal de eigenlijke strijd gestreden worden, daar zal de beslissing vallen.

Dat door dit alles de taak der Vesting-Artillerie eenvoudiger geworden is, zal niemand willen beweren; doch men zal ons, zonder daartoe verdere gronden aan te voeren, wel willen toegeven, dat die taak veel zwaarder, zeer veel omvattend, is geworden.

Bij een eventueelen oorlog zal, zoo niet het gewichtigste, dan toch een groot deel van de verdediging van ons land aan haar zijn toevertrouwd; een oordeelkundig gebruik der artillerie zal voor de beslissing zeer veel gewicht in de schaal

leggen. Hooge eischen zullen daarbij aan het kader in het algemeen, en vooral aan de officieren gesteld worden. Van het optreden der jongere officieren, in eerste linie geplaatst, zal in hooge mate het te verkrijgen succes afhankelijk zijn; zij moeten naast de noodige theoretische en practische kennis genoeg zelfstandigheid bezitten, om dikwijls in moeielijke omstandigheden, in kritieke momenten een besluit te nemen, alleen gebaseerd op eigen oordeel, op eigen overtuiging. Batterij-commandanten zullen menigmaal tijd en gelegenheid missen nadere orders te vragen of af te wachten, en genoodzaakt zijn geheel volgens persoonlijke inzichten te handelen.

Zal de Vesting-Artillerie hare moeilijke taak in oorlogstijd kunnen vervullen, zal zij niet te kort schieten in hetgeen men van haar verwacht en verlangt, dan is een goede voorbereiding in tijd van vrede een eerste vereischte. Zonder behoorlijke, deugdelijke voorbereiding geen kans van slagen. En van die voorbereiding is naar onze meening de voornaamste factor: de opleiding en de oefening van troep en kader. Bruikbare soldaten worden niet geboren, wel gemaakt; door een gezonde opleiding kan men een troep bekwaam maken voor de taak, die hem in oorlogstijd wacht. Heeft men in vredestijd den man niet geoefend en goed geoefend, hij zal in tijden van gevaar, onder den indruk van allerlei gemoedsbewegingen en uitwendige invloeden, totaal ongeschikt zijn gegeven bevelen uit te voeren. Men kan toch niet verwachten, dat hij onder de zoo overweldigende invloeden van den krijg in zijn overprikkelden zenuwtoestand, datgene zal doen, wat hem nooit geleerd werd, waarvan hij tot dat oogenblik onkundig bleef. Zonder tot pessimisme te vervallen, is het niet raadzaam zich den toestand te rooskleurig voor te stellen. Het denkbeeld te koesteren, dat wij in oorlogstijd te beschikken hebben over een ieder, die in staat is de wapenen te dragen, is verkeerd en kan noodlottige gevolgen hebben; bruikbare troepen verrijzen niet als door een tooverslag uit den grond. Ten onrechte zoekt men voor dergelijke beweringen steun in de krijgsgeschiedenis. Die getrouwe leidsvrouw op militair gebied kan ons in dit opzicht raad noch inlichtingen verschaffen; de toestanden zijn

te zeer veranderd, om op het verleden te kunnen bouwen. Waar vroeger dikwijls jaren voor noodig waren, wordt tegenwoordig in weken, soms enkele dagen beslist. Nemen wij daarbij in aanmerking, dat opleiding en oefening veel moeilijker geworden zijn, dan behoeft het geen nader betoog, dat men geen groote verwachtingen mag koesteren van korpsen, welke bij het uitbreken van den oorlog afgericht worden. Wachten wij thans, als in 1672, tot ons de periculen klaar en helder voor de oogen staan, het „te laat" zou onverbiddelijk zijn. Het is daarom gevaarlijk zich illusies te scheppen omtrent volkswapeningen, om daarvan heil te verwachten. Laat de bevolking, bezield door heilige vaderlandsliefde, bloed en leven veil hebben voor vorst en land, daardoor zijn zij nog geen geschikt wapen in de hand van een opperbevelhebber. Met een troep gewapende boeren verricht men wellicht een heldenfeit, maar kan daarmede de vesting Holland niet verdedigen.

Oefening is dus een eerste vereischte; een voldoend sterke en goed geoefende troep is het beste bolwerk onzer nationale onafhankelijkheid.

En thans onze Vesting-Artillerie; zijn de oefeningen daar werkelijk op oorlogstoestanden gebaseerd? Wordt de troep daar geschikt gemaakt voor hare taak in oorlogstijd? Wij mogen die vragen niet geheel toestemmend beantwoorden; erkennende dat er veel goeds in het wapen is en in de laatste jaren een belangrijke schrede in de goede richting gedaan is, mogen wij de gebreken niet ontkennen. Wij kunnen hier niet verklaren dat de oefeningen zijn, wat zij feitelijk kunnen en moeten wezen.

Wat is dan wel de oorzaak, dat de oefeningen zich in den regel niet boven het peil van het middelmatige verheffen?

Is de taak te moeielijk voor den man? Ach, neen; van ieder man is, op enkele uitzonderingen na, een goed kanonnier te vormen, mits men geen geleerde van hem tracht te maken.

Is de oefeningstijd te kort? Ook al niet, als deze slechts behoorlijk besteed wordt. Niets van dat alles; er zijn andere ge-

breken, die het wapen der Vesting-Artillerie als een klis aankleven, andere oorzaken, die het resultaat zoo middelmatig maken.

Een kwaal van zeer kwaadaardigen aard is het werken. Nadat de man is afgericht — voor het oogenblik buiten beschouwing latende of die opleiding al of niet goed is — en hij dus tot de klasse der geoefenden overgaat, vervalt hij tevens onder de rubriek werkers.

Men beschouwt bij ons de opleiding als doel en niet als middel. Het is niet de bedoeling den man zooveel te leeren, dat hij van recruut kanonnier kan worden om hem daarna los te laten; dan treedt juist het stadium van oefening in, dan is hij pasklaar voor het houden van oefeningen, waarbij hij weer tal van nieuwe zaken zal zien en leeren. Men leidt recruten op en men oefent kanonniers. De oefeningen van den man, de zoogenaamde voortgezette oefeningen, bestaan bij ons grootendeels uit werken. De opleiding zou dan onzes inziens ook wel achterwege kunnen blijven; het is als een huis waarvan alleen de fundeeringen worden gelegd; van het bewonen van zoo'n huis is natuurlijk geen sprake.

Het nut van het werken is voor kader en manschappen zeer gering; daartegenover staat, naast het bezwaar dat tucht en discipline er in hooge mate onder lijden, het groote nadeel, dat de man spoedig alles vergeten is. Heeft hij eenigen tijd in de werkperiode doorgebracht, dan zullen wij moeilijk nog iets van het vroeger geleerde bij hem kunnen ontdekken; eenige verwarde denkbeelden vormen den kalen oogst van onzen arbeid. Na nog een paar maanden in dienst te zijn geweest, waarbij werken, wacht, corvée en geëmploieerd zijn de hoofdschotels van het menu uitmaakten, gaat de man met groot verlof, wel zijn kleine equipementstukken, maar geen diploma als geoefend kanonnier mede naar huis nemende. Verscheidenen zijn er — wij behoeven slechts te denken aan menschen, die maanden achter elkaar geëmploieerd en gedetacheerd zijn te Oldebroek — die, uit een militair, maar vooral uit een artilleristisch oogpunt beschouwd, nagenoeg heengaan zooals zij gekomen zijn. En wat de herhalingsoefeningen betreft, ook zij gaan gebukt onder dezelfde kwaal, en hebben geen voldoend

resultaat. Het personeel wordt opgeofferd aan het materieel, terwijl wij niet bedenken, dat al dat materieel, al is het nog zoo mooi en nog zoo goed, ons niets geeft, als wij niet te beschikken hebben over menschen, die dat materieel kunnen bedienen, die het weten te gebruiken, die er mede kunnen omgaan.

Het werken moet dus van het programma verdwijnen, en de tijd die daardoor beschikbaar komt, moet gebruikt worden voor oefening van den troep. Natuurlijk moet er personeel zijn tot het verrichten van artillerie-werkzaamheden, maar daar mogen wij in geen geval den troep zelf voor gebruiken. Burger werklieden, ziedaar de eenvoudigste oplossing; zijn daar financieele bezwaren aan verbonden, zijn militaire werkkrachten goedkooper, zoo zou men eenige compagnieën werkers kunnen oprichten, die in vredestijd uitsluitend bestemd zijn tot het verrichten van artillerie-werkzaamheden; in tijd van oorlog treden zij in magazijnen, parken en depôts op. De troep behoeft dan voor deze doeleinden minder personeel af te staan, zoodat op het eigenlijke gevechtsveld meer beschikbaar blijft.

Een tweede, zeker niet minder belangrijke omstandigheid, die belemmerend werkt op de ontwikkeling der Vesting-Artillerie, vindt haar oorzaak in de formatie van het wapen. Het korps Artillerie-officieren is in drie groote groepen te verdeelen. Zij die naar de bereden Artillerie overgaan; een deel dat bij werkplaatsen, commissie van proefneming, enz. een werkkring zoekt, in het algemeen aan de speciale inrichtingen of takken van het wapen de voorkeur geeft; en de derde groep wordt dan gevormd door de officieren van de Vesting-Artillerie. Ieder is in zijne keuze te apprecieeren, en kan zich in eene bepaalde richting bekwamen; overal ligt een ruim arbeidsveld voor hem open, waar hij met vrucht werkzaam kan zijn. Men mag evenwel niet verwachten dat ieder Artillerie-Officier voortdurend op de hoogte zal blijven van alles wat zich op Artilleristisch gebied voordoet; daartoe is de omvang van het wapen te groot, daartoe volgen de verschillende verbeteringen van technischen aard en wijzigingen in de tactiek elkaar

te snel op. Te willen dat allen van alles op de hoogte blijven, zou een te hooge eisch zijn en er toe leiden, dat het meerendeel van alles wat, maar geen der takken à fond kent.

Wat nu de derde groep betreft, dus de eigenlijke Vesting-Artilleristen, het gros wordt gevormd door jonge Officieren, die onmiddellijk na hunne aanstelling tot Luitenant daarbij voor korteren of langeren tijd dienen. Het meerendeel echter gaat al vrij spoedig, soms reeds na een of twee jaren, hetzij naar het bereden gedeelte van het wapen, hetzij naar eene speciale inrichting over. Dus ongeveer op het tijdstip, dat zij eenigszins op de hoogte kunnen zijn, althans wanneer zij daartoe pogingen hebben aangewend, en dienstbaar gemaakt kunnen worden voor het wapen, verlaten zij het, om weer door eene jongere editie te worden vervangen. Het spijt ons hier de opmerking te moeten maken, dat er onder die categorie van jonge Officieren zelfs zijn, die hun verblijf bij de Vesting-Artillerie als een noodzakelijk kwaad beschouwen, als een nu eenmaal niet te vermijden antichambre, die zij moeten passeeren, om tot het bereden gedeelte te kunnen geraken. Diezelfde officieren, nl. in het algemeen zij, die vroegtijdig de Vesting-Artillerie verlaten, komen daarbij grootendeels later als kapitein terug. Zij zijn dan dikwijls 10 of 15 jaar op een geheel ander gebied werkzaam geweest, hebben zich daar gedurende dien tijd voor hun taak berekend gemaakt of zich in een speciaal vak ingewerkt en zien zich plotseling als Compagnies-Commandant bij de Vesting-Artillerie geplaatst. Van de tallooze verbeteringen daar aangebracht, de nieuwere denkbeelden daar gangbaar, zijn zij wellicht niet onwetend gebleven; wij mogen evenwel niet verwachten, dat zij van alles op de hoogte zijn; tijd en gelegenheid ontbraken hun daartoe. Het is dan ook zeer verklaarbaar, dat zij voor tal van zaken geplaatst worden, die hun geheel vreemd zijn; vele bezwaren en moeilijkheden doen zich voor, die zonder onoverkomelijk te zijn, toch weer den noodigen tijd en studie eischen, voordat men deze heeft overwonnen. Maar vóór dien tijd zoeken de meesten hunner weer hun vroegeren werkkring op, waar zij zich beter op hun plaats gevoelen of een hun aangenamer

taak hen wacht. Op die wijze recruteert de Vesting-Artillerie steeds het grootste gedeelte van hare Officieren òf uit de beide opleidingslichamen Breda en Delft, òf uit de bereden Artillerie en speciale inrichtingen. Voortdurend beweging, voortdurend verwisseling van officieren. Met den dag als het ware andere inzichten, verschillende opvattingen; dat de opleiding en oefening van troep en kader daar in hooge mate onder lijden, behoeft wel geen nader betoog.

Om dit niet te ontkennen gebrek weg te nemen staan twee wegen open: verplaatsing van alle officieren na een zeker tijdsverloop, bijv. 5 jaar, van het eene gedeelte van het wapen naar het andere, of splitsing van het wapen in drie gedeelten, die geheel onafhankelijk van elkaar zijn. Aan het eerste middel zijn zeer zeker vele bezwaren verbonden; niet ieder officier gevoelt roeping en lust om bijv. bij werkplaats of Artillerie-inrichting werkzaam te zijn, terwijl omgekeerd iedere tak, door het voortdurend verwisselend personeel eenigszins het lot zou deelen, wat nu der Vesting-Artillerie alleen beschoren is. Splitsing komt ons dus voor hier de eenige oplossing te zijn; hetzij die te doen ingaan zoodra men officier wordt of wel, wat wellicht nog beter is, reeds bij de opleiding rekening te houden met de keuze, waartoe men zich bepaald heeft. Hierdoor zouden tevens de ingewikkelde promotievraagstukken schaarscher worden, terwijl het steeds verwisselen van Chefs en Commandanten door dezen maatregel zeker veel zou verminderen. Ter wille van de Vesting-Artillerie wenschen wij dus in de eerste plaats splitsing van het wapen en ten tweede afschaffing van het verrichten van Artillerie-werkzaamheden door den troep zelf.

Verdere beschouwingen hieromtrent willen wij laten rusten, ten einde over te gaan tot de bespreking van de eigenlijke oefeningen der Vesting-Artillerie.

De opleiding.

Wij dienen hierbij een uitgangspunt te hebben, eene basis waarop kan worden voortgebouwd, eene leidende gedachte, die de strekking der opleiding in het algemeen aangeeft, die

ons zegt wat noodig, wat overbodig is. Zoo'n gids, leiddraad, instructie of hoe men het ook noemen wil, bestaat bij ons niet, en dat is onzes inziens een fout. „Chacun a son opinion" en het is minstens genomen verstandig de opinie van anderen, zelfs van jongeren, naar waarde te schatten; maar al te groote vrijheid geeft aanleiding tot al te groote verschillen. Vraag eens aan tien officieren hun zienswijze over de opleiding van troep en kader, en zij zullen u tien zeer uiteenloopende programma's voorleggen. Een zeer natuurlijk verschijnsel; daar waar het doel niet juist omschreven is, en de weg, die naar dat doel moet voeren, niet is afgebakend, zullen er verscheidene zijn, die het spoor bijster worden en een heel eind van den goeden weg afdwalen.

In het volgende zullen wij onze zienswijze hieromtrent ontwikkelen en trachten deze zoo duidelijk mogelijk weer te geven.

Als basis, waarvan uit te gaan, nemen wij den oorlogstoestand aan, en nu is de vraag: wat verlangen wij dan van den troep, wat van het kader; hoedanig moeten zij optreden, wat zijn hunne functiën, en in verband daarmede stellen wij voor ieder verschillende eischen.

Wij willen daartoe beginnen met den man, hetzij milicien of vrijwilliger, en nagaan wat hem bij zijn opleiding tot kanonnier moet worden geleerd. Als eersten eisch moeten wij dan stellen, dat hij het geschut behoorlijk kan bedienen, d. w. z. een vuurmond vlug en regelmatig tot vuren gereed kan maken; de tijd, die verloopt van het laden tot het monteeren, is dus een maatstaf voor den graad van geoefendheid der bedieningsmanschappen. Nu moet men hierin weer niet te ver gaan. Hoe dikwijls hoort men niet bij onze exercitiën: „N° 1, wat doet gij op het commando: in orde = batterij;" iedere man moet zijne verrichtingen kunnen uitvoeren, hij behoeft deze niet als een lesje van buiten te kennen; dat komt overeen met reglementenkennis en die mogen wij niet van hem vergen. Voorts moet men niet vergeten, dat er voor de bediening van een vuurmond ook een stukscommandant noodig is; hij staat er niet alleen om de commando's te doen, maar om te zien dat alles geregeld gebeurt en tijdens de bediening

kleine aanwijzigingen te geven. Het is natuurlijk noodig den man bekend te maken met de verschillende soorten van vuurmonden en de namen der onderdeelen, voor zoover deze in de reglementen worden genoemd. Als de man weet wat het sluitstuk is, hoe hij het moet openen en sluiten en waar zich gasontsnapping kan voordoen, dan is dat voldoende; het is voor eene goede bediening volmaakt onverschillig of hij de werking en alle onderdeelen van het sluitstuk kent; men moet het hem dan ook niet leeren. Verder moet hij alle voorwerpen en gereedschappen kennen, die bij de bediening voorkomen, en weten hoe deze worden aangebracht of gebruikt. Hij moet uitwendig een granaat van een granaatkartets kunnen onderscheiden; dat hij de inrichting dier projectielen kent is overbodig; hij moet een tijdbuis niet voor een schokbuis aanzien; dat hij alle onderdeelen dier instrumenten kan opdreunen en de werking er van kan vertellen is eene luxe, die met vrucht kan worden gemist. Door die kennis tot het strikt noodzakelijke te bepalen, besparen wij den man veel hoofdbrekens; door hem niet te overstelpen met een stortvloed van benamingen, zal er plaats in zijn brein overblijven om ook nog iets anders daarin op te nemen. Niet te streng kan gewaakt worden tegen het onoordeelkundig theorie houden door het kader. Het is eene geliefkoosde bezigheid van korporaals en onder-officieren, wien het minder te doen is om den menschen enkele eenvoudige zaken te leeren, dan wel het eene geschikte gelegenheid vinden hun beetje kennis te luchten. Met een zeker welbehagen staan zij met wiskunstige nauwkeurigheid het aantal trekken van een vuurmond of de hoeveelheid kogels in een G. K. T. uit te bazuinen of trachten geleerde vertoogen te houden over kogelbanen en het gebruik der verschillende projectielsoorten.

Reeds van den aanvang af moeten wij er ons op toeleggen den man alles zooveel mogelijk overeenkomstig de werkelijkheid te leeren; zoo is het bijv. niet goed altijd met ongeregelde sluitstukken te exerceeren; hij leert daarbij nooit het voelen van aansluiting tusschen afsluitplaat en ring, waarop het bij de behandeling van het sluitstuk bij werkdadig vuur

juist aankomt. Zoo zal in de werkelijkheid indirecte richting regel zijn; waarom wordt nog zooveel direct gericht? Waarom wordt in het reglement op de bediening van het geschut de indirecte richting niet meer op den voorgrond gesteld?

Voorts moet den man geleerd worden hoe op de gemakkelijkste en vlugste wijze verschillende vuurmonden van affuit worden verwisseld. De benamingen van werktuigen en gereedschappen en der onderdeelen, bij die manoeuvres benoodigd, moeten hem, alweer voor zooveel noodig, bekend zijn. Hem moet geleerd worden, hoe verschillende knoopen worden gelegd en waartoe zij dienen, hoe handspaken, ribben, enz. worden gebruikt, in het algemeen hoe hij zijn kracht het voordeeligst aanwendt. Maakt men den man eenige bedrevenheid eigen in plaatsing en gebruik van knaap, weegboom, dommekracht en dergelijke eenvoudige werktuigen, dan zal daarvan in werkelijkheid meer nut worden getrokken dan van het reglementair bedienen van een schrank.

Bij het inrichten van een verdedigingsstelling zal voor het vervoer van gereedschappen, munitiën, enz. tusschen parken, depôts en batterijen een zeer uitgebreid gebruik gemaakt worden van Decauville-materieel. Hoewel men voor den aanleg daarvan dikwijls van burgerwerklieden zal kunnen gebruik maken, komt het ons toch noodig voor ook den troep de behandeling daarvan te leeren, vooral met het oog op het gebruik van dat materieel tot het vervoeren van vuurmonden.

Na deze algemeene opleiding kunnen de meest ontwikkelde en geschiktste menschen worden opgeleid tot Stuks-Commandanten, om bij gebrek aan korporaals als zoodanig op te treden; een ander deel tot waarnemers, telefonisten en telegrafisten; zij moeten dan afgericht worden in de behandeling van de daarbij voorkomende toestellen.

De korporaals moeten tot practische Stukscommandanten worden gevormd; als regel zullen zij in oorlogstijd als zoodanig optreden. De bediening van een vuurmond moet men hun ten volle kunnen toevertrouwen; de Batterij-Commandant moet niet elk oogenblik verplicht zijn den opzet te controleeren of de richting na te zien; dat zijn zaken waarvoor de

Stuks-Commandant de verantwoordelijke man is. De korporaals moeten in staat zijn kleine gebreken, die zich tijdens het vuur voordoen, vlug te verhelpen, eenvoudige herstellingen aan vuurmond, affuit, bedding of munitie uit te voeren, zonder daarbij dadelijk de hulp van den Batterij-Commandant te moeten inroepen. Zij moeten bedreven zijn in het uitvoeren van kleine manoeuvres, bijv. het verwisselen van een rad met behulp van een knaap of dommekracht, en dergelijke.

Naast goed Stuks-Commandant moeten zij geschikt zijn de zijposten behoorlijk te bedienen. Van alles wat daarop betrekking heeft: instrumenten voor de waarneming, telefoon- en telegraaftoestellen, van den optischen seindienst moeten zij op de hoogte zijn en volkomen bekend met het gebruik en de toepassing er van. Bij den aanleg van spoorbanen met behulp van Decauville-materieel moeten zij als opzichter kunnen optreden.

Door het gering aantal Luitenants, in verband met de uitgebreidheid onzer liniën en het groote getal geschutsopstellingen, zullen de onderofficieren meestal als Batterij-Commandanten moeten optreden, terwijl het toezicht over een groep van twee of meer geschutsopstellingen aan een Officier zal worden opgedragen. Wil men hen voor deze functie geschikt maken, dan zal men hooger eischen moeten stellen dan nu het geval is. Over het algemeen worden de korporaals te vlug sergeant en is de opleidingstijd te kort. Het geleerde gaat in den regel niet veel verder dan theorie en geeft slechts eene oppervlakkige kennis; onzes inziens moet meer waarde aan de practische vorming worden gehecht. Met het oog hierop en op de uitbreiding, die hunne theoretische kennis op sommige punten moet ondergaan, zouden wij eene tweejarige opleiding wenschen, in dier voege dat des zomers op het terrein practisch werd uitgevoerd, wat gedurende de wintermaanden in het schoollokaal is behandeld.

In verband met het voorgaande, is het dus een eerste vereischte, dat de onderofficieren de schietregels in hun geheelen omvang kennen; men moet hun elk vuur kunnen opdragen en zij moeten het ook behoorlijk kunnen uitvoeren. De toe-

stand zooals hij nu is, dat een Compagnies-Commandant slechts enkele onderofficieren van zijne compagnie in het kamp de leiding van een vuur en dan nog liefst een eenvoudig vuurtje kan opdragen, vereischt dringend verbetering. Wat heeft een Groeps-Commandant aan batterijen, zoo hij niet ten allen tijde daarover kan beschikken; wat baten hem Batterij-Commandanten, als zij niet in staat zijn aan elke opdracht, door de omstandigheden gewettigd of noodzakelijk gemaakt, behoorlijk te kunnen voldoen, als zij elk vuur niet met succes kunnen leiden? Om hierbij niet te veel te vergen moeten de schietregels eenvoudig zijn, geen serie van verschillende gevallen, waarbij het eene al ingewikkelder is dan het andere; men moet trachten overeenstemming er in te brengen. Streven naar eenvormigheid. Granaatkartetsvuur zal in de werkelijkheid zeer veel voorkomen, meer dan de oefeningen in het kamp ons doen vermoeden; de regels voor dat vuur zullen daarom veel eenvoudiger moeten zijn. De groote moeilijkheid schuilt hier in het inschieten. Geschiedt het bepalen van den Artilleristischen afstand door granaatschoten, dan stuiten wij bij overgang tot granaatkartetsvuur op de bezwaren, die door ongelijke lading, verschil van gewicht en vorm van granaat en granaatkartets, het niet voldoende juist aansluiten der schootstafels en dergelijke in het leven worden geroepen. Bij het inschieten met G. K. T. met lage springpunten werken de aanslagen niet zelden vertragend op het verloop van het vuur, terwijl voor het grensschieten met hooge springpunten minstens één goede zijpost een vereischte is. Zoolang het vraagstuk betreffende de tijdschokbuis nog niet tot een voldoende oplossing is gebracht, zou men wellicht op de volgende wijze aan de bovenvermelde bezwaren kunnen tegemoet komen. De G. K. T. wordt voorzien van een buis, in vorm en gewicht overeenkomende met de bijbehoorende tijdbuis, maar voorzien van een schokinrichting, dus eigenlijk een schokbuis. Na hiermede de baan van de granaatkartets juist te hebben geregeld, gaan wij over tot het gebruik van de gewone tijdbuis, en het komt ons voor dat alsdan de regeling van het interval en de springhoogte vrij eenvoudig is.

Voorts kan men door het plaatsen van korte, beknopte aanwijzigingen in de schootstafels het geheugen der Batterij-Commandanten gedurende het vuren te hulp komen.

In de eerste plaats dus eene grondige kennis van het schieten en het toepassen der regels, daarbij alles overboord werpende wat niet strikt noodzakelijk is. De Groeps- of Sector-Commanmandant wijst de batterijen aan, die mede zullen werken tot het beschieten van een of ander doel; hij zal na moeten gaan of er uitwerking te verwachten is, welke lading of er gebruikt moet worden, welk projectiel, enz., alle gegevens die aan de Batterij-Commandanten worden opgegeven; men doet dus verstandig om de onderofficieren niet met berekening van trefkans, lading, enz. lastig te vallen.

Daar de onderofficieren dienst zullen doen als plaatsbepalers, is het noodig dat zij de daarbij gevolgde methode kennen en in de verschillende voorkomende gevallen de gebruikelijke toestellen praktisch kunnen aanwenden. Het leggen van een Decauvillebaan met wissels, draaischijven, enz. moet men aan een onderofficier kunnen overlaten, alsmede het maken van geschutemplacementen en de bewapening met behulp van dat materieel. Wat de handboeken voor korporaals en onderofficieren betreft, zij gelijken te veel op een beknopten Instructie-inventaris, en over het algemeen is groote inkrimping gewenscht. Een deel kan vervallen, omdat het overbodig is, of moet aanmerkelijk vereenvoudigd worden; een ander gedeelte kan geschrapt worden, omdat het elders duidelijker vermeld staat. Zoo kunnen hoofdstuk I, II, III en IV aanmerkelijk worden besnoeid, eene beknopte opsomming van het materieel zonder veel benamingen zou beter zijn. Van hoofdstuk VI kan zeer veel vervallen; botsing in de ziel, spreiding en trefkans is overbodig; hetgeen er staat over richten is verouderd; toelichtingen op de schietregels alsmede het berekenen van ladingen behooren niet in het handboek tehuis.

Hoofdstuk VIII bevat nagenoeg hetzelfde als de algemeene bepalingen op de bediening van het geschut; het een of ander kan vervallen. Als het werken door den troep zelf wordt afgeschaft, kan hoofdstuk X nagenoeg geheel gemist

worden. Hoofdstuk XIV zou aanmerkelijk moeten worden uitgebreid; het maken van bekleedingsmiddelen zal niet meer zooveel voorkomen, zoodat hoofdstuk XV beknopter kan zijn.

Als wij met het oog op de kolossale uitwerking der schietkatoengranaten afscheid nemen van de zware gronddekkingen, zal daarmede ook de normaalbatterij vervallen. Meer veiligheid wordt verkregen door de vuurmonden eenvoudig achter gezichtsdekkingen te plaatsen en vuurmond en bediening door smalle aardophoogingen of schermen van gegolfd plaatijzer tegen granaatkartetskogels en scherven te beveiligen. De inrichting van dergelijke emplacementen zou dus in hoofdstuk XVI in plaats van den batterijbouw treden, terwijl wij het inrichten van kaden en dijken voor geschutopstellingen meer uitgebreider wilden behandeld zien. Als drijvende batterijen zouden wij hier een hoofdstuk aan de uitleggers kunnen wijden. Hoofdstuk XIX zou natuurlijk in verband met de heerschende nieuwere denkbeelden moeten worden omgewerkt.

De oefeningen.

Hebben wij troep en kader behoorlijk opgeleid, zijn zij goed afgericht, dan eerst hebben wij te beschikken over personeel tot het houden van oefeningen, waarbij zooveel mogelijk de oorlogstoestand wordt nagebootst, waarbij men tracht zich in dien toestand in te denken, en dienovereenkomstig handelt. Het valt niet te betwijfelen, dat dergelijke oefeningen vruchten zullen dragen; zij maken ons nu reeds vertrouwd met toestanden, die zich in oorlogstijd zullen voordoen; zij geven ons een waarborg dat in de ure des gevaars niet bij elk te nemen besluit gedraald, getwijfeld zal worden, maar door een ieder binnen zijn werkkring juiste, doeltreffende maatregelen zullen genomen worden.

De oefeningen kunnen onderscheiden worden in die, welke in het garnizoen worden gehouden — en dat zijn in zooverre de voornaamste, dat zij door den beschikbaren tijd veelvuldiger kunnen zijn — en die welke gedurende korten tijd in de legerplaats bij Oldebroek worden gehouden.

Onder de eerstgenoemden vinden de oefeningen in het waar-

nemen met behulp van het ontsteken van kardoezen eene uitgebreide toepassing. De leider van de oefening marcheert met het benoodigde kader en manschappen naar de plaats waar hij veronderstelt dat vuurmonden zijn opgesteld. Hij verklaart in het kort het doel van de oefening, geeft eene instructie aan de zijposten en wijst de juiste plaats aan, waar zij zich moeten opstellen; de zijposten zijn telefonisch met den leider verbonden en bovendien voorzien van een of ander instrument om optisch te kunnen seinen. In het voorterrein worden kardoesjes volgens een vooraf bepaald plan ontstoken, waarbij de leider te voren berekend heeft welke waarnemingen hij bij elk kardoesje van de beide zijposten moet ontvangen; hij is nu in staat gemaakte fouten dadelijk te ontdekken en den betrokken zijpost daarvan te onderrichten. Aanvankelijk op kleine afstanden in open terrein gehouden, worden de afstanden later vergroot en de kardoezen achter bestaande of daartoe aan te leggen maskes ontstoken. Voor het overbrengen van berichten langs optischen weg, is het wenschelijk daarvoor één enkel stelsel aan te nemen en voor een ieder verplichtend te stellen; het morse-schrift komt ons hiervoor het meest geschikt voor. Goed waarnemen is zeer moeilijk en toch voor het schieten een eerste vereischte; voortdurende oefening is het eenige middel om het te leeren.

Voorts komen als garnizoens-oefeningen in aanmerking het zoeken van geschikte geschutsopstellingen, het in orde brengen der emplacementen, het aanbrengen der dekkingsmiddelen, die meestal uit plaatijzeren schermen zullen bestaan, het aanleggen van Decauville-banen, waarbij men veronderstelt, dat op een bepaalde plaats een park is aangelegd, van waaruit lijnen gelegd worden naar de verschillende munitiedepôts en batterijen; bij voorkeur de banen zoo aan te leggen dat smalle en breedere sloten moeten worden overbrugd of bestaande bruggetjes moeten worden versterkt. Hiervoor is het dus noodig, dat wij in elk garnizoen over eene voldoende hoeveelheid Decauville-materieel te beschikken hebben, dat tevens moet dienen om een of meer van de gemaakte emplacementen te bewapenen. Wij zouden deze oefeningen ook

des nachts willen houden, waarbij dan dient te worden nagegaan, wat van 's vijands zijde van de werkzaamheden is te zien of tot op welken afstand deze gehoord worden. Voorts het in en uit remise brengen van mitrailleurs, het vervoer van geschut en voertuigen langs dijken, slechte wegen, te water of op sleden, en daarbij veronderstellende dat eene as, een disselboom of iets dergelijks breekt, in het algemeen, dat zich gedurende het vervoer belemmeringen voordoen. Ten slotte moet het personeel ook geoefend worden in het boomen en roeien met uitleggers en vletten, het uitbrengen van dreggen en het in batterij komen met uitleggers.

Zeer nuttig zijn gecombineerde oefeningen met de andere wapens. Op welke wijze verschillende wapens elkaar kunnen ondersteunen, wat in bepaalde gevallen van hen kan worden verwacht en verlangd, hoe zij het best kunnen samenwerken tot bereiking van een zeker doel, dat alles moet door de praktijk geleerd worden. Wij brengen daartoe een gedeelte van de stelling in staat van verdediging, altijd voor zooverre dit in vredestijd mogelijk is, bezetten dat gedeelte met de troepen, die er in oorlogstijd voor beschikbaar zijn, en doen met een ander gedeelte een aanval. Ongetwijfeld zullen deze kleine manoeuvres nut afwerpen; vooral voor de lagere bevelhebbers zijn zij leerzaam.

Met het kader en voornamelijk met de onderofficieren worden schietoefeningen gehouden d. w. z. veronderstelde vuren op het bord uitgewerkt. De leider moet daarbij zooveel mogelijk trachten een beeld van de werkelijkheid te geven; in het geregeld houden van deze theorie ligt onzes inziens het beste middel om op de hoogte der schietregels te blijven.

Het lezen van en wandelen op de kaart moet beoefend worden, alsmede het schatten van afstanden en het toepassen van de methode der plaatsbepaling. Met de batterij-commandanten wenschen wij het terrein te verkennen, waar zij in oorlogstijd moeten optreden. Behoorlijke terreinkennis is van het hoogste gewicht; een groot voordeel is het voor den verdediger, dat hij zoowel met het voorterrein als met het terrein

in en achter de stelling bekend is; dat overwicht op een aanvaller mag hij niet vrijwillig prijs geven; wil hij volkomen op de hoogte zijn van alles wat voor verdediger of aanvaller van belang is, dan is het voortdurend wandelen in het terrein een eerste vereischte. Wij bespreken daarbij met de onderofficieren de inrichting van de stelling, de breedte en diepte van de voorgelegen inundatie, de strooken, die droog blijven, de verschillende accessen, die toegang tot dat gedeelte van de stelling geven, de waarde dier toegangswegen, waar de aanvaller vermoedelijk batterijen zal opwerpen, parken zal aanleggen of troepen en levensmiddelen zal onderbrengen; in het algemeen worden met hen besproken de verschillende zaken, waaruit zij bij de verdediging nut kunnen trekken. Omgekeerd wordt ook van uit het voorterrein de stelling verkend en nagegaan wat van uit de vermoedelijke vijandelijke positie daarvan gezien wordt, wat aan het gezicht onttrokken is, in hoeverre gezichtsdekkingen al bestaan of nog moeten worden aangelegd.

De oefeningen met de officieren te houden vormen een onderwerp, dat zeer zeker ten volle onze aandacht verdient; wij achten het van zoo'n groot belang, dat wij er eenigszins breedvoerig over zullen uitwijden, vooral daar zij naar onze meening op het oogenblik nog al wat te wenschen overlaten. Bij de opleiding tot officier worden de theoretische grondslagen gelegd, waarop later moet worden voortgebouwd. Is men eenmaal officier geworden, dan moet de opgenomen stof worden verwerkt en dienstbaar gemaakt aan de praktijk; het geleerde moet in toepassing worden gebracht. De op de schoolbanken opgedane kennis is wel een uitstekend veld, geschikt voor verdere bearbeiding, maar niet om zonder bebouwing voortdurend vruchtdragend te blijven. Het meerendeel der menschen heeft eenige aansporing, eenigen dwang noodig tot handelen; initiatief komt niet zoo verbazend veel voor. Voor de meesten onzer is eenige prikkel noodig. Het groote, vruchtbare veld, in de jongere officieren weggelegd, dat bij zorgvuldige bebouwing zoo enorm veel vruchten zou afwerpen,

wordt niet voldoende bearbeid, het blijft grootendeels braak liggen. Men trekt geen partij van de jeugdige werkkrachten, in zoo ruime mate bij ons aanwezig, men doet niets om de ambitie levendig te houden.

Naar wij meenen zijn de door ons genoemde garnizoensoefeningen zoowel voor den troep als voor het kader uitstekende middelen tegen de niet te ontkennen eentonigheid, waarvan op het oogenblik het meerendeel der diensten het cachet dragen. Maar wij wenschen meer; reeds bij het begin van dit opstel wezen wij op de noodzakelijkheid van eene deugdelijke voorbereiding; niet het minst geldt dit voor de officieren. In tijd van vrede zijn middelen en tijd daartoe in ruime mate aanwezig; waarom daar geen partij van getrokken? Nadat men ieder officier zijn oorlogsbestemming heeft meegedeeld, moet hij zich op de hoogte stellen van de memorie van verdediging en zich daar geheel inwerken. Hij krijgt in verband met het door hem te verdedigen gedeelte van de stelling verschillende opdrachten, waardoor hij genoodzaakt is het terrein nauwkeurig te verkennen. Hij moet volkomen bekend zijn met de ligging der tusschenbatterijen, waarvoor zij dienen, hoe de verschillende accessen kunnen worden bestreken, waar uitleggers kunnen worden aangewend, hoe de inundaties worden gesteld, waar zij- en observatieposten worden geplaatst, hoe de telefonische en optische seindienst is geregeld, wat belangrijke punten voor den verdediger of aanvaller zijn, in één woord hij moet er zich in thuis gevoelen. Het voorterrein verdient natuurlijk ook in hooge mate zijne belangstelling; reeds hiervoren werd op het noodzakelijke van terreinkennis gewezen.

In de tweede plaats moet men met de officieren tactische en belegeringsoefeningen op de kaart houden. Het kan niet anders dan nuttig wezen als wij bekend zijn met de verschillende gevechtsformaties en aanvalsvormen, die bij de onderscheidene wapens worden gebezigd, welke waarde aan die formaties met het oog op snelheid van beweging, vuuruitwerking, enz. moet worden toegekend. Het uitvoeren van tactische opdrachten op de kaart maakt ons daarmede ver-

trouwd; zij geven ons een juisten blik in de onderscheidene gevechtstoestanden, waarin de aanvaller achtereenvolgens komt, en leeren ons doeltreffende maatregelen daartegen nemen.

Vooral leerzaam kunnen de belegeringsoefeningen op de kaart zijn. Men laat daartoe een gedeelte van de stelling in staat van verdediging brengen en bezetten, waarbij niet meer troepen, kader en officieren worden ingedeeld, dan waarover men in werkelijkheid beschikt; hetzelfde geldt wat betreft het beschikbare aantal vuurmonden, uitleggers, voertuigen, Decauville-materiaal, munitie, enz. Men maakt zich anders onjuiste voorstellingen. Dit sluit evenwel volstrekt niet uit, dat over de inrichting en bezetting van de stelling van gedachten mag gewisseld worden en men wijziging in sterkte of aantal van personeel en materieel kan voorstellen. Het is bepaald noodig voorschriften vast te stellen, die de onderlinge verhouding van Linie-, Sector- en Groeps-Commandanten regelt; ieder bevelvoerend officier moet weten in hoeverre hij vrijheid van handelen heeft, en binnen welke grenzen zijne macht besloten is. Doet men dit niet, zoo loopt men gevaar, dat ondergeschikte Commandanten zich te veel macht aanmatigen en maatregelen treffen, die niet in het algemeene plan van verdediging passen, zelfs in strijd zijn met de inzichten van den Stelling-Commandant. De leider van de oefeningen geeft aan Sector- of Groeps-Commandanten de verschillende opdrachten, voortvloeiende uit de algemeene veronderstelling. Hij houdt voortdurend rekening met de bewegingen van den aanvaller, welk stadium de aanval is ingetreden, en maakt dienovereenkomstig veronderstellingen. De bevelen moeten kort en duidelijk zijn, zoodat elke twijfel is uitgesloten; discussies blijven achterwege. De verschillende lagere Commandanten zijn belast met de uitvoering. Zij handelen geheel volgens eigen inzichten en geven de bevelen, die zij noodzakelijk achten. Het zal den leider alsdan niet moeilijk vallen zich een juist oordeel over het verloop van het gevecht te vormen. Daarna levert hij kritiek, toont de gemaakte fouten aan, en geeft aan hoe gehandeld had moeten worden. Het is zaak te leeren vlug bevelen te geven en deze ten uitvoer te brengen; indachtig moeten wij

zijn, dat een vijand ons geen uren tijd gunt om over alle mogelijke kleinigheden na te denken en van gedachten te wisselen.

Ten slotte blijft ons nog over de schietoefeningen in de Legerplaats bij Oldebroek te bespreken. Na het houden van voorbereidende oefeningen in het garnizoen zal het werkdadig vuren de daarbij voorgekomen leemten moeten aanvullen; theoretisch behandelde vraagstukken zullen hier practisch tot eene oplossing worden gebracht.

Zooals de oefeningen echter nu zijn, kunnen wij er ons volstrekt niet mede vereenigen; het nut dat zij hebben komt ons van zeer twijfelachtigen aard voor.

In de eerste plaats wenschen wij er een oefeningsterrein van te maken en geen examenzaal; men gaat er heen om iets te leeren en niet om afgebroken te worden. Voorts moet in hoofdzaak het doel zijn: het leeren afwijken van de schietregels; het slaafsch toepassen der regels kan op het bord geschieden, daarvoor behoeft men niet naar het kamp te gaan.

Hiervoren werd door ons op vereenvoudiging der schietregels aangedrongen; beknoptheid zal daarmede gepaard gaan. Naar onze meening is het ondoenlijk voor elk mogelijk geval een vast stel regels te hebben; niet alleen zouden zij daardoor te uitgebreid worden en zou men te veel van het geheugen der batterij-commandanten vergen, maar dan nog zullen wij vaak voor abnormale gevallen geplaatst worden, waarin het boekje niet voorziet. Wij wenschen een stel eenvoudige regels, die werkelijk als leiddraad bij het schieten kunnen dienen; het is dan noodzakelijk, dat wij leeren deze oordeelkundig toe te passen, dat wil zeggen er van weten af te wijken; hebben wij omgekeerd dat oordeelkundig afwijken van de voorgeschreven schietregels geleerd, dan kunnen zij ook eenvoudig zijn; het een is een gevolg van het ander.

Gaarne hadden wij, dat er wat meer aan gedacht werd, dat een dag, ook in Oldebroek, maar 24 uren heeft; in de laatste jaren zagen wij naarmate het programma uitgebreider werd, den beschikbaren tijd verminderen. Gedurende het

gansche verblijf in het kamp is eene zekere gejaagdheid op te merken, die nadeelig op de oefeningen werkt; de zoo nuttige besprekingen kunnen uit gebrek aan tijd bijna nooit gehouden worden.

Een enkel woord hier, wat de verhouding van de artllerie-schietschool tot de seriën betreft; ieder zal ons toestemmen dat de serieoefeningen vaak te lijden bebben door schietschool- en cursusvuren; met het oog op den korten oefeningstijd en de wijze, waarop wij de oefeningen zouden wenschen uitgevoerd zien, is het noodig dat de serie over alles in het kamp te beschikken heeft. Bestaan hiertegen gegronde bezwaren, dan is dat alleen een bewijs, dat schietschool en serie ieder een afzonderlijk oefeningsterrein noodig hebben. De kamptijd moet niet besteed worden aan het beproeven van verschillende voorgestelde toestellen, het werkt vertragend op den geregelden gang der oefeningen. Aan de artillerie-schietschool, of zoo noodig aan eene speciaal aan te wijzen commissie, moet worden opgedragen proeven te nemen en rapport uit te brengen; later kunnen zij bij den troep beproefd worden, maar dan moet zulks in het garnizoen geschieden, en niet tijdens het korte verblijf in het kamp.

Het komt ons niet oordeelkundig voor, om voor elke serie dezelfde oefeningen voor te schrijven. In de eerste plaats wordt het initiatief van hoogere en lagere commandanten uitgesloten; vrijheid van handelen bestaat er niet, daar alles nauwkeurig wordt voorgeschreven, terwijl men bij de vaststelling van verschillende detailzaken nog niet eens altijd correct is. In de tweede plaats is het in strijd met het gronddenkbeeld, dat de oefeningen van den troep zooveel mogelijk gebaseerd moeten zijn op oorlogstoestanden; plaats waar, en wijze waarop de Vesting-Artillerie zal optreden loopen te zeer uiteen, om een zelfde oefening voor alle compagnieën te rechtvaardigen. Wij zagen gaarne het programma afgeschaft. De serie gaat gedurende een zekeren tijd naar het kamp, en aan den serie-commandant is de vrijheid gelaten zijne onderhebbende compagnieën te oefenen zooals hem het nuttigst voorkomt. Over het algemeen moeten de oefeningen zoo geregeld worden, dat elke

compagnie slechts éenmaal per dag vuurt en dan liefst 's middags; meermalen komt het voor, dat des morgens eenige uren met wachten verloren gaan, doordat elke waarneming door sterken nevel of mist is uitgesloten; des namiddags heeft men daar gewoonlijk geen last van. De morgenuren kunnen worden besteed aan het bespreken van de oefeningen van den vorigen dag; die besprekingen hebben niet alleen nut voor de leiders van het vuur, maar alle officieren kunnen daarvan partij trekken. Men kan daarbij de verschillende afwijkingen van de schietregels toelichten en verklaren; een vuurleider handelt volgens hetgeen hij tijdens het vuur te zien krijgt, hij regelt het vuur naar gelang van den indruk, die het op hem maakt; daardoor zal hij dikwijls en terecht van de voorgeschreven regels afwijken, terwijl men later, bij het nazien van een schietstaat, die afwijkingen niet kan billijken en zoodoende een onjuist oordeel verkrijgt over den loop en de leiding van het vuur. Ten slotte moeten de officieren in de gelegenheid worden gesteld zich op het oefeningsterrein te oriënteeren. Vóór elke schietoefening moet tijd beschikbaar zijn om het terrein te verkennen; in de werkelijkheid wordt toch ook bij ieder onzer voldoende terreinkennis verondersteld. Door dezen maatregel zou het bijv. onmogelijk zijn, dat bij een vuur met twee zijposten, deze op de kaart werden opgezocht en aangegeven, maar die later niet op het terrein te vinden waren; iets wat zich nu wel eens voordoet.

Wij onderscheiden twee soorten van vuren: instructievuren en tactische vuren.

De eerste dagen van het verblijf in het kamp wilden wij wijden aan de instructievuren, die in hoofdzaak dienen om het personeel vertrouwd te maken met het werkdadig schieten en als voorbereiding voor de tactische oefeningen.

Zulk een instructievuur heeft nagenoeg hetzelfde verloop als wij vroeger aangaven bij de bespreking van de oefeningen in het waarnemen. Men vuurt aanvankelijk op kleine afstanden op ongedekte doelen; later met behulp van zijposten tegen doelen achter maskes of andere gezichtsdekkingen gelegen en ook op grootere afstanden. Het is hierbij volstrekt niet gewenscht, dat het vuur een snel verloop heeft; het tegendeel

zelfs is waar; hoe langer het duurt, des te meer waarborg bestaat er in den regel voor de nauwkeurigheid en juistheid waarmede het vuur wordt afgegeven, en dit is bij deze oefeningen de hoofdzaak. — Verschillende personen worden met de waarneming belast, liefst voorzien van onderscheidene waarnemingstoestellen; de een neemt waar met de richthark, een ander met behulp van een stel baken, een derde weer uitsluitend op het oog. Na elk schot worden de verschillende waarnemingen met elkaar vergeleken: door raadpleging van den contrôlepost kent de leider de juiste ligging van het springpunt; hij overtuigt zich nu of de verschillende waarnemingen juist zijn, spoort de gemaakte fouten op en toont deze den betrokken waarnemer. Hij bespreekt met het kader de leiding van het vuur, gaat na elk schot na wat er moet gebeuren, en waarom, en volgt daarbij stipt de schietregels. Dergelijke nauwkeurig afgegeven vuren kunnen later dienstig zijn bij het beoordeelen van de juistheid der schietregels, of wijzigingen daarin al of niet wenschelijk zijn; welke waarde men mag hechten aan elk der verschillende waarnemingsinstrumenten, welke gebreken hen aankleven en hoe die kunnen worden weggenomen. Wij zijn in staat na te gaan welke eigenaardigheden vuurmond of affuit tijdens het vuur vertoont, bijv. het terugkruipen in dracht, en welke maatregelen men het best daartegen kan nemen.

Het voornaamste deel van de oefeningen in het kamp moet gevormd worden door de tactische vuren. Daartoe willen wij een gedeelte van een in staat van verdediging gebrachte stelling op het terrein projecteeren, en eveneens de batterijen, werken, enz. van den aanvaller aangeven. Wij kunnen niet ontkennen, dat het terrein in Oldebroek zich daar niet bijzonder toe leent; het is een terreingedeelte zooals bij onze liniën nu juist bijna nergens voorkomt, maar door het gunstigste deel te nemen en geen enkele batterij op de hoogte zelf aan te leggen, kunnen wij toch eene massa meer nut van het terrein trekken dan nu het geval is. Eenigen tijd voor dat de serie naar de legerplaats gaat, wordt het terrein door een gedeelte van den troep ingericht volgens een door den Serie-

Commandant vast te stellen project. Het eenvoudigste is, daarvoor den Sector te nemen, die den voorgaanden winter bij de belegeringsoefeningen in staat van verdediging is gebracht en aangevallen. Batterijen, loopgraven, enz. door den aanvaller daarbij aangelegd, worden aangebracht; door het aanleggen van emplacementen, maskes, het aangeven van tirailleurloopgraven, het maken van munitiedepôts, den aanleg van Decauville banen, het plaatsen van verschillende schijven, het voorstellen der toegangswegen, enz. kan men den toestand zoo zuiver mogelijk trachten weer te geven. In verband met de jongste belegeringsoefeningen op de kaart geeft de Serie-Commandant verschillende opdrachten aan de officieren. Aanvankelijk geeft men zoo'n opdracht een paar dagen voordat het vuur moet plaats hebben; de leider heeft nu ruimschoots gelegenheid na te denken en zijne voorbereidende maatregelen te nemen. Laten wij maar eens het eenvoudigste geval nemen, dat de vijand van achter een boschperceel het vuur opent op een onzer geschutopstellingen, en er getracht moet worden die batterij tot zwijgen te brengen. De leider weet natuurlijk over welke emplacementen hij te beschikken heeft, en welk materieel en personeel hem ten dienste staan. Hij gaat nu na welke vuurmonden het best aan het gestelde doel zullen beantwoorden, of hij de batterij uit één enkele of wel uit meerdere opstellingen zal onder vuur nemen, hoe zal worden ingeschoten, met welke projectielen en welke lading gevuurd zal worden, hoe de waarneming zal plaats hebben, waar de zijposten zullen worden geplaatst, hoe de berichten zullen worden overgebracht. Dienovereenkomstig geeft hij aan de Batterij-Commandanten de noodige bevelen; de laatste zijn natuurlijk met de eigenlijke leiding van het vuur belast. Men moet er nu op bedacht zijn zich goed en vlug inteschieten; er moet naar gestreefd worden den vijand in den kortst mogelijken tijd het zwijgen op te leggen. De tijd, dat het vuur duurt, het aantal projectielen gedurende dien tijd verschoten en de verkregen uitwerking zijn de factoren, die de waarde van het vuur bepalen; zij vormen een maatstaf ter beoordeeling van de goede leiding; afwijkingen der schietregels zijn hier niet

alleen geoorloofd, maar moeten worden toegepast zoodra zij leiden tot vlugger inschieten, meerdere uitwerking, spoediger verkrijgen van het gewenschte resultaat. Dat afwijken nu van de schietregels, het oordeelkundig afwijken moeten wij in de praktijk leeren. Wij kunnen de schietregels haarfijn kennen en weten toe te passen zonder een enkel schot te doen, maar om op het juiste oogenblik te weten te breken met de voorgeschreven regels en volgens eigen inzichten te handelen, moeten wij leeren door schieten, veel schieten.

Op die wijze vormen de belegeringsoefeningen op de kaart en de practische schietoefeningen in het kamp één geheel; zij vullen elkaar aan; over verschillende zaken, waaromtrent bij de besprekingen verschil van gevoelen bestond, zal meer licht verspreid worden, twijfelachtige gevallen zullen tot eene oplossing worden gebracht; op de kaart genomen beschikkingen zullen blijken niet zoo gemakkelijk uitvoerbaar te zijn als wij dachten, terwijl wij omgekeerd onwaarschijnlijke dingen zullen zien gebeuren. In één woord, wij krijgen eenigszins een beeld van de werkelijkheid, een juister begrip van toestanden en handelingen bij de verschillende partijen. Bij de morgenbijeenkomsten worden de vuren van den vorigen dag besproken; de leiders geven aan welke maatregelen zij genomen hebben naar aanleiding van de verkregen opdrachten, welke motieven daartoe geleid hebben, hoe het vuur verloopen is en tot welke resultaten zij gekomen zijn. Nuttig en leerzaam zijn de daarop volgende discussies, waarbij wordt nagegaan in hoeverre de getroffen maatregelen juist waren, of zij de waarborgen leverden voor vuursnelheid en uitwerking, dan wel of door anders op te treden, spoediger het gewenschte resultaat zou zijn bereikt. Een op die wijze, zij het dan ook verkeerd uitgevoerde opdracht, zal meer nut afwerpen dan tien stelselmatige vuren, waarbij het slaafsch opvolgen der regels hoofdzaak is.

Later worden de opdrachten natuurlijk ingewikkelder en kan men eene snellere uitvoering eischen. Granaatkartetsvuur en het schieten tegen bewegende doelen moet hoofdzaak zijn en dus zeer veel worden beoefend. Elk vuur moet het uit-

vloeisel zijn van eene tactische opdracht; men moet niet bij elk willekeurig vuurtje eene tactische veronderstelling zoeken.

De taak, die wij ons gesteld hebben, is hiermede voltooid. Op volmaaktheid noch volledigheid wenschen wij aanspraak te maken; het geven van een soort schema was meer onze bedoeling. Het was uit overtuiging dat wij de pen opnamen en het vorenstaande schreven; bij ons staat de overtuiging vast, dat de Vesting-Artillerie verbeterd kan worden, verbetering eischt. Wij gaven aan, welke middelen ons inziens daartoe kunnen worden aangewend; toepassing er van kan slechts uitmaken of zij werkelijk het gewenschte resultaat hebben.

Mogen deze regelen er toe bijdragen de belangstelling in het wapen der Vesting-Artillerie levendig te houden en het te doen voortgaan op den weg der verbetering.

Delft, 1892.

H. J. A. Feber,
1e Luitenant der Artillerie.

De overgaaf van Mons (Bergen in Henegouwen) in 1830.

Bij het behandelen der geschiedenis van het jaar '30 en de volgende jaren, wordt gewoonlijk ter loops ook vermeld, dat de zuidelijke vestingen, door afval en verraad, in handen der opstandelingen vielen. In de Algemeene geschiedenis van den Hoogleeraar van Heusden worden slechts veertien regels aan deze gebeurtenissen gewijd; alleen in Bosscha's „Neerlands heldendaden te land" worden deze uitvoeriger behandeld, en daaronder vooral die, welke te Bergen zijn voorgevallen. In de volgende regelen stellen wij ons voor het gebeurde te Mons uitvoeriger te behandelen, waartoe een drietal handschriften, een dagverhaal en aanteekeningen, gehouden door de officieren, van het garnizoen van Mons, ons de noodige gegevens leverden [1]).

Sedert lang heerschte er in de zuidelijke Nederlanden ontevredenheid tegen het bestuur van Koning Willem I, die nog gevoed werd door den politieken toestand van het naburige Frankrijk. Brussel was een verzamelplaats geworden van misnoegden onruststokers en politieke woelgeesten van alle natiën, die in het klassieke land der vrijheid een veilig toevluchtsoord

[1]) Twee dagverhalen, gevonden onder de nagelaten papieren van den luitenant-kolonel der artillerie H. J. J. Geelinck.

Een afschrift van een stuk getiteld: „De overgave van Mons uit een krijgskundig oogpunt beschouwd", uit dezelfde papieren.

Een dagverhaal van de gebeurtenissen, welke er te Bergen in Henegouwen en elders hebben plaats gehad, van den 24 Augustus 1830 tot en met de ontvluchting van eenigen der gevangen hollandsche officieren, uit de nagelaten papieren van den generaal-majoor E. van Löben Sels.

Eenige cahiers van de levensbeschrijving van den generaal-majoor F. G. Pfeiffer.

vonden, en de bevolking niet alleen heimelijk maar ook in 't openbaar tot tegenstand aanspoorden. Vervolgens kwamen de berichten over de Juli-revolutie te Parijs, en over de „roemrijke" tooneelen bij de straatgevechten de opgewondenheid vermeerderen, en de lof werd gezongen van een volk, dat den moed had, een troon omver te stooten, en zich van een hatelijk dwangjuk te bevrijden.

De overeenkomst van zeden, gewoonten en taal en eene langjarige vereeniging met Frankrijk, gevoegd bij den militairen roem, die de bewoners van Henegouwen steeds in de fransche legers hadden verworven, maakte dat ook in de hoofdstad dier provincie het nederlandsche en nieuw te scheppen nationaal gevoel zeer weinig wortel had geschoten en dit uitte zich ook steeds door een geest van tegenstand tegen het nederlandsch bestuur, hoewel de verlichte klasse den persoon des Konings alle recht deed wedervaren.

En hoe was de toestand van het leger?

De generaal Knoop zegt daarvan het volgende, in zijn krijgs- en geschiedkundige geschriften [1]).

„Het is in het geheel een regtmatig verwijt, dat men aan „de regeering van Koning Willem I kan doen, dat zij in de „15 jaren van vrede, die tusschen Waterloo en den Belgi„schen opstand verliepen, niets gedaan heeft om een goed en „krachtig leger zamen te stellen, evenzeer geschikt om binnen„lands de wetten te doen eerbiedigen, als om tegen den „vreemdeling de eer en onafhankelijkheid van den Staat te „verzekeren. Na Waterloo handelde men bij ons, alsof het „duizendjarig rijk was aangebroken, alsof de vrede door niets „meer kon verstoord worden, en alsof het leger tot niets „anders behoefde te dienen, dan om bij eene wapenschou„wing eenige vertooning te maken. Aan al wat de oorlog „vorderde, aan oefening en harding der troepen, aan het „vormen van kundige bevelhebbers van goede soldaten, aan „het ontwikkelen van krijgsgeest werd maar weinig gedacht.

[1]) Krijgs- en geschiedkundige geschriften van W. J. Knoop, generaalmajoor, 4e deel. „Over het jaar 1831", en uit de Aankondiging van het „7e regiment infanterie" door de Roo van Alderwerelt.

„Aan niets beduidende beuzelingen hechtte men daar een hooge „waarde en er was veel waarheid in het scherpe oordeel, dat „een onzer uitstekendste bevelhebbers — de generaal Tindal — „over het toenmalige nederlandsche leger uitsprak, toen hij „tot Willem I zeide: „Sire! gij hebt veel menschen die als „„soldaat gekleed zijn, maar soldaten maakt gij er nooit van.“

„Het gebrekkige van het toenmalige nederlandsche leger was „vooral blijkbaar bij zijne hoofden en hoogere aanvoerders. „Er waren toen onder de hoogere bevelhebbers vele, die vol„strekt de geschiktheid voor hunne betrekking misten: mannen, „verdienstelijk en eerwaardig door dapperheid en plichtsbe„trachting, maar die in al hunne handelingen geleid moesten „worden door de bevelen hunner meerderen of door uitvoerige „voorschriften, die tot in de minste kleinigheden bepaalden „wat men moest doen en laten. Toen ter tijd heerschte er „veel meer dan in onze dagen, een rampzalige geest van cen„tralisatie in het krijgsbeheer; alleen in de ministeriëele bureaux „in den Haag was kennis en wijsheid te vinden; daar moest „gedacht en gehandeld worden voor het geheele leger, en men „zou het zeer euvel opgenomen hebben, wanneer een bevel„hebber eigenmachtig zou zijn overgegaan tot eene handeling „al was die ook nog zoo gebiedend voorgeschreven door de „omstandigheden. En al kan zulk een centralisatie uitvoerbaar „zijn in tijd van vrede, in tijden van oproer en gevaar bleek „al het nadeelige; het opperbestuur kon nu niet in alles voor„zien en alles regelen, en de opperbevelhebbers waren geheel „ontwend een zelfstandig oordeel te hebben en waren gewend „voor de geringste hunner handelingen een bepaald bevel „hunner regeering af te wachten. In zulk een droeven toe„stand was het nederlandsche krijgswezen in het najaar van „1830 gekomen door een jammerlijk stelsel van beheer, dat „alleen lette op het geregeld in acht nemen der vormen en „het wezen der zaak daaraan prijs gaf.

De Hoogleeraar Bosscha [1]) zegt nog het volgende over die

---

[1]) Bosscha, Neêrlands heldendaden te land (Derde deel) tweede gedeelte, bladz. 573.

toestanden: „Bij het beoordeelen der handelingen van de „hoofden der krijgsmacht in die dagen moet ook niet uit het „oog verloren worden, dat de dienstreglementen hun niet ver„oorloofden tot handhaving van wet en orde tusschen beide „te treden, tenzij daartoe uitgenoodigd door de burgerlijke „overheid en niet anders dan in overleg met dezen. Eerst toen „de nederlandsche generaals verklaarden het wettig gezag in „de hun toevertrouwde vestingen tegen het oproer niet te „kunnen handhaven, tenzij hun gezag onafhankelijk werd ge„maakt van de burgerlijke overheid, liet de Koning zich door „den drang der omstandigheden bewegen den staat van oorlog „en beleg, vroeger alleen in oorlog en tegen een vijand mogelijk „geacht, toe te passen ter beteugeling zijner oproerige onder„danen. Alleen aan bevelhebbers in vestingen werd toegestaan „een zelfstandig oppergezag als in den staat van beleg te „voeren, en er is tot den maatregel eerst overgegaan toen „het oproer meer dan drie weken tijd had gehad om aan te „groeien tot een opstand. De luitenant-generaal Van Geen is „de eerste geweest, die op dezen maatregel met ernst heeft aan„gedrongen, en den 17den Sept. ontving hij uit 's Gravenhage „de machtiging de vesting Namen in staat van beleg te ver„klaren. Waar geen in staat van belegstelling vergund werd, „bekwamen de militaire bevelhebbers den stelligsten last om „wel eene „indrukwekkende houding" aan te nemen, maar „niet te vergeten dat zij zich in vrede bevonden en te midden „van broeders."

De volksoploop te Brussel na de opvoering der Muette de Portici op den avond van den 25sten Augustus was het begin van den opstand, die, niet tijdig door geschikte maatregelen en militair gezag onderdrukt, gevolgd is door de ontbinding der krijgsmacht van het vereenigd koningrijk, en geëindigd met de afscheiding der zuidelijke Nederlanden. En dezelfde verlammende invloeden, die in Brussel een volksoploop tot een oproer deden aangroeien, eerst toegefelijkheid van de regeering, later slechte samenwerking tusschen de verschillende machten, geene of zeer geringe voorzorgen door militaire autoriteiten, hebben ons de meeste vestingen in de zuidelijke Nederlanden

doen verliezen. Alleen Maastricht is behouden door de geestkracht van den bevelhebber generaal Dibbetz. De citadel van Antwerpen bleef bewaard door hare ligging.

Nu overgaande tot de gebeurtenissen te Mons, zullen wij eerst nagaan waaruit het garnizoen toen bestond.

De generaal-majoor George voerde te Mons het bevel over de derde divisie infanterie; hij werd den 15den September als opperkommandant met eene bijzondere macht bekleed, naar Yperen overgeplaatst, en vervangen door den luitenant-generaal de Howen: een Rus van geboorte, en als uitstekend officier bekend [1]).

Provinciaal bevelhebber was de generaal-majoor baron Duvivier, terwijl zijn broeder kolonel plaatselijk commandant was, beiden Belgen en van Mons geboortig en daardoor in eene valsche positie; niettegenstaande hunne vroegere schoone diensten waren zij verre beneden de vereischten om hunne functiën te vervullen. Dit moest natuurlijk op allernadeeligste wijze ook op de overige chefs werken, en op de handelingen van het geheele garnizoen. Hierdoor werd alle eenheid verloren, terwijl bij de bezetting wantrouwen, misnoegen en moedeloosheid ontstond.

Het garnizoen bestond uit de 3e afdeeling infanterie onder den kolonel Nijpels, uitgezonderd het flankeurbataillon onder majoor Herr, dat in Brussel was gedetacheerd voor de nijverheidstentoonstelling en later terug kwam. Een der bataillons werd gekommandeerd door den luitenant-kolonel Tabor, die zich in 1809, bij den tocht onder den generaal Cort-Heiligers naar Bath, zeer had onderscheiden. Nijpels was als Belg eerst mistrouwd, kwam daarna met zulke in het overdreven vallende gevoelens voor den dag, dat het te verwonderen was, dit geen achterdocht wekte; hij wordt niet zeer gunstig beoordeeld: eigenzinnig en zeer beperkt in zijn oordeel. Verder

---

[1]) Zie meer bijzonderheden over beiden in Bosscha (III, 2e ged., blz. 594—595). Hij wordt hier genoemd Anton, baron de Howen. Volgens zijn stamboek heette hij Otto de Howen, zoon van Otto, baron de Howen; hij is niet in den nederlandschen adel ingeschreven geweest.

vijf compagnieën van het 2e bataillon veld-artillerie, gecommandeerd door den kolonel De la Sarraz, door vroeger bewezen diensten en het maken van een spoedige bevordering in het bezit van een schoonen naam; hij zou in elke andere omstandigheid en op een andere plaats ook hebben uitgeblonken, maar zijn veerkracht was door de omgeving als het ware ook geheel verlamd.

De eerst aanwezend officier der genie was de luitenant-kolonel Oortwijn, die aan veel kennis en oordeel in algemeenen zin tevens de grootste onkunde betreffende de toenmalige toestanden paarde, geheel voor zichzelven leefde en niet wilde gelooven dat er iets buitengewoons kon plaats hebben.

Behalve eenige Zwitsers, de kaders en tachtig hollandsche kanonniers, bestonden de troepen hoofdzakelijk uit miliciens der provincie Henegouwen, wier goede trouw, vooral door de nabijheid hunner betrekkingen twijfelachtig was. De Walen worden als goede soldaten geschetst als er gevochten moet worden, en zij niet anders kunnen, maar tevens spoedig deserteur en volslagen ongevoelig voor trouw aan het vaandel; toen nog op de trouw der overige troepen uit de zuidelijke provinciën afkomstig kon gerekend worden, was reeds bij de Walen te Charleroi, Luik en Namen een geest van onwil en weerspannigheid zichtbaar, zoodat zij geheel onbruikbaar waren tot bestrijding van het oproer.

Garnizoensorders waren te Mons sedert lange jaren niet bekend; aan krijgsraden dacht men niet. Bij het uitbreken der fransche revolutie was de dienst zoodanig geregeld, dat aan elke poort 1 officier op wacht kwam, en op de hoofdwacht tevens een kapitein. Vroeger was de dienst veel slapper en werd die over het algemeen met groote slordigheid waargenomen.

Onder de jongere officieren schijnt van den beginne af aan eene betere kennis der natie en der toestanden bestaan te hebben dan onder de oudere. Ook wat de troepen aangaat, doorzagen zij zeer goed, dat er bij eene verdediging of bij onlusten weinig op te rekenen viel. De geest der meeste belgische officieren was hun door dagelijkschen omgang be-

kend, en daarenboven was de haat tegen alles wat Hollander heette, hoewel verborgen, dan toch aan meest alle Belgen gemeen.

De hollandsche officieren waren dan ook in Bergen niet te huis; hoewel zij in schijn eene goede ontvangst van de zuidelijke landgenooten ontvingen, bleef er steeds een groote verwijdering bestaan.

De verjaardag des Konings (24 Augustus) was op de gebruikelijke wijze gevierd, terwijl des avonds de publieke gebouwen en het park geïllumineerd waren. Op den 26sten verspreidde zich het gerucht dat den vorigen avond te Brussel bij het uitgaan van den schouwburg ongeregeldheden hadden plaats gehad, die door plundering en brandstichting waren gevolgd, en toen deze berichten des avonds van den 27sten door de dagbladen algemeen bekend werden, geraakten de gemoederen te Mons ook in beweging, waartoe verscheidene in de stad gekomen vreemdelingen het hunne bijdroegen, zoodat men begon te vreezen dat ook hier ongeregeldheden zouden volgen.

De generaal-majoor George, die de gesteldheid der gemoederen genoeg kende, om te begrijpen dat er rustverstoringen zouden volgen, trad dan ook in overleg met den generaal Duvivier en zij stelden aan de regeering te Mons maatregelen voor tot behoud der rust. De officier van wapening ontving last van den kolonel Nijpels om onmiddellijk de voorhanden zijnde scherpe patronen, die in de kruitmagazijnen buiten de stad, in een ravelijn van de porte de Nimy, gedeponeerd waren, naar de stad te vervoeren, om in geval van nood niet geheel van patronen ontbloot te zijn. Patrouilles werden door de stad gezonden, aan welke echter bevolen werd zich nergens mede in te laten, welke ongeregeldheden ook in de stad mochten gepleegd worden. Men moest zich bepalen tot kennisgeving aan den plaatselijken commandant.

Ook was overeengekomen, om bij de minste onlusten de schutterij onder de wapenen te roepen. Zoodra dan ook 's avonds de samenscholing begon, werd de schutterij opgeroepen; doch

slechts weinigen kwamen op, en hun commandant de graaf de Glymes was in volkomen staat van dronkenschap; op het stadhuis gekomen werd hem dan ook door den civielen gouverneur de Macar het bevel over de schutterij ontnomen.

De Glymes was daarover zoo verontwaardigd, dat hij den Gouverneur toevoegde: „si vous m'ôtez le commandement, je vous foule l'épée à travers du ventre". Hij liet het echter zoo ver niet komen, en nadat hem gelast was zich te verwijderen, vertoonde hij zich onder het gemeen op de markt, en verklaarde zich de „Lafayette de la Belgique"!

Daar vele burgers nu meenden zich te moeten wapenen om hunne eigendommen tegen het gemeen te beschermen, kwamen de autoriteiten overeen, om aan de goed bekende burgers wapenen uit te reiken, en werd de kolonel Nypels uitgenoodigd uit het afdeelingsmagazijn het benoodigde aantal geweren te verstrekken; van deze gewapende burgers werd een detachement voor het hôtel van den gouverneur gezonden, en de rest voor patrouilleeren gebruikt. Langzamerhand ging het gemeen uiteen en na middernacht was alles rustig. Onbegrijpelijk is het dat de hoofdwacht niet eens onder de wapenen is geweest; men meende dat men de militairen niet moest gebruiken.

Op den 28sten werd deze gewapende burgerwacht beter georganiseerd. De „Garde urbaine" kreeg geweren en de kolonel Nypels, na daarvan 376 te hebben uitgereikt, weigerde er meer te geven, omdat er nauwelijks meer voorhanden waren om de op te komen verlofgangers te wapenen. Er vormde zich zelfs een wacht te paard, die gedeeltelijk, op aanzoek van sommige chefs, door de officieren van het garnizoen van sabels werd voorzien, terwijl haar pistolen en aan de garde urbaine patronen en vuursteenen uit het tuighuis werden verstrekt. Hunne officieren kozen zij uit hun midden, en om aan deze instelling een schijn van wettigheid te geven, had er tegen den middag een wapenschouwing plaats en werden zij door den civielen gouverneur de Macar, in ambtsgewaad, geïnspecteerd: de kreet van „Leve de Koning" door den gouverneur Duvivier aangeheven werd door eenigen met „leve de vrijheid" beant-

woord. Tegen den volgenden dag, Zondag, werd eene tweede wapenschouwing bevolen. De garde urbaine bezette eenige posten in de hoofdstraten, en de schutterij met het garnizoen de hoofdwacht. Overigens werden er geen andere voorzorgen genomen dan dat eene kleine wacht aan het arsenaal werd geplaatst, die echter na eenige dagen werd ingetrokken op aanhoudende verzekering van den stedelijken commandant, dat alles rustig was en niettegenstaande de herhaalde opmerkingen van den kolonel De la Sarraz. Veel verwarring bleef in alle dienstregelingen heerschen. Wanneer en op welke wijze men de garde urbaine in het bewaren der rust zou bijstaan was niet bepaald.

Op den 29sten had dan in den namiddag de tweede wapenschouw plaats, gehouden door den burgemeester en den raad der stad. Nadat een kring was geformeerd, hield deze een korte aanspraak en werd den volke bekend gemaakt, dat aan zijn billijke eischen zou worden gevolg gegeven. De inspectie eindigde met het uitvoeren van eenige bewegingen der burgerwacht; ongelukkig regende het sterk.

Den volgenden dag maakte de regeering der stad een adres op aan den Koning, waarin op herstel der zoogenaamde grieven werd aangedrongen.

Van 31 Augustus tot 2 September bleef alles op denzelfden voet; de troepen en officieren waren als gewoonlijk in de stad. Tegen alle verwachting kwamen de verlofgangers naar behooren op. 's Avonds was men getuige van de geestdrift en opgewondenheid van alle klassen der bergsche burgerschap, als de diligence uit Brussel en de Courier des Pays-Bas aankwamen; de gemoederen werden door dit blad al meer en meer opgewonden, zoodat de regeering al in vele zaken moest toegeven, en zelfs het weigeren der belasting op het geslacht en de steenkolen moest dulden.

Op den 3den September was er weder bij het aankomen der middag-diligence een sterke oploop van volk. De artillerie had met eenige bij het arsenaal verzamelde veldstukken geexerceerd, en men had dit te baat genomen om het gerucht te verspreiden, dat zij naar Brussel zou vertrekken, waardoor de oploop vermeerderde en de spanning toenam. Door de

militaire autoriteiten werden eerst laat eenige maatregelen genomen; aan de wachten werden scherpe patronen uitgereikt, doch tevens verboden de geweren te laden. De plaatselijke commandant was aan alle poorten geweest, en had bevolen om zich in geval van aanval in het wachthuis terug te trekken, en had den commandant der hoofdwacht, kapitein Schimpf, uitdrukkelijk verboden in het geweer te komen. Op het aandringen van den kolonel De la Sarraz werd ook het piket, voor het arsenaal bestemd, weder daarheen gezonden. Tevens gelaste de kolonel Nijpels den hoofdofficier der week, de beide kapiteins van politie en de officieren der orderweek om zich naar de kazerne te begeven en aldaar tot nader order te blijven.

Inmiddels was de gisting op de markt, niettegenstaande de verzekering van den generaal Duvivier en den kolonel De la Sarraz dat de artillerie niet naar Brussel ging, tot eene bedenkelijke hoogte geklommen, en de aanvoerders der menigte vatten het voornemen op de poortwachten te ontwapenen. De woeste hoop begaf zich daarop naar de poort Nimy, brak eenige straatsteenen op, en versperde de straat door een balk, om het uitrukken der artillerie te beletten. Ofschoon dit in de nabijheid der wacht plaats greep, werd het ingevolge de bevelen van den plaatselijken commandant niet verhinderd en trok zich de wacht in het wachthuis terug, waarop de glazen werden ingegooid, de wacht overmeesterd en ontwapend, en de officier in verzekerde bewaring genomen werd. Vervolgens begaf zich deze menigte naar de poorten Havré en France, waar de wachten zonder den minsten tegenstand werden ontwapend, terwijl aan de porte du Rivage het wachthuis reeds ontruimd was, daar de wacht zich in het arsenaal had teruggetrokken. Niet alleen het gemeen, maar ook de nieuwe zoogenaamde rustbewaarders namen aan de overrompeling deel, en bij een der poorten werd de opeisching zelfs gedaan door eene patrouille der garde urbaine, die voorgaf op last van den stedelijken commandant te handelen. Het arsenaal durfde men niet aanvallen, hoewel dit toen nog slechts door de teruggetrokken wacht der porte du Rivage bezet was.

De plaatselijke commandant, vernemende dat twee poortwachten overweldigd waren, begaf zich naar de groote kazerne der infanterie, alwaar men de soldaten reeds onder de wapenen had laten komen, en de geweren had doen laden; twee compagnieën werden naar het arsenaal gedirigeerd en aan de troepen uit de kazerne St. Esprit werd bevel gezonden, zich met die in de kazerne Guillaume te vereenigen, waar de generaals George, Duvivier, de kolonels Knotzer, Nijpels en De la Sarraz met de overige hoofdofficieren waren aangekomen. Eene deputatie der regeering meldde zich hier aan om haar leedwezen te betuigen over het voorgevallene en gaf tevens het verlangen te kennen, dat nu alle poorten door de burgerij mochten bezet en de troepen in de kazerne blijven. De generaal Duvivier en zijn broeder helden ook tot die gevoelens over, maar de generaal George en de kolonel De la Sarraz, over het voorgevallene ten hoogste verontwaardigd, gaven der deputatie ten antwoord dat in hun verzoek niet kon worden getreden, maar dat binnen een uur alle posten door de militairen moesten bezet zijn. De deputatie gaf hierop glimlachend te kennen, dat dit niet zoo gemakkelijk zoude gaan, waarop de generaal George antwoordde „Nous verrons". Onmiddellijk werden de noodige maatregelen genomen om met de afdeeling uit te rukken. Een officier met 24 man naar de porte du Rivage gezonden, nam de post zonder tegenstand weder in bezit. De troepen vervolgden nu den weg langs het arsenaal naar de porte de Nimy, doch daar deze intusschen door de schutterij bezet was, welke verklaarde op bevel en met voorkennis van den commandant der stad alhier postgevat te hebben. zoo vond de commandant der troepen het goed deze poort voorloopig aan de schutterij toe te vertrouwen. De troepen rukten langs den wal tot voor de kazerne der artillerie, alwaar het bataillon zich reeds op de binnenplaats verzameld had, ten einde een aanval af te weren, en dit bataillon vertrok nu, onder geleide van infanterie, naar het arsenaal; de overige poorten waren door twee compagnieën in bezit genomen, die de wachtposten reeds verlaten vonden.

Ook nu weder halve maatregelen; want de hoofdwacht was

aan de garde urbaine overgelaten, die voor de rust in de stad zelve zou zorgen, niettegenstaande gebleken was, dat deze aan de oploopen en den aanval op de poorten had medegewerkt.

's Morgens om 3 uur (4 September) waren alle poorten bezet. Het garnizoen was bij het arsenaal te zamen getrokken; een geheel bataillon infanterie op de wacht rondom de vesting in verschillende posten verdeeld; eene compagnie op piket aan het arsenaal, waar de artillerie de noodige bedieningsmanschappen voor vier veldstukken met de officieren en alle paarden gereed hield. De infanterie gaf later ook nog een piket van 50 man aan de artillerie-kazerne. Alle officieren van het garnizoen brachten den nacht òf in het arsenaal òf in de groote infanterie-kazerne door. Hoewel de militaire autoriteiten dagelijks vergaderden, werd er nimmer eene algemeene maatregel voorgeschreven, en handelde elk korps zonder overeenstemming met het andere.

Door het gouvernement was een som van *f* 6000 toegestaan om door de genie besteed te worden. Hoofdzakelijk werd deze gebezigd aan het opslaan van eenige loodsen voor de op de wallen gelegerde troepen en het afsluiten der poorten met oude vermolmde palissaden. De geweren der wachten werden wel geladen, doch het ontbrak aan stellige voorschriften wanneer men hiervan zou mogen gebruik maken.

In de volgende dagen (5, 6, 7 en 8 September) kwam in dezen toestand niet veel verandering; eene deputatie der gardeurbaine kwam verzoeken om met het garnizoen gezamenlijk de poorten te bezetten, hetgeen geweigerd werd. Eenige gewapende burgers kwamen aan de porte de France om mede den dienst te verrichten, maar daar de militairen geen acht op hen sloegen, trokken zij spoedig weêr af.

Op den 9den September keerde het grootste gedeelte der troepen naar de kazerne terug, nadat de gezamenlijke generaals en hoofdoffiicieren naar het stadhuis waren geweest. Het gerucht verspreidde zich dat de Koning in de scheiding tusschen de noordelijke en zuidelijke provincieën des rijks had toegestemd, hetgeen een algemeene vreugde bij de burgers ver-

wekte, aan den dag gelegd door vreugdeschoten, klokkengelui en illuminatie. Bij eene proclamatie van de stedelijke regeering werd het dragen van de brabantsche kleuren aan de stedelijke beambten en de burgers toegestaan en werd de brabantsche vlag van het stadhuis uitgestoken. De schutterij lei haar uniform af en deed de verdere diensten in burgerkleeren. Op den 11den kwam het flankbataillon uit Brussel terug. Het had de treurige gebeurtenissen aldaar bijgewoond, de stad moeten verlaten en het kamp bij Vilvoorden onder Prins Frederik betrokken. Op den terugmarsch van drie dagen ondervond het reeds veel zwarigheden, doch het rukte niettemin in de beste orde binnen.

Van 12 tot 16 September bleef alles op denzelfden voet. De geest der troepen scheen goed te zijn, met uitzondering van eenige plaatsvervangers, die door de rustverstoorders werden beschonken en opgewonden, zoodat men hen met onbepaald verlof wegzond. Op hoe zonderlinge wijze door de hooge autoriteiten de discipline gehandhaafd werd, getuige het volgende verhaal. De kanonnierstukrijders Dupont en Duhin werden op den 12den in de herberg de Zon door eenige onruststokers aangezocht om „Vive les Belges, m—e pour les Hollandais" te roepen: toen deze dit weigerden, en daarentegen het omgekeerde riepen, kwam het tusschen hen tot dadelijkheden. Den volgenden dag kreeg hun compagnies-commandant den last den stukrijder Duhin naar de provoost te doen geleiden. Toen hem deze straf werd aangezegd, geraakte hij in woede, dreigde met brandstichting en noemde den plaatselijken commandant een verrader. Met eenige moeite werd de man tot bedaren gebracht, en aan de bekomen last voldaan.

Op den 17den verspreidde zich het gerucht dat eene aanmerkelijke versterking voor het garnizoen in aantocht was; het lang opgeruide gemeen liep hierop te zamen, brak op verscheiden plaatsen de straatsteenen op en was niet door eene verzekering van de generaals George en Duvivier, dat er geen troepen in aantocht waren, tot stilstand, veel minder tot bedaren te brengen; zoodat dan ook dien avond een hoop volk zich bij de palissadeering der porte Havré vertoonde,

de wacht beleedigde, de palissadeering gedeeltelijk verbrak, hetgeen de soldaten zonder tegenweer toelieten, en eindigde met een troep buiten de stad te zenden, om eene zoogenaamde verkenning te doen, hetgeen door den plaatselijken commandant werd toegelaten; de garde urbaine moest zelfs menige beleediging ondervinden en zij had toch genoeg getoond niet door krachtdadige middelen de rust te willen handhaven. Hoewel het stadsbestuur dus machteloos was, en zich op het stadhuis door iedereen bevelen liet voorschrijven, bleef in den raad van verdediging de vraag of het militair gezag nu niet krachtig moest optreden, zonder gevolg. Des namiddags van den 19den kwam de luitenant-generaal de Howen, belast met het opperbevel der vesting, aan. De komst van dezen generaal was de aanleiding tot een oproer, dat eigenlijk eerst op den 20sten had moeten uitbreken.

De zuid-nederlandsche leden der Staten-Generaal hadden zich bijna allen tegen den 13den September naar den Haag begeven, om de buitengewone zitting bij te wonen, en gedurende hunne afwezigheid maakte zich de club der zaal St. George te Brussel geheel meester van de leiding der volksbeweging. Zoodra de troonrede des Konings bekend was, waarin het uitzicht werd geopend, om op wettelijke wijze de bestaande grieven uit den weg te ruimen, werden twee der toongevers uit naam der belgische patriotten naar de zuid-nederlandsche afgevaardigden gezonden, om hen uit te noodigen onverwijld Holland te verlaten. Maar deze, die van nabij de voorbeeldige geestdrift zagen, waarmede de noordelijke gewesten zich bereid toonden hunnen Koning bij te staan, gaven aan de afgezondenen den raad mede de besluiten der Staten-Generaal af te wachten, en zich van allen strijd tegen 's konings krijgsmacht te onthouden. Maar dit beviel niet aan de brusselsche vrijheidsmannen. Toen Nicolaï en Vleminckx op den 18den met het antwoord der afgevaardigden terugkwamen, werd daarover het woord gevoerd, en in tegenstelling met den raad besloten de omwenteling door te zetten. Aan Alex: Gendebien, den bittersten vijand van al wat hollandsch heette, werd het dictatorschap aangeboden; hij wees dit van de hand,

maar begaf zich naar Mons, deelde daar aan zijne vertrouwden het besluit der belgische patriotten mede, en beraamde het plan tot eene beslissende beweging, waarvan de uitvoering tegen den 20sten werd voorgesteld. Doch de komst van de Howen deed reeds den 19den een oproer uitbreken, waarbij Gendebien het raadzaam oordeelde de wijk te nemen naar Rijssel, en vele welgezeten burgers de stad verlieten.

De tijding der aankomst van den hollandschen generaal, die gezonden was om als opperbevelhebber een einde te maken aan de toegeefelijkheid door de burger- en militaire gezaghebbers betoond, werd door de opruiers dadelijk gebruikt om een volkshoop samen te roepen, en de generaal werd in een „Pruis" herschapen om meer kracht aan den oploop te geven [1]). Men begeerde zich van zijn persoon meester te maken,

[1]) De zuidelijke bladen hadden allerlei verzinsels uitgestrooid. Eerst, dat verscheidene fransche regimenten, op de grenzen gelegerd, van begeerte brandden om tot hulp der Belgen aan te rukken; dat men hunnen ijver alleen had kunnen beteugelen, door de belofte om onverwijld aan hunnen wensch te voldoen, zoodra de bevelen van het ministerie van oorlog waren aangekomen, en dat men hen slechts daardoor had kunnen weêrhouden, om hunne officieren weg te jagen, en in hun plaats andere uit de onder-officieren te benoemen, die zich voor eene tusschenkomst in de belgische zaken verklaard hadden.

Daarna kwam een Luiksch dagblad met een bericht, om het volk met geruchten wegens groote toebereidselen te verschrikken, die in Pruisen voor eenen inval in de oproerige nederlandsche gewesten zouden gemaakt worden, en dat te Aken eene macht van 100,000 man verzameld werd. Hierdoor ontstond dan waarschijnlijk ook het bericht dat de nieuwe kommandant een Pruis was.

Dit „Pruisen sprookje" heeft nog lang bestaan; zooals bekend is, werden in den tiendaagschen veldtocht onze geldersche schutters ook voor Pruisen aangezien, zoowel door de Belgen zelf als door de Franschen. Bij de ontmoeting van den hertog van Saksen-Weimar met den franschen generaal Belliard, vroeg deze aan den hem vergezellenden huzaren-officier, Max von Gagern, of die groote stevige plattelanders van het bataillon van majoor Schimmelpenninck geen Pruisen waren. „Ah! pour le coup, voila les Prussiens! je les connais bien — vous ne me ferez jamais croire que c'est là la meme troupe." (Wüppermann, tiendaagsche veldtocht.) Een der hollandsche officieren, gevangen te Ath, vertelde later dat bij den doortocht der fransche troepen in Augustus 1831, zij door dezen met scheldwoorden werden begroet, in de onderstelling dat zij Pruisen waren.

de menigte begaf zich naar het Hôtel Royal, doorzocht het en toen de generaal er niet gevonden werd, werden de hoofden al doller en verlangden van den generaal Duvivier de uitlevering van den „Pruis"; te midden van die bende gaf deze luide zijn ontevredenheid te kennen, dat hem het commando was afgenomen, en hij in zijn eer was aangetast. De generaal de Howen was intusschen door den kolonel De la Sarraz afgehaald en ongemerkt naar het arsenaal geleid.

Woedend dat hun prooi ontsnapt was, riep nu de oproerige menigte iedereen ten strijde, ontwapende drie posten en de hoofdwacht door de gewapende burgerwacht bezet, overweldigde het stadhuis en dreef de leden van het bestuur uiteen; de alarmklok werd geluid, tamboers sloegen den generaalmarsch en in weinig tijds was de markt opgepropt met menschen. Ten 8 ure drong de wilde hoop de rue de Miny in, onder het aanheffen van oproerige kreten. De wacht aan de poort, gecommandeerd door den kapitein Schwartz, kwam onder de wapenen; door het moedig gedrag van mevrouw Schwartz was men van het voornemen onderricht; in de kleêren van haar dienstmaagd, had zij zich naar de wacht begeven en haar echtgenoot van den bedreigden aanval verwittigd.

De bezetting der poort, bestaande uit 80 man, werd in drie deelen verdeeld: een deel, onder den 1sten luitenant d'Alcantara, had op den wal tegenover de straat Nimy post gevat; het tweede, onder den luitenant Seutin, stond voor de poort binnen de barricade, en het derde gedeelte, onder den kapitein Schwartz, bevond zich boven de poort om de twee eerste gedeelten te ondersteunen.

Toen de menigte tot op korten afstand van het detachement van den luitenant d'Alcantara genaderd was, ging de kapitein Schwartz hen eenige passen tegemoet, en trachtte hen van het dolzinnige voornemen, om den post te vermeesteren, af te brengen; zijne poging bleef vruchteloos en onder het slaan der trom rukten zij vooruit; van achteren begon men te vuren, waarop dan ook geen ander middel overbleef als geweld met geweld te keeren, en een pelotonsvuur van de twee gedeelten stuitte den aanval. D'Alcantara heeft echter

Walen in zijn peloton en niet alle manschappen richten hun vuur om te treffen; onder het volk kiezen de geoefende schutters terstond tot doel, wie zich onder de soldaten doet opmerken. Een soldaat, Duvinage, weert zich met de bajonet tegen de aanvallers, die de omheining van palissaden pogen door te breken, en een geweerschot brengt hem een zware verwonding toe. D'Alcantara wordt gevaarlijk getroffen, maar weigert zijn post te verlaten, zoolang hij niet is afgelost. Een loteling Moserman wil in zichtbare verontwaardiging met de bajonet op de muiters inloopen en een geweerkogel stelt hem buiten gevecht. Hij wordt weggeleid naar het hospitaal en zoodra een verband is gelegd, keert hij terug, roepende: „Ik wil mijn luitenant wreken!" De aanval gestuit zijnde, deed Schwartz het vuur ophouden, om niet onnoodig bloed te vergieten. Inmiddels was de luitenant Magnée met een peloton flankeurs, van de wacht aan het naastbij gelegen kruitmagazijn ter versterking afgezonden; deze, in plaats van zich bij den kapitein Schwartz te voegen, dirigeerde zijne manschappen naar den ingang der straat en liet zich met het gemeen in gesprek. Door het volk omringd, stak hij zijn degen op, gaf aan eenigen de hand en zeide: „Je me rends à mes amis". De gevolgen dezer handelwijze hadden allernoodlottigst kunnen zijn, maar gelukkig kwamen twee compagnieën van de kazerne Guillaume in de straat Nimy en vielen de oproermakers in den rug: zoodra Magnée deze versterking bespeurde, keerde hij zijne wapenen tegen die personen, waarmede hij zich had verbroederd, en die zelfs patronen van zijne soldaten hadden ontvangen; het gevecht werd algemeen; de soldaten brandden van verlangen de muitelingen te straffen; de kolonel Nijpels ontnam de miliciens het geweer en vuurde zelf op het gemeen, waarop hij zich later zelfs liet voorstaan, en toen de muiters reeds hun heil in de vlucht zochten, kwam meerdere versterking onder generaal Duvivier, met een kort kanon van 6 ℔, waarvan echter geen gebruik is gemaakt. Indien de soldaten hun vuur beter gericht hadden, en de kapitein Schwartz het niet had laten staken, dan ware van deze bende, waarvan velen zelfs niet gewapend waren, niet veel terecht gekomen.

Bij de politie waren den volgenden dag 11 dooden en 47 gekwetsten bekend, waarvan er nog verscheidene overleden.

Terwijl dit gevecht in de stad plaats had, was er buiten de poort eene groote menigte verzameld, met het oogmerk de poort binnen te dringen, zoodra deze zou vermeesterd zijn; eenige artilleristen met handgranaten werden nu boven de poort gezonden om hen te verdrijven, en weldra spatte ook deze troep uiteen.

Het bataillon artillerie, in de nabijgelegen kazerne gelogeerd, moest op eigen veiligheid bedacht zijn. Onder dekking van het piket van 50 man rukte het op langs den wal en de poort Nimy in de richting van het arsenaal. Op het oogenblik dat de sectie onder den luitenant Magnée in de straat voortrukte, kwamen de artilleristen op den wal, terwijl nog menige kogel boven de hoofden voorbijsnorde; dit werkte, met het woest geschreeuw der menigte, zoodanig op de jonge soldaten dat de laatste helft van het bataillon in wanorde geraakte en zelfs de achterwacht der infanterie en de zieke paarden medesleepte; de doormarcheerende compagnieën bleven bijeen, doch verloren allen samenhang, niettegenstaande alle mogelijke middelen door de officieren werden aangewend, om de orde te bewaren; verscheidene artilleristen lieten zich zelfs in de gracht neerzakken en kwamen eerst den volgenden dag bij het bataillon terug. De vrees, die deze menschen bekroop, was onbegrijpelijk voor ieder, die het niet heeft bijgewoond — zegt een der ooggetuigen. Zij hadden dan ook geringe verdedigingsmiddelen en waren beladen met zware zakken.

Aan de porte de France bevond zich de luitenant-kolonel Tabor, wiens bataillon de poortwachten bezette, terwijl een der andere bataillons het arsenaal en de kruitmagazijnen bewaakte. De compagnie aldaar op wacht werd gekommandeerd door den kapitein Du Quesne. De overste kwam, na het diner, eenigszins opgewonden uit de stad en gelaste den kapitein de noodige maatregelen te nemen, om door het gemeen niet overrompeld te worden, maar deze, die met de oproermakers liefst niet in aanraking wenschte te komen, antwoordde, dat hij zich ongesteld gevoelde en was niet te bewegen zijne com-

pagnie onder de wapenen te doen komen. Evenwel, de overste zocht ook een conflict met het volk te vermijden, zoodat er woordenwisselingen tusschen beiden voorvielen, zonder dat er gehandeld werd. De luitenant-adjudant F. G. Pfeiffer stelde toen den overste voor, onder zijn commando de compagnie in het geweer te doen komen, dewijl de kapitein ongesteld was, hetgeen werd goedgekeurd. De 1e luitenant Van Dijk werd met de ééne helft der compagnie op den wal boven de poort geplaatst, vanwaar hij rechts en links den walgang en tevens de rue de France kon gadeslaan, terwijl de andere helft bij de poort achter de palissadeering bleef. Het geraas en geschiet nam in de stad meer en meer toe, maar in de nabijheid van de poort bleef het rustig; eenige oogenblikken daarna kwam de diligence voor Frankrijk aanrijden. De luitenant Pfeiffer had de voorzichtigheid, om, eer hij de poort voor de diligence opende, met eene sectie het ravelijn te gaan verkennen. Daar gekomen liet hij halt houden en vaardig maken, ofschoon hij wegens de duisternis niets kon zien en ook niemand bespeurde; doch nauwelijks had hij „vaardig" gekommandeerd of een groote hoop volk vloog het ravelijn uit, waar het zich waarschijnlijk, volgens afspraak met de aanvoerders in de stad, verscholen had. Nadat deze bende verdwenen was, werd de poort geopend en kon de diligence passeeren.

Men hoorde in dien tijd geweervuur in eene andere richting der stad, hetgeen ook de overste Tabor in de wachtkamer moet gehoord hebben, en denkende dat Pfeiffer buiten de poort op het volk geschoten had, voegde hij dezen toe: „Mon Dieu! monsieur Pfeiffer pourquoi tirez-vous sur le peuple, vous allez l'exaspérer." De luitenant stelde den overste gerust, maar daar men ongetwijfeld elders in de stad handgemeen was, moest men ook hier op zijn hoede zijn, en de overste beval de grootste voorzichtigheid aan; de compagnies-kommandant bleef steeds onpasselijkheid voorwenden.

Na de vlucht der oproerlingen ging een sterke patrouille met geschut onder den generaal Duvivier door de stad, maar daar niemand zich meer vertoonde, konden de troepen tegen

middernacht naar hunne kazernen terugkeeren. Toen de generaal aan de porte de France kwam, stonden de overste Tabor en de kapitein Du Quesne, volkomen van zijne ongesteldheid genezen, voor het front van den troep, en vermelden met veel ophef dat hier zonder bloedvergieten voor de rust en veiligheid gezorgd was.

Uit alle handelingen en het gedrag der belgische officieren, zoowel gedurende deze oproeren als later, bleek maar al te goed dat op hen niet veel te vertrouwen was. De bespottelijke handelwijze van den generaal Duvivier, om zich aan het hoofd eener patrouille te plaatsen toen alles afgeloopen was, werd algemeen afgekeurd.

Toen den volgenden dag bij het openen der poorten eene groote menigte nieuwsgierige buitenlieden in de stad kwam, en de hoofdofficier du jour de straat vol menschen vond, vreesde men voor een nieuwen aanval, en werden nog 50 man infanterie en een zesponder, onder bevel van den luitenant Gelinck, ter beschikking van den kapitein Schwartz gesteld; het stuk op den wal tegenover de straat Nimy, ten aanzien der menigte geladen, en een officier met eenige manschappen in de straat gezonden om de menschen te bevelen uiteen te gaan, dat na eenig aarzelen ook langzamerhand geschiedde. Een commissaris van politie noodigde de bewoners uit, het bloed uit de goten en van de straatsteenen weg te spoelen.

In den morgen werd op den hoofdwal tegenover elke straat een veldstuk geplaatst. De stad scheen geheel onthutst over het gebeurde; er heerschte een doodsche stilte; de hoofden der beweging hadden een geheel anderen uitslag verwacht, en de ongunstige afloop had ook onder de leden der garde urbaine tweedracht verwekt; zij werd ontbonden en tot eene andere organisatie en nieuwe keuze van officieren overgegaan, waarvan de voordracht aan den civielen gouverneur en den burgemeester werd overgelegd. Deze zagen nu ook in, dat met de garde urbaine niet veel te doen was, en meenden dan ook dat er strenger maatregelen genomen moesten worden; zij verzochten den generaal de Howen om weder bezit van de hoofdwacht te nemen, en toen deze hierin had toegestemd,

werden in den avond van den 21sten in alle stilte onverwachts om tien uur twee bataillons en twee stukken geschut naar het binnenste der stad gedirigeerd, namen deze van de markt en de hoofdwacht bezit en werden, in alle straten die toegang tot de markt gaven, schildwachten geplaatst. De brabantsche vlag op het stadhuis werd ingetrokken, een bataillon aldaar onder dak gebracht, en toen alles rustig bleef, het tweede bataillon weêr naar de kazerne gezonden.

Daar het in bezit nemen van de markt en hoofdwacht geschied was op aanzoek van den burgemeester alleen, werd hiertegen door onderscheidene leden van den raad een protest ingediend. De Bergenaars noemden dit „l'Enterrement de la liberté".

In den avond van den 19den hadden de flankeurs van den kapitein Geijer reeds hun verlangen te kennen gegeven om de brabantsche vlag van het stadhuis te halen, waarop de generaal Duvivier toen antwoordde: „Nous prendrons ce chiffon demain". Toen dan ook den volgenden dag deze vlag werd neêrgehaald en later door de soldaten in een hoek der kamer van het stadhuis was gevonden, werd zij met groote geestdrift in flarden gescheurd. De jonge soldaten schenen dus nog met goeden geest bezield, en een en ander werkte zoodanig op de gemoederen der ingezetenen, dat van dien dag af alle brabantsche lintjes en vlaggen verdwenen.

's Morgens om elf uur verscheen het geheele garnizoen, behalve de bezetting der verschillende posten, op de markt, terwijl de militaire gouverneur, gevolgd door onderscheidene officieren, zich naar het stadhuis begaf, waar hij door de regeering der stad werd opgewacht.

De generaal de Howen vestigde hier nu zijn hoofdkwartier, en gaf zijn voornemen te kennen om de rust en orde in de stad te doen handhaven. Hij deed de nieuw gekozen officieren der burgerwacht binnenkomen, gaf hun te kennen dat, bijaldien zij wenschten met de militaire macht voor orde en rust de posten te bezetten, zij dan ook personeel verantwoordelijk werden gesteld voor al wat daarmêe in strijd zoude plaatsvinden. Daar deze heeren echter weinig genegen schenen deze

verantwoordelijkheid op zich te nemen, bleef de zorg voor het handhaven van rust en orde aan de militairen overgelaten. Den volgenden dag verscheen eene proclamatie van den generaal, die, wegens de nutteloosheid der schutterij en garde urbaine, beiden ontbond, en opvorderde hunne wapens weder in te leveren. Aan hun kommandant, de graaf de Glijmes, die inmiddels weder in zijn commando hersteld was, werd het stadsarrest opgelegd, terwijl hij tevens verantwoordelijk werd gesteld voor het inleveren van de geweren der schutterij binnen tweemaal 24 uren, waarna hem het verblijf in de stad werd ontzegd.

Het koninklijk gezag, sedert drie weken miskend, was alzoo volkomen hersteld. Volgens het rapport van den generaal-opperbevelhebber op den 23sten afgezonden, woei toen te Bergen geen andere vlag dan de nederlandsche. Alle posten der vesting waren uitsluitend door militairen bezet, en niemand anders droeg daar wapenen. De stedelijke regeering was weder hersteld en oefende gerust haar gezag uit. Alle andere autoriteiten, die door de muitelingen verdreven of in de uitoefening hunner werkzaamheden belemmerd waren, hadden die hervat.

Twee afgevaardigden Caroli en Bona, uit Brussel gezonden om de Borinage in opstand te brengen, werden door de maréchaussée gevankelijk binnen gebracht, en in het arsenaal in verzekerde bewaring gesteld.

Op den 24sten en 25sten werd gereedelijk voldaan aan het inleveren der wapens; vele geweren waren nog geladen, en de punten van vele bajonetten gescherpt; het aantal der ingeleverde geweren bedroeg 1263; allen werden van de sloten ontdaan en deze door elkander, met de schroeven, in afzonderlijke kisten gepakt.

Weinig beduidende voorvallen hadden er overigens plaats. 's Avonds en 's nachts werd er nu en dan op de schildwachten geschoten, doch zonder gevolg. Een hond, die zich op de bleekerij achter de kazerne Guillaume bevond, werd door op den wal staande schildwachten, die hem voor een mensch hielden, beschoten; de soldaten, die zich in de kazerne bevonden,

meenden dat dit vuur tegen hen gericht was en beantwoordden dit uit de vensters; gelukkig echter zonder iemand te treffen; alleen ondervond het waschgoed op de bleek er de schade van.

De 26ste was een Zondag. Op dezen dag openbaarde zich de slechte geest onder de soldaten; de bezoeken die zij van hunne betrekkingen ontvingen, geld en sterke drank in allerlei kroegen en bierhuizen geschonken, moesten, met inblazingen van allerlei aard, de jonge menschen doen bezwijken; zelfs werd daartoe het verhaal uitgestrooid, dat zij naar Holland zouden worden overgevoerd. De desertie betrof dan ook niet meer enkele personen, maar beliep bij de 3de afdeeling 100 man per bataillon.

Reeds twee dagen te voren wist de kolonel Nijpels, dat vele soldaten in de herberg „les trois seaux" in de straat Havré tot desertie werden verleid en in burgerkleêren de stad verlieten. Evenwel werden er geen maatregelen genomen om dit tegen te gaan. De majoor Herr vernam van eenige onderofficieren, dat de soldaten verkleed de stad verlieten; hij waarschuwde de wachten hierop te letten, en aan iedere poort werd een onderofficier geplaatst, om bijzonder hierop zijne aandacht te vestigen. Zoo werden 35 verkleede miliciens aan de poort gearresteerd, waaronder eenigen in vrouwenkleeren; deze werden des avonds naar de kazerne geleid en ontslagen, onder belofte zich niet meer aan de misdaad van desertie schuldig te maken!

In den morgen van dien dag werd er een dagorder voorgelezen, waarbij 's Konings tevredenheid werd betuigd over het gedrag van het garnizoen op den avond van den 19den en de HH. Duvivier, Nijpels en De la Sarraz onder anderen voor hunne betoonde trouw bedankt, terwijl tevens bekend werd gemaakt, dat de luitenant d'Alcantara met de Willemsorde was beloond. Het voornemen om deze dagorder op een parade voor te lezen was opgegeven, — om geen onnoodige aanstoot aan de ingezetenen te geven!

In het rapport van den generaal de Howen, over de gebeurtenissen op den 19den wordt ook eervol vermeld de kapitein Barre, maar men vindt niet den kapitein Schwartz

genoemd [1]), aan wiens doeltreffende en tijdige maatregelen de goede uitslag van het gevecht op den 19den geweten mag worden.

In Brussel hadden van den 23sten tot den 26sten de gevechten plaats tusschen de opstandelingen en de nederlandsche troepen, die onder Prins Frederik getracht hebben de stad te hernemen en aldaar het geregeld en wettig bestuur te herstellen, welke poging is moeten worden opgegeven. In den nacht van den 26sten en 27sten werden de bevelen tot den aftocht gegeven en trokken de troepen op Vilvoorde terug.

In den namiddag van den 26sten was te Brussel de vestiging afgekondigd van een voorloopig gouvernement van België en alzoo voor de zuidelijke gewesten een nieuw gezag in de plaats gesteld van het koninklijk gezag.

Het nieuwe bestuur maakte dadelijk van zijn macht gebruik om te trachten de belgische officieren over te halen de nederlandsche vanen te verlaten. Zoo kwam reeds op den 27sten des avonds ten 5 ure een zekere Chazal bij den generaal Duvivier en stelde hem een brevet ter hand van het gouvernement provisoire, houdende zijne benoeming tot luitenant-generaal. De generaal arresteerde Chazal en stelde hem onder bewaring van een officier. De Howen hiermede in kennis gebracht, liet Chazal voor zich brengen, en ondervroeg hem, waarna hij in eene afzonderlijke kamer van het stadhuis onder bewaring van den luitenant-adjudant Pfeiffer werd gesteld [2]), tot hij

---

[1]) Staatscourant van 23 September. De benoeming van den luitenant D'Alcantara was geteekend op den 22 September. In een officiersboekje van 1835 staat de Kapitein J. A. Schwartz evenwel met de M. W. O. 4e kl. vermeld.

[2]) De Luitenant-Adjudant Pfeiffer verhaalt hieromtrent het volgende:

Ik wist niet wie die persoon was, en welk misdrijf hij gepleegd had, doch daar de man, ongeveer 26 jaren oud, een gunstig voorkomen, en zeer beschaafde manieren had, behandelde ik hem als een fatsoenlijk man, verzocht hem bij mij te gaan zitten en bood hem zelfs een glas wijn aan, aangezien ik bespeurde, dat hij zeer geagiteerd en niets op zijn gemak was. Toen hij eenige oogenblikken bij mij in gedachten verzonken, gezeten had, vroeg hij mij of het geoorloofd was op een der matrassen, die op den grond lagen, en waarvan 's nachts gebruik gemaakt werd, te mogen uitrusten, aangezien hij zeer vermoeid was. Dit vergunde ik hem, doch hij scheen ook daar geen rust te kunnen vinden,

des avonds om half tien, onder geleide van vier verkleede marechaussées, naar het provoosthuis overgebracht — en, zonderling genoeg, den volgenden dag met Bona en Caroli op vrije voeten gesteld werd!

Tevens werd bekend dat de vesting Ath, dien dag door verraad gevallen, en de kolonel Knotzer, juist als commandant daar aangekomen, gevangen genomen was. Dat bericht werkte natuurlijk ongunstig op het garnizoen, en deed de spanning vermeerderen. De generaal Howen nam hieruit aan-

want nauwelijks had hij een kwartier gelegen of hij sprong gejaagd op en ging weder bij mij zitten. Hij vroeg mij wie als generaal het bevel voerde en of het een menschlievend man was. Ik noemde hem den generaal Howen, die als een edel mensch bekend stond, goed en bereidwillig, maar tevens zeer streng omtrent personen, die zich aan de eene of andere misdaad hadden schuldig gemaakt.

Toen begon Chazal mij te verhalen, dat hij uit Brussel was gekomen, en een zijner vrienden hem een brief voor den generaal Duvivier had medegegeven, zonder te weten wat deze bevatte. Nadat hij dien brief aan den generaal had ter hand gesteld, had men hem tot zijne groote verbazing gearresteerd, omdat die brief eene benoeming van den generaal tot luitenant-generaal bij het gouvernement provisoire inhield.

Ik gaf mijn arrestant te verstaan, dat het een ieder moet bevreemden, dat hij niets van den inhoud van dien brief zou geweten hebben. Immers hij wist dat Brussel in opstand was en wat daar was voorgevallen, en dat dus alle personen uit die stad zeer verdacht moesten voorkomen aan het wettig gezag. Hij bekende mij zelfs dat hij gedwongen was geweest met de oproermakers achter de barricades te vechten, doch hield staande dat hij van den inhoud van dien brief niets wist.

Zoo bleef Chazal in de grootste onrust verkeeren, totdat tegen 10 uur 's avonds een brigadier en 2 marechaussées hem naar het militaire huis van arrest geleidden. Doodsbleek nam bij echter beleefd afscheid van mij en dankte mij voor de welwillende behandeling. Ik had in mijn ziel medelijden met dien jongen man, mij vast overtuigd houdende dat een streng vonnis hem wachtte.

Verbeeldt u mijne verbazing, toen ik den volgenden morgen Chazal, nadat hij eenige oogenblikken bij den opperbevelhebber op het stadhuis vertoefd had, in een rijtuig zag stappen, om frank en vrij de vesting Mons te verlaten. Zooals ik later vernam, waren de belgische officieren zoomede de generaal Duvivier voor hem in de bres gesprongen, en hadden generaal Howen overgehaald om Chazal, wegens zijn jeugdigen leeftijd zijne onbezonnenheid te vergeven. Aan dit verzoek had de generaal Howen voldaan, doch hem tevens verboden in Mons te komen zoolang de onlusten duurden.

leiding eenige maatregelen van voorzorg aan zijne hoofdofficieren voor te schrijven, die daaraan nog hunne goedkeuring schenen te hechten. Zoo vermeende men ook voor een aanval van buiten bevreesd te moeten zijn, en dientengevolge werden eenige stukken op de wallen geplaatst. Men wist dat zich op de grenzen eene talrijke bende Franschen verzamelde, door het parijsche Comité afgezonden. Er werden toebereidselen gemaakt om het kasteel met alle veldstukken te bezetten. Daar het evenwel, bij het onder alle gedaante werkende verraad, niet had kunnen geheim blijven, zoo vreesde men voor oploopen, en werd er weder van afgezien, nadat eene bezending der burgerij bij den generaal de Howen was geweest. Het is mij niet duidelijk geworden, wat met dit zoogenaamde kasteel wordt bedoeld, waarvan de verschillende handschriften spreken. Uit geen der platte gronden van Bergen, zelfs van verschillende tijdperken, is iets op te maken. Volgens een der handschriften was het voor krankzinnigengesticht ingericht en de deputatie, die bij den generaal de Howen kwam om te verzoeken van het voornemen af te zien, drukte dan op dit punt dat de krankzinnigen door de komst van een detachement (1 officier en 25 man) reeds woelig en onrustig waren en bezwaarlijk naar elders konden vervoerd worden, weshalve de opperbevelhebber van het plan afzag om het oude kasteel als reduit te bezetten.

Des avonds openbaarde zich bij het bataillon flankeurs een allerverontrustende geest; de manschappen weigerden zich te ontkleeden, lieten meermalen de reeds vroeger geuite kreten „Vivent les Belges!“ hooren, nu ook vermengd met „sac sur le dos!“ De majoor Herr ging hiervan den kolonel Nijpels kennis geven, en vond dezen en den generaal Duvivier in een klein afgezonderd vertrek in het Hôtel royal; hij verzocht den kolonel in de kazerne te komen, doch deze antwoordde: „Mijn God, mijn goede Herr, wat zal ik daar doen, gij weet „dat ik zoo gehaat ben, en dat men reeds mijn huis in brand „heeft willen steken; gaat gij er maar heen, en arrangeert „het maar.“ De majoor bleef echter aanhouden, doch te vergeefs, en de generaal zocht hem met zijn gewone compli-

menten te verwijderen: „Il est fort flatteux pour vous monsieur le major, que le colonel a en vous toute confiance.“ Het gelukte den majoor de soldaten tot bedaren te brengen, doch zij waren niet te bewegen zich uit te kleeden. In het arsenaal was alles rustig; tegen middernacht waren echter alle kaarsen, die tot verlichting moesten dienen, verdwenen en niet terug te vinden.

Den 29sten September des morgens ten zes ure werd het piket aan de hoofdwacht, toen 100 man sterk, nog naar behooren afgelost [1]), ofschoon het veel moeite had gekost, het noodig aantal manschappen bijeen te trekken, daar maar weinig orde meer bestond. Omstreeks zeven uur kwam een soldaat van het bataillon, dat op het stadhuis gelogeerd was, op de markt en hield zich alsof hij beschonken was, roepende: „sac sur le dos!“ zijn makkers aansporende tot wegloopen; eenige officieren en onderofficieren trachtten hem tot bedaren te brengen, doch alle pogingen waren te vergeefs en eer men het vermoedde was het grootste gedeelte van het bataillon met de wapens en ransels op de markt en liep schreeuwende weg. De generaal de Howen kwam op de markt en hield een gedeelte van de manschappen staande om hun een oogenblikkelijk ontslag aan te bieden, ten einde ten minste hun naam niet met een onuitwischbare schande te bevlekken, doch het was alles te vergeefs; men sloeg geen acht op zijn voorstel en beleedigde zelfs den generaal. Met troepen liepen de soldaten als dolzinnigen door de straten, van tijd tot tijd hunne geweren afschietende. Het bataillon flankeurs in de kazerne was ook reeds op de been geraakt, en na eenige malen door goede en gepaste aanmaningen tot stilstand gebracht te zijn, werd het eindelijk door van alle kanten toestroomend volk en de weggeloopen manschappen der hoofdwacht medegesleept. De compagnie van den kapitein Geijer bleef voor het grootste gedeelte aan hun braven hoofdman getrouw, en rukte met het kader naar de markt. Terzelfder tijd werd aan de poorten

[1]) Wegens de zware en vermoeiende diensten werden de wachten en piketten tweemaal in de 24 uren, 's morgens en 's avonds, afgelost.

hetzelfde tooneel afgespeeld; de wachten werden verlaten en de soldaten sloegen voor het grootste gedeelte den weg naar hunne haardsteden in. De artilleristen verlieten hunne stukken, na eerst de munitie vernietigd en de laadgereedschappen verbroken te hebben. Alle artillerie-officieren kwamen aan het arsenaal om bericht te geven. Nu kwam ook hier weldra de tijding van het losgebroken verraad, en de order om met alle bespannen stukken naar de markt op te rukken; maar aan het volvoeren van dezen maatregel was niet meer te denken; van alle kanten trokken de weggeloopen soldaten over de wallen naar de poort langs dit gebouw. De generaal de Howen had de twee stukken die voor het stadhuis stonden, tot op de binnenplaats doen terugtrekken, en in deze hachelijke oogenblikken verzocht hij alle welgezinde burgers, die zich op de markt bevonden, de wapenen op te nemen om de stad voor onheilen te bewaren; naar het arsenaal werd contra-order gestuurd, omdat die maatregel tot niets meer konde dienen.

De burgers beijverden zich om de kruitmagazijnen te bezetten, de kolonel Duvivier vervoegde zich zelfs met een hoop burgers aan het arsenaal en eischte de sleutels der magazijnen, terwijl de burgers wapens verlangden, waaraan alleen voldaan kon worden door het aanwijzen der uiteengenomen geweren.

Aan de artillerie-kazerne werd de desertie der infanterie al spoedig bekend, doch het was eerst nadat de kolonel De la Sarraz de manschappen, die getrouw wilden blijven, had uitgenoodigd zich bij hem te voegen, en die, welke anders dachten vrijheid had gegeven, zich te verwijderen, dat meest alle militiens het laatste verkozen. Daarop begaf de kolonel zich met de getrouw geblevenen, zoowel infanterie als met geweren gewapende artilleristen (30 man), naar het arsenaal en belastte twee belgische officieren, de luitenants Lauwereys en de Ryckholt, met de zorg voor het gebouw. Hij gaf hiervan de andere officieren, die hem omringden, kennis, hun vrijlatende aldaar te blijven of met hem mede te gaan, en begaf zich nu met een nog aanzienlijk piket getrouw geblevene manschappen, in hun midden het vaandel der 3e afdeeling

medevoerende, naar de markt, alwaar de flankeurs van kapitein Geijer en het kader der afdeeling vereenigd waren.

Er heerschte eene algemeene verwarring. Orders werden niet gegeven. Eenige welgestelde burgers gaven het verlangen te kennen om van wapens voorzien te worden; op aandringen der chefs gaven de manschappen, hoewel onwillig, de wapens af; de kolonel Nijpels nam hen zelf de geweren uit de handen, zoodat nergens eenig geweld gebruikt werd.

De alzoo ontwapende militairen trokken in het stadhuis terug; de kanonniers bij de stukken, moesten deze ook, door het opdringen der menigte, verlaten.

De generaal de Howen was nog eenigen tijd na de vroegere vruchtelooze pogingen om het wegloopen te beletten op de markt gebleven, doch toen ook door de pogingen van vele goede burgers en leden der regeering, als het ware genoodzaakt zich van daar te begeven. Zijn eerste oogmerk was eene bijzondere woning te betrekken, doch op aanzoek van dezelfde regeering, was hij, ten einde zijn persoon te beveiligen, in het stadhuis teruggekomen.

Toen, om zoo te zeggen, de geheele militaire macht verdwenen was, werden alle hollandsche officieren, welke grootendeels in het stadhuis vereenigd waren, bij den generaal geleid. Zij ontvingen de betuiging van zijn oprechte tevredenheid en hartelijken dank voor de bewezen diensten, en voor hun trouw aan eed en plicht. Hij gaf hun te kennen dat zij meester waren over hunne daden, en dat hij den volgenden morgen hoopte te weten, werwaarts zich te begeven, daar hij een officier met een lid der regeering naar het hoofdkwartier van Prins Frederik had gestuurd; de officieren waren intusschen vrij zich naar hunne logementen te begeven of op het stadhuis te blijven. Bijna alle ongehuwde officieren en enkele gehuwden, die hun huisgezin reeds vroeger naar Holland hadden gezonden, besloten al dadelijk op het stadhuis te blijven. De officier, door den generaal afgezonden, werd echter belet de stad te verlaten, wordende noch de bevelen der regeering, noch die van den commandant der garde urbaine geëerbiedigd. Ten einde de getrouw gebleven manschappen

voor alle beleedigingen te beveiligen, en tevens voor hunne voeding te kunnen zorgen, werden zij zooveel mogelijk op het stadhuis onder gebracht, en werd daar voor hunne voeding gezorgd. De officieren bespeurden reeds spoedig dat zij als gevangenen werden beschouwd; zij moesten hun woord van eer geven, dat zij niet zouden trachten dien nacht te ontkomen.

De officieren, welke bij hunne familie in de stad logeerden, waren grootendeels van dien maatregel onderricht, en wachtten zich wel om naar het stadhuis te gaan, ofschoon het hun leed deed, hunne kameraden niet te kunnen bezoeken. Eenigen, van de genomen maatregel onbewust, zijn de dupe van hun vertrouwen geworden. Zij konden zelfs niet de vergunning bekomen hun vrouw en kinderen, die naar Holland vertrokken, vaarwel te gaan zeggen.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat de poging van den majoor Knoll om te ontvluchten, aanleiding heeft gegeven, om hen als gevangenen te behandelen [1]).

Den volgenden dag (30 September) werden de generaal de Howen, en alle hoofdofficieren, die zich op het stadhuis bevonden, ingevolge order uit Brussel, door den gedelegeerde van het voorloopig gouvernement Chazal, en onder een escorte gendarmes naar Brussel getransporteerd en aldaar opgesloten in de gevangenis „les petits Carmes". Dit waren de generaal de Howen, de kolonel De la Sarraz, de majoors Laasman, Knoll van de 3e afdeeling infanterie en Muller van de artillerie, en de 1e luitenant Thesingh, fungeerend adjudant van den generaal de Howen [2]). De op het stadhuis

---

[1]) Achter in een rijtuig verscholen en gedekt door twee vrouwen die voor den majoor zaten, verliet hij ongehinderd de stad. Aan het dorp Cypli gekomen, hield de voerman een oogenblik stil voor een herberg, alwaar zich, zooals gewoonlijk eenige nieuwsgierige personen bevonden, om van den voerman het nieuws van den dag te vernemen. In plaats van zich verscholen te houden, had de majoor de onvoorzichtigheid zijn hoofd tusschen de vrouwen door te steken, om aan zijn nieuwsgierigheid te voldoen. Hij werd door de omstanders ontdekt en door twee miliciens van zijn bataillon herkend, die meer volk bijeenriepen, en den majoor in zijn rijtuig naar Mons terugvoerden.

[2]) De officier van de marechaussées eischte voor den afmarsch van

achtergeblevenen weigerden zich als krijgsgevangen aan te merken en hunne degens af te geven, omdat zij niet in den oorlog overwonnen, maar door hunne onderhoorigen verlaten waren. Na het vertrek van den generaal en de hoofdofficieren kwamen eenige burger autoriteiten, namens het voorloopig bestuur, de gehuwde hollandsche officieren in hunne woning bezoeken, en vorderden eene schriftelijke verklaring op hun woord van eer, dat zij geene poging zouden doen om de vesting Mons te ontvluchten.

Het schijnt aan geen twijfel onderhevig of verscheiden hoofd- en andere officieren droegen de aanstellingen van het nieuwe gouvernement op den 28sten reeds bij zich. Nadat om half acht het verraad was uitgebroken, zag men om tien uur reeds alle belgische officieren in burgerkleeren; allen rekenden zich ontslagen van hun eed, en geen hunner was dan ook bij de toespraak van den generaal de Howen tegenwoordig. Zij vertoonden zich den 30sten reeds in hunne nieuwe diensten, en den 1sten October trok eene bespannen batterij onder den nieuwen kapitein Lauwereys op de markt voorbij op weg naar Brussel; de daarbij ingedeelde officieren hadden nog hun oude uniform, doch droegen sjerpen met de brabantsche kleuren.

De generaal Duvivier trad reeds eenige dagen later op als luitenant-generaal, militair gouverneur der beide Vlaanderen, en zijn adjudant Buzen als opper-kommandant van Henegouwen en van de vesting Mons.

De kolonel Nijpels voerde, met den rang van generaal, als opperbevelhebber, fransche en belgische vrijbuiters aan tegen

---

den generaal zijn degen. Zijne Excellentie, verontwaardigd over dien eisch van een officier, die twee dagen vroeger nog onder zijne bevelen stond, weigerde zijn degen ter hand te stellen, maar smeet dien in zijne gramschap onder het gemeen, dat zijn rijtuig omringde. De afgevaardigde Chazal, met betere gevoelens bezield tegenover den generaal die hem eenige dagen te voren zoo edelmoedig en genadig behandeld had, raapte den degen op en gaf hem aan dezen terug zeggende, dat hij te veel eerbied voor zijn persoon had en Z. Ex. een te achtenswaardig chef was, om niet zijn degen te behouden.

Niet minder grievend was het te hooren hoe het gemeen van Mons de afreizenden met de gemeenste scheldwoorden beleedigde.

de troepen van Prins Frederik bij Vilvoorde en Mechelen, en bestempelde in zijne proclamatie de Hollanders als „barbaren". De overste Tabor, die zich na den morgen van 29 Sept. niet meer vertoonde, werd kommandant van de afdeeling infanterie te Mons.

Er was zelfs een „comité van Mons", zooals de luitenant-kolonel Dutilleul, toen nog kapitein-ingenieur, later te Doornik aan de gevangen officieren vertelde, en de generaal Duvivier verklaarde, zoo onbeschaamd mogelijk, op den dag van het verraad, dat hij alle militaire correspondentie door zijn adjudant naar Brussel liet zenden; hij zeide nog tegen den kolonel der artillerie: „Comment De la Sarraz, vous aviez des „traitres dans votre corps et vous ne les connaissiez pas? Un „tel et un tel vous ont trahi."

Zoo ging een der voornaamste vestingen door oproer en verraad verloren. Verraad op groote schaal, dat begunstigd werd door de ontrouw van hen, die de hoogste betrekkingen in de stad bekleedden.

Men verwondert zich wel, als men dat alles leest, dat noch de generaal George, noch de generaal de Howen meer doortastende maatregelen namen. Neemt men echter in aanmerking, wat ik in het begin aanhaalde over de toenmalige militaire toestanden, zooals de generaal Knoop en de hoogleeraar Bosscha die beschrijven, dan zal de verlammende medewerking, die zij beide ondervonden, wel de voornaamste reden zijn dat er geen krachtiger voorzorgen genomen werden; wanneer men dus nergens iets van algemeene maatregelen vindt aangeteekend, moet men niet vergeten, dat de infanterie werd gecommandeerd door den Belg Nijpels, en de artillerie door den bekwamen De la Sarraz, wiens ijver en rustelooze werkzaamheid zeer werden geroemd. Dit neemt evenwel niet weg dat men van den generaal de Howen, toen hij met buitengewone macht, als opperbevelhebber was gezonden meer had kunnen verwachten; dat de krijgswetten beter waren toegepast; dat hij meer had gedaan om den goeden geest onder het garnizoen te bewaren, die zeer geschokt was, toen men na den 4den September toeliet dat èn garde urbaine èn schutterij in het binnenste der stad den baas speelden,

terwijl toch klaarblijkelijk de kwalijkgezindheid der inwoners en de ongenoegzaamheid der gewapende burgermacht om de orde te handhaven, gebleken was.

Toen den 20sten, na het oproer, de militaire macht in eene gunstiger positie gekomen was, door het opnieuw bezetten van de markt en het stadhuis, het bewapenen der wallen en het ontwapenen der burgerij, hoopten de goedgezinden alles van dezen nieuwen bevelhebber. Waarom is toen niet de machtiging gevraagd om den staat van beleg af te kondigen? Waarom is niets gedaan om de onruststokers te verwijderen? Zoo werd er nooit aan gedacht om eene algemeene verzamelplaats aan te wijzen, waartoe het arsenaal nog het beste had kunnen dienen. De luitenant-kolonel der genie vond het zelfs belachelijk: „'s Mans volstrekte onkunde met de gesteldheid der algemeene zaken, en het onbewust zijn van den toen reeds heerschenden of zeker te vreezen geest der troepen, kan zoo iets doen begrijpen", zegt een der schrijvers. Door een goede palissadeering was dat oogmerk te bereiken geweest, hetzij in verband met de porte du rivage, hetzij afzonderlijk. Door een reduit te hebben, had men nog op het laatste oogenblik, zelfs des morgens van den 29sten toen het verraad was uitgebroken, de trouw gebleven manschappen aldaar kunnen vereenigen en men had zich toch eenigen tijd kunnen staande houden, en een eervolle aftocht voor de hollandsche troepen kunnen bedingen. Wanneer van te voren deze algemeene verzamelplaats was bekend geweest, dan zouden vanzelf de trouw gebleven troepen zich daar vereenigd hebben. Zelfs had men toen nog met deze kleine colonne veilig eene aftocht kunnen houden naar de fransche grenzen. Doch het scheen dat de generaal de Howen aan zoo iets nooit gedacht heeft, en op de laatste oogenblikken onbekwaam was een kloek besluit te nemen. Evenmin hebben de hoofdofficieren uit zijne omgeving hem tot handelen weten aan te sporen. De kolonel De la Sarras schrijft in een van zijn brieven dat hij dit plan steeds heeft voorgestaan, maar het niet kon doordrijven [1]).

---

[1]) ..... O! hadt mijn primitief idée, om ons in het arsenaal, als in

Het overbrengen van het hoofdkwartier naar het stadhuis, hoe glansrijk ook, vond geen algemeenen bijval. Eensdeels omdat er dus twee groote hoofdposten bestonden, en ook omdat het stadhuis ongeschikt was om als reduit te dienen.

En toch liet het zich de laatste dagen genoeg aanzien, dat het op de eene of andere manier tot eene uitbarsting zou komen. In den avond van den 26sten zou het voornemen hebben bestaan om den majoor Herr met twee compagnieën naar Ath te doen vertrekken; deze verklaarde evenwel rondborstig aan den generaal, dat hij voor de manschappen niet kon instaan, en dat naar zijne meening de zaak niet uitvoerbaar was. Den 28sten vraagt de kolonel De la Sarraz aan de compagnies-kommandanten op welke manschappen zij in geval van nood kunnen vertrouwen; er wordt echter niet over gedacht deze te verzamelen; denzelfden dag schrijft de generaal de Howen aan zijne echtgenoote, dat hij niet gelooft 24 uren langer meester van de vesting te zijn. 's Avonds was aan het hoofdkwartier de desertie van het flank-bataillon bekend. De aalmoezenier van Haren verklaart dat hij, buiten de poort zijnde, gehoord had, dat den volgenden dag de zaak zoude geëindigd zijn, alzoo het gansche garnizoen dan zou wegloopen; hij heeft zich naar de hoofdwacht begeven, ten einde die tijding mede te deelen; zulks moet geschied zijn in tegenwoordigheid van den fungeerenden adjudant van den generaal de Howen, en in weerwil van dit alles nam men geen de minste maatregelen.

---

eene citadel te legeren en vast te zetten, mogen opgevolgd worden, het Bataillon, en misschien de vesting, ware behouden. Maar die schurken hebben mij gedwarsboomd; eerst verveelde het de Heeren N., du V. en meer anderen; die moesten naar huis, er was geen gevaar, de positie deugde niets in het laagste gedeelte der stad, enz. enz., en toen ik later Zijne Excellentie de Gouverneur er in genesteld hield, was hij daar niet goed genoeg, en wist men hem naar het stadhuis te truggelen. Het arsenaal moest ons palladium zijn: met de ressource van de kruidmagazijnen 1, 12 en 13, het laboratorium, de poort du rivage, met de munitiën in het tuighuis opgelegd, en onder dekking van eenige mortiers op de walgang, waren wij voor overrompeling veilig; maar verdeelt, elk en een iegelijk in den eigen haard levende, moesten wij te gronde gaan.

(Brief van 14 Januari 1832.)

Hoewel er dagelijks vergaderingen door de chefs bij den generaal gehouden zijn, schijnt er noch order van deliberatie, noch proces-verbaal gehouden te zijn, en zoolang de goedgezinden zich hiertegen niet verzet hebben, ten einde ook zoodoende hunne personen voor alle redelijke verantwoording te waarborgen, moeten ook zij aansprakelijk gesteld worden voor alle maatregelen, die genomen zijn, en voor het verzuimen dier voorzorgen, die èn vesting èn garnizoen deden verloren gaan.

Het ontbreken van een reduit heeft zoo al niet de vesting doen verloren gaan, zeer zeker veroorzaakt, dat omtrent 250 hollandsche en zwitsersche manschappen en een 60tal officieren als gevangenen zijn behandeld.

Wanneer men leest hoe de generaal Van Geen de orde gehandhaafd heeft te Namen, en zich, toen zijne troepen, zoowel Walen als Vlamingen deserteerden, in het kasteel terugtrok en na zich hier 14 dagen te hebben staande gehouden, een eervolle aftocht kon bedingen (2 Oct.), zoodat hij met 66 officieren en 180 onderofficieren en manschappen naar Campenhout is kunnen trekken, dan helt men nog meer over tot het oordeel, dat ook generaal de Howen zich beter had kunnen doen gelden. Wel had hij geen citadel, maar hij heeft er zich ook geen geschapen, hetzij in het kasteel, hetzij in het arsenaal.

Ook de bezetting van Charleroi (5 Oct.) heeft zich op eervolle wijze een vrijen aftocht kunnen bedingen [1]).

---

[1]) Art. 4 der capitulatie, gesloten door den majoor Eckhardt en de gevolmachtigden van het gouvernement provisoire, luidt:

Les sous-officiers et soldats hollandais, deposeront successivement leurs armes, dans l'arsenal, après quoi ils seront dirigés par voie d'étape, au moyen d'escorte suffisante pour assurer leur libreretour dans leurs foyers, et seront censés sortis avec tous les honneurs de la guerre comme s'ils avaient conservé leurs armes; les sous-officiers conservent les sabres.

Art. 5. Messieurs les officiers pourront, immédiatement apres la signature de la présente capitulation, retourner dans leurs foyers ou retarder de quelques jours leur départ, si quelque circonstance leur faisait désirer ce retard et recevront les sûretés qui seront jugées nécessaires pour garantir la liberté de leur retour, etc. etc.

De citadel van Doornik op 1 October ook met vrijen aftocht voor de hollandsche soldaten en onderofficieren [1]). Dinant evenzoo op 30 September.

De hollandsche manschappen van de bezettingen van Philipstad en Ath werden evenals die van Bergen door het soldatenoproer en de algemeene desertie gevangen genomen.

(*Slot volgt.*)

---

[1]) Art. 4me. Pour les soldats et sous-officiers hollandais libre retour dans leurs foyers, après avoir mis bas les armes; pour les officiers depart de la Ville après l'acceptation de la capitulation.
(Capitulation de la citadelle de Tournay.)

Taktische oefeningen op de kaart.

Aan dezen tak van oefening wordt in de laatste jaren veel meer tijd en moeite besteed dan vroeger, wat een gelukkig verschijnsel is, omdat die oefeningen zoo hoogst nuttig zijn, wanneer zij door bekwame hand op aangename wijze geleid worden, doch dit is lang niet een ieder gegeven.

Deze oefeningen, waarbij een bepaalde opdracht door beide partijen wordt uitgewerkt, zouden wij echter willen doen voorafgaan door en later gepaard gaan met oefeningen op de kaart in de details der verschillende wapens, wat tevens eene opfrissching is van het geheugen in zake reglementen en voorschriften.

In de eerste plaats bijv. de infanterie behandelende, zouden wij de verschillende deelnemers indeelen als bataljons-, compagniescommandant enz., hun de benoodigde blokjes geven en op een willekeurige kaart op groote schaal hen op een weg laten marcheeren, doen overgaan tot de gevechtsformatie enz., waarbij aan te geven de verschillende commando's, formaties, waar zij zich voor hun persoon ophouden, en daarbij voor alles de reden aangevende waarom.

Voor de artillerie kan men een of meer batterijen op een weg laten marcheeren; op zeker oogenblik geeft men last tegen dit of dat doel in batterij te komen. De deelnemers zeggen nu hun verschillende commando's, geven den gang op, bepalen de plaats wáár

en de wijze waarop zij in batterij komen, waar de gevechtstrein wordt opgesteld, met welk projectiel en op welke wijze het vuur geleid wordt (tevens oefeningen in het inschieten) enz. De leider zegt nu en dan: u krijgt artillerie-vuur daarvandaan of infanterie-vuur van dat punt, zoodat de artillerie-commandant dan opgeeft tegen welke doelen hij vuurt enz. Tot in de kleinste details alzoo laten opgeven, wat men zou doen en waarom.

Voor de cavalerie kan men op dergelijke wijze een eskadron met veiligheidsmaatregel laten verkennen, en men behandelt dan tot in de kleinste onderdeelen de handelingen, commando's enz. van patrouilles en eskadrons-commandanten. Verder kan men aan een peloton of eskadron opgegeven deze of gene brug tijdelijk te bezetten, waarbij o. a. ter sprake komt, waar de handpaarden worden opgesteld en hoe zij de brug versperren of vernielen.

Verder is het zeer nuttig eens een marschcolonne uit te zetten met alle daarbij behoorende treinen en personeel, terwijl men op een anderen dag weer eens gedetailleerd een voorpostenstelling op de kaart opstelt.

Deze oefeningen in de details, waarbij dus geen opdracht of onderstelling te pas komt, moeten m. i. voorafgaan aan de daarna te houden oefeningen zooals zij op het oogenblik gehouden worden.

Wij vermeenen dat die oefeningen rondom een kaart gezeten en waarbij dus niet deze of gene partij weg moet en in een ander lokaal soms geruimen tijd blijft «hangen», voor de deelnemers leerzamer en opwekkelijker zijn dan de gewone.

De detailoefeningen kunnen voor ieder ook wat zijn eigen wapen betreft, nuttig zijn en hierbij kunnen al die zaken besproken worden, welke thans op de zoogenaamde wetenschappelijke bijeenkomsten worden behandeld.

W. Vosmaer.

Boekaankondiging.

Een Dissonnant. Open brief aan den Minister van Marine, door E. Kempe. — 's Gravenhage 1892, W. J. van Hoogstraten.

Niet over zijne pensionneering zelve, als persoonlijk feit, beklaagt de schrijver zich, doch over de *wijze waarop* en de rede *waarom*.

Volgens hem was de hoofdoorzaak gelegen in het feit, dat hij geoordeeld was: niet goed met de hem ondergeschikte Officieren te kunnen omgaan.

Schrijver beweert daarvoor goede redenen te hebben, omdat: «ik vond dat zij in veel te kort kwamen», zegt hij.

Hij bespreekt nu de vraag: «of er al dan niet goed op 's Lands schepen gediend wordt door Subalterne Officieren» en velt dan een hoogst ongunstig oordeel over het jongere corps Zee-Officieren.

Wij willen, kunnen en mogen niet beoordeelen in hoeverre de schrijver gelijk heeft, doch wij wenschen alleen hierbij aan te teekenen, dat wij het beslist *niet* eens zijn met den schrijver, waar hij van oordeel is, dat een officier even als een onderofficier of mindere voor een strafbaar feit per se met een der bestaande *straffen* moet gestraft worden. — Ons inziens moet en kan het straffen van Officieren tot de hooge uitzonderingen behooren.

De Schrijver noemt dit «meten met twee maten»; gedachtig aan de woorden van den grooten denker Multatuli:

«volstrekte gelijkheid is ongelijkheid en daarom onbillijk»,

zijn wij van meening, dat arrest voor een Officier een zeer zware straf moet zijn en ook is en dus alleen bij hooge uitzondering dient gegeven te worden, wanneer geen andere middelen in staat blijken te zijn, dien Officier tot plichtsbetrachting te brengen.

Voor een Officier, die zijn positie begrijpt en die een gepast gevoel van eigenwaarde heeft, is een verdiende berisping een straf.

Het doel moet zijn den delinquent te verbeteren, en om dat te doen, behoeft men bij een beschaafd, ontwikkeld en volwassen mensch maar uiterst zelden zijn toevlucht te nemen tot het demoraliseerende en voor de discipline nadeelige arrest, het zoogenaamde «corrigeeren» (?!).

Ook bij onderofficieren en minderen moet men trachten zoo lang mogelijk gebruik te maken van andere correctiemiddelen; doch hoe minder beschaving en ontwikkeling, hoe minder gevoel van eigenwaarde zij in het algemeen zullen hebben, en dan is men dikwijls al zeer spoedig *genoodzaakt* tot straffen.

Alleen de eerste straffen *kunnen* daarbij echter in hoogst enkele gevallen misschien bij deze of gene verbeterend werken. De latere kunnen alleen dienen tot afschrikking van anderen.

W. V.

Récits de Guerre. Souvenirs du Capitaine Parquin, 1803—1814. — Paris Boussod, Valadon en Cie. Prijs *f* 10.—.

Met groote ingenomenheid namen wij kennis van dit heerlijk prachtwerk. Het overtreft zijn voorganger: «l'Invasion 1870—71» nog, èn in uitvoering èn in waarde van den tekst.

Uit den aard der zaak waren de verhalen uit «l'Invasion» niet opwekkelijk. Uit elke bladzijde las men honger en ellende. Hoe geheel anders, die Souvenirs van een man uit den tijd van Frankrijks glorie, een man die met en voor Napoleon gestreden heeft in Duitschland, Oostenrijk en Spanje.

Met groote eenvoudigheid en kieschheid vertelt hij niet alleen zijn groote daden maar ook zijn amouretten.

Het is niet alleen een zeer amusant boek, dat op meesterlijke wijze geïllustreerd is, maar het is daarbij uit allerlei oogpunten belangwekkend.

Wij maken kennis met eigenaardige opvattingen van dien tijd, zoowel op tactisch als op eerlijkheidsgebied; wij krijgen een blik in Napoleon's militair karakter en wij kunnen de schoone uniformen van die dagen bewonderen.

Behalve een schat van wetenswaardigheden vindt men bijna op elke bladzijde een illustratie, waarvan vele in kleuren, wat het lezen zoo veraangenaamt.

Gelukkig land waar een boek zulk een groot debiet kan hebben, dat een prachtwerk als dit voor zoo ongelooflijk weinig geld kan verkrijgbaar gesteld worden.

Den zoo algemeen bekende uitgevers *eere*.

W. V.

Leiddraad voor het lezen en het gebruiken van Topographische Kaarten, door C. G. Kamerling, Kapitein-Adjudant. — 's Gravenhage, Gebrs. van Cleef. Prijs *f* 0.30.

In een klein, handig boekje heeft de schrijver beoogd op «eenvoudige en voor het kader bevattelijke wijze aan te geven, hoe gehandeld moet worden bij het lezen en het gebruiken van Topographische kaarten».

Het dient dus vooral tot leiddraad voor onderofficieren en korporaals, die zich voor een examen moeten voorbereiden.

Een enkele opmerking moet mij van het hart, doch het is een kleinigheid.

Op blz. 4 zegt de schrijver, dat op de Kadastrale kaarten de aard van bebouwing is aangegeven. Bedriegt mijn geheugen mij niet al te zeer, dan geloof ik dat hij zich hierin vergist. Op die kaarten zijn alleen aangegeven de perceelscheidingen en de huizen.

W. V.

Manuel du Sous-Officier dArtillerie de Campagne. Coordonné par Fr. Leclerq, Lieutenant d'Artillerie. — Gand, Meyer van Loo, 1892.

Dit handboek bevat alles wat een onderofficier der veld-artillerie noodig heeft te weten: inwendigen- en garnizoensdienst, verplichtingen op marsch, velddienst, behandeling van paarden en harnachement, materiëel, exercitiën, inschieten. Toegelicht door een twintigtal platen, bevat het een schat van wetenswaardigheden voor ieder, die nadere details omtrent de inrichting der Belgische veldartillerie wil weten.

Dat het boek in België veel opgang heeft gemaakt wordt bewezen door het feit, dat kort na het ter wereld komen reeds 1250 exemplaren verkocht waren.

Wij kunnen niet anders dan het ten zeerste bij de vakgenooten van het Nederlandsche leger aanbevelen.

Het zij ons vergund een paar punten daaruit aan te stippen.

Onder de zomeroefeningen treffen wij ook aan: les in het zwemmen.

Het heeft ons altijd zeer bevreemd, waarom in een land, waar zooveel water en zooveel gelegenheid tot verdrinken is, als in het onze, betrekkelijk zoo weinig werk wordt gemaakt van deze nuttige en gezonde oefening.

Zelfs in garnizoenen, waar goede zweminrichtingen zijn, wordt weinig gebruik gemaakt van de gelegenheid om zwemmen te leeren

en dat is in den bestaanden toestand verklaarbaar. Hoe toch is de praktijk in deze. De zweminrichting wordt overdag opengesteld voor betalenden en is na 5 uur bestemd voor de militairen. Daar de Officieren van gezondheid 's morgens moeten bepalen of het zwemmen dien avond doorgaat en zij daarbij rekening moeten houden dat ook zij, die huiverig voor het water zijn, daarin *moeten*, terwijl daarbij nog komt, dat èn hijzelf èn de luitenant, die mede gaat, niet op hun tijd kunnen eten, is het zeer verklaarbaar, dat het dikwijls afgelast wordt. Aangezien verder de temperatuur 's morgens en 's avonds van water en lucht, vooral in den zomer, aanmerkelijk kunnen verschillen, gebeurt het nu vaak, dat òf het zwemmen afgelast is, terwijl het om 5 uur prachtig weer is geworden of wel dat het plaats heeft, terwijl de temperatuur, door een donderbui of wat ook, verbazend gedaald is.

Aannemende dat het doorgaat, mogen de slachtoffers gewoonlijk slechts een minuut of tien te water en het is dan zoo vol, dat het zwemmen dikwijls een illusie is. Is het wonder, dat op die wijze de lust tot het leeren zwemmen gering is? Wat zou de man er aan hebben het te leeren; hij kan er nooit van genieten, want hij mag niet baden zonder toezicht.

Wanneer men aan hen, die een brevet van bekwaamheid in dezen tak van oefening verworven hebben, toestond ten allen tijde te zwemmen of wel bijv. na 4 uur n.m., wanneer men verder de menschen die bang voor het water zijn niet dwong daarin te gaan, maar hun lauwe of koude stortbaden gaf, dan zou men dat heirleger van toezichthoudende en geneeskundige faculteiten bij het zwemmen kunnen missen, dan zou er meer liefhebberij komen om het te leeren.

Over het algemeen wordt het punt reiniging bij het leger nog wat stiefmoederlijk bedeeld.

In België behoort tot de localen in de kazerne een badkamer.

Deze zou m. i. als volgt kunnen ingericht zijn: een ruim lokaal, waarvan de steenen vloer naar twee zijden hellend is om het water in een goot af te laten loopen; op dien vloer is een tweede aangebracht van panlatten, zoodat de man niet in het water staat. Verder in den zolder en in de zijwanden gietervormige pijpen, waaruit het water, dat van de bovenverdieping komt met kracht spuit. Een dergelijke primitieve inrichting zal weinig kosten, en altijd schoon kunnen zijn. In dien geest zijn o. a. de badkamers in het N. van Zweden ingericht, doch nog eenvoudiger.

Een andere gezondheidsmaatregel is, dat de menschen een flanellen band om den buik dragen, wat m. i. nuttiger en minder onaangenaam is dan onze verfoeilijke stropdas.

Plaat 1 geeft ons het militair saluut te zien, wat ons sierlijker voorkomt dan het onze. Bij ons brengen alleen de pas aangekomen recruten het saluut, zooals dat is voorgeschreven, en ieder zal toegeven, dat dit buitengewoon leelijk is. Het schijnt ons toe, dat het Belgische gemakkelijker is aan te leeren.

Wij kunnen niet verder over deze handleiding uitweiden, doch eindigen met het werk nogmaals ten zeerste in aller aandacht aan te bevelen. Mochten er onder de lezers evenwel zijn die kennissen hebben, welke de meening zijn toegedaan, dat ons leger geen uitbreiding behoeft, omdat wij «geen militaire natie» zijn, dan beveel ik hun de kennismaking aan met de regels, waarin aangegeven is, dat België, dat dan toch óók «geen militaire natie» is, bij 6 millioen zielen heeft:

19 regimenten infanterie,
8 » cavalerie,
30 batterijen veld-artillerie,

terwijl die getallen bij ons met $4^1/_2$ millioen zielen bedragen 9, 3 en 20.

W. V.

Tweede aanklacht bij de Kamer van vertegenwoordigers, Dr. Armand de Vos. — Lokern 1893.

In deze brochure doet de schrijver van «Een officier geworgd» (onder het pseudoniem van Wassenaar) een beroep op de Belgische Kamer van vertegenwoordigers naar aanleiding van zijne «pensioeneering welke volgens den steller is een kenmerkend voorbeeld van «leproosheid, welke steelgewijs, achter de schutsels der bureelerij van het leger, eenen onzer groote openbare diensten aan de leên knaagt».

W. V.

Eindelijk onvingen wij een tweetal brochures van de gietstaalfabriek E. Skoda te Pilsen omtrent mitrailleusen en snelvuurkanonnen, met wigsluiting volgens het stelsel Skoda, welke firma «sedert jaren groote bestellingen voor het Oostenrijksch-Hongaarsch leger ontving», en die volgens haar schrijven bij de Nederlandsche ministers van Oorlog, Marine en Koloniën aanbiedingen van oorlogsmateriaal gedaan heeft.

W. V.

Citaten.

Nur im Laufe der Zeit kann die Mannzucht erreicht werden, welche den Grundpfeiler der Armee bildet.

Felddienst Ordnung.

Mieux vaut montrer une fois, que d'expliquer vingt fois.

Dragomiroff.

Wer im Kriege überrascht wird, der ist zuweilen schon halb geschlagen.

Hohenlohe.

Schlaffe Kommandoaussprüche verleitet zu schlaffer Ausführung.

Duitsche Inf. regel.

Dans l'instruction du soldat, principalement dans la première instruction: «tout ce qui est inutile est nuisible.

Dragomiroff.

Es ist Niemand gleichgültig gegen die Lebensgefahr. Nur seine Nervenkräfte helfen ihm darüber hinweg.

Hohenlohe.

Gewöhnt man die Truppe daran, dasz jede Kleinigkeit von oben her befohlen wird, so gewöhnt man sie auch, nichts zu thun, wenn die Befehle einmal ausbleiben.

v. d. Goltz.

Der Stiefel ist ein strategisches Element.

Hohenlohe.

Er is altijd wat te bepraten met den man.

Dragomiroff.

Bei einer idealen Führung, wie sie vielleicht kein Mensch besitzt, würde auch das schwierigste Pferd nach kurzer Zeit nachgeben.

Rosenberg.

Denn wie besichtigt wird, so wird auch geübt.

Hohenlohe.

Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenlandsche tijdschriften.

Internationale Revue.

1892. *December.* Over rivierverdediging. — Over het gebruik van mitrailleurs en snelvurende kanonnen te velde. — Voorbereiding der Russische Infanterie voor het gevecht. — Fransche manoeuvres.

1893. *Januari.* Duitsche Legerwet. — Fransche Kaderwet. — Reuzengeschut der Marine. — Snelvurende kanonnen en mitrailleurs te velde. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen.

Februari. Gevecht bij Ognon. — Over de opleiding van de recruten der Cavallerie. — Het gebruik van snelvurende kanonnen. — Bewapening en schietoefening der Fransche Infanterie. — Gewapende onzijdigheid van Zwitserland.

Etranger.

1892. *Décembre.* Het nieuwe Reglement voor de Duitsche Artillerie

1893. *Janvier.* Opmerkingen van Gen. Dragomirow over de Fransche manoeuvres. — Mobilisatie in het Engelsche leger. — Het budget in Noorwegen.

Jahrbücher.

1893. *Januar.* Herfstmanoeuvres, 12de Fransche Legercorps. — Manoeuvres der Fransche Vloot. — Pantsering bij Luik en Namen.

Februar. Herfstmanoeuvres, 12de Fransche Legercorps. — Tactische opmerkingen over de manoeuvres bij Warschau. — Bewapening, uitrusting en oefening der Cavalerie. — Egypte en de Roode zee. — Organisatie Zweedsche Leger.

Cercle.

1892. *No. 51.* Stuurbare ballon van Chalais-Meudon. — Een Engelsch Officier over de Fransche manoeuvres. — *No. 52.* Hollandsche Legerwet.

1893. *No. 1.* Chineesche leger. — De nieuwe Hebriden. *No. 2.* De nieuwe Hebriden. *No. 3.* Het gevecht der Infanterie. — De oorlog over 100 jaar. — *No. 4.* De oorlog over 100 jaar. — Dienst van den Generalen Staf bij groote manoeuvres. — *No. 5.* Veld-

hospitalen. — Het gevecht der Infanterie bij de groote manoeuvres. — *No. 6/7.* Inwendige dienst der Fransche Infanterie. — *No. 7/8.* Veldhospitalen.

Wochenblatt.

1892. *No. 111.* Oorlogsformatie van het Fransche leger. — Observatietoren voor veldgebruik. — *No. 112.* Oorlogsformatie Fransche leger. — Opmerking over schietregels der Veld-Artillerie. — *No. 113.* Geschriften van Gen. v. Moltke. — *No. 114.* Afstandsrit.

1893. *No. 1.* Het gevecht bij Le Bourget. — Vereenvoudiging van de uitrusting der Veld-artillerie en het schieten op kleine afstanden. — *No. 2.* Normaal-opstelling. — De 5e Cavalerie Divisie op 15 Aug. 1870. — *No. 3.* Schietoefeningen der Fransche Artillerie. — *No. 4.* Duitsche Infanterie. — Rookeloos kruit in Oostenrijk. — *No. 5.* Opleiding der militaire jeugd. — *No. 6.* Argentijnsche Vloot. — *No. 9.* Over den aanval der Infanterie. — *No. 10.* Practische tactiek en tactische theorie. — Brialmont over de Turksche fortificatie. — *No. 11.* Practische tactiek en tactische theorie. — Schietproeven met 6 cM. snelvurende kanonnen. *No. 12.* Zwarte Huzaren. — *No. 13.* De Landweer. — Opleiding der Rekruten.

Schweiz. Mil. Blätter.

1892. *December.* Rijwielen.

Art. u. Geniewesens.

1892. *No. 12.* Theorie van het schot. — Pionnier-Bataljons bij het overtrekken van rivieren in 1890.

1893. *No. 1.* Sluitstukken der snelvurende kanonnen.

Revue Générale.

1893. *Janvier.* De crisis op het gebied der moraal. — In de Zeeuwsche wateren. — Brieven uit Parijs.

Février. De sociale quaestie en tusschenkomst van den Staat. — Columbus.

Revue Belge.

1892. III. Constantinopel en het Balkaneiland — Repeteergeweren. — Tactiek van voorheen.

Revue Suisse.

1892. *No. 11* en 1893 *No. 1.* Vier dagen bij een Oostenrijksch Ulanen-Escadron. — *No. 2.* De Zwitsersche Landstorm.

Revue du Genie.

1892. *Juillet Août.* Over metalen bruggen. — Verplaatsbare gebouwen voor militair gebruik.

Organ.

1892. *No. 5.* Patrouilledienst bij de Infanterie.

1893. *No. 1.* Over het gebruik der Veld-Artillerie. — Voorschriften voor treindienst.

Revue Maritime.

1893. *No. 1.* Engelsche slagschepen. — De hedendaagsche Marine in Europa. — Duitsche marine. — De burgeroorlog in Chili. — *No. 2.* De oorlog in Chili.

Seewesens.

1892. 12. Over de verhouding der defensieve en offensieve marine. — Snelvurende kanonnen van groot kaliber. — Afmetingen der moderne oorlogsschepen.

Door de H.H. Buitenrust Hettema, Emous, de Geus, G. Keller, Kollewijn en Terwey zijn voorstellen gedaan tot vereenvoudiging van onze spelling en verbuiging.

Deze voorstellen zijn in den handel verkrijgbaar à *f* 0,15.— Uitgave van W. E. J. Tjeenk Willink.

Voorstanders dezer vereenvoudiging worden verzocht vóór 15 Maart daarvan mededeeling te doen aan Dr. Kollewijn, Amsterdam, Vossiusstaat 20. — Wij vleien ons dat velen aan deze beweging hunne aandacht zullen schenken. BD.

Aan allen, die de welwillendheid hebben gehad de door mij gezonden inteekenlijst te doen rondgaan, betuig ik bij deze mijn hartelijken dank.

DE REDAKTEUR.

De overgaaf van Mons (Bergen in Henegouwen) in 1830.

(*Vervolg en slot.*)

De gevangen officieren op het stadhuis hadden de groote zaal betrokken; zij zagen hier op den 1sten October hunne vroegere kamaraden in hunne nieuwe diensten, en o. a. een bespannen batterij doortrekken. Dagelijks zagen zij hoopen gewapend volk binnenkomen, waaronder het zoogenaamde Légion belge de Paris, armoedig gekleed, gedeeltelijk gewapend met jachtgeweren, pistolen, sabels enz.; zij waren van trommen en allerlei vlaggen, roode, zwarte en driekleurige, voorzien, en trokken met wild geschreeuw en onder het zingen van zoogenaamde vaderlandsche vrijheidsliederen door de straten [1]). Deze verdedigers der vrijheid met hun bandieten-uiterlijk moesten in de stad overnachten, doch schenen zoo weinig vertrouwd te worden, dat men hun in het stadhuis een lokaal tot verblijf aanwees, waar zij hunne ontevredenheid door vloeken en razen aan den dag legden, en meermalen hun verlangen te kennen gaven om de gevangen hollandsche officieren te bezoeken. Van de vrees die een hunner hiervoor toonde, maakten enkelen gebruik om een groote grap en verkleedpartij te organiseeren, ten einde hem er in te laten loopen en uit naam van het gouvernement provisoire te laten arresteeren. De grap gelukte volkomen; het slachtoffer was volmaakt dupe, en die nacht liet lang daarna nog vroolijke herinneringen achter.

Op den 2den October werden de luitenants F. G. Pfeiffer

---

[1]) De nieuwe vestingcommandant Buzen liet hen uit het afdeelingsmagazijn van schoenen, hemden, sokken, pantalons en mouwvesten voorzien.

en Hoedt in hunne woningen gearresteerd en naar de militaire gevangenis geleid, zonder dat zij te weten konden komen om welke reden. Des avonds kwam de zwager van den kommandant Buzen hen geruststellen, en verzekeren dat hunne arrestatie op een misverstand berustte en zij den volgenden morgen zouden ontslagen worden, hetgeen ook geschiedde, terwijl men hun het leedwezen betuigde over de ondergane behandeling. Het bleek nu dat hunne gevangenneming berustte op een valsch bericht van eene dame, die in de nabijheid van een kruitmagazijn woonde en vernomen had, dat „un major hollandais" voornemens was het kruitmagazijn in de lucht te doen springen, en door angst en schrik bevangen, daarvan onmiddellijk kennis had gegeven met aanduiding dat de „major" in „la grande rue" woonde. Om alle onheilen te voorkomen, had men onmiddellijk bevel gegeven dien majoor en den officier van wapening te arresteeren (Pfeiffer was 1e luitenant-adjudant of „adjudant major"). Bij onderzoek bleek dat dit gerucht door een kwaadwillige was uitgestrooid. De kommandant Buzen liet hen bij zich komen, en verklaarde ook dat alles op een misverstand berustte, en liet hen in de keus bij hunne kamaraden op het stadhuis te blijven, of naar hun huisgezin terug te keeren. Natuurlijk verkozen zij het laatste, ook om aan hunne buren te bewijzen, dat zij ten eenenmale wederrechtelijk gearresteerd waren.

Op den 3den October bekwam de aalmoezenier Van Haren, wiens woning in de eerste dagen schandelijk geschonden was, zijn ontslag. Hem werd het vaandel der 3e afdeeling toevertrouwd, dat door de stedelijke regeering in eene kamer van het stadhuis was geplaatst en door de officieren was weggenomen. Hij heeft dit trouw aan de autoriteiten in Holland overgebracht, en werd door den Koning met de Nederlandsche Leeuw beloond [1]).

---

[1]) Van Haren, een Hagenaar van geboorte, had weinig vrienden onder de belgische geestelijken en zich den haat der belgen op den hals gehaald, doordien hij bij de preek op eene gepaste wijze de miliciens tot nauwe plichtsbetrachting en trouw aan het wettig gouvernement

Van tijd tot tijd kwamen er van de in de stad achtergebleven officieren terug bij hunne kamaraden op het stadhuis, zoodat zij weldra op dertig gebracht waren [1]). De stedelijke regeering deed wat zij kon om hun toestand zoo goed mogelijk te maken, en vele welgestelde burgers deden ook van hunne deelneming op alle mogelijke wijze blijken. De officieren ondervonden zoowel vriendelijkheid en goede trouw van hunne vroegere stadgenooten als het omgekeerde, doordat vele inwoners van den toestand gebruik maakten om zich hunne goederen toe te eigenen, en hen op alle manieren uit te zuigen. De stemming was over het algemeen gelaten, en onder de jongeren natuurlijk vroolijker dan onder de ouderen; er werden veel grappen uitgevoerd, en over verveling werd niet geklaagd.

Deze toestand duurde tot den 9den, toen hun werd aangezegd, dat zij weldra naar de citadel van Doornik zouden worden overgebracht. Op den 10den werd hun vergund in de stad te gaan, ten einde orde op hunne zaken te stellen. De nieuw benoemde generaal Duval zeide, dat deze maatregel geheel

---

had aangespoord. Daarom werd hij ook gearresteerd en bij de hollandsche officieren gevangen gezet.

Het vaandel, van den stok ontdaan, en de onderscheiden deelen uit elkander geschroefd, werd in een mandje geborgen; van Haren gaf dit mede aan een paar geestelijken, die hem kwamen verwittigen, dat hij door hunne bemiddeling zou ontslagen worden, met verzoek het te bezorgen aan het eerste dorp, dat hij moest passeeren, waaraan die heeren voldeden, niet wetende wat er in verborgen was. Nadat hij ontslagen was en in het afgesproken dorp kwam, vond hij het mandje bij een fransch pastoor, die het hem onbeschadigd ter hand stelde.

In den Haag gekomen, verzocht Van Haren audientie bij den Koning en overhandigde Zijne Majesteit het Vaandel.

[1]) Op den 6en waren op het stadhuis: de kapiteins Schimpf, Bos, Meister, Geijer en Schaadt; de 1e luitenants van Dijk, May en Wilson; de 2e luitenant Swemer, Vaillant, Berghauser, Paets, Freund, Pfeyffer, Boon, Wegenhuyzen en Schimpf, van de 3e afdeeling infanterie.

De kapiteins Douglas, van Meurs en Gelinck; de 1e luitenants Flugi, van Löben Sels, van der Wijck en Engelberts; de 2e luitenants Gelinck, van Glansbeek, Tindal, Stoetwegen en de kadet van Löben Sels van het 2e bat. veld-artillerie.

De kapitein v. Oordt en de 1e luitenant van der Hartbeek der Genie. (Opgaaf uit de Arnhemsche Courant. ... Oct.)

en al in hun belang was, om hun lot te verbeteren. Dien avond kwamen nog veel afscheidsbezoeken. Maandag den 11den, 's morgens om 7 uren, vertrokken 31 officieren in 4 chars-à-bancs, begeleid door gendarmes en garde urbaine te paard. De menigte toonde zich zeer gepast, en de officieren ondervonden nog veel hartelijkheid bij dit vertrek. Een brief van dankzegging was achtergelaten aan het gemeentebestuur. Halfweg, te Basècles, werd het geleide afgelost door Doorniksche gendarmerie, wier bevelhebber met alle mogelijke bescheidenheid te werk ging. De garde urbaine zorgde nog voor een goed middagmaal, en men nam van deze laatste burgers van Mons zelfs hartelijk afscheid.

Vóór Doornik was een hoop gemeen volk te zamen geloopen, en werden de officieren met niet zeer vleiende kreten en bedreigingen begroet. Op de brug brak een der riemen van het achterste rijtuig, waardoor dit genoodzaakt was in stap te gaan, en ondervonden de daarin geplaatste officieren meer dan eene beleediging. Een andere weg genomen hebbende, waren echter de rijtuigen bij de citadel weder bij elkander. Hier was weder een troep gemeen volk bijeenverzameld, die zijn gal tegen de hollandsche officieren uitspoog en met modder en steenen naar hen wierp.

Op de citadel aangekomen, werden zij ontvangen door een gewezen nederlandsch officier (de Loo), nu kapitein in dienst van het nieuwe gouvernement, die hen op twee gelederen wilde plaatsen om appèl te houden, waaraan echter niet werd voldaan. Genoemde officier verklaarde, dat men niet op hunne komst was voorbereid, en zij zeer slecht zouden gehuisvest zijn. Inderdaad bracht hij hen op kamers, die nog in den toestand waren waarin zij door de nederlandsche bezetting werden verlaten. Aan voeding was niet gedacht, doch wel aan een streng consigne, hun te beletten de kazerne te verlaten. Door tusschenkomst van een belgisch officier kregen zij, voor geld en goede woorden, bier en brood. De plaatselijke kommandant, kolonel Hothon, die hen kwam bezoeken, betuigde zijn ongenoegen over deze verplaatsing, daar er volstrekt alles ontbrak om hen naar behooren te huisvesten. Hij zou

hierover zelf berichten en spoorde hen aan eene klacht in te zenden aan het voorloopig bestuur, onder aanbieding zich met de verzending te belasten. Dit geschrift was spoedig opgesteld en ieder legerde zich, zoo goed en zoo kwaad het ging, op stroo of op een nachtleger.

Uit vrees echter, zooals men zeide, dat de hollandsche officieren hunnen invloed op de bezetting zouden doen werken, om zich van de citadel meester te maken, of brand te stichten in de kruitmagazijnen, werden zij in den namiddag van den 12den, met twee en drie man tegelijk, onder geleide van een belgisch officier, naar de kazerne St. Jean overgebracht, alwaar op dat oogenblik ook niets als een ledig vuil gebouw tot hunne ontvangst gereed was. Terzelfdertijd kwamen de overgebleven hollandsche officieren uit Mons in twee diligences aan, wordende deze op dezelfde wijze als de eersten door het Doorniksche gemeen ontvangen.

Dien avond verschafte men hun eenige matrassen en zelfs een vrij goed souper. Ontbijt werd ook nu weder niet verstrekt, en moesten zij zelf zich zien te verschaffen. Toen dan ook twee leden der regeering zich in den namiddag kwamen vertoonen, moesten zij menig hard woord verduren. Te vijf uur verschafte men hun een zeer slecht middagmaal, en terzelfdertijd verscheen nog een wagen met beddegoed, tafels enz.

Op den 14den October waren de kamers langzamerhand in orde gebracht, waarbij iedereen hielp door zelf mede te werken: zelfs door op de onderscheiden kamers bij beurten vroeg op te staan, te dweilen, tafels en banken te schuren en het ontbijt gereed te maken. Later kwamen 20 hollandsche soldaten, als oppassers, dit werk verrichten. Het ontbijt was over het algemeen goed, het middagmaal slecht.

Op den 17den ontvingen de gevangenen tijding, dat de onderhandelingen door den kolonel De la Sarraz over hunne uitwisseling aangeknoopt, zooals men hoopte en verwachtte, met een goeden uitslag zouden bekroond worden. De luitenants Tindal en Rengers, die vergunning hadden bekomen om den 18den op hun woord van eer naar Mons terug te keeren, en aldaar als krijgsgevangenen te verblijven, moesten op bevel

van den kommandant Duval naar Doornik terugkeeren, omdat het gemeen op hunne verwijdering aandrong. Ook in deze laatste stad heerschte weinig orde; het volk had de overhand en veroorloofde zich allerlei baldadigheden. Vooral was dit verbitterd op de hollandsche officieren, die volgens hun wijze van zien te goed behandeld werden, en op wier geld en goed men het gemunt had. Een en ander hadden de officieren reeds bij geruchte gehoord, toen zij op den 23sten van den officier der wacht vernamen dat er een groote hoop gemeen volk op de been was, en hij voor een aanval vreesde; hij gaf wel de verzekering dat hij zou doen wat hij kon om de plundering van hun goed te verhinderen, maar tegen overmacht was hij niet bestand. De gevangenen barricadeerden zich boven de trappen met stoelen, tafels en banken, en wilden deze dan ook als werptuig gebruiken. Nadat het gemeen geruimen tijd geraasd en getierd had, gelukte het den wachtkommandant het te beduiden, dat hij voor de veiligheid der gevangenen verantwoordelijk was, en het onbillijk was weerlooze menschen aan te vallen en te berooven, waarna het volk aftrok om elders ongeregeldheden te plegen.

Reeds in het begin hadden sommige officieren door de tusschenkomst der wachtkommandanten verlof bekomen, eenige uren in de stad te gaan.

Thans (30 October), nu de wacht door een nieuw garnizoen van Doornik werd betrokken, gaf de plaatselijke kommandant dagelijks eenige verlofbriefjes uit. Bij het vertrek der zoogenaamde „Compagnie franche“, die tot nu toe met de bewaking was belast geweest, ontdekte men dat verscheiden wapens der officieren, die met zeer hoogdravende woorden door den kommandant dezer compagnie in bewaring waren genomen, in de wachtkamer ontbraken. Op alle reclames bekwam men niets als onvoldoende antwoorden en dus ook geen teruggaaf. Het stelen der degens steeds voortgaande, zoodat een der heeren op een goeden morgen zijn zwaard verwisseld zag met een stok door een slaapmuts gedekt, werden de wapens op verzoek der officieren door den plaatsmajoor afgehaald en in bewaring genomen.

De regeering van Doornik had gemeld dat zij, te beginnen met den 15den November, niet meer in de behoeften der officieren dacht te voorzien. Dit gaf aanleiding tot eene briefwisseling, waarbij dan toch alles op den ouden voet bleef, en vooralsnog het beginsel bleef gelden, dat om gevangenen te houden, men ook voor hen zorgen moet. De regeering echter meende dat zij voldaan had aan alles wat de „menschlievendheid" vorderde.

Dit duurde tot 1 December, toen de geheele voeding voor rekening van de officieren kwam, en zij zoodanige schikkingen konden maken als hun het meest doelmatig voorkwam. Het belgisch traktement werd nu uitbetaald, maar na aftrek van de „menschlievendheid" van Doorniks burgervaderen en bij het vertrek van den kommandant Hotton, werden de gevangenen nog bekend gemaakt met een aantal rekeningen ten hunnen laste, uit Doornik en zelfs uit Mons. Onder de eersten behoorde ook de betaling der gendarmes, die de officieren van halfweg Mons tot Doornik hadden begeleid, en die niet in staat waren geweest hen tegen de modder en steenen van het volk te beschermen, alsmede de buitengewone voeding van de Doornik-sche compagnie franche, die de wacht had gehad aan de kazerne en hun degens gestolen had.

De rekeningen van Mons bevatten nog schreeuwender onrechtvaardigheden, daar de regeering dier stad eerst had verklaard, dat zij in alle geval de helft van hun onderhoud voor hare rekening zou nemen, en nu alles van hen gevorderd werd. Tegen dit alles werd wel geprotesteerd, doch te vergeefs [1]).

In Januari kreeg men bericht dat de kolonel De la Sarraz zich te Aken bevond, om als tusschenpersoon te dienen bij onderhandelingen van de hollandsche en belgische gouvernementen, en hij o. a. gelden had bekomen voor de gedetineerde officieren.

---

[1]) Voor gebruik van matrassen en dekens . . . . *f* 37,—
voor licht van 29 Sept. tot 11 Oct.. . . . . „ 23,40
voor dejeuné, diné en soupé . . . . . „ 475,68
voor transportmiddelen van Mons naar Doornik . „ 102,41
Totaal *f* 638,49

Men zond hem eene nominatieve opgave van de gevangen officieren, onderofficieren en manschappen, en eene notarieele acte van diegenen, welke hun half traktement aan hunne vrouwen wilden afstaan. De Koning had een besluit genomen, om den gevangen officieren hun vol traktement te doen genieten, zonder fourage of bureaukosten; waarbij zij echter in afwachting het halve traktement zouden ontvangen, en het genoten halve traktement van het belgische gouvernement niet behoefden terug te geven, tenzij bij eene nadere schikking zulks met dat land zou verrekend worden. De officieren, op hun woord naar Holland teruggekeerd, zouden $^2/_3$ traktement genieten.

Eene commissie uit de gevangen officieren belastte zich met het opmaken van dezen nominatieven staat.

Ongeveer half November werd er eene petitie aan het nationaal congres ingediend, waarbij de oorzaak der gevangenneming en de wijze waarop deze geschied was, werden blootgelegd, en op het vrijlaten der hollandsche officieren werd aangedrongen [1]).

---

[1]) Het protest luidde:

Nous, officiers Hollandais de la cidevant garnison de Mons, detenus actuellement à Tournay, prenons la liberté de nous adresser au Congrès National de la Belgique pour lui exposer nos plaintes et reclamer comme un acte de justice la fin de notre captivité.

La reddition de la place de Mons est trop récente pour ne pas être connue du congrès; cependant comme la manière dont notre position doit être envisagie resulte naturellement des causes qui ont produit notre détention, nous croyons devoir revenir sur cet évènement majeur.

Le 29 Septembre dernier, toutes les troupes Belges de la garnison de Mons ont quitté la forteresse.

Par ce fait la partie Hollandaise de cette garnison ne put s'opposer à cet acte, l'unique soin des officiers fut d'empêcher le gaspillage des effets de l'état, et de faire maintenir l'ordre dans la ville de Mons par la garde Urbaine, laquelle à cette fin a été pourvue d'armes. Les officiers Hollandais réunis pour la plupart sur la grande place ne furent inquiétés par personne, et invités à se rendre auprès de leur général à l'Hotel de ville. Ce chef parlant de l'évènement qui venait d'avoir lieu, dit qu'il espéra de pouvoir leur communiquer le lendemain les ordres du Prince Généralissime de l'armée et que pour le moment chacun pouvait agir selon son loisir. La majorité cependant préféra rester auprès de leur général, la Régence de la ville de Mons ayant bien voulu offrir l'Hotel de ville a cette fin.

De generaal de Howen, die, bij het indienen der petitie aan het nationaal belgisch congres, geheel onwillekeurig voorbij was gegaan, had dit ten hoogste afgekeurd; hij oordeelde het onvoegzaam om aan eene niet erkende autoriteit een verzoek in te dienen [1]). Men zag hierin gekrenkte eigenliefde, en al

---

Nous croyons devoir insister sur ce fait, afin de prouver combien peu l'idée qu'on put nous retenir prisonniers de guerre était familière au général, probablement puisque pour être considéré comme tel, il faut au moins être pris les armes à la main.

Le soir même nous vimes bien qu'on nous retenait prisonniers; le lendemain plus de doute la dessus, puisque le général et les officiers supérieurs furent transportés à Bruxelles. Alors aussi arriva l'ordre à la Régence de nous garder en otage, en nous considérant comme prisonniers de guerre. Cet ordre se trouva inséré dans le courier des Pays-Bas du 1er Octobre dernier.

Ainsi sans être attaqués et par conséquent sans nous être défendus, nous nous vimes privés de la liberté. Cependant dès ce principe on s'efforça de nous appliquer le mot d'otage et nous, comptant sur l'exécution punctuelle des arretés, du gouvernement provisoire, nous attendons depuis bien longtemps, la fin de notre captivité, mais surtout depuis qu'il est de notarité publique qu'aucun Belge n'est retenu forcément en Hollande. Le Gouvernement provisoire et le Congrès doivent avoir eux mêmes la conviction de ce fait. Pourquoi donc retenir encore des otages. Vouloir nous assimiler aux prisonniers de guerre ordinaires, serait contre tout principe d'équité; nous considérer comme tels peut être excusable selon le droit du plus fort, mais viole bien certainement le droit des gens.

Pour toutes ces raisons nous croyons pouvoir demander au Congrès de faire acte de justice eu donnant des ordres pour faire cesser notre capitivité, afin que nous puissions rentrer dans nous foyers.

(Suivent les signatures.)

[1]) Nadat de petitie aan het nationaal belgisch congres verzonden was, gaf men door tusschenkomst van den fungeerenden adjudant luitenant Thesingh hiervan kennis aan den generaal de Howen. Den 20sten kreeg men antwoord, waaruit de hoogste ontevredenheid van den generaal bleek; eerstens omdat zonder zijne voorkennis de petitie was ingediend, hetgeen „geenzins strookte met de erkentelijkheid, die alle te Doornik gevan„gen officieren hem verschuldigd waren voor het belang door hem onop„houdelijk tot hun aller welzijn aangewend, als hebbende hij, generaal, „zelfs zijne vrijheid voor allen opgeofferd.

„Ten tweede: wegens de erkenning van een gouvernement, dat nog „door niemand erkend was, hetgeen door den Koning zeer ten kwade zou „kunnen geduid worden en hem mogelijk in Holland komende, groote „onaangenaamheden berokkenen. Waarom Z. Ex. hen aanmaande pogingen

speet het velen dat men het gevoelen van den generaal niet het eerst had ingewonnen, zoo wilde men er toch ook geen kwaad inzien, daar zij toch niets anders hadden gedaan tot het verkrijgen hunner vrijheid, dan zich wenden tot hen, die er hun wederrechtelijk van beroofden. Ook was de generaal verstoord over een artikel in de Arnhemsche courant, dat echter geenszins tegen hem was gericht, maar alleen een refutatie behelsde van een artikel in de staatscourant [1]). En wat

„aan te wenden het adres terug te krijgen, en bijaldien zij zich nog eens „tot zoo iets verstoutten, zou Z. Ex. hen aan hun lot overlaten — en zelf „gebruik maken van het aanbod om naar Holland terug te keeren".

Deze brief werd in een algemeene vergadering voorgelezen en daarop met 39 stemmen tegen 16 besloten, het adres aan het Congres niet terug te vragen. Eene commissie zou een brief opstellen, om deze beslissing aan den Generaal de Howen mede te deelen en hem het leedwezen te betuigen, dat hij niet vooraf over deze aangelegenheid was geraadpleegd — waarop ook antwoord kwam, dat Z. Ex. met genoegen den brief van de commissie ontvangen had, waarin schuld bekend werd.

Deze Commissie bestond uit den luitenant-kolonel Oortwijn, de majoor Herr (later Voigt), de kapitein van Meurs, de luitenants Engelberts en F. G. Pfeiffer. Zij belastten zich ook later met het opstellen en verzenden der brieven, reclames en petitien aan de militaire belgische autoriteiten of die voor Nederland bestemd.

[1]) In de staatscourant van 4 Oct. komt het eerst het volgende bericht voor van de overgave van Mons:

Volgens een rapport van den heer Luitenant-generaal Howen, te Brussel in krijgsgevangenschap geschreven, is hij op den 29sten September laatstleden, door al de troepen, die de bezetting van Bergen in Henegouwen uitmaakten, geheel en al verlaten. In den ochtend van dien dag begaf zich het flankeur bataillon der 3e afdeeling infanterie uit de caserne, gewapend naar de groote markt, onder het aanheffen van een verward geschreeuw. De overige bataillons die aan het Stadhuis (alwaar het hoofdkwartier van den generaal Howen gevestigd was) aan de poorten, en aan het arsenaal de wacht hadden, mitsgaders het piket aan de Willems-kazerne, volgden dit voorbeeld, liepen uiteen en verlieten de stad in verschillende rigtingen.

De generaal begaf zich onder dat gedeelte der troepen, hetwelk nog was bijeen gebleven, sprak hun eenige woorden toe, die voor het oogenblik stilte verwekten; doch weldra deden zich nieuwe kreten hooren, en ook deze menigte verstrooide zich, de geweren in de lucht afschietende.

De burgerwacht wapende zich met de geweren van de weggeloopen soldaten, en bezette de posten aan de poorten, aan het arsenaal en aan de buskruidmagazijnen. Ook het 2e bataillon veld-artillerie, te Bergen in

met de verstoordheid van den generaal nog minder strookte,

---

bezetting, liep evenals de infanterie uiteen, zoodat op de markt niet dan een zoo gering gedeelte militairen overbleef, dat het onmogelijk was daarmede iets te ondernemen, terwijl deze vervolgens genoodzaakt werden, individueel hunne wapenen aan de burgers over te geven.

De generaal is toen, op den 30sten, ingevolge bevelen uit Brussel aangekomen, met den Kolonel de la Sarraz, de Majoors Muller, Knoll en Laasman en den 1e Luitenant Thesingh, als krijgsgevangene, naar Brussel overgebragt.

De Arnhemsche courant van ... Oct. nam nu een brief over, waarin tegen deze minder juiste voorstelling werd opgekomen, en de gebeurtenissen op Woensdag den 29sten worden geschetst, zooals zij in de dagverhalen voorkomen. Maar vooral drukt de schrijver daarop, „dat on„waar is, dat al wat Hollander was ook uiteenliep. Neen, van het arsenaal „hebben wij nog eene retraite gemaakt met een goed piket infanterie „en 30 gewapende kanonniers met het vaandel der 3e afdeeling en een „groot aantal officieren. Op de markt vonden wij, wel is waar, eene „groote verwarring, doch nog onder ander het Hollandsche kader der „infanterie, en iets hetwelk den kompagnie-kommandant zooveel eer aan„doet, de geheele kompagnie flankeurs, onder de bevelen van den Kapitein „Geyer der 3e afdeeling.

„Het staat aan ons niet te beoordeelen, waarom van deze magt ten „minste niet dat gebruik is gemaakt, om aan de Hollanders een eervollen „uittogt te bezorgen; zeker is het, dat wij nog zoo sterk waren, dat nog „dienzelfden avond 250 Hollanders, soldaten en onder-officieren, benevens „30 officieren met onzen generaal gevangen waren. En hierin wilde ik u „vooral de onnauwkeurigheid van de Staatscourant doen opmerken, dat, „volgens zijne opgave, al de troepen hunnen (*chef*) verlaten zouden hebben, „terwijl in tegendeel ook de (*generaal zal*) moeten erkennen, dat hij, „ter zijner plaats van de g(*evangen Hol*)landers zoo officieren als man„schappen, aan Z. M. berigt zoude zenden, met opgaaf van onzer aller „naam."

Dit bericht is gedateerd uit „het Stadhuis van Bergen in Henegouwen den 6 October". Eenige woorden waren in het exemplaar, nog voorhanden bij de redactie der Arnhemsche courant, door wier vriendelijke tusschenkomst ons een afschrift werd gezonden — niet meer leesbaar; deze zijn tusschen haakjes geplaatst en naar de gis ingevuld.

Ook wordt in den brief gezegd, dat door een der gevangenen reeds vroeger aan de Haarlemsche courant „een breedvoerig verslag gedaan is „van het voorgevallene op den 19den l.l. en de toekomst der vesting; dan „hetzij dat dit blad niet vrij genoeg is, om aanmerkingen, over zaken, „het gouvernement betreffende, openbaar te maken; of wel, dat men het „nog als van meer belang beschouwde om de zaak der Hollanders, in „België woonachtig, te verbloemen; zeker is het, dat de toegezonden be-

was dat hij nu zelf van zijne hoedanigheid van geboren Rus gebruik maakte om Brussel te verlaten, en aan dezelfde niet erkende autoriteit zijn woord van eer verpandde, om in dezen oorlog niet meer tegen de Belgen te dienen.

Uit de nieuwspapieren meenden de gevangen officieren te kunnen opmaken, dat er een wapenstilstand zou gesloten worden, en waarbij zij op vrije voeten gesteld, en naar de hollandsche grenzen overgebracht zouden worden. Later vernam men weder dat het voorloopig bestuur alle officieren uit Noordbrabant of buiten Holland geboortig naar hunne haardsteden zou terugzenden, maar ook deze hoop vervloog in rook.

De kolonel De la Sarraz schreef nog den 20sten Nov. dat hij hoopte, dat de hollandsche officieren „nés en deça du Moerdijk" weldra op vrije voeten zouden worden gesteld: „leurs passeports sont demandés et suivront immédiatement, „c. a dire que le commandant de la place à Tournay recevra „l'ordre de vous renvoyer." Maar den 22sten schrijft hij reeds: „que toutes mes tentatives ont échouées contre des raisons „et des opinions supérieures. On assure, comme je l'écris à „S..... que la délivrance est un sujet de condition dans les „arrangemens qu'on négocie et qui, conduits par les deux „grandes puissances, pourront conduire à bonne fin. En atten„dant il n'y a qu'à vous répéter l'ennuyeux adage: patience!"

„rigten uit Bergen ter zijde zijn gelegd". Daarom verwacht de schrijver van de waarheidsliefde der Arnhemsche courant een openlijk bewijs van hulde aan de Hollanders uit Bergen.

Ook het legerbestuur was geheimzinnig met zijne berichten, want niet alleen dat men in de Staatscourant slechts onvolledige tijdingen leest, maar dit blad put de berichten over de bewegingen der troepen onder Prins Frederik na de eerste dagen van September, uit Brusselsche en Antwerpsche bladen. Waarschijnlijk wist de regeering toch wel dat de toestanden in de laatste helft van September in al de zuid-nederlandsche garnizoenen niet meer zoo rooskleurig waren. En toch leest men op 27 Sept.: „Een bij de regeering ingekomen bericht uit Bergen meldt, dat nimmer eenige troepen met een betere geest bezield zijn geweest, en dat de Zuid-Nederlanders, die zich onder de vaandels van het gemeene Vaderland geschaard hebben, met de Noord-Nederlanders in dapperheid en trouw wedijveren!"

Wie was hier dupe? de generaal de Howen of de regeering?

Dit werd ook opgehelderd toen de dagbladen meldden, dat voortaan geen officier uit krijgsgevangenschap zou vertrekken zonder eerst zijn woord als pand achter te laten; men gaf als reden op, dat men veronderstelde als van zelf te spreken, dat de ontslagen officieren niet weder bij den Koning in dienst zouden treden, en de ondervinding had het tegendeel bewezen. De zoogenaamde slechte behandeling van belgische gevangenen in Holland en de onheusche ontvangst van een parlementair te Maastricht [1]) gaf men als reden op om nu ook de uitgangsbriefjes in te trekken.

In eene zitting van het belgisch congres (van 24 November) ziet men dat verslag is gedaan van de ingeleverde petitie. Onder de hoogst zonderlinge argumenten van de opposanten behoord te worden opgeteekend, dat de heer Le Hon, als burgemeester van Doornik, durft beweren dat de krijgsgevangen officieren geenszins gekazerneerd zijn, maar de stad tot gevangenis hebben. De heer Gendebien, alles door elkander halende, spreekt dan eens alsof de verzoekers te Brussel zijn, dan weder alsof zij de citadel van Doornik verdedigd hebben, en komt eindelijk met het alles afdoend sprookje voor den dag, dat de Hollanders hunne krijgsgevangenen verbranden!

---

[1]) In een rapport van den generaal Dibbetz, den 28 Nov. ontvangen, wordt het volgende gemeld:

Twee parlementairen van Tongeren hadden zich des Maandagsmiddags (22sten) bij den generaal Dibbetz aangemeld, en waren bij hem ontvangen in tegenwoordigheid van Z. D. H. den hertog van Saksen-Weimar, den generaal-majoor baron van Boecop, den kolonel Brade en verdere staf-officieren.

Een dier parlementairen was de burggraaf de Nieuwport, gewezen kapitein bij de 6e afdeeling infanterie, en de andere zekere Renaud, uit Luik geboortig. Gevraagd zijnde wat hun oogmerk was, verklaarden zij bij den generaal te moeten vernemen of hij den wapenstilstand te Londen gesloten, zou eerbiedigen. De generaal had geantwoord dat hij geene overeenkomst erkende, dan door of van wege Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden werd bekend gemaakt: dat het onnoodig was, om, in het vervolg, daarop terug te komen, want dat hij zoodanige zendelingen zou beschouwen als spionnen en verraders; wijders dat hij, zoowel als zijne trouwe en brave soldaten, *hun* naderen tot de vesting zou aanmerken als een feest, en hen reeds sedert lang verwachtte.

(Staatscourant 29 November.)

Een belgisch officier, de 1e luitenant Dupont, die zijn eervol ontslag uit Holland had verkregen, kwam uit Nijmegen over, bracht de gevangenen een bezoek en was verontwaardigd over hetgeen hij hoorde en zag van de behandeling zijner vroegere kamaraden.

De nog in Brussel gevangen gehouden officieren werden nu naar Ath overgebracht, en aldaar zeer slecht behandeld. Op 11 Dec. vernam men dat het getal gevangen officieren aanmerkelijk vermeerderd zou worden, door het overbrengen van al de te Namen en Brugge teruggehouden Hollanders, die dan ook den 12den aankwamen [1]).

Den 14den vertrok de kommandant Hotton en werd vervangen door iemand, die een groote haat jegens de Hollanders voedde, en als burger van Doornik aan alle inblazingen zijner stadgenooten jegens de officieren gehoor gaf.

Bij het intreden van den winter had men verscheiden afzonderlijke kamers tot woonvertrek en „stoomketel" opgericht. De kachels en pijpen maakten, met de speelkaarten en de punch, een groot genoegen uit. Langzamerhand ontstonden verschillende benamingen voor de onderscheiden clubjes. Zoo had men het „*Comité der drooge en natte waren*", dat van de „*Mistroostigheid*",

[1]) In de Staatscourant van 9 Oct. vindt men het volgende bericht:

Een aantal officieren, uit de Noordelijke provinciën des Rijks geboortig, en meestal behoord hebbende tot de 16e afdeeling Infanterie te IJperen in garnizoen, hebben zich, op den 2den October, nadat zij van al hunne troepen waren verlaten, en ingevolge de hun gedane aanzegging, om zich niet langer in die stad op te houden, in burgerkleeren op reis begeven, ten einde zoo mogelijk, de Noordelijke Provinciën te bereiken. Den 3den October evenwel in de nabijheid van Brugge aangekomen, heeft eene burgerwacht hen belet hunne route te vervolgen en hen te Brugge in verzekerde bewaring gesteld. De officieren die zich thans in die positie bevinden zijn:

De luitenant-kolonel W. D. Aberson, de majoor W. F. Lambert, de 1e fuitenants J. Crevecoeur en F. A. van Wessem, de 2e luitenants P. H. Thiebaut en van der Werve Schuller, allen van de 16e afdeeling infanterie.

De officier van gezondheid der 3e klasse J. C. Lampe, de 2e luitenant F. H. Sleurs, beide van de 6e afdeeling infanterie; en

De 1e luitenant W. C. van Massow, van het 2e bataillon artillerie nationale militie.

de „*Hermitage*", het „*Comité der Zwagers*", de „*Kinderkamer*", de „*Drieëenheid*", de „*Haagsche familie* of het *Ooijevaarsnest*", de „*Revolutionnairen*", de „*Kapoenen*", en eindelijk het „*Comité exquis, central et noble*". De namen van de leden dezer onderscheiden comité's zijn echter niet meer bekend. Met het invallende slechte weder viel de tijd des te langer; de morgen- en middagwandelingen moesten dikwijls worden gestaakt of bleven zelfs geheel achterwege. Men raakte overstuur en ongesteld [1]). Vele liepen op zware klompen, zoodat het met recht gezondheidswandelingen mochten genoemd worden. Het ondragelijke denkbeeld van zijne vrijheid te missen, terwijl geheel Noord-Nederland te wapen snelde, werd door de langdurige gevangenschap nog pijnlijker; het uur der nieuwstijdingen en dat der brievenpost was zeker het aangenaamste van den dag, vooral als er fragmenten van hollandsche couranten ontvangen werden, in tegenstelling van de leugenachtige brusselsche bladen, de eenige die men te lezen kreeg; dan werd alles uitgeplozen om zelfs uit het geringste woord eenige hoop op spoedige bevrijding te disteleeren. Over het algemeen deed ieder zijn best zijn lotgenooten moed in te spreken. Des avonds was het groote discussie om den kachel, en als dan alles haarfijn was uitgepluisd, kon de verslagenheid wel eens groot zijn.

Nadat de reeds eenmaal ingetrokken verlofpasjes weder waren toegestaan, werd ten derde male (op 21 December) het uitgaan verboden, en daardoor de plaats der kazerne hun heelal.

Op den 25sten December werden alle gevangenen overge-

---

[1]) Bij eene vereeniging van zulk een groot aantal personen, die in opvoeding, leeftijd en karakter dikwijls veel verschilden, kon niet altijd de gewenschte eensgezindheid en welwillendheid bestaan, en de gebreken van velen, die zij in het garnizoen hadden weten te bedekken, kwamen nu voor den dag. Zoo gewaagt een der schrijvers van een van zijn medegevangenen, die zijn leed verzette door een overdadig gebruik van rhum. „In den vroegen morgen liep hij stil en afgetrokken rond, tegen twaalf uur werd hij opgeruimder en spraakzamer, tegen twee uur gevoelig, zoodat hij de schoone cantinière zijne liefde verklaarde, met de weinige fransche woorden uit zijn repertoire: „Madame pour vous, mon coeur!" en tegen het etensuur zocht hij twist met iedereen, zoodat hij langzamerhand van de eene kamer naar de andere verhuisde."

bracht naar de kazerne „Les sept Fontaines". Met zeer slecht weder had deze verhuizing plaats, tot groot genoegen van de ledigloopers der stad. De nieuwe woning was zeer onzindelijk, en nimmer is waarschijnlijk een corps officieren slechter ontvangen: „waaruit men kan zien wat volkshaat, omwentelin-„gen en kwade trouw al geen kwaad kunnen berokkenen". Dit alles straalde ook door in de denkwijze der belgische officieren; zij die uit Holland vrij en eervol teruggekomen waren, en in het eerst de wederrechtelijke aanhouding sterk hadden afgekeurd, veranderden door hunne omgeving langzamerhand van gedachten, en durfden eindelijk zelfs zeggen, dat het zeer billijk was, dat men hen niet ontsloeg. De omgang met deze menschen verminderde dan ook langzamerhand.

Zoo brak voor de gevangenen de 1ste Januari 1831 aan, en het zal wel niet behoeven vermeld te worden, dat deze feestdag door hen niet in de beste stemming werd doorgebracht. Velen, die lange jaren in België hadden geleefd, en ter goeder trouw meenden, de belgische officieren als vrienden en getrouwe wapenbroeders te mogen beschouwen, waren door de meesten hunner verlaten en verraden. De rampen van het vaderland wogen bij velen zwaar, vooral ook omdat er voor hen zoo weinig uitzicht op verbetering van toestand bestond. Enkelen trokken echter, zooals bij feestdagen meermalen het geval was, hunne groote uniform aan, „dat bij het klompen-„tenue der overigen vrij goed afstak".

Een bericht uit Holland, dat lord Ponsomby te Brussel bijzonder belast was met de zaak der uitlevering van gevangenen, deed hen opnieuw een poging wagen en een brief aan dezen gezant schrijven. Als een gevolg hiervan kwam een nader verslag van hunne petitie aan het nationaal congres ter sprake. De regeering van Mons had op hun verzoek reeds vroeger verklaard, dat de door hen aangehaalde feiten juist waren voorgesteld, maar het belgisch bestuur had van zijn kant een rapport van den kommandant der stad Buzen, den voormaligen adjudant van den generaal Duvivier, en een ijverig deelgenoot aan het verraad. Dit rapport sprak zeer ten nadeele der officieren, ofschoon bezwaarlijk is te zeggen, welke beschul-

digingen deze man tegen zijn vroegere wapenbroeders had kunnen inbrengen. Het dingen naar de volksgunst en partijgeest alleen, kunnen dit verklaren.

De Commissie der petitiën, door deze twee tegenstrijdige stukken besluiteloos gemaakt, stelde voor de zaak andermaal aan den minister van oorlog te verzenden. Twee leden van het congres, uit Mons afkomstig, spraken ten gunste der officieren, maar te vergeefs; het voorstel der Commissie werd aangenomen en den minister van oorlog de zaak weêr in handen gegeven. Nu werd aan dezen een nieuwe petitie gezonden om het rapport van Buzen te weêrleggen, maar het antwoord luidde, dat er aan geen bevrijding te denken viel: „le comité central ayant déclaré qu'il n'est pas dans l'inten„tion de leur accorder la liberté". Zoo was dan opnieuw alle hoop op bevrijding vervlogen, en werden de hollandsche officieren door de Belgen als *gijzelaars* gehouden.

Nadat alzoo, naar het gevoelen van de meest bezadigden onder hen, alle middelen vruchteloos waren in het werk gesteld, om op eene wettige wijze hunne vrijheid te herkrijgen, begrepen zij dat het geoorloofd was op eigen redding bedacht te zijn, en terwijl zij met dit voornemen bezield waren, bood zich onverwacht de schoonste gelegenheid aan tot de algemeene vlucht.

De kazerne „les sept Fontaines" lag in 't Zuidwesten der stad, slechts weinig schreden van de Kortrijksche poort, en door een smal steegje daarvan gescheiden. Zij was omringd door een open plaats, die drie uitgangen had: één hek uitkomende in het steegje, en twee poorten naar een plein en boerenerf in de stad. Het benedengedeelte van het hoofdgebouw was voor stallen ingericht, en de twee verdiepingen waren voor logement der manschappen bestemd. Aan de westzijde der plaats bevonden zich eenige kleine woningen voor gehuwden; één diende voor wachthuis, één voor den casernier of portier en de andere werden door gevangen officieren betrokken.

De wacht bestond uit een officier, een wachtmeester, een brigadier en acht manschappen van het regiment Jagers te

paard, hetwelk destijds te Doornik werd opgericht; de meeste manschappen droegen nog de oude uniform; twee mantels voor schildwachten bevonden zich aan de wacht, terwijl voor het geheele getal manschappen slechts twee sabels voorhanden waren, welke bij de aflossing van den eenen schildwacht aan den anderen werden overgegeven; twee posten werden uitgezet: één aan het hek in het steegje, en de tweede aan een der poorten.

De slordige wijze, waarop de wachthebbenden zich van hun plicht kweten, gaat alle verbeelding te boven. Niet alleen dat alle schildwachten iederen avond gevangenen uitlieten, maar zelfs durfden zij daarvoor den volgenden dag drinkgelden verzoeken, hetwelk eens zelfs in tegenwoordigheid van den luitenant plaats vond, die zich hierover gebelgd toonde en den soldaat liet arresteeren. Dit alles, gevoegd bij de hoop om de bijna geheel onbezette stadspoorten te kunnen verlaten, en de geringe afstand van de fransche grenzen, deed het denkbeeld eener algemeene vlucht ontstaan. Verschillende plannen werden gemaakt. Het eene bestond daarin om met eenige vastberaden kameraden de wacht te overrompelen, en deze in een der arrestantenlokalen op te sluiten; vervolgens eveneens de planton aan de stadspoort te overvallen, en gezamenlijk met alle krijgsgevangenen naar Frankrijk te vluchten. Wanneer men dit na middernacht ten uitvoer bracht, en de geheele stad in diepe rust gedompeld was, zou men de fransche grens kunnen bereiken, vóór eene voldoende macht bijeen was om hen te achterhalen.

De luitenant-adjudant Pfeiffer, die reeds lang met ontvluchtingsplannen rondliep, en zelfs een touwladder vervaardigd had, waartoe het brandhout hem de sporten leverde, had deze op zolder geborgen, en oefende zich daar met zijn kamergenooten in het beklimmen der slingerende ladder. Hij deelde dit ontvluchtingsplan mede aan den luitenant van Löben Sels, die echter de onderneming te gewaagd vond en hem bekend maakte met de onderhandelingen, die reeds aangeknoopt waren door een medegevangen brigadier der marechaussée. Deze maakte elken avond van de „vergunning der

schildwachten" gebruik en knoopte kennis aan met een gewezen beambte der douanen, die zich sterk maakte den portier van een der stadsuitgangen om te koopen, ten einde de poort open te stellen; het zou dan de zaak der officieren zijn, zonder hindernis de kazerne te verlaten.

Dit plan scheen goed te zullen gelukken, maar het werd tegengewerkt doordat ieder er zich mede wilde bemoeien. Evenwel, ondanks alle hindernissen zoude dan toch volgens deugdelijke afspraak met gezegden douanier op den 27sten Januari de ontvluchting plaats hebben, toen des avonds de hoofdpersoon ontbrak. Onder allerlei voorwendsels weigerde hij in de kazerne te verschijnen en het bleek genoegzaam, òf, dat alles wat hij gezegd had omtrent afspraak met den portier gelogen was, òf wel, dat de vrees voor een slechten afloop der zaak hem te sterk bekropen had. De hoop op eene algemeene vlucht moest opgegeven worden, en men zocht mismoedig de legersteê weêr op.

De onaangenaamheden met het uitvoeren van gezegd voornemen ondervonden, de geringe medewerking en de weinige eensgezindheid onder de gevangenen, maakten dat de ontwerpers niet dan verdrietig konden zijn over de mislukking van hunne pogingen voor het algemeen welzijn. Verschillende plannen werden weder opgeworpen, om afzonderlijk te vluchten: velen stelden zich daarbij zoo dwaas aan, dat het scheen alsof zij het er op toelegden, hunne bewakers opmerkzaam te maken; zij kochten blauwe kielen, en spraken over ontvluchting in het bijzijn van hun oppassers.

Maandag den 31sten Januari bespeurden de artilleristen van het Comité central, bij 't optrekken der wacht, dat de bevelvoerende officier door zijne slaperigheid en weinigen dienstijver juist de geschikte persoon was, om onwillekeurig tot de vlucht behulpzaam te zijn. Deze was dan ook weldra in zijn groote stoel in slaap; de op hem volgende droeg de sleutel van het hek, en werd door den brigadier der marechaussée tot een vriendschapsdronk uitgenoodigd: „hij dronk de sterke drank als water", maar toen men hem het voorstel deed, voor een tiental officieren het consigne door de vingers te zien, bleef

hij halsstarrig niets dan zijn plicht kennen. Evenwel, tegen een vernieuwd aanbod om in de stad zelf onthaald te worden, bleek zijn dorstige keel en ledige beurs niet bestand; hij vertrok met een der gevangen onderofficieren (de sergeant Batenburg), en liet de bewaking van 100 gevangen Noord-Nederlandsche kanibalen over aan een ouden dronkenlap met den rang van korporaal. Deze was handelbaarder, en „na ook „zijn gemoed behoorlijk door sterken drank tot een zekere „graad van weekheid gebracht te hebben", verkreeg men van hem dat eenige gevangenen voor twee uren in de stad zouden mogen gaan. Tusschen 7 en 8 uur gelukte het alzoo een dertiental de „Zeven fonteinen" te verlaten.

Tegen den avond had men eene loting gehouden om de volgorde der vertrekkenden te bepalen. Zij werden gesplitst in twee gedeelten: het eene voor de Rijsselsche, het andere voor de Kortrijksche poort bestemd, en elke helft nog in twee onderdeelen verdeeld, zoodat zij met hun drieën en vieren buiten het gebouw kwamen.

De gevangenis te verlaten, gevaren tegemoet te gaan, doch ook de hoop en het vertrouwen op de herkrijging hunner vrijheid, veroorzaakten een zekere opgewondenheid, gepaard met angst. Den hen uitlatenden brigadier „bonsoir" zeggende, geraakten zij met gedeelten op straat. Doch nu begonnen de zwarigheden: de stadspoort was niet meer open, en geen portier te zien. De eerst aankomenden (Flugi, van Meurs en Tindal) riepen evenwel stoutmoedig om den portier; deze komt te voorschijn, doch tegelijk ook de poortwacht. Verschrikkelijk oogenblik! De geringste achterdocht kon alles verijdelen! maar neen — de poort opent zich en tegen betaling van het gewone poortgeld zijn zij vrij buiten de muren van Doornik. De tweede afdeeling (Engelberts, van Löben Sels en de kadet van Löben Sels) komt op dezelfde wijze buiten de poort, niet wetende of de voorgangers geslaagd zijn.

Bij de tweede poort heeft men nog grooter geluk. Door ongeduld gedreven botsen daar zeven personen op elkander (Voigt, Paets en Rengers) met (v. d. Wijck, Stoetwegen en . . . . . ? . . . . . ?). Men denkt eerst door den wacht-

hebbenden brigadier te zijn herkend; maar alles gaat ook hier goed, en met hun zevenen slaan zij weldra een landweg in, om op den Rijsselschen straatweg te komen [1]).

Weinige oogenblikken daarna werden zij aangeroepen door twee douaniers, die hun het antwoord „patrouille de nuit" als het ware in den mond gaven. Zij ondervonden verder geen hindernis. Een de tweede groep volgend persoon baarde hun veel wantrouwen; doch door behendig aangebrachte taal wisten zij hem van den weg te brengen, zoodat hij ze verliet. Belgische en fransche douaniers trokken ongehinderd voorbij en men wisselde wederkeerig het „bonsoir". De eerste helft van zes man vereenigde zich over de grenzen; de vreugde was groot, hoewel men nog ongerust was of de volgende helft

---

[1]) Er bestaat in de handschriften eenig verschil over het aantal der eerst ontvluchten. Volgens het dagverhaal van den 1^{en} luitenant van Löben Sels zijn er eerst 13 ontvlucht (bij de tweede poort toch botsen *zeven* personen op elkander). Op het nog bestaande lotingbriefje staan aangeteekend:

1. Flugi
2. v. Meurs } Rijssel (voor de Rijsselsche poort)
3. Tindal
4. Paets
5. Voigt
6. Rengers
7. Sels (A.) (de kadet)
8. Engelberts } R.
9. Sels
10. v. d. Wijck
11. Stoetwegen, terwijl er twee namen ontbreken.

Ook staat nog op een lijstje de naam Stegerman, dien ik niet kan tehuis brengen. Later wordt in het dagverhaal de sergeant Batenburg vermeld, die dan de 14e zou zijn.

Gelinck noemt dezelfde 10 officieren (niet de kadet A. Sels).

De luitenant-adjudant Pfeiffer schrijft van 12 ontvluchten (waaronder de brigadier der marechaussée), hij noemt niet van Meurs maar wel Gobius.

Op de lijst der gevangen officieren in het journaal van Löben Sels, komt Gobius niet voor, en is zijn naam later met potlood ingevuld achter den „oud-kameraad", die de ontvluchten in Vlissingen verwelkomt.

De 1e luit. Gobius behoorde met den kapitein Siereveld en de 2^{e} luit. Le Cocq tot de 5^{e} Comp. van hetzelfde bataillon veld-artillerie, in garnizoen te Ath en is waarschijnlijk naar Brussel overgebracht.

De Staatscourant zegt later slechts dat eenige officieren ontvlucht en in den Haag aangekomen zijn, zonder de namen te vermelden.

ook zoo gelukkig zoude zijn. Hoewel de vrees van achterhaald te worden nu zoo goed als geweken was, stapten zij flink door; en daar eenigen, door het loopen op klompen, de laarzen waren afgewend, werden deze zelfs uitgetrokken.

Tegen middernacht kwamen zij voor Rijssel, en terwijl zij beraadslaagden wat te doen, kwamen ook de zeven overige kameraden opdagen; nu waren allen gerust en zeer verblijd vrij te zijn op franschen bodem, na vier maanden van ellende te hebben doorstaan.

Terwijl zij met geen mogelijkheid in de voorstad gehoor konden vinden, kwamen zij, daar toevallig een wagen de stad binnen wilde, in Rijssel zelve. De schildwacht liet hen het wachthuis binnen gaan, en de kommandant der wacht verklaarde dat hun „sur la terre classique de la liberté" geen leed zou geschieden, en zij deden mede in alle variaties „que l'hospitalité française serait leur sauvegarde". Zij bleven dien nacht daar, en op de brits werd eene plaats ingeruimd, waarvan met graagte werd gebruik gemaakt. Tegen twee uur na middernacht kwam de sergeant Batenburg ook aan. Hij vertelde, dat weinige oogenblikken na hun vertrek uit de kazerne, de wachtmeester uit de stad was teruggeroepen op het gerucht, van een der poorten naar de kazerne overgebracht, dat de Hollanders uitbraken; maar men was daar zoo aan het uitgaan der gevangenen gewoon, dat er geen acht op werd geslagen en het rapport der ontvluchting eerst den volgenden morgen werd opgezonden [1]).

Na een aangenamen nacht in de wacht te hebben doorgebracht, opgevroolijkt door de luimige verhalen der soldaten, gingen zij 's morgens, onder begeleiding van den portier, naar den plaatselijken commandant om zich aan te melden.

De gouverneur der vesting maakte wel eenig bezwaar, maar

---

[1]) De luitenant der wacht — door de omwenteling officier geworden, was weinig met den dienst bekend; hij raadpleegde den sergeant — „un ancien serviteur" — maar deze stelde hem gerust, met de verzekering dat de heeren wel zouden terugkomen. Toen echter de ontvluchten niet terugkwamen, was hij wel verplicht er den commandant der stad kennis van te geven. Hij werd gestraft met veertien dagen provoost.

daar zij het verlangen te kennen gaven, om den hun bij goede geruchten bekenden generaal Corbineau te spreken, zoo kregen zij van dezen op de meest heusche wijze een sauf-conduit op Duinkerken. Terugkomende zagen zij in eens vijf bekende gezichten uit de „Zeven fonteinen" vóór zich, en wel het geheele comité der Zwagers (A. Pfeiffer, F. G. Pfeiffer, K. Pfeiffer, Hoedt en Van der Blom). Dat zich met de verwondering over deze vlucht groote blijdschap paarde over het wederzien dezer mannen, en het welgelukken hunner vlucht spreekt van zelf.

Zij vertelden hieromtrent het volgende:

De luitenant-adjudant Pfeiffer was bezig geweest met het opmaken van de stukken, noodig om het traktement te ontvangen, en kwam daarna in de cantine, waar zich des avonds de meeste officieren vereenigden. Een der officieren riep hem buiten en vertelde dat de artilleristen weg waren. Hij ging er zich van overtuigen en vond ook werkelijk de kamer ledig, terwijl de lange pitten der kaarsen aanduiden dat zij reeds eenige uren afwezig waren. In de cantine teruggekeerd, moesten zij wachten tot de gevangenen deze na middernacht ontruimd hadden, en naar hunne slaapkamers waren gegaan.

Op hun kamer gekomen, besloten zij ook dadelijk eene poging tot vluchten te doen. De leden der Hermitage werden ook uitgenoodigd, en terwijl er twee zich dadelijk bereid verklaarden, meende een derde dat het te gevaarlijk was, en kroop weêr onder de dekens. Van der Blom moest door een list ook van zijn kamer gehaald worden, en daar hij in zijn jeugd de chirurgie beoefend had, zou een der broeders Pfeiffer een hoofdwonde voorwenden. De luitenant-adjudant had reeds vroeger van een kweekeling, dienstdoend officier van gezondheid Lampe, die ontslagen en over Rijssel en Duinkerken vertrokken was, vernomen, welke douaneposten te passeeren waren, wie te Rijssel commandeerde, en dat de Nederlandsche consul Mozer te Duinkerken bereid was aan allen zijne medewerking te verleenen.

Door middel van de lantaarnaanstekerladder, door van der Blom gestolen, en hun touwladder zou de overklimming beproefd worden. Een blauwe jas en burgerpantalon nog op de

slaapkamer der artilleristen gevonden, het afscheren van knevels en baard, het innaaien der biezen van de militaire pantalons en het binden van belgische linten om hunne petten, — dit alles moest dienen om hunne vermomming te voltooien. Eenigen stelden voor warmen wijn en punch te drinken, maar het wijzere voorstel van koffie en een flinke boterham behield de overhand. Een der hermitageleden begon echter angstig te worden. „Welk lot staat ons te wachten bij mislukking en ontdekking?“ „Ja, dat weten wij niet, waarschijnlijk eene afzonderlijke opsluiting en strengere behandeling.“ Hij besloot echter het toch maar te wagen. Volgens gehouden loting zouden zij achtereenvolgens den muur beklimmen, en nadat er vijf gelukkig aan den anderen kant waren gekomen, wachtten zij op de beide Hermitageleden; edoch, op het punt den eersten stap voor hunne invrijheidstelling te beproeven, ontzonk hun den moed, keerden zij terug en kropen zij weêr stilletjes onder de wol. De ontvluchten brachten een half uur van angst in de stad door, slenterden van de eene straat in de andere in afwachting van de poortklok; eindelijk gaat de Rijsselsche poort ook voor hen open, en op de grenzen werden zij door de douaniers ongemoeid doorgelaten.

Na zich in eene herberg versterkt te hebben, werden zij door eene diligence ingehaald, die hen zonder bezwaar te Rijssel bracht. Den conducteur hadden zij op hunne omzwerving door Doornik reeds ontmoet en naar den weg gevraagd. Deze herkende hen nu, zoodat hij hun verzocht vóór de stad uit te stappen, omdat hij anders onaangenaamheden vreesde van den commandant van Doornik, indien deze vernam dat hij ontvluchte officieren in zijn wagen had opgenomen.

De generaal Corbineau gaf hun zijne verwondering te kennen, andermaal ontvluchte officieren te zien, en vroeg hun of zij op hun woord van eer verblijf in de stad hadden gehad. Zij antwoordden, dat zij in eene kazerne opgesloten en goed bewaakt waren geweest (bien surveillés). „Bien surveillés n'est pas le mot, mais mal surveillés, à la bonne heure,“ meende de generaal, die hun verder de verlangde reispassen ter hand stelde.

In den namiddag van den 1sten Februari vertrokken nu de ontvluchten in twee rijtuigen gezamenlijk uit Rijssel, kwamen dien avond te Bajeul, en Woensdag den 2den Februari langs het schoon gelegen Cassel ten vier ure in Duinkerken. Men wist reeds dat hun aldaar, door de zorg van den Nederlandschen consul, alle bescherming en hulp zouden worden verleend, en den volgenden dag was dan ook reeds een schip op Rotterdam afgehuurd.

Door stormweder werden zij nog eenige dagen opgehouden. Dit was wel onaangenaam maar gaf toch ook de gewenschte gelegenheid, zich eenig linnen en kleedingstukken aan te schaffen. „Verder vonden sommigen in het fransch gekeuvel der jonge dames uit *de roode Hoed*, eene verstrooiing waaraan zij sinds maanden ontwend waren.“ Een goede tafel en de noodige wijn deden de geleden ellende vergeten. Het gevoel van vrij te zijn „bracht de aandoeningen van sommigen zelfs tot eene hoogte, waarop men ze nooit of zelden ten minste gezien had“.

Den 7den eindelijk ingescheept, verlieten zij vlak voor den wind de fransche kust en kregen reeds ten twee ure de Vlissingsche loods aan boord, dien als eerste Nederlander een zeer hartelijke ontvangst ten deel viel. Aan vragen geen gebrek; ongelukkig wist de ervaren zeeman beter waar diepten en banken waren, dan wat er in den Haag of elders voorviel. Tegen den avond kwam het schip „de Overwinning“ op de reede van Vlissingen ten anker. Door twee sloepen van boord gehaald, begroeten zij weldra den vaderlandschen bodem met een luid Hoerah! en zijn zij nauwelijks in de stad, of zij worden door een oud-kameraad verwelkomd, die hun dadelijk het roemrijk sneven van van Speyk kan mededeelen. Zij genoten hier gedurende den 8sten Februari van de oud-hollandsche hartelijkheid en gulheid, en waren getuigen van de geestdrift, die geheel Nederland bezielde.

Met een afgehuurd vaartuig, voorzien van de noodige levensmiddelen, kwamen zij den 9den Februari te Dordrecht, en vertrokken sommigen nog 's avonds naar Rotterdam. Den 10den waren allen 's avonds in den Haag, waar zij zich den 11den 's morgens vereenigden, om in het tenue van de ontvluchting

gezamenlijk de noodige bezoeken af te leggen. Bij alle autoriteiten ondervonden zij hartelijke deelneming in hun geluk. Maar nu was er ook geen mogelijkheid meer om de troep bijeen te houden, en helaas! zonder een algemeen afscheid ging elk zijn weg.

De achtergeblevenen hebben geduld moeten oefenen tot na den tiendaagschen veldtocht. Over dezen tijd van bijna 8 maanden vond ik in die dagverhalen niet veel meer vermeld. Er werden strengere maatregelen van bewaking genomen.

De heeren moesten vóór het vallen van den avond naar hunne kamers, en mochten niet voor 8 uur 's morgens het gebouw verlaten, waar omheen 's nachts gepatrouilleerd werd, terwijl de schildwachten van geladen geweren werden voorzien.

Toen men 's morgens van 1 Febr. tegen elf uur nog niet had vernomen dat de ontvluchten gearresteerd waren, begon een van de Hermitage-leden spijt te gevoelen dat hij niet gevolgd was, en verhaalde hij aan de kameraden, hoe de beide partijen hunne vlucht volbracht hadden. Natuurlijk werd hij nu ook nog over zijne vreesachtigheid uitgelachen, te meer daar hij dezelfde persoon was, met wien de grap op het stadhuis te Bergen plaats had.

De bewaking geschiedde nu met ernst, en zelfs schoot eens een schildwacht op een officier, die na zonsondergang zich veroorloofde zijn hoofd buiten het raam te steken.

Eene poging van eenige officieren om door uitbreking te ontvluchten, mislukte ook. Zij waren begonnen om steenen te breken uit den muur van hunne kamer, die aan den wal grensde, en daarna de aarde op te ruimen, om op den wal te komen, steeds zorgende het gat behoorlijk te sluiten voordat de officier van de wacht de kamers kwam visiteeren. Hiermede waren zij reeds verscheidene dagen met goed gevolg bezig geweest, maar zij hadden veel moeite de uitgegraven aarde te verbergen, en moesten die in een kast sluiten. Bij eene visitatie verlangde de officier der wacht, dat zij de kast zouden openen om te zien wat er in was, maar toen zij antwoordden dat zij de kast niet gebruikten, en er geen

sleutel van hadden, liet hij de deur openbreken en zag hij tot zijne verbazing, dat de kast geheel met aarde gevuld was. Het plan was aldus verijdeld en de gevangenen moesten verhuizen naar eene andere verdieping. Zelfs schijnt het voornemen bestaan te hebben hen in de stadsgevangenis (les petits Carmes) als boosdoeners op te sluiten, „et ce n'est que sur l'énergique démonstration de notre part que Mr le Commandant a bien voulu changer d'avis (Request aan koning Leopold (6 Sept.)). Uit eenige ontwerpen van petities, aan den generaal Hulot en koning Leopold, blijkt dat zij steeds pogingen tot invrijheidstelling hebben gedaan; eene vroegere petitie aan den Regent Surlet de Chokier was zelfs onbeantwoord gebleven.

Eenigen hunner hebben gelegenheid gevonden om door tusschenkomst van goede vrienden of Belgen uitgewisseld te worden, en De la Sarraz raadt dan ook aan (brief aan den kapitein Gelinck), om in onderhandeling te treden met Doorniksche families, wier vrienden te Loevestein gevangen zitten.

Den 4den September schrijft de kolonel, dat er nu zooveel Belgische officieren en manschappen gevangen zijn genomen, dat men op eene wederzijdsche uitlevering van gevangenen kon rekenen, en dat de generaal Howen zich bij Prins Frederik had aangeboden om naar Brussel te gaan en hierover te onderhandelen.

Vóór hunne invrijheidsstelling — in September — zijn zij nog eens weder verhuisd naar de kazerne St. Jean, omdat de „Zeven fonteinen" door artilleriepaarden en manschappen moest bezet worden. In fiacres gezeten, elk rijtuig door vier soldaten begeleid en met een officier aan het hoofd der kolonne, omringd door gemeen en kinderen, die hen nog eens op scheldwoorden onthaalden, ging de tocht door de stad. In hun nieuw verblijf werden zij ook weder streng bewaakt, en aan allerlei plagerijen blootgesteld [1]).

---

[1]) De wacht bestond uit kurassiers, met schildwachten bij de trappen der corridors. Een plaatsje van 16 meter lang en 11 meter breed was hun tot ontspanning aangewezen; de cantine was niet meer toegankelijk, en om zich te kunnen afzonderen in zeker cabinet, moesten zij eerst den

In de Staatscourant van 21 September wordt eindelijk medegedeeld, dat „naar aanleiding van daaromtrent gemaakte schikkingen dezer dagen eene uitwisseling in massa zal plaats hebben der Hollandsche militairen, welke gevangen in België zijn teruggehouden, en der Belgische krijgsgevangenen, welke zich hier te lande bevinden. Het eerste transport wordt elk oogenblik te Trijck op den grooten weg tusschen Wust-Wezel en Groot-Zundert verwacht; een geleide van officieren en onderofficieren is uit Breda derwaarts vertrokken, ten einde hun te ontvangen, en dadelijk in hunne behoeften te voorzien.

De Belgische krijgsgevangenen worden van Kampen, Harderwijk, Naarden en Loevestein met scheepsgelegenheid tot bij Lillo gevoerd, en aldaar, door tusschenkomst van den generaal Chassé, aan de Belgische autoriteiten uitgeleverd".

Den 19den, 20sten en 21sten kwamen reeds aan: de luit.-kol. Oortwijn, de kolonel Aberson, de majoor Lambert, de kapiteins Schimpf, Schaadt en Bos; de 1ste luitenant van der Hart-Beek en anderen uit Mons (23 in het geheel).

Den 22sten majoor Muller der artillerie met 22 officieren en 502 onderofficieren en manschappen.

Den 24sten 2 officieren en 184 manschappen uit Bergen.

Den 28sten 447 minderen uit Bouillon.

De hierna volgende Staat van gevangen officieren is opgemaakt uit lijsten, voorkomende in de handschriften van van Löben Sels en Pfeiffer, en aangevuld met opgaven uit de Staatscourant. De laatste rubriek is ook zooveel mogelijk ingevuld uit de stamboeken, aan het ministerie van Oorlog. Misschien geeft de lezing van dit opstel aan enkele lezers aanleiding, om ook nog eens in familiepapieren te snuffelen, en aan den schrijver dezer regelen bijzonderheden daaruit mede te deelen, die steeds belangstellend en dankbaar zullen ontvangen worden.

Deventer, Augustus 1892. WM. STARING.

---

schildwacht aanroepen, die weder de wacht toeriep, en na lang wachten werden zij onder geleide van een curassier tot dat bezoek in de gelegenheid gesteld. De luitenant hield 's avonds om tien uur appêl en 's morgens om zes uur opnieuw, waartoe zij op een corridor moesten aantreden.

NOMINATIEVE STAAT VAN OFFICIEREN

welke in 1830 en '31 te DOORNIK, ATH en BRUSSEL zijn krijgsgevangen geweest.

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
D. G. Herr	Majoor.	3e Afd. Inf.	Mons	Doornik.	9 Dec. '30 op woord van eer ontsl. naar Mons. (30 Sept. '31 terug?)
J. Voigt	Maj. à la suite.	"	"	"	31 Januari '31 ontvlucht.
A. Pfeiffer	Kapt.-Admin. v. kleeding.	"	"	"	1 Februari '31 ontvlucht
J. Schimpff *	Kapitein.	"	"	"	tusschen 19—21 Sept. te Breda terug.
J. Bos *	"	"	"	"	item.
J. G. Exter	"	"	"	"	24 Sept. '31 terug.
A. Geijer *	"	"	"	"	19 Juni " "
J. B. Meister *	"	"	"	"	21 Sept. " "
J. Schaat *	"	"	"	"	tusschen 19—21 Sept. '31 terug.
J. H. Teelen	"	"	"	"	1 Januari '31 op woord van eer ontslagen naar Ath.
F. G. Pfeiffer	1e Luit.-Adj.	"	"	"	1 Februari '31 ontvlucht.
F. May *	1e Luitenant.	"	"	"	1 Juli '31 terug.
P. J. Hartsteen	"	"	"	"	21 Sept. '31 terug.
A. A. van der Linde	"	"	"	"	22 " '31 te Groot-Zundert.
J. Wilson *	"	"	"	"	21 " '31 terug.
H. Snoers	"	"	"	"	1 Juli '31 terug.
W. van der Blom	1e Luit.-Adj.	"	"	"	1 Februari '31 ontvlucht.
L. K. D. van Dijk *	1e Luitenant.	"	"	"	11 Nov. '30 op woord van eer n. Mons (3 Oct. '31 terug?)
W. C. Kleijn	"	"	"	"	30 Aug. '31 terug.
J. G. A. Beyer	"	"	"	"	21 Sept. " "

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
L. Swemer *	2e Luitenant	3e Afd. Infant.	Mons	Doornik	10 Aug. '31 terug.
A. van der Poort	"	"	"	"	21 Sept. " "
J. A. Schwiebbe	"	"	"	"	Juli " "
G. Berghauser *	"	"	"	"	18 Jan. '31 op woord v. eer ontsl. n. Holland (1 Juli terug?)
A. M. Hoedt	"	"	"	"	1 Febr. '31 ontvlucht.
P. G. Snoers	"	"	"	"	1 Juli '31 terug.
N. Boon *	"	"	"	"	tusschen 19—21 Sept. terug.
J. Bec	2e Lt.-Kwart.m.	"	"	"	18 Jan. '31 op woord van eer ontslagen.
W. A. Vaillant *	2e Luitenant.	"	"	"	21 Sept. '31 terug.
C. H. J. Jonk	"	"	"	"	tusschen 19—21 Sept. '31 terug.
B. H. Frackers	"	"	"	"	26 Novemb. als Noordbrabander ontslagen.
J. A. Frund *	"	"	"	"	21 Sept. '31 terug.
A. Paets *	"	"	"	"	31 Januari '31 ontvlucht (17 Febr. ontslagen?).
R. J. van Dinter	"	"	"	"	20 November als Noordbrabander ontslagen.
K. Pfeiffer *	"	"	"	"	1 Februari '31 ontvlucht (20 Febr. terug.)
J. C. Wegenhuizen *	"	"	"	"	21 September '31 terug.
K. P. Schimpf	"	"	"	"	item.
N. J. C. van Reuth	"	"	"	"	26 Nov. als Noordbr. ontslagen, (14 Juli '31 terug?).
C. M. Douglas *	Kapitein.	2e Bat. V.-Art.	"	"	in '31 ontslagen.
H. J. J. Gelinck *	"	"	"	"	na 5 Sept. '31 ontslagen.
H. M. van Meurs *	"	Staf 2e B. V.-A.	"	"	31 Januari '31 ontvlucht.
J. M. Engelberts	1e Luitenant.	"	"	"	item.
C. H. C. Flugi *	"	"	"	"	item.
E. van Löben Sels *	1e Luit.-Instr.	"	"	"	item.

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
J. A. van Löben Sels	Kadet.	St. 2e Bat. V.-A.	Mons	Doornik	31 Januari '31 ontvlucht.
A. J. B. van der Wijck *	1e Luitenant	"	"	"	item.
E. L. Rengers	2e Luitenant	"	"	"	item.
W. G. Gelinck *	"	"	"	"	na 5 Sept. '31 ontslagen.
F. H. L. van Glansbeek *	"	"	"	"	tusschen 19—21 Sept. '31 te Breda.
L. J. Tindal *	"	"	"	"	31 Januari '31 ontvlucht.
F. Wttewaal v. Stoetwegen *	"	"	"	"	item.
A. C. Westenberger	Offic. v. Gez.h.	"	"	"	26 Nov. '34 uit Doornik om in de hospitalen dienst te doen.
D. F. Hendriks	"	"	"	"	?
H. Oortwijn *	Luit.-Kolonel.	Genie.	"	"	tusschen 19—21 Sept. '31 terug.
C. W. van Oordt *	Kapitein.	"	"	"	item.
W. S. van der Hart-Beek *	1e Luitenant.	"	"	"	item.
J. D. Lefevre *	Lt.-Kol. Intend.	Administratie.	"	(in de stad)	
W. H. Aberson *	Luit.-Kolonel.	16e Afd. Inf.	Yperen	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	23 Sept. '31 terug.
W. F. Lambert *	Majoor	"	Yperen	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	tusschen 19—21 Sept. terug.
S. J. G. van den Kerkhof	Kapitein.	Genie.	Philipstad	"	item.
G. A. W. Wollweber	"	12e Afd. Inf.	Brugge	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	12 Novem. '30 als vreemdeling ontslagen.
C. W. A. van de Poel	"	"	Philipstad	"	19—21 Sept. '31 terug.
M. P. de Jonge	"	"	"	"	Juli '31 "
G. C. Vos van Rijswijk	1e Luit.-Mag.m.	Artillerie.	Meenen.	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	?
F. W. Hebert	1e Luitenant	5e Bat. Art. Nat. militie.	Mariënberg.	"	tusschen 19—21 Sept. '31 terug.
W. C. van Massow *	"	2e Bat. Art. Nat. militie.	Yperen	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	item.
J. W. Sindikus	"	6e Afd. Inf.	Brugge.	"	item.

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
C. J. Schluter	1e Luitenant	6e Afd. Inf.	Brugge	3 O. Br. 12 D. D.	tusschen 19—21 Sept. '31 ter.
R. F. de Ravallet	„	12e „	Philipstad.	„	item.
J. D. de Jong	„	„	„	„	item.
J. Crevecoeur *	„	16e „	Yperen	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	tusschen 19—21 Sept. terug.
P. van der Sloot	2e Lt.-Kwart.m.	12e „	Philipstad	„	item.
F. H. Sleurs *	2e Luitenant	6e „		2 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	tusschen 19—21 Sept. te Breda.
H. A. Bross	„	12e „	„	Doornik.	9 Mei '31 in gevangensch. overl.
A. van Hooijdonk	„	„	„	„	October '31 ontslagen.
P. H. Thibout *	„	16e „	Yperen	3 Oct. Brugge 12 Dec. Doornik	tusschen 19—21 Sept. te Breda.
C. V. (v. d. Werven) Schuller *	„	„	„	„	item.
J. C. Lampe *	Kweekel. dienst doend Off. v. Gez. 3e kl.	6e „		„	21 Jan. '31 ontsl. naar Holland zonder belofte.
C. F. A. van Wessem *	2e Luitenant	16e „	„	„	Gerooicerd Kon. Besl. 11 Dec. '31 n°. 66.
J. J. Andrau	Kapitein Plaats. majoor.		Oudenaarde.		22 September '31 terug, niet in het stamboek te vinden.
J. Smits	1e Luitenant	3e Afd. Inf.			item.
J. J. van Weemen	Kapt. Kwart.m.	2e Bat. V.-Art.	Mons		24 September ontslagen.
F. J. J. Schepern	Gen. maj. Commandant.		Venlo	10 Nov. n. Brus. daarna n. Ath.	7 Mei '31 nonactief.
G. P. Versteeg *	Luit. Kolonel.	Genie.	„	Ath.	September '31 terug.
I. Knoll *	Majoor	3e Afd. Inf.	Mons	30 Sept. Brussel, daarna n. Ath	22 Sept. '31 te Groot-Zundert.
J. W. Techters *	„	4e Afd. Inf.		Ath.	item.
G. F. Scherrer	Luit. Kol.	Artillerie.	Venlo	10 Nov. Brussel	als Duitscher ontslagen.
D. C. Mulder	Majoor	Genie.		Ath.	blijkt niet uit stamboek.
W. Blanken Jansz.	Kapitein	„		„	22 September '31 terug.

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
J. Boomkens	Kapt. Pl. Artill. Commandant.			Ath	Blijkt niet uit stamboek.
P. Voet Pannekoek	„	7e Afd. Inf.		„	6 Jan. '31 op woord v. eer ontsl.
F. de Lava	„	14e „		„	22 Sept. '31 terug.
A. C. F. van Hemert	1e Luitenant	7e „		„	item.
P. W. J. Engelbert van Bevervoorde	„	„		„	item.
A. C. Mijnard	„	9e „		„	item.
S. J. Brenwald	„	14e „		„	item.
D. Voogt	„	„		„	item.
A. H. v. Heuven v. Staereling *	1e Lt. Kwart.m.	16e „	Yperen	„	November '30 ontslagen.
P. Noot	1e Luitenant	Genie.		„	22 Sept. terug.
A. C. Sorg	1e „	3e Bat. V.-Art.		„	item.
H. L. K. Grond	2e „	9e Afd. Inf.		„	item.
K. J. van der Meulen	„ „	10e „		„	item (blijkt n. u. Stamb.)
J. Termijtelen	2e Luit. Adjud.	14e „		„	item.
F. W. Hirschman	2e Luitenant	„		„	item.
B. L. Rappard	„	„		„	item.
T. de Langle	„	„		„	21 November '30 ontslagen.
C. J. W. van Engels *	„	16e „		„	item.
J. H. Orobio de Castro *	„	„		„	22 September terug.
A. C. Vinkhuizen *	„	„	Yperen	„	item.
J. H. Vos van Rijswijk *	„	„		„	item.
C. M. Storm v. 's Gravezande *	„	Genie.		„	item.
O. de Howen *	Luit. Gen. Opperbevelh.		Mons	30 Sept. naar Brussel.	Nov. op woord van eer ontsl. 23 Dec. '30 nonactief.
J. A. H. de la Sarraz *	Kolonel	2e Bat. V.-Art.	„	„	item (blijkt niet.)
P. Laasman *	Majoor	3e Afd. Inf.	„	„	Blijkt niet uit stamboek.
J. F. Muller *	„	2e Bat. V.-Art.	„	„	22 September terug.
A. Thesingh	1e Luitenant	„	„	„	Blijkt niet uit stamboek.
J. H. Siereveld *	Kapitein	„	Ath	„	1 Nov. '30 terug.

NAMEN.	RANGEN.	KORPS.	GARNIZOEN.	GEVANGENIS.	ONTSLAGEN OF ONTVLUCHT.
De Staatscourant van 28 *September* 1830 *vermeldt:*					
N. F. E. de Gumöens	Luit. Kol.	Gen. Staf.	23—26 Sept. te Brussel.	Brussel.	18 Oct. '30 op woord van eer ontslagen.
J. D. Schenofsky	„	5e Afd. Inf.	„		18 Aug. '31 eervol uit den dienst ontslagen.
F. van Borsselen	Majoor.	Reg. Huss. n°. 6.	23 Sept. te Br.	„	ontslagen 10 Januari '31.
H. W. J. A. v. Uchelen	Ritmeester	Reg. Huss. n°. 8.	„		Blijkt niet uit stamboek.
F. Doffegnies	1e Luitenant	Lanciers.	„	Brussel.	20 Oct. '30 op woord van eer ontslagen.
C. G. A. van Gorkum	2e Luitenant	Rijd. Artillerie.	„	„	26 Sept. '30 ontvlucht.
D. C. de Bruijn	1e „	Kurassiers n°. 3.			8 Dec. '30 eervol ontslag uit den dienst.
De Staatscourant van 16 *October* 1830 *vermeldt:* [1])					
H. M. van der Goes *	1e Luitenant.	Genie.		Brussel.	Blijkt niet uit stamboek.
R. H. Driessen *	Pl. Command.		Ath		item.
P. B. Ooshout *	1e Luit. Mag.m.	Artillerie.	Mons		item.
F. L. Im Thurn *	2e Luitenant	7e Afd. Inf.		Doornik.	
C. J. B. dé Monix *	1e „	10e „			Blijkt niet.
F. Knotzer *	Kolonel.	14e „	Ath	Brussel.	item.
J. J. P. von Munnich *	1e Luitenant	„		Ath.	22 Oct. '30 terug.
P. Maréchal *	2e „	„		Brussel.	26 Nov. „ „
G. W. v. Lelyveld v. Cingelshouck	2e „	16e „			item.

[1]) In de Staatscourant van 16 October staat het volgende:

Als een vervolg van vroegere stellige opgaven zijn wij thans in staat gesteld om mede te deelen de navolgende Lijst van officieren, welke zich in krijgsgevangenschap bevinden

te Brussel:

volgen de namen, boven met een * aangeduid.

Daaronder zijn dus ook namen van officieren, die te Mons waren gevangen gehouden, en op den 11den Oct. naar Doornik getransporteerd en dus nooit te Brussel zijn geweest. Ook ziet men uit deze lijst dat er veel namen ontbreken.

te Brugge:

volgen de namen die op den 9den Oct. waren opgegeven.

NASCHRIFT.

Door een oud-generaal werd mijne aandacht gevestigd op een artikel in „de Militaire Spectator", 1862, N°. 1: „De verdediging der poort van Nimy te Mons in 1830", door T. De gebeurtenissen in den avond van den 19den September worden daarin uitvoeriger beschreven, en wel volgens het verslag door den kapitein Schwartz, commandant van dien post, indertijd ingediend. Tevens neemt T. daarin op verklaringen, afgelegd door den generaal de Howen ten gunste van dien kapitein, en een gedeelte uit een brief van d'Alcantara aan zijn voormaligen compagnieskommandant.

In dit artikel leest men ook dat de kapitein Schwartz bij Kon. besluit, d.d. 2 Nov. 1831, benoemd werd tot ridder der Mil. Willemsorde 4e kl., ten gevolge van zijn gehouden gedrag in Staats-Vlaanderen.

In het jaar 1846 werd de toen gepensioneerde luitenant-kolonel Schwartz benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, als eene belooning van zijn beleid bij de verdediging der poort Nimy in 1830.

Eene militaire begrafenis met een staartje.

In den morgen van den 17den October van het jaar 1783 trok uit de barrière van het fort Liefkenshoek een sombere stoet. Vooraan ging een tamboer met omfloerste trom, dan volgden een sergeant, een korporaal en 12 infanteristen; de vuurwapenen die zij droegen toonden aan, dat zij waren aangewezen tot het geven van het uitvaartsalvo; vervolgens, de laatste menschelijke woonstede voor soldaat en burger, gedragen door een achttal kameraden; achter het lijk liepen drie officieren, een luitenant-kolonel, een kapitein en een luitenant, terwijl de stoet werd besloten door een twintigtal manschappen van het garnizoen.

Menig krijgsman, ook van veel hoogeren rang, is voor en na dezen doode met militaire eerbewijzen grafwaarts gebracht, maar van geen hunner heeft de ter aarde bestelling zulke gevolgen gehad, als die van den eenvoudigen soldaat Johannes Rasschen; van geen dergelijke begrafenis vindt men in de geschiedboeken zulk eene uitvoerige beschrijving tot in de kleinste bijzonderheden toe, of de vermelding van zoovele bemoeienissen als omtrent die van dezen overigens geheel onbekenden man, wiens wieg waarschijnlijk op Duitschen bodem heeft gestaan.

De stoet trok na het verlaten van het fort door het dorp den Doel naar het nabijgelegen zoogenaamde Geuzenkerkhof; dit was de gewone begraafplaats van de overleden manschappen van het garnizoen van fort Liefkenshoek, dat uit een hygienisch oogpunt niet schijnt te hebben uitgemunt, daar begrafenissen niet tot de zeldzaamheden behoorden. Sedert onheugelijke jaren hadden die ongestoord plaats gehad; dezen keer zou het niet zoo zijn.

Bij den ingang van het kerkhof stonden drie vertegenwoor-

digers van het Belgisch-Oostenrijksch gezag, de baljuw van Beveren, de luitenant-baljuw van den Doel en een gerechtsdienaar. De order van hooger hand, die zij hadden uit te voeren, was geene mindere, dan om alle onderofficieren en minderen in arrest te nemen, op grond van een sedert Mei van hetzelfde jaar uitgevaardigd keizerlijk decreet, dat zonder vergunning van 's keizers ambtenaren geene onderofficieren en minderen (ook geene soldatenvrouwen) op keizerlijk Nederlandsch territoir mochten komen, welk verbod door deze handeling werd gevioleerd. De begrafenis was niet verboden, mits, behalve de officieren, die onder het decreet niet waren begrepen, daarbij alleen burgers of boeren tegenwoordig waren.

De luitenant-kolonel van Baars antwoordde daarop, dat hij begreep in dit geval niets met keizerlijke decreten te maken te hebben; het dorp den Doel, in elk geval de begraafplaats en de weg daarheen, werd van oudsher tot het grondgebied van de Nederlandsche Republiek gerekend; overigens verklaarde hij zich bereid, na den afloop der begrafenis en den afmarsch zijner manschappen de zaak nader met de Heeren te bespreken. En zoo geschiedde het; nadat de ceremonie was afgeloopen en nadat de manschappen voor de herberg het gebruikelijke „zoopje" hadden genoten, vond de conferentie der vertegenwoordigers van het Oostenrijksche en het Nederlandsche gezag in de herberg plaats, misschien ook wel onder het genot van een zoopje van edeler qualiteit, en daarmede scheen het incident te zijn geëindigd.

Maar hierin vergistte de Heer overste van Baars zich even erg als de Minister Olivier, toen deze in de Julimaand van 1870 hetzelfde dacht over het conflict met Pruisen. Evenals er toen aan het Fransche hof eene partij was, die den oorlog wilde provoceeren, was ook Keizer Joseph II zeer begeerig naar een oorlogje met de Republiek der Vereenigde Nederlanden; hare zwakheid was hem bekend, licht viel er een voordeel uit te kloppen, elk voorwendsel is welkom voor de partij, die zich zeker gelooft van te zullen winnen en welker geweten op het punt van oorlogvoeren niet al te nauwgezet uitgevallen is.

Den 28sten October verscheen voor Liefkenshoek eene colonne Oostenrijksche infanterie (4—500 man sterk) van het garnizoen van Gent; daarbij was ook tegenwoordig de baljuw van Beveren, dien wij reeds in den Doel hebben ontmoet. Deze, vergezeld van een vooruitgaand officier, verzochten overste van Baars verlof om het hen volgende bataljon door den bedekten weg langs den dijk te doen marcheeren, op grond der „fatigues" die de manschappen de laatste dagen hadden uitgestaan; dit bespaarde een aanzienlijken omweg, en bovendien een zeer slechten weg. De overste zag er geen bezwaar in dat verzoek toe te staan; men leefde immers in vollen vrede, en het geschilletje van laatst was vriendschappelijk geeindigd. Pour acquit de conscience doet hij evenwel de poort in den kapitalen wal sluiten en de brug over de gracht ophalen; alleen de barrière van de geheel onbewapende buitenwerken wordt geopend. Het bataljon marcheert geregeld door, het laatste rot is reeds buiten de werken van het fort, toen eene kar, die den troep gevolgd was, eensklaps stil hield; daarbij bevonden zich twee schepenen en twee gerechtsdienaars, ook de baljuw, die aan kapitein Montanus — die in de buitenwerken met de surveillance was belast — vertelde, dat op het karretje de doode soldaat lag, dien men terug kwam bezorgen. De Nederlandsche kapitein maakte bezwaar om het presentje te accepteeren, waarop de baljuw den dienders gelastte, de kar „om te stelpen", zooals te lezen staat in het rapport aan de Staten Generaal, van den kommandant van Lillo en onderhoorige forten aan de Schelde, waaronder ook Liefkenshoek behoorde. Denkelijk is het eene soort van puin- of schelpkar geweest, waarvan men de bak achterover kan laten zakken; de dienders volbrachten wat hun bevolen werd, en daardoor kwam het cadaver in de gracht terecht. Zeer groot was de eerbied dus niet bij de Oostenrijksche autoriteiten voor „een dood menschelijk lichaam", zooals de luitenant-kolonel Schweinits in datzelfde rapport zegt. Het doode menschelijke lichaam van den soldaat Rasschen werd door zijne vroegere kameraden uit de gracht opgevischt en op een behoorlijke plaats binnen de werken van het fort ter aarde

besteld, waar het zonder verdere stoornis tot het stof kon wederkeeren.

Rasschen had hiermede afgedaan, maar de quaestie was daarmede niet geëindigd. Vooreerst kwam uit Brussel een protest wegens het schenden van keizerlijk territoir, dat door een contra vertoog van onze zijde werd beantwoord; en daarna volgde het eene paperas op het andere. Inmiddels werd de toeleg des keizers steeds duidelijker; behalve het dorpje den Doel, ontdekten Belgisch-Oostenrijksche geografen ook andere plaatsen op het grondgebied der Republiek, en wel in Staats-Vlaanderen, nabij Sluis, die volgens hen, wederrechtelijk door de Staten werden geoccupeerd. Zonder vorm van proces werden dan ook de bezettingen van die fortjes (een man of wat) daaruit verjaagd en door Oostenrijkers vervangen. De keizer ging daarop verder; hij begon ook twijfel te opperen of de Staten, sedert de Spaansche Nederlanden aan de Oostenrijksche Dynastie waren overgegaan, en volgens het barrière tractaat van 1715, nog hun recht op Maastricht hadden behouden, en „last but not least", kondigde Joseph II aan, dat hij geene enkele reden zag om langer de tractaten omtrent de Schelde te erkennen.

Zóó kwam men van het eene op het andere. Het spreekt van zelf dat er toch wel een voorwendsel zou zijn gevonden, al ware Rasschen of een ander soldaat niet gestorven, doch als uitgangspunt heeft deze begrafenisgebeurtenis toch eenige geschiedkundige beteekenis. Bij de toenmalige staatsregeling, toen iedere Provincie nog een souvereinen staat uitmaakte, en ieder in de eerste plaats aan zich zelf dacht, lag het voor de hand dat Holland, verreweg het meest beteekenende gewest van allen, meer belang in den loop der zaken begon te stellen, toen de keizer met zijn eisch van vrijheid der Schelde voor den dag kwam. Amsterdam, Rotterdam en Dordt waren ontzaglijk in rijkdom en dus in macht toegenomen, sedert Parma in 1585 het vroeger zoo bloeiende Antwerpen aan het Spaansche gezag had onderworpen. Bij den vrede van Munster en latere tractaten was het recht der republiek op die rivier erkend geworden en gebleven; zij maakte natuurlijk ten eigen

bate daarvan gebruik ten koste van Antwerpen. Om dat recht nu klakkeloos prijs te geven, dat ging niet aan. Mochten de Doelsche, de Staats-Vlaandersche, zelfs de Maastrichtsche quaestiën de Heeren Staten van Holland koud hebben gelaten, nu waren zij 't niet langer, nu de levensquaestiën van hunne provincie, hun handelsbelangen, er direct mede waren gemoeid. De nota's der gouvernementen te Brussel en te 's Gravenhage namen steeds in aantal en scherpte toe; inmiddels werd geresolveerd om den Fiscaal der Generaliteit, Mr. J. C. van Oldebarneveldt, gezegd Tullingh, naar Staats-Vlaanderen en de Scheldeforten te zenden, „ten fine van een minitieus onderzoek" naar de handelingen der krijgsbevelhebbers aldaar.

Ons doel is niet den verderen loop der volgende verwikkelingen te schetsen, daaromtrent merken wij alleen op, dat het dreigende oorlogsgevaar „met een sisser" afliep, zooals de volksuitdrukking luidt. De bedreigde Scheldevrijheid, en een paar andere van 's keizers pretentiën, o. a. zijn zeer twijfelachtige aanspraak op Maastricht, werden voor p. m. tien millioen guldens afgekocht, en een paar ondergeschikte punten toegegeven. Voor de binnenlandsche rust waren de gevolgen ernstiger. Er was plotseling eene ware krijgsmanie ontstaan bij de anders niet krijgslievende burgers der Republiek, inzonderheid in Holland en Utrecht. Een onnoemelijk aantal vrijcorpsen was opgericht, waarvan de meesten na verloop van korten tijd echte roervinken werden, wegens de politieke kleur die zij hadden aangenomen, doch daarmede hebben wij in dit stukje niets te maken.

Wij stellen ons ten slotte voor, een uittreksel te geven van het rapport en het daarop gevolgde requisitoir van den Hoog-EdelGestrengen Heer Fiscaal, als bijdrage tot de kennis van dien tijd [1]).

Den 2den December 1783 was de Heer Tullingh met zijn rapport gereed. Door hem waren, in tegenwoordigheid van den „auditeur-militair" van Lillo verhoord, de opperbevel-

[1]) Hieruit nemen wij slechts de hoofdzaken over, daar de vrij lijvige stukken tot in de kleinste bijzonderheden afdalen. (Nieuwe Nederl. Jaarboeken, deel 19, 1ste stuk.)

hebber der Scheldeforten, de luitenant-kolonel Schweinits; zijn ranggenoot van Baars; de kapiteins Cockinga en Montanus; de luitenant Halkett; de vaandrig Palm, 2 sergeanten, 2 korporaals en 18 soldaten; ook de plaatselijke gesteldheid was door hem onderzocht. In de eerste plaats blijkt dat het keizerlijk verbod, dat zonder verlof geene manschappen van de staatsche armée, beneden den rang van officier, (hetwelk in Mei in 't zelfde jaar schijnt te zijn uitgekomen) op keizerlijk territoir mochten komen, den vorigen kommandant van Lillo enz., overste van Manteuffel, bekend is geweest, want in Juli was een overleden soldaat van Liefkenshoek binnen het fort begraven. De Heeren Schweinits en van Baars beweren, dat toen zij later het commando hebben overgenomen, zij daaromtrent geene instructies hadden ontvangen en dus de oude gewoonte zijn gevolgd [1]). Verder werd hun gevraagd, waarom zij dan buitengewone maatregelen in dit geval hadden genomen: 1. door de aanwezigheid van den overste van Baars, een officier van dien rang was nimmer tegenwoordig bij de begrafenis van een gewoon soldaat; 2. dat veel meer manschappen daarbij hadden geassisteerd, dan het reglement voorschreef; 3. dat er scherpe patronen zijn uitgedeeld. (Dit schijnen de hoofdgrieven te zijn geweest, als verzwarende omstandigheden, in de Oostenrijksche nota.) Overste van Baars verantwoordde zich op punt 1. Dat kapitein Montanus, die de begrafenis had moeten leiden, eerst sedert zeer korten tijd op het fort was gekomen en met de inwoners en de plaatselijke gesteldheid van den Doel geheel onbekend, dat hij dus zelf was meegegaan, ofschoon onverplicht, om eventueele conflicten te voorkomen; op punt 2. Dat het reglement wel voorschreef wie verplicht waren tot dien dienst, maar niemand

---

[1]) Ook zij wendden geene onwetenheid voor, maar behalve dat zij den Doel staatsch grondgebied geloofden, begrepen zij dat het decreet gemaakt was om de bevolking der omliggende streken te vrijwaren voor den overlast van Nederl. deserteurs of vagebondeerende soldaten, en nooit betrekking kon hebben op een gedisciplineerden troep, onder het bevel van officieren, die geen ander doel had dan in deze het geval is geweest.

verbood vrijwillig mede te gaan; het bij het reglement bepaalde aantal manschappen was alleen het minimum. 3. De drie scherpe patronen per man, behalve de drie lossen voor het afscheidsalvo, waren alleen uitgereikt voor het geval dat zijne manschappen werden gemolesteerd, als zelfverdediging; 't was niet gebeurd, dus waren zij ook niet gebruikt; voorts beriep hij zich op de order van zijn chef, om zich niet te storen aan mogelijke verhinderingen, zelfs desnoods geweld met geweld te keeren. Overste Schweinits erkende die order te hebben gegeven, op grond van het goed recht der Staten op het dorp den Doel.

Nadat de rivier was overgegaan, zoo zegt overste v. B. verder, vond men, ouder gewoonte, aan de landingsplaats de lijkbaar, die in het dorp bewaard werd, gereed staan, wat hem te meer bevestigde in het denkbeeld dat hij geen verzet te vreezen had; de stoet is daarop met passenden ernst het dorp doorgetrokken, toen men bij den ingang van het kerkhof de vroeger gemelde magistraten aantrof, met wie het insgelijks vermelde gesprek gehouden is. Alleen had de heer van Baars nog aan den baljuw gevraagd, of hij het keizerlijke placaat kon vertoonen, wat ontkennend werd beantwoord.

Ook schijnt het bevel tot arresteering der manschappen slechts pro forma gegeven te zijn, want op de aanmerking van den overste, „dat hij 't niet zou toestaan, als staande op Staatschen grond", had de baljuw geantwoord, „dat men ook het voornemen niet had om geweld te gebruiken". De begrafenis is verder zonder stoornis afgeloopen; daarop is aan de manschappen, vóór de herberg in het gelid staande, door een sergeant één voor één een zoopje toegediend; vervolgens is de troep onder bevel van kapitein Montanus even ordelijk weer vertrokken, terwijl hij zelf met de Belgische Heeren is blijven napraten.

Toen het eenige dagen later aan deze officieren bekend werd, dat een sterk detachement van het garnizoen van Gent in den Doel was verschenen, zijn door hen alle voorzorgsmaatregelen genomen tegen eene verrassing; men wist niet

met welk doel die troepen gekomen waren. Nu zij het dorp verlieten zonder dat er iets verdachts was voorgevallen, had de overste v. B. gemeend het verzoek van den Oostenrijkschen kommandant niet te moeten weigeren; de gewone weg over Callo was inderdaad langer en zeer slecht; bovendien hadden zoowel de vooruitgezonden officier als de baljuw op hun woord van eer verzekerd, dat er niet de minste reden bestond om aan vijandelijke bedoelingen te denken. De Fiscaal eindigt zijn verslag met de conclusie, dat in rechten de schuld of onschuld van deze officieren afhangt van de vraag, tot welk territoir den Doel behoort; hij voor zich gelooft, op grond van wat hij dien aangaande heeft nagepluisd, aan het goed recht der Staten.

In het daarop van hem verlangde requisitoir gaat deze crimineele ambtenaar verder. Hij gaat de geschiedenis van het kerkhof na. Dat het bepaald is ingericht voor Staatsche onderdanen bewees de naam van Geuzen- of Protestantsch kerkhof; de overledenen van de geheel Catholieke bevolking van den Doel werden op eene andere begraafplaats ter aarde besteld [1]). Nu liep wel is waar de hoofdquaestie niet over het begraven, maar over het feit dat daarbij militairen beneden den rang van officier tegenwoordig waren, maar dat was blijkbaar een chicane, daar 't in Oostenrijk of in de Oostenrijksche Nederlanden, gelijk overal, wel gebruikelijk zal zijn dat aan militairen door militairen de laatste eer wordt bewezen. Vervolgens gaat hij nog eens punt voor punt na; ook

---

[1]) Naar ons inzien heeft de Heer Fiscaal in zijne uitvoerige stukken toch nog een punt van aanbelang over het hoofd gezien, namel. dit: hoe werd met de R. C. overledenen van het garnizoen gehandeld? of werden de militairen in dienst der Republiek eenvoudig en bloc als Protestanten gerekend, zoodat op het „Geuzenkerkhof" ook de Catholieke overledenen werden begraven? Wij veronderstellen dat het zóó zal geweest zijn, daar de hooge ambtenaar de gebruiken tot in 't kleine toe uitpluist. Wat wij in de Jaarboeken lazen over de quaestie, geeft ons geen helder licht in de Doel-quaestie. 't Plaatsje behoorde oorspronkelijk tot het baljuwschap Beveren, was dus Oostenrijksch; maar schijnt tot dusverre stilzwijgend gerekend te zijn tot eene enclave van Lillo en Liefkenshoek, dus Staatsch.

de zoopjesgeschiedenis is niet zoo eenvoudig als zij schijnt, deze komt hier weder bepaald in aanmerking; was 't eene gewone of ongewone handeling geweest? Het was gebruikelijk, bijgevolg nu ook geen punt van bezwaar. Op alle punten, de begrafenis betreffende, acht de Fiscaal de betrokken hoofdofficieren ten slotte volkomen verantwoord [1]). Anders oordeelt hij over de vergunning voor den doortocht der Oostenrijksche troepen. Als verzwarende omstandigheid wordt gerekend, dat op denzelfden dag, in den morgen, een Belgisch postbeambte en de oppasser van een Oostenrijksch officier in het fort zijn toegelaten, die zeer licht spionnen kunnen zijn geweest. Op deze punten adviseert de Fiscaal, dat de luitenant-kolonels Schweinits en van Baars zich nader zullen hebben te verantwoorden.

De Oostenrijksche regeering bleef de voorgewende schennis van grondgebied hoog opnemen en op satisfactie aandringen. Wellicht om haar in dit opzicht tevreden te stellen, werd overste Schweinits, ook ter zake van de begrafenis, ter nadere verantwoording naar den Haag opontboden; inmiddels van zijn commando ontzet, „met inhouding van deszelfs jaarwedde en emolumenten". Overste van Baars werd naar een krijgsraad verwezen.

Die schijnbaar eenvoudige zaak had voor die Heeren dus wel een leelijken staart!

In Januari daarop volgende werd overste Schweinits echter op alle punten vrijgesproken en in zijn commando hersteld; hetzelfde zal ook wel met van Baars zijn geschied, en daarmede kon het begrafenisconflict als geëindigd worden beschouwd. Oostenrijk was tijdens den loop van het onderzoek met geheel andere eischen opgetreden [2]) en verder was er in Staats-

[1]) De scherpe patronen kwamen hierbij ook zeer in aanmerking. Overste Schweinits had dit ook in zijn rapport aan de Staten Generael verzwegen; de Fiscaal maakte daaruit op, dat des overste's conscientie dus op dat punt niet volkomen gerust is geweest. Hij concludeert echter, dat een bevelvoerend officier geheel verantwoord is, wanneer hij voorzorgsmaatregelen neemt voor de veiligheid van den troep.

[2]) Zondebokken, als de beide oversten waren, waren daarom minder noodig geworden.

Vlaanderen iets geschied, wat ten duidelijkste bewees dat de keizer niet voornemens was alléén een papieren oorlog te voeren. Ten bewijze der weinige kieschheid waarmede hij te werk ging, diene nog het volgende, overgenomen uit het protest der Algemeene Staten, den 28 November 1783 [1]).

Den 4den November, „in vollen vrede, zonder eenige voorafgaande waarschuwinge of requisitie", had „de violente entreprise" plaats. In den nacht, „kwart na vier uur" verscheen een sterk detachement „troupes van Zijne Keizerl. Koninkl. Majesteit" voor de redoute St. Job, in de nabijheid van Sluis, die, door de onzen onbezet zijnde, dadelijk door de Oostenrijkers in bezit werd genomen. Daarop verschenen zij voor het fort Sint Donaas; de schildwacht, die zeker op dat bezoek niet was voorbereid, wordt overrompeld, eenige manschappen klimmen over de palissaden en dringen het wachthuis binnen; de mede binnengedrongen officier grijpt den korporaal, chef van de wacht, bij de borst, werpt hem achterover op de brits en waarschuwt hem, met een pistool op de keel, geen alarm te maken; ook de overige manschappen worden gevangen gehouden. Vervolgens gaat diezelfde officier met eenige manschappen naar het verblijf van den „plaats Major". Deze, uit zijn bed ongekleed beneden komende om te zien wat het bonzen op zijn huisdeur beteekent, wordt ook dadelijk bij de borst gegrepen, en onder doodsbedreiging wordt hem beduid dat hij onmiddellijk de sleutels van de poort heeft te halen, en nu moet de man, ongekleed als hij is, in den Novembernacht zelf medegaan om de poort te openen, waarna het andere gedeelte van het corps met een kolonel aan het hoofd, met slaande trommen het fortje binnentrekt.

Later op den dag werden de gevangenen ontslagen, hunne wapenen teruggegeven en wordt de bezetting, 1 korporaal en 4 man! (denkelijk ook de Heer „plaatsmajor"), gelast de plaats te verlaten. Dienzelfden morgen, omstreeks te 8 uur, geschiedde nagenoeg hetzelfde in het fortje St. Paul; aldaar bestond het garnizoen uit 1 korporaal en 2 soldaten!

---

[1]) Nieuwe Nederl. Jaarboeken, deel 19, 1ste stuk, blz. 89 en vervolgens.

Men zou zeggen dat de Heeren Staten vrij wat meer reden tot beklag hadden over deze „violente entreprise", dan de Keizer over eene zeer kalme begrafenis; maar 't is eenmaal niet anders in deze wereld, — macht is recht. De Keizer van Oostenrijk had eene menigte soldaten ter zijner beschikking, de Heeren Staten slechts een luttel beetje.

Toen het vuur der Nederlandsche Republiek zoo na aan de scheenen werd gelegd, toen men zag dat daartegen zoo weinig was te doen, kregen natuurlijk de bewindvoerders de schuld; in de eerste plaats de Stadhouder, als Admiraal-Generaal van de Unie. De hardste schreeuwers waren wellicht zij, die vroeger het ergste hadden geklaagd over geldvermorsing voor een leger en de herhaalde waarschuwingen van den Prins voor dwaasheid uitgekreten.

De ongelukkige afloop van den jongsten, roekeloos uitgetarten oorlog met Engeland, de vernederingen die men nu van Oostenrijk moest dulden, waren eigen schuld: zij waren de onvermijdelijke gevolgen van volksbekrompenheid. Keizer Joseph zou zich stellig wel tweemaal hebben bedacht, eer hij er toe ware overgegaan eene natie, die in staat was geweest hare rechten krachtdadig te verdedigen, op die wijze te beleedigen.

Een volk, dat zich zelf niet respecteert, kan niet verwachten dat het door vreemde volkeren zal worden geëerd en ontzien.

Zou 't nu anders en beter zijn? Op die vraag moet het volksgeweten en onze volksvertegenwoordiging het antwoord geven. Een ding is zeker: de oorzaak, die vroeger een groot beletsel was voor krachtige handelingen, bestaat, Goddank! niet meer. Nu is Nederland niet meer een halfslachtige staat, gevormd door zeven jaloersche souvereine staatjes, — nu zijn alle Nederlanders zonen van hetzelfde vaderland. — Maar daardoor is ook nu voor het tegenwoordige geslacht vervallen, wat nog desnoods ter verontschuldiging onzer voorouders kon gelden.

P. H. Craandijk.

De Velduitrusting onzer Infanterie.

(Met eene Plaat.).

Ruim twee en een half jaar is het geleden, dat de nieuwe uitrusting bij onze Infanterie in gebruik is gesteld. Wij hebben dus ruim de gelegenheid gehad om ons van de meer of mindere doelmatigheid te overtuigen, en dat niet alleen bij oefeningen in en nabij het garnizoen, maar ook in kampen en bij manoeuvres.

Ik acht het niet ongewenscht dit onderwerp ter sprake te brengen, daar, naar mijne overtuiging, met de verandering in vele opzichten niet het gewenschte doel is bereikt en aan de nieuwe uitrusting gebreken kleven, die dienen verholpen te worden, wil men van den soldaat de diensten verwachten, die de tegenwoordige taktiek van hem eischt.

In de laatste jaren is de belasting, die de infanterist te velde moet dragen, steeds toegenomen, en bedraagt zij bij ons, met inbegrip van de bewapening, ruim 31 Kilogram.

Men heeft nu door de nieuwe uitrusting getracht den last zoodanig te verdeelen, dat hij op de gemakkelijkste wijze door den man kan worden gedragen. In hoeverre men hierin is geslaagd, willen wij later onderzoeken; maar hoe ook gedragen, een last van 31 K.G. is te groot om steeds door den man te worden medegevoerd.

Als men nagaat wat in den tegenwoordigen tijd van den infanterist wordt gevorderd, dan zijn de eischen, bij vroeger vergeleken, in hooge mate toegenomen.

Na het afleggen van lange en dikwijls geforceerde marschen, ten einde tijdig aan den strijd te kunnen deelnemen, wordt van hem de zwaarste inspanning gevorderd: voorwaarts over oneffen terrein, in verschillende houdingen dekking zoeken in

het terrein, vuren, opstaan, in den looppas vooruit, over slooten springen, over hekken klimmen enz., dit alles meestal onder het vuur van den vijand en altijd met zijne 31 K.G. zware belasting, die hem ten laatste zoo bezwarend wordt, dat zij hem vertienvoudigd toeschijnt.

Een ezel, die men wil dwingen een te zwaren last voort te trekken, blijft staan, nadat het dier gebleken is dat de last te zwaar is; aansporingen noch slagen helpen, het beest is niet van de plaats te krijgen. Aan wien ligt hier de schuld, aan den onwil van het dier of aan het onverstand van den meester?

Zoo zijn onze soldaten niet; al voelen zij dat de last, dien men hun heeft opgelegd, te zwaar is, toch gaan zij gewillig voorwaarts en zullen zoolang voorwaarts blijven gaan, als het slechts eenigszins mogelijk is.

Het is de energie, welke ieder mensch in meerdere of mindere mate bezit, die hem in deze ook verheft boven het dier.

Wat men onzen miliciens ook moge verwijten: minder goede geoefendheid, trouwens grootendeels een gevolg van den korten oefeningstijd en de vele wacht- en corvédiensten, die hen aan de oefeningen onttrekken; weinige ontwikkeling, een gevolg van het recruteeren onzer miliciens, grootendeels uit de laagste lagen der maatschappij, tengevolge van plaatsvervanging en nummerverwisseling; onwil kan men hun niet verwijten. Ja, onze soldaat zal zijne te zware uitrusting dragen zoo lang hij kan; is hij uitgeput, een aansporend woord is voldoende om hem zijne laatste krachten nogmaals te doen inspannen, maar zijn ook die verbruikt, dan wordt hij als het dier, hij gaat niet verder; hij is onverschillig geworden voor alles, en wij staan onmachtig niettegenstaande onze krijgstucht. Aan wien ligt hier de schuld? Aan den soldaat die onder den te zwaren last bezwijkt, of aan hem die hem dien last heeft opgelegd?

Dat ik niet overdrijf zal een ieder moeten toegeven, die in het najaar van 1891 de marsch van het kamp van *Zeist* naar *Ede* en *Bennekom* medemaakten. Voorbeelden als ik hier schetste zijn toen voorgekomen, en dit was in tijd van vrede. De marsch was lang 30 en 36 K.M.; maar men moet dien

eisch aan een infanterist kunnen stellen. Het was echter de zware uitrusting die zoovelen tot eene marteling werd. Indien na zulk een marsch de troep tegenover een vijand had moeten optreden, zij zou geheel onstrijdvaardig geweest zijn, en waardoor? Men had de krachten van den soldaat uitgeput, door den te zware bepakking die hij moest dragen, en hem daardoor ongeschikt gemaakt voor zijn eigenlijken dienst als strijder.

Laat ons nu nagaan of men bij de nieuwe uitrusting er in geslaagd is, de belasting zoodanig te verdeelen, dat zij gemakkelijk door den man gedragen wordt.

Het streven is geweest om, zooveel mogelijk, evenwicht in vóór- en achterbelasting en dus den grootsten druk verticaal op de schouders te brengen. Met het oog hierop is voorgeschreven, dat de koppel los om het lijf moet gedragen worden.

De kleeding die de man aan heeft en het geweer moeten in deze buiten rekening blijven. De belasting aan den koppel hangende: broodzak met ration brood, levensmiddelen en veldflesch aan de rechterzijde; bajonetdrager en schop of bijl in foedraal aan de linkerzijde, veroorzaken een druk op de heupen met een gedeelte van het gewicht en door overbrenging, door middel van het draagriemstel, voor een gedeelte op de schouders. Nemen wij aan dat die druk op het midden komt en stellen wij niet het veelvuldig voorkomende geval, dat deze voorwerpen meer naar achteren geschoven zijn en daardoor het nadeel van grooteren achterlast vermeerderen.

Blijven dus ter beschouwing over, de gepakte ransel en de gevulde patroontasschen, die door middel van het draagriemstel over de schouders zijn gehangen; dit is de hoofdzaak der uitrusting en kan verdeeld worden in achterlast en voorlast.

De achterlast bestaat uit:

de gepakte ransel,	wegende	9,086	K.G.
de achtertasch,	„	0,300	„
4 pakjes patronen,	„	1,750	„
den eetketel met steel en lepel,	„	0,650	„
Totaal gewicht van den achterlast		11,786	K.G.

De voorlast bestaat uit:

de rechtertasch,	wegende	0,450	K.G.
de linkertasch,	„	0,300	„
30 enkele patronen,	„	1,300	„
6 gevulde houders,	„	1,200	„
schroefdraaier en lappen,	„	0,170	„

Totaal gewicht van den voorlast 3,420 K.G.

Het verschil tusschen achter- en voorlast bedraagt alzoo 8,366 K.G. ten nadeele van den achterlast. Dit verschil neemt toe bij het verschieten der munitie uit de voortasschen en bedraagt bij ledige voortasschen 10,866 K.G.

Worden nu de 4 pakjes patronen uit de achtertasch in de voortasschen overgebracht, dan vermindert het verschil tot 7,366 K.G., om na het verschieten van deze patronen weder toe te nemen tot 9,116 K.G.; dus steeds een overwicht aan de achterzijde, varieerende tusschen 7,366 K.G. en 10,866 K.G., welke beide uitersten weinig zullen voorkomen, zoodat het overwicht meestal zal afwisselen tusschen 8,5 en 10 K.G.

Tengevolge van dit groote overwicht van den achterlast, worden de voortasschen, aangezien de koppel los om het lijf zit, opgelicht, en daar de ransel niet zakken kan, wanneer de koppel in de taillehaken steunt, wijkt hij van boven van de schouders af, zoodat de grootste druk van den achterlast juist in de lendenen komt.

De achtertasch, die onder aan den ransel bevestigd is en onder het steunpunt der taillehaken uitkomt, drukt tegen het uiteinde der wervelkolom, een druk die op den duur niet is uit te houden, al is die tasch aan de rugzijde ook rond bijgewerkt.

Wat ziet men dan ook, tengevolge hiervan gebeuren, bij groote marschen, wanneer men den man vrij laat marcheeren? Hij hangt zijn geweer over den schouder, drukt met de voorarmen de beide voortasschen omlaag, en vermeerdert daardoor vrijwillig den druk op de schouders aanmerkelijk, daar hij het overwicht van den achterlast wil compenseeren en dit alleen om den zoo vermoeienden druk in de lendenen en

op het uiteinde der wervelkolom, voor een oogenblik te verminderen.

En nu de taillehaken, die aangebracht zijn om den ransel te steunen, doch niet in alle opzichten aan het beoogde doel beantwoorden. Het kost den man moeite om den koppel in de taillehaken te plaatsen. Marcheert hij rustig door, dan blijft ook de koppel in de haken, maar moet hij zich nederleggen, over een sloot of greppel springen, of de eene of andere beweging verrichten, waarbij de ransel een schok krijgt of zich verplaatst, dan springt de koppel uit de haken, zakt er over heen, de voortasschen worden sterk opgetrokken, en waren de hulpdraagriemen niet aanwezig, de man zou niet kunnen doormarcheeren. Die hulpdraagriemen redden hem dus: maar de wijze van dragen van den ransel is geheel gelijk geworden met die van vroeger, behalve dat hij lager op den rug hangt dan vroeger, dus ongemakkelijker. De spanning op de borst is nu in de plaats getreden van de drukking in de lendenen. Zoo is men dus van de eene kwaal in de andere vervallen.

Er moet verandering in dien toestand komen, en zonder nu nog den franschen schrijver na te zeggen: „Nécessité fait loi; les circonstances ont changé, il faut changer les procédés; le soldat pesamment chargé est incapable des efforts qu'on en exige et c'est le sac qui l'écrase. Le dilemme se pose donc nettement. Où pas de sac, où pas de soldat"; zoo vermeen ik toch dat men er ernstig naar streven moet den achterlast aanmerkelijk te verminderen, te meer daar de belasting nog dreigt vergroot te zullen worden, door vermeerdering van het aantal mede te nemen patronen.

Blijft de toestand onveranderd, die meerdere patronen zouden van weinig nut zijn. Car le soldat serait écrasé par son sac, avant d'être en combat.

Hoever mag men gaan in het belasten van den infanterist, zonder hem ongeschikt te maken voor zijn eigenlijken dienst als strijder?

Met juistheid is dit moeilijk te bepalen, daar men met

zooveel verschillende personen te doen heeft. Wat voor den een geen bezwaar oplevert is voor den ander een onoverkomelijke last.

In den regel neemt men het gewicht van den man als maatstaf voor de hem op te leggen belasting, en rekent men dat hij $^1/_3$ van zijn gewicht zonder overlast kan dragen, terwijl de belasting als maximum niet hooger mag opgevoerd worden dan de helft van zijn gewicht.

Nu is het waar dat niet altijd de spierontwikkeling van een man gelijken tred houdt met zijn gewicht, maar in normale omstandigheden is de maatstaf van het gewicht vrij wel die van de kracht van een man.

Hierbij dient echter in aanmerking genomen te worden, dat velen onzer miliciens gerecruteerd worden uit de steden, aldaar in fabrieken werkzaam of het een of ander ambacht uitoefenende, dikwijls in eene ongezonde atmosfeer werkende en niet krachtig gevoed, de verhouding van het gewicht tot de krachtsontwikkeling niet de gunstigste is.

Nagaande hoe het met het gewicht gesteld is, blijkt uit gegevens mij door den geneeskundigen dienst verstrekt, dat van de 135 miliciens der lichting 1892, bij het 1e Bataljon van het 4e Regiment Infanterie ingedeeld, slechts *24* miliciens meer dan 62 K.G. wogen. Van 60 tot en met 62 K.G. bedroeg het aantal *22*; van 55 tot en met 59 K.G.: *32*; van 50 tot en met 54 K.G.: *36*; van 45 tot en met 49 K.G.: *6*; van 40 tot en met 44 K.G.: *3*; terwijl één milicien **39,5** K.G. en één slechts **36** K.G. woog.

Van die 135 miliciens zou men dus slechts 24 met een gewicht, als onze uitrusting bedraagt, als maximum mogen belasten.

Aangezien uit bovenstaande opgaven blijkt dat de meerderheid van onze miliciens van 50 tot 59 K.G. weegt, zoo mag de maximum-belasting nagenoeg 27 K.G. bedragen. Miliciens minder dan 50 K.G. wegende moesten mijns inziens, als ongeschikt voor den dienst, worden afgekeurd, om niet te spreken van kinderen wegende 39,5 en 36 K.G.

Eene verhooging der lengtemaat met 5 cM. en deze dus

stellende op 1,6 Meter, zou dit bezwaar grootendeels opheffen, wanneer men hiermede den eisch van voldoende lichamelijke ontwikkeling doet gepaard gaan.

Nu zou tegen dit betoog aan te voeren zijn dat de infanterist, behalve van een ransel, ook voorzien is van een ranselzak, dat tenue III het gebruik daarvan aangeeft, dat bij de laatste najaarsoefeningen van het 4e Regiment Infanterie meestal in deze tenue is uitgerukt, dat deze tenue uitermate goed voldoet en de ranselzak zeer gemakkelijk door den soldaat gedragen wordt.

Volkomen stem ik hiermede in, en de doelmatigheid van deze tenue wordt door mij volkomen beaamd. Maar.... de ransels bleven achter. Dit leverde in het kamp niet het minste bezwaar op, doch hoe zal dit zijn in tijd van oorlog? Men is dan niet zeker ter plaatse terug te komen waar de ransels zijn achtergelaten; het is zelfs in vele gevallen zeker *niet* het geval. De middelen om deze te vervoeren zullen hoogst waarschijnlijk ontbreken, en het is bijna zeker dat de manschappen niet weder in het bezit komen van hun ransel, en aangewezen zullen zijn op den inhoud van den ranselzak.

Is dit betoog juist, en naar mijne overtuiging is hieraan geen twijfel, dan komt het mij verstandig voor, met de ware toestanden rekening houdende, de ransel te doen vervallen, den ranselzak zoodanig te bepakken dat het meest noodzakelijke daarin aanwezig zij, en op middelen bedacht te zijn om het overige deel der uitrusting op vooraf te regelen wijze mede te nemen.

Nu geef ik toe dat steeds de infanterist zijn eigen uitrusting heeft moeten dragen, en dat het niet gewenscht is, het aantal voertuigen, dat toch al zeer groot is, te vermeerderen, tot vervoer van een deel der uitrusting van de Infanterie.

Maar alles heeft zijn grenzen.

Als de belasting te groot wordt voor de krachten van den soldaat, als die te groote belasting tengevolge heeft, dat zijne waarde als strijder daardoor in hooge mate verminderd, dan is het *noodzakelijk* om naar eene oplossing te streven en *moet* deze gevonden worden, al ware het ook dat daardoor het

aantal voertuigen moest worden vermeerderd. Het komt mij echter voor dat dit bezwaar wel te ontgaan is.

De kleedingstukken, waaruit de tegenwoordige velduitrusting van den Infanterie-soldaat bestaat, zijn:

1 kapotjas, 1 laken pantalon, 1 mouwvest, 1 schacot, 1 kwartiermuts, 1 werkbroek, 2 paren schoenen, 3 hemden, 2 onderbroeken, 3 paren sokken, 1 halsdas, 1 paar broekdraagbanden, 1 paar handschoenen, 1 handdoek, benevens eenige kleine uitrustingstukken.

De meer of mindere doelmatigheid dezer kleedingstukken buiten beschouwing wenschende te laten, moet ik echter eene uitzondering maken wat betreft het mouwvest.

Dit kleedingstuk, zoo in hooge mate ondoelmatig door zijn vorm, is tengevolge van het groote gewicht (1,150 K.G.) en het groote volume, een zeer belemmerend voorwerp bij de bepakking, en ik zou dit wenschen vervangen te zien door een jachtvest van souple wollen stof, met kleine platte knoopen en zonder voering, hetwelk bij slecht weder onder den kapotjas gedragen zich beter voegt dan het mouwvest en bij goed weder gemakkelijk is te bergen.

Ook zouden mijns inziens de werkbroek en de schoenzakjes bij de velduitrusting zonder groot bezwaar kunnen vervallen.

Van deze uitrustingstukken heeft de soldaat te velde aan:

1 kapotjas, 1 laken pantalon, 1 schacot, 1 paar schoenen, 1 hemd, 1 onderbroek, 1 paar sokken, 1 halsdas, 1 paar broekdraagbanden, 1 paar handschoenen,

en moeten worden medegevoerd:

1 mouwvest, 1 kwartiermuts, 1 paar schoenen, 2 hemden, 1 onderbroek, 2 paren sokken, 1 handdoek.

Deze voorwerpen, in den zwaren ransel gepakt, veroorzaken den grooten achterlast.

Wanneer nu de ranselzak eenigszins gewijzigd wordt door het aanbrengen van een grooteren bovenklep en twee zijkleppen, tot berging van het door mij gewenschte jachtvest en door het aanbrengen van een compartiment aan de onderzijde, tot berging van patronen — zie teekening — waardoor de zoo

hinderlijke achtertasch kan vervallen, dan wenschte ik den ranselzak op de volgende wijze te bepakken:

1 kwartiermuts, 1 paar schoenen, 1 hemd, 1 paar sokken, 1 naaizakje, 1 vetdoos, 1 haarkam, 1 jachtvest, 1 handdoek, 1 kleerborstel of schoenborstel of knoopenschaar (te verdeelen over de manschappen);

er blijft dan over, om voor de manschappen mede te voeren:

1 hemd, 1 onderbroek en 2 paar sokken (ook het vierde paar).

De oorlogsterkte van eene Compagnie Infanterie op 220 man stellende, bedraagt het gewicht van de voor deze manschappen mede te voeren uitrustingstukken 295 K.G., terwijl het volume bedraagt 715 dM³.

Wanneer men bij de in gebruik zijnde Compagnieskarren, de laden tot het bergen van patronen laat vervallen, dan bestaat er gelegenheid om onder den bodem der kar vóór en achter, doorloopende tot de as, kisten aan te brengen van de volgende afmetingen binnenwerks:

breedte 0,95 Meter
diepte 0,95 „
hoogte 0,50 „

en aldus van een gezamenlijken inhoud van 900 dM³., dus ruim voldoende om de bovenbedoelde kleedingstukken te bergen.

Door het wegvallen van de 2000 patronen, wordt de kar slechts met een meerder gewicht van 208 K.G. belast.

Ten einde geen vermindering in de mede te voeren munitie te verkrijgen, wordt het aantal patronen, door ieder man mede te voeren, met 10 vermeerderd en dus gebracht op 104. Het gewicht van de geheele velduitrusting, die door den man gedragen moet worden, bedraagt nu 25,478 K.G.

Gaan wij nu de verhouding na, die door de voorgestelde wijzigingen is teweeg gebracht tusschen voor- en achterlast.

ranselzak	0.280 KG.
vermeerdering kleppen en patroonzak .	0.140 „
1 hemd	0.500 „
1 paar sokken	0.150 „
1 paar schoenen	1.720 „
1 handdoek	0.110 „

1 naaizakje	0.100 KG.
1 vetdoos	0.090 „
1 haarkam	0.015 „
1 borstel	0.090 „
1 kwartiermuts	0.180 „
1 jachtvest	0.575 „
totaal . .	3.950 KG.
komt bij: 5 pakjes patonen.	2.188 „
eetketel met lepel	0.600 „
Totaal gewicht van den achterlast.	6.738 KG.
de onveranderde voorlast bedraagt . .	3.420 „
Overwicht van den achterlast.	3.318 KG.

Dit cijfer bedraagt bij onze velduitrusting 8.366 KG. Men heeft alzoo, bij de voorgestelde wijze van uitrusting, het overwicht van den achterlast op den voorlast met ruim 5 KG. verminderd.

Behalve dit groote voordeel, is ieder man van 10 patronen meer voorzien, terwijl ook het vierde paar sokken in de Compagnieskar wordt medegevoerd. Ook mag nog als een voordeel worden aangemerkt, dat in geval van sneuvelen of verminkt raken van manschappen niet de geheele uitrusting verloren gaat en de voor hen bestemde kleedingstukken nog voor anderen kunnen dienen.

Bij het verschieten en overbrengen van patronen wordt het verschil tusschen achter- en voorlast:

bij ledige voortasschen	5.818 KG.
„ bij onze uitrusting .	10.866 „
bij overbrengen van de patronen	
uit den ranselzak in de voortasschen .	1.532 „
„ bij onze uitrusting .	7.366 „
na het verschieten van deze patronen .	3.720 „
„ bij onze uitrusting .	9.116 „

dus een overwicht van den achterlast varieerende tusschen .	1.532 KG.	en	5.818 KG.
„ bij onze uitrusting .	7.366 „	en	10.166 „

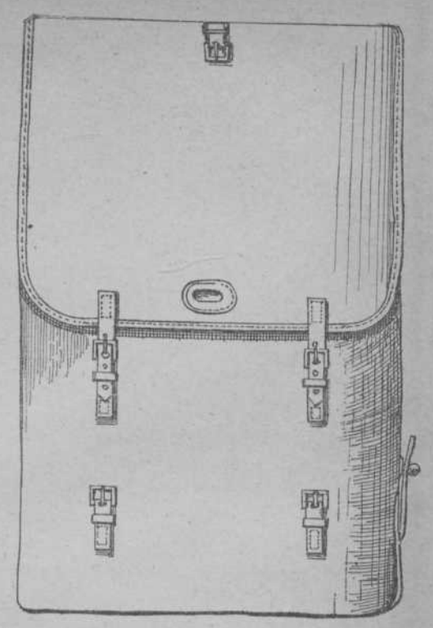

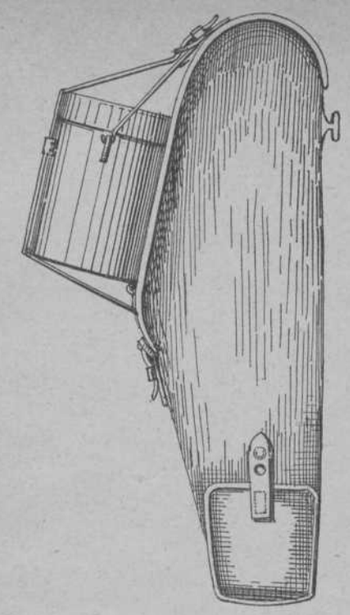

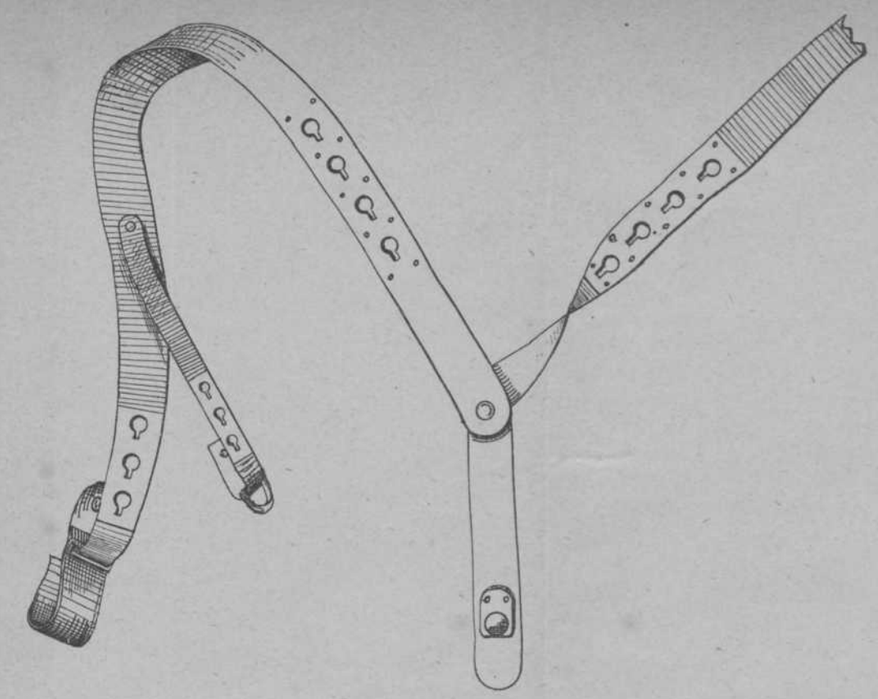

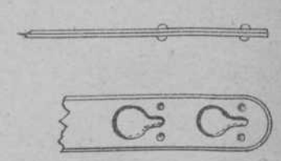

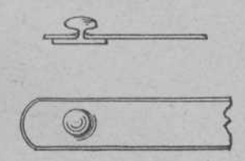

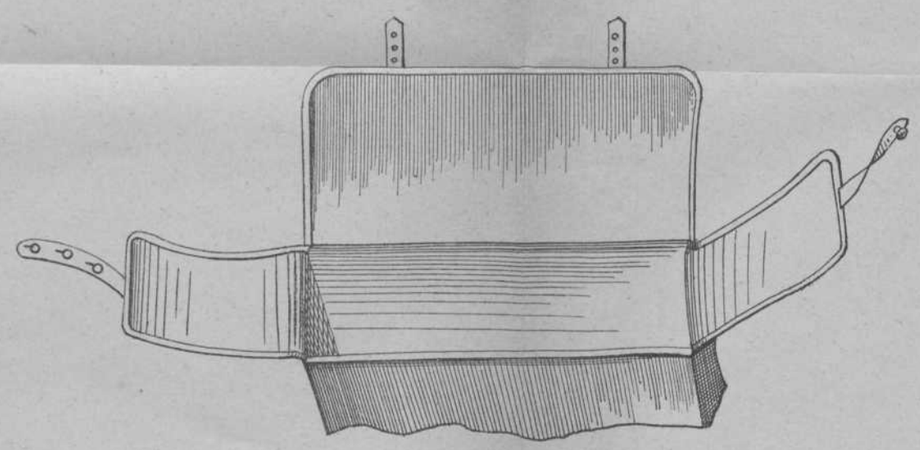

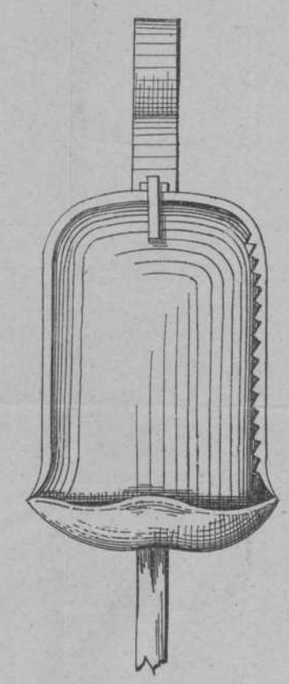

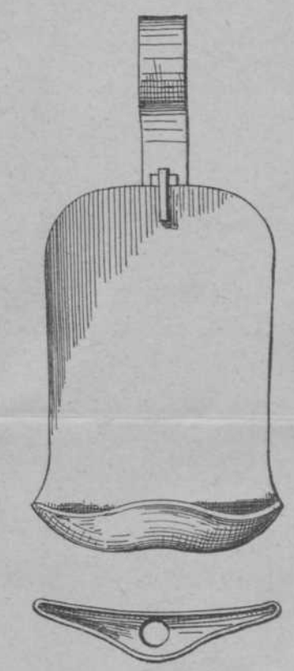

welke beide uitersten weinig zullen voorkomen, terwijl die cijfers meestal afwisselend zullen zijn tusschen . . . . . 2.5 en 5 KG.
" bij onze uitrusting . . 8.5 en 10 KG.

De kwestie der bepakking hiermede als afgehandeld beschouwende, acht ik het wenschelijk nog op enkele zaken, die mijns inziens wijziging vereischen, de aandacht te vestigen. De wijze van ophangen van den ranselzak aan het draagriemstel, door middel van pin en lederen schuiven, is zeer lastig, en eene wijze van bevestigen, door middel van twee plaatstiften, die aan den ranselzak zijn bevestigd, zou m. i. de voorkeur verdienen (zie teekening). Het sluiten van den koppel, door middel van een koppelplaat, die slechts met twee koperen stiftjes in den sluitriem steun vindt, komt mij onvoldoende voor. Bij het losmaken van den koppel kan de plaat afschuiven en verloren gaan, hetgeen bij de groote manoeuvres herhaaldelijk is voorgekomen. Eene sluitingswijze, die niet falen kan, is dus wenschelijk en het komt mij voor dat die met een plaatstift aan het doel zal beantwoorden (zie teekening). Wil men hierbij voor vredestijd een sieraadsplaat aanbrengen, dan is deze gemakkelijk, door middel van een paar passanten, aan den koppel te schuiven.

De wijze van opbergen van de schop in het foedraal is omslachtig, terwijl het uitnemen daarvan niet vlug geschieden kan; dit is in den tegenwoordigen tijd, nu van de schop veelvuldig gebruik zal gemaakt worden, zoowel bij de verdediging als bij den aanval, zeer noodzakelijk.

Het vervangen van het foedraal, door een drager waarin de schop gestoken en met een knip wordt vastgezet, komt mij voor meer aan het doel te zullen beantwoorden (zie teekening). Alle manschappen dienen van een schop te worden voorzien, met uitzondering van eenigen, die met een kapmes moeten worden uitgerust, in plaats van de ondoelmatige bijl.

Wanneer wij nu ten slotte een blik werpen in de naaste toekomst en zien dat wij op het punt staan van in het bezit gesteld te worden van een nieuw geweer met verkleind kaliber, dan brengt dit geweer, wat betreft de uitrusting van den soldaat, weder nieuwe eischen mede.

Het aantal mede te voeren patronen zal moeten vermeerderd worden.

Nu heeft het nieuwe wapen het groote voordeel, dat de patronen lichter en de wijze van laden eenvoudig zal zijn, zoodat wij niet meer verschillende tasschen voor verschillend soort van munitie zullen noodig hebben.

Met het oog hierop zou ik dan ook in de door mij voorgestelde wijze van uitrusting slechts de volgende verandering wenschen te brengen: de beide nu in gebruik zijnde voortasschen te vervangen door één grooteren voortasch, die 16 gevulde houders dus 80 patronen kan bevatten, terwijl in het onderste compartiment van den ranselzak eveneens 16 gevulde houders, dus 80 patronen worden geborgen. Het aantal door ieder man mede te voeren patronen bedraagt dan 160.

Door deze verandering wordt tevens het voordeel verkregen, dat er eene betere bergplaats voor schop en veldflesch beschibbaar komt, die ik beide van het draagriemstel op de linker- en rechter borst zou wenschen te bevestigen.

Dit is geen onbelangrijk voordeel, daar de schop, op de wijze zooals zij nu wordt gedragen, voor manschappen van eene lengte, als in den regel onze infanteristen zijn, zeer hinderlijk is bij het marcheeren en bij het aannemen van de knielende houding veelal groot ongerief veroorzaakt.

Tevens komt de plaatsing van schop en veldflesch op deze wijze aan de verhouding tusschen voor- en achterlast ten goede.

Aannemende dat het voorgestelde en in beproeving genomen geweer, systeem Mannlicher van 6.5 mM. kaliber, het aanstaande geweer der Infanterie zal worden, wensch ik na te gaan hoe zwaar volgens de voorgestelde bepakking de uitrus-

ting onzer Infanterie zal worden en hoe de verhouding tusschen voor en achterlast zal zijn.

Gewicht van den bepakten ranselzak zonder patronen	3.950	KG.
„ eetketel met lepel	0.600	„
„ 80 patronen in houders en pakjes in den ranselzak . . .	2.140	„
Totaal gewicht van den achterlast.	6.690	KG.
Gewicht patroontasch	0.675	„
„ 80 patronen in houders . .	2.140	„
„ schroefdraaier en lappen . .	0.170	„
„ schop met foedraaltje . . .	1.000	„
„ veldflesch	0.500	„
Totaal gewicht van den voorlast .	4,485	KG.
Gewicht draagriemstel	0.470	„
„ kleeding	6.911	„
„ verpleging	2.960	„
„ koppel	0.280	„
„ geweer met bajonet	4.540	„
„ bajonetschede	0.250	„
Totaal gewicht der uitrusting . . .	25.686	KG.

dus slechts 0.208 KG. meer dan bij de voorgestelde uitrusting en bewapening met het geweer 71/88 en de daarbij behoorende munitie, terwijl het aantal per man mede te voeren patronen gestegen is van 104 tot 160.

De verhouding tusschen achter- en voorlast is gunstiger geworden, daar bij volledige bepakking het overwicht van den achterlast op den voorlast 2.205 KG. bedraagt.

Uit het vorenstaande is ten duidelijkste gebleken dat, volgens de voorgestelde wijze van bepakking, de totale belasting van den Infanterist, bij de tegenwoordige bewapening, ruim 1.5 KG. minder bedraagt dan het gestelde maximum van 27 KG. en bij bewapening met het in beproeving zijnde Mannlicher geweer 1.314 KG.

Wil men van het laatste geval de belasting tot het maximum van 27 KG. opvoeren, dan zou het aantal mede te voeren

patronen met 50 kunnen worden vermeerderd en dus gebracht kunnen worden op een aantal van 210 per man.

Het groote voordeel van deze vermindering van belasting is bovendien hierin gelegen, dat de geheele vermindering is afgenomen van den, op den duur niet te dragen, achterlast, en eene veel gunstiger verhouding tusschen vóór- en achterlast en daardoor eene gemakkelijker wijze van dragen is ontstaan.

Mocht het mij gelukt zijn aan te toonen dat het langs den gevolgden weg mogelijk is, verbetering in den onhoudbaren toestand te brengen, zoo wil ik mij gaarne overtuigd houden dat er mogelijk nog een betere weg is te vinden; maar hoe ook, tot vermindering der belasting van den Infanterist moet het komen, wil hij aan de hooge eischen, die men hem stelt, kunnen beantwoorden.

Delft, November 1892.

G. A. de Bruijn,
Kapitein der Infanterie.

Tot ons leedwezen kon dit stuk door gebrek aan ruimte niet eerder geplaatst worden.

Red.

Een nieuwe indirecte richtwijze voor de Veldartillerie.

Toen wij in het Oesterreichisches Militär Zeitschrift de beginselen vonden aangegeven, waarop de indirecte richtwijze van den Oostenrijkschen kapitein von Brilli berust, kwam bij ons al dadelijk de gedachte op, dat eene dergelijke methode, gebaseerd op het gebruik van spiegelinstrumenten, weinig aanbeveling moet verdienen. En nu wij in de laatstverschenen aflevering van den Militairen Spectator nader kennis maakten met deze methode, vermeenen wij, geheel in tegenstelling met W.....p., dat zij *niet* „waard is voor eene beproeving in aanmerking te komen", althans niet, vóór dat is nagegaan of het niet langs eenvoudiger weg mogelijk is indirect te richten, in de gevallen waarvoor het stelsel van Brilli wordt aangeprezen.

De hierbedoelde richtwijze eischt naar onze meening een bijzonder goed geoefend personeel, beter dan waarover wij vermoedelijk zullen kunnen beschikken. Ook achten wij het een nadeel dat gebruik moet worden gemaakt van spiegelinstrumenten wier behandeling groote kalmte vereischt, grooter dan waarover de invloeden van een slagveld wellicht de beschikking zullen laten, en wier zuiverheid door minder omzichtig gebruik, door atmosferische invloeden en door het aanhoudend schokken in de voertuigen, allicht spoedig zal gaan te wenschen overlaten.

De voordeelen aan de Brilli'sche methode verbonden, zijn naar onze meening luttel, althans wanneer wij eene vergelijking maken tusschen dit stelsel en de thans in Duitschland gebruikelijke aanwending van het richtvlak: een metalen plaat, van den vorm van een cirkelsegment van 180°, die, met de boogzijde naar voren, op het achterstuk van den vuurmond wordt geplaatst. Langs den verdeelden cirkelrand kan zich een richtkoker bewegen, en aangezien op den vuurmond een lijn

is aangegeven, is het mogelijk den betrekkelijken stand van het richtvlak ten opzichte van den as van den vuurmond steeds dezelfde te doen zijn, en ook om verschillende vuurmonden onderling evenwijdig te stellen, door namelijk de richtkokers op dezelfde verdeeling te stellen en daarna op eenzelfde — liefst verafgelegen — punt te richten.

In „de Militaire Spectator" worden vier gevallen onderscheiden, die wij achtereenvolgens zullen nagaan.

A. Indien de schootsrichtingen der stukken op een punt van het doel moeten samenvallen, de dekking toegankelijk zijnde.

Voor dit geval komen ons de thans reglementair voorgeschreven richtwijzen en de verschillende variaties die men daarop kan maken, voldoende voor. Vermeerdering van de uitrusting der batterijen met verschillende voorwerpen achten wij voor dit doel onnoodig; trouwens de vizierlat zal vermoedelijk zeer wel door den opzet kunnen worden vervangen.

Bij eventueele invoering van richtvlakken zal het voldoende zijn om één vuurmond met gebruikmaking van een baak in de richting te stellen, en kunnen de andere stukken hun zijwaartsche richting overnemen van den directievuurmond.

B. Indien het evenwijdig stellen van de vuurmonden in de schootsrichting voldoende is, de dekking niet toegankelijk zijnde.

Wij stellen op den voorgrond dat naar onze meening evenwijdige schootsrichtingen van de vuurmonden bijna altijd voldoende nauwkeurigheid zullen geven en dat samenvallen op een punt, voor de schootsrichtingen van de verschillende stukken, bijna nooit, althans niet voor het eerste schot noodzakelijk is, omdat men altijd in de gelegenheid is, door het geven van zijdelingsche correctie op het doel, de schootsrichting naar willekeur te verplaatsen.

Het onder *B* genoemde geval kan dus worden teruggebracht tot het indirect doen richten van achter een ontoegankelijke dekking opgestelde vuurmonden.

Hierbij gelooven wij dat het richtvlak voldoende resultaten zal kunnen opleveren. Is men in staat door middel van een observatieladder, of uit eenig ander hoog punt achter den

directievuurmond, de richting van dit stuk ongeveer aan te geven, des te beter; maar is dit onmogelijk dan kan men, dunkt ons, volstaan met de vuurmonden ongeveer in de richting te stellen, en later op het doel te corrigeeren. Men zal dan wellicht een paar schoten meer moeten afgeven alvorens ingeschoten te zijn, maar daartegenover staat het voordeel: groote eenvoudigheid.

C. Bij het veranderen van doel.

Aangezien vermeld wordt dat de stukken met goed geoefende manschappen en op gemiddelden bodem in 1 à 3 minuten op het nieuwe doel gericht kunnen staan, zoo dunkt ons dat ook hier de methode von Brilli een gering voordeel aanbiedt.

Doet men toch de vleugelsectie aan de zijde waarheen het vuur moet worden verplaatst, volgens aanduiding van hoog of zijwaarts geplaatste waarnemers, vuur in de nieuwe richting afgeven, dan komt het ons voor dat bij voldoende geoefendheid in het gebruik van het richtvlak, wat zeker gemakkelijker vlug behandeld wordt dan de prisma's, in minstens even korten tijd juist gericht vuur, in de nieuwe richting zal kunnen worden gebracht.

D. Indirect richten op zich bewegende doelen.

Volgens von Brilli zijn de hieromtrent medegedeelde beschouwingen „nur eine Folgerung unserer im Vorstehendem vorgeführten praktischen Versuche..... Deshalb kann die Richtigkeit unserer Annahme nur durch feldmässig ausgeführte, ausreichende Schiessversuche erwiesen werden".

Wij kunnen geen enkele reden vinden waarom de hier beschouwde methode, tegen bewegende doelen toegepast, de voorkeur zou moeten verdienen boven het gebruik van het richtvlak. Integendeel komt het ons niet onwaarschijnlijk voor dat bij vergelijkende proeven aan dit laatste de voorkeur zou blijken te moeten worden gegeven.

Het indirect richten met veldgeschut moet naar onze meening nog belangrijk worden vergemakkelijkt en vereenvoudigd, en ook meer pasklaar worden gemaakt aan verschillende gevallen die zich in de praktijk zullen voordoen. Maar of het stelsel van Brilli — althans vergelijkenderwijze — de ge-

wenschte resultaten zal geven, meenen wij op bovenstaande gronden te moeten betwijfelen. Zij eischt grooter geoefendheid van het personeel, is minder eenvoudig, en de bij haar toepassing benoodigde instrumenten geven minder zekerheid van blijvende juistheid dan het geval is bij gebruik van het richtvlak.

Het is daarom dat wij de hoop uitspreken, nu anderzijds eene beproeving van de von Brilli'sche richtwijze wordt aanbevolen, dat eerst worde nagegaan of de eenvoudiger methode — de Duitsche — wellicht voldoende resultaten geeft.

April '93. J...

Boekaankondiging.

De Groote Oorlog van 189—. *Een blik in de toekomst.* Door Schout-bij-Nacht P. Colomb, Kolonel J. F. Maurice, Kapitein F. N. Maude, Archibald Forbes, Charles Lowe, D. Christie Murra's en F. Scudamore. Naar het Engelsch bewerkt door B. W. Mensing, Directeur van de Militaire School te Haarlem. Met een voorrede van L. de Vlaming, Majoor bij den Staf der Infanterie. — Haarlem, De Erven F. Bohn, 1893.

Zooeven verscheen de eerste aflevering van dit werk, dat in 6 afleveringen voltallig zal zijn en verkrijgbaar is gesteld voor den prijs van *f* 0,75 de aflevering. «Door bekwame handen ontworpen, geeft zij ons een beeld van een waarschijnlijk verloop van den grooten krijg, die meer en meer alle gemoederen bezig houdt,» zegt de Majoor de Vlaming. «Vergeleken met andere beschrijvingen van den toekomstigen oorlog, heeft deze het voordeel, dat zij zich niet beweegt à la Jules Verne, dat zij zich niet, evenals het eveneens belangrijke hoewel te omstandige verhaal van: La guerre de demain van den Kapitein Danrit (Driart), beweegt op het gebied der wellicht toekomstige oorlogsmiddelen en tevens uitgaat van een revanche-oorlog, die slechts in een aangewezen richting kan worden beslist.»

Met veel belangstelling namen wij van deze eerste aflevering kennis, die toegelicht door talrijke illustraties en kaarten en gehuld in een aangenaam gewaad, onze aandacht boeide en oorzaak is dat wij met verlangen de volgende afleveringen tegemoet zien.

Gaarne wenschen wij bewerker en uitgevers van dit werk toe, dat zij veel lezers en vooral veel koopers zullen mogen vinden.

V.

Strategische beschouwingen over vervolgingen en terugtochten, hoofdzakelijk met het oog op den werkkring der Cavalerie, door G. P. A. G. H. Römer, Ritmeester bij het 2e Regiment Huzaren. — Venlo, W. van der Sloot, 1893.

Na met een enkel woord het wezen der vervolging in het algemeen te hebben besproken, gaat de Schrijver na welke de taak zal

wezen, die de Cavalerie daarbij te vervullen zal hebben en hoe zij zich van die taak moet kwijten.

Toegelicht door talrijke voorbeelden uit de Krijgsgeschiedenis, vinden wij op duidelijke en korte wijze vermeld hoe de Schrijver zich voorstelt dat de Cavalerie in deze dient te handelen.

Zijn hoofddenkbeeld daarbij is, dat: «de Cavalerie-aanvoerders steeds voor oogen moeten houden, dat aan hun wapen, ook zonder daartoe speciaal gecommandeerd te zijn, de taak ten deel valt, de voeling met den vijand te behouden en in eerste linie de vervolging op zich te nemen.

«Zij moeten daartoe zelf het initiatief nemen, zelf gelasten, wat noodig is om die taak te volbrengen en uit eigen beweging hun officieren van den Generalen Staf, adjudanten en ordonnansen naar den opperbevelhebber zenden, ten einde dezen in te lichten omtrent de opstelling hunner troepen, hem in kennis te stellen met de genomen maatregelen en om verdere instructiën te vragen.

«De Cavalerie-commandant mag daartoe geen orders afwachten, daar zij steeds te laat zullen komen.»

Ten einde hierbij snel en geheel in den geest van den opperbevelhebber te kunnen handelen, komt het den schrijver het meest practisch voor, bij den Cavalerieaanvoerder een stafofficier van het hoofdkwartier en omgekeerd een daartoe geschikt officier van de Cavalerie bij den opperbevelhebber te detacheeren.

In het tweede gedeelte dezer brochure worden de terugtochten behandeld.

De vraag of in den toekomstigen oorlog de Cavalerie nog de ridderlijke taak zal kunnen volbrengen om de zegevierend voorwaarts dringende Infanterie tot staan te brengen, wordt door hem ontkennend beantwoord. Volgens zijne meening zal in de toekomst die rol ten deel moeten vallen aan intacte infanterie-afdeelingen, gesteund door Artillerie, terwijl de Cavalerie zich in de eerste plaats moet wenden tegen de vijandelijke ruiterij, die tot de vervolging wil overgaan.

De voornaamste taak der Cavalerie zal bij den terugtocht z. i. echter bestaan in de beveiliging van rug en flanken van het terugtrekkend leger.

Terugtochten behooren tot de moeilijkste handelingen in den oorlog, omdat zij zoo licht in overhaaste vlucht kunnen ontaarden. Plichtsgevoel en krijgstucht moeten daarbij krachtig werken om het ontmoedigende van die handelingen zooveel mogelijk onschadelijk te maken.

Zoowel om aanvoerders als troepen te oefenen in die handeling,

die wellicht in tijd van oorlog vrij veel *kan* voorkomen, als om hem te gewennen aan het denkbeeld, dat terugtrekken volstrekt niet altijd wil zeggen, geslagen zijn, vermeenen wij, dat het in hooge mate nuttig zou zijn als èn bij de oefeningen op het terrein, èn bij die op de kaart, de terugtochten wat uitvoeriger en in grooter aantal behandeld werden dan nu het geval is.

Ieder weet dat in den aanval als zoodanig een groote zedelijke kracht schuilt, die in de verdediging gemist wordt; doch ieder weet ook dat een klein leger meer gebruik zal *moeten* maken van de verdediging.

Daarom zou het hoogst verkeerd zijn als kleine legers zich bij oefeningen in hoofdzaak bepaalden tot het aanvallend optreden.

Hetzelfde is het geval met de terugtochten.

Onzes inziens is het beter zich door veelvuldige toepassing van terugtochten, zoowel op het terrein als op de kaart, zoo krachtig mogelijk voor te bereiden voor deze hoogst moeilijke oorlogshandeling, dan daarvoor de oogen te sluiten als een struisvogel, onder het motto: vrees voor het schokken van het vertrouwen.

Ook daarom hebben wij met ingenomenheid de brochure van den ritmeester Römer begroet, en bevelen wij deze gaarne aan in de aandacht onzer ambtgenooten en niet het minst die der Cavalerie.

V.

Liederen voor onze soldaten op marsch, bijeenverzameld en gewijzigd door een officier der Infanterie. — Amsterdam, Gebr. Schröder. — Prijs 5 cents.

Of deze liederen aan het doel zullen beantwoorden waarmede zij geschreven zijn, vermeenen wij te moeten betwijfelen. Edoch, men zou er de proef van kunnen nemen, niet door die boekjes van overheidswege aan den soldaat te verstrekken, maar misschien door het gratis verkrijgbaar stellen daarvan in de cantine. Wij zeggen misschien, want wanneer men in deze een zachten, zij het ook een schier onmerkbaar zachten duw in de gewenschte richting wil geven, dan is men vrij zeker dat de liederen reeds bij voorbaat veroordeeld zijn.

Ons volk heeft zulke eigenaardige denkbeelden van het begrip vrijheid, dat zij liever een nonsens lied zullen uitgalmen, dat zij van een half gescheurd ineengefrommeld en op straat gevonden papiertje ontcijferen, dan een goed lied, dat hun wordt aangeboden.

V.

De bepakking van den Nederlandschen infanterist te velde, door C. K. van der Wijck, Kapitein bij het Regiment Grenadiers en Jagers. — 's Gravenhage, Gebr. van Langenhuizen, 1893.

In navolging van den Hannoverschen majoor Keim neemt de Schrijver aan dat de draagkracht van een mensch niet meer bedraagt dan hoogstens $^1/_3$ van zijn eigen gewicht. Afgaande op het gemiddelde gewicht van den Duitschen infanterist, 65 K.G., zou de bepakking dus niet meer mogen wegen dan 22 K.G. Uit de gegevens ons verstrekt in bovenstaand artikel van den Kapitein de Bruijn, blijkt dat het gemiddelde gewicht van 135 mil. der lichting 1892 van het 1e Bat. 4e Reg. Inf. geen 65 maar ± 60 K.G. bedroeg.

Is het mogelijk de bepakking zoo te verminderen dat het totale gewicht ongeveer 22 K.G. bedraagt? Ziedaar de vraag welke de Kapitein van der Wijck zich zelf stelde, toen hij deze brochure schreef, doch het blijkt dat het hem slechts is mogen gelukken, dat gewicht tot ± 26 K.G. terug te brengen.

Hoewel wij ons zeer goed zouden kunnen vereenigen met zijn voorgestelde wijzigingen, zouden wij de kwartiermuts liever willen vervangen door een soort van pet of kepi, als eenig hoofddeksel ook in tijd van vrede, terwijl alsdan de schacot een veel nuttiger werkkring kon vinden in het opzetten van borstweringen, bij wijze van schanskorf dus.

Met genoegen lazen wij ook dat de schrijver weer eens een lans breekt voor de afschaffing van die voorhistorische halsdas en broekdraagbanden. Onze twintigjarige miliciens hebben zelden zulk een embonpoint, dat dergelijke instrumenten nuttig of noodzakelijk zijn.

Zijn bezwaar omtrent de vetlaarzen der Vesting-infanterie kunnen wij echter niet deelen. Voor hen is dat meerdere gewicht o. i. hoegenaamd geen bezwaar, daar zij de ransel in het fort hebben liggen. Marcheeren zij in tijd van vrede, dan kunnen de laarzen gevoegelijk te huis worden gelaten.

V.

De onderwerping van Atjeh, door J. B. van Heutsz, Majoor der Infanterie, gewezen Chef van den Staf in Atjeh en onderhoorigheden. — 's Gravenhage, Gebr. van Cleef, 1893.

«Het zal nu weldra 20 jaren geleden zijn, dat Nederland den oorlog met Atjeh begon en nog altijd kan men aan het telkens veranderen van stelsel duidelijk zien, dat de Regeering den juisten

weg *nog niet* weet aan te geven, die tot volkomen onderwerping van dat rijk leiden moet.

«Dat is treurig!»

Met deze woorden vangt de hoogst belangrijke brochure aan, welke voor ons ligt en waarin de Schrijver aantoont, welke de verschillende inzichten waren van de 11 Gouverneurs van Atjeh, die in die 20 jaren daar aan het bestuur waren en hoe die bij elke bestuursverandering wisselende bestuursinzichten ons eindelijk gebracht hebben in den tegenwoordigen toestand.

Hij schetst ons hoe wij meer dan eens op den goeden weg waren, vooral onder het bestuur van den alom gevreesden, maar tevens zeer geëerbiedigden veldheer en krachtigen bestuurder, den man met het vaste karakter en individualiteit bij uitnemendheid, den Generaal van der Heijden. Hij zou «in korten tijd het geheele rijk den voet op den nek gezet, het eerst tot volkomen rust en vrede, daarna tot welvaart hebben gebracht.

«Hem was het echter — tot eeuwige schade en schande voor Nederland, dat hem van zijn voetstuk liet afrukken — niet gegeven om — in verband met een *goed ingerichte scheepvaartregeling*, d. w. z. gesteund door een flinke marinemacht —, zijne denkbeelden ten uitvoer te leggen.»

Na eene uitvoerige beschouwing van die treurige lijdensgeschiedenis geeft de Schrijver den weg aan, die volgens hem thans gevolgd moet worden om nog tot de onderwerping te geraken, en die weg is in bovenstaande woorden reeds aangegeven: scheepvaartregeling, gesteund door een flinke marinemacht.

«Geen redeneeringen van: de humaniteit eischt dit of dat, onschuldigen worden tegelijk met schuldigen getroffen, enz.: dit alles zijn flauwe praatjes, is ziekelijke philantrophie: wij zitten niet te Atjeh om vliegen te vangen en maar steeds onze millioenen weg te werpen. A*tjeh moet onderworpen worden*, dat is de zaak, en om dit resultaat, na al ons morsen en knoeien, nog te erlangen, moet *Atjeh zelf betalen, wat door ons voortaan nog aan dat land wordt ten koste gelegd.*

En hierdoor wordt het niet te gronde gericht. Integendeel! Het wordt door de scheepvaartregeling opgebeurd uit het verval, waaraan het sedert de laatste eeuwen ten prooi was, want er ontstaan daardoor bloei en ontwikkeling, gepaard aan orde, rust en veiligheid.

De Atjehers moeten nu van stonde af aan zien en voelen, dat het uit is met onze lankmoedigheid, met ons weifelen, met onze verandering van inzichten; zij moeten zien en voelen, dat wij thans voor hunne rekening orde en rust herstellen en bovendien bij het geringste verzet, zelfs bij het niet met bekwamen spoed

opvolgen van onze bevelen, de straf de misdaad op den voet volgt en wel de gevoeligste straf, die voor hen te bedenken is en geheel in hun eigen systeem past: «*betalen*».

Men vergete nooit dat een vrijheidlievend en krijgshaftig volk als de Atjehers zich nooit anders zal onderwerpen dan door dwang, en dat hiertoe alleen in staat is een man van karakter en groote individualiteit, een man, «die onverzettelijk naar vaste door de Regeering voor te schrijven beginselen onwrikbaar op het doel afgaat».

V.

De Atjeh-Blokkade mislukt. Eene critiek en een waarschuwing door E. Kempe, gewezen Commandant van een der schepen bij de blokkade. — 's Gravenhage, W. J. van Hoogstraten, 1893.

In deze brochure toont de schrijver aan: «dat er groote en on-«begrijpelijke fouten zijn gemaakt bij het organiseeren en volhou-«den van de tot schade en schande van Nederland drie en een «half jaar lange, totaal vruchtelooze, slecht gewerkt hebbende «blokkade....»

Na vele jaren en jaren tobbens, na al de moeite, kosten, inspanning en ervaring van 16 jaren, na al die vruchteloos ten toon gespreide kennis en dat beleid van opvolgende Ministers, enz. — «bracht Nederland, superieur in kennis, beschaving en oorlogstoe-«rusting boven den woesten, verraderlijken, barbaarschen onbe-«schaafden Atjeher, de Atjeh-verwikkelingen meer achteruit dan «vooruit, omdat men een maatregel, waarvan alles verwacht werd, «tegen den vijand organiseerde en handhaafde gedurende drie jaar, «op zulke wijze, dat er van getuigd moet worden door een oud «Comm. der Zeemacht: dat hij gewerkt heeft als de bewaking van «een huis aan de voordeur, terwijl de achterdeur wordt opengelaten.»

Op deze wijze moet de blokkade den schijn krijgen «van een «langdurige en wreede plagerij, waardoor natuurlijk geen onder-«werping maar heftige verbittering veroorzaakt werd.»

De Schrijver eindigt met de hoop uit te spreken dat van de Scheepvaartregeling de victorie beginne.

V.

Met veel instemming lazen wij het artikel van den heer S. van Aken in het Mil. Weekblad van 30 Maart, handelende over het

«loopen», doch wij gevoelen ons gedrongen protest aan te teekenen tegen eene uitdrukking van den schrijver, waar hij zegt: «.... de paarden, die om aan een gril te voldoen — de afstandsrit tusschen Weenen en Berlijn — het leven lieten.»

Wel is waar zijn er DESKUNDIGEN, die het nut van dezen rit niet zóó hoog schatten als het meerendeel, doch zeer zeker zal een ieder, die «Mein Distanzrit Berlin-Wien von Freiherrn von Reitzenstein» gelezen heeft, vol bewondering zijn voor de verbazende wilskracht en de ontzettende inspanning van dien kloeken ruiter, die met zooveel toewijding zijn brave «Lippspringe» verzorgde.

Het gaat niet aan dat zoo maar kortweg «een gril» te noemen.

Om op het artikel zelf terug te komen, gevoelen wij behoefte het ter lezing aan te bevelen, omdat wij zoo zeer overtuigd zijn, dat «het goed op adem zijn van den man» in den toekomstigen oorlog een groote factor zal zijn.

Hoe korter tijd men noodig heeft om een sprong van een zeker aantal meters in den looppas af te leggen, des te minder verliezen zal men lijden, doch daartoe moet die troep door veel en oordeelkundig geleide oefening «op adem» gebracht worden, m. a. w. zij moet dan zoo kort mogelijk «buiten adem» zijn, want in dien toestand kan men niet juist schieten.

Op welke wijze die stelstelmatige oefening geschieden kan, leert ons bedoeld artikel van den Heer van Aken.

V.

Korte geschiedenis der Nederlandsche Rijdende Artillerie, door Viruly van Pouderoyen, Kapitein der Rijdende Artillerie. — Arnhem, de Jong, 1893.

In het laatst van April van dit jaar vierde de Nederlandsche Rijdende Artillerie haar 100jarig bestaan, en als blijvende herinnering aan dat feest, gaf de Schrijver bovenvermeld werk uit, waarin hij in het kort de heldendaden weergeeft en het roemrijk verleden schetst van dat schoone korps.

Versiert door eenige fotografische afbeeldingen van de verschillende uniformen, welke de Rijdende Artillerie gedragen heeft en nog draagt, is het een werk, waarin op aangename wijze de lotgevallen worden medegedeeld, welke dat onderdeel van het wapen der Artillerie, niet alleen in ons eigen land, maar ook in Frankrijk, Duitschland, Spanje en Rusland heeft doorleefd. Wij lezen daarin met welk een grooten lof overal gewag werd gemaakt van het werkzame aandeel, dat zij in de oorlogen van Napoleon gehad heeft.

Het doet ons militaire hart goed te hooren, welk een schitterenden naam zij in die dagen verwierf, en wij twijfelen niet of zij zal dezelfde plichtsbetrachting betoonen als voorheen, wanneer het oogenblik mocht komen, dat de diplomatie den oorlog noodzakelijk heeft gemaakt.

V.

Het aanvallend Gevecht van de Compagnie en van het Bataljon naar de Nederlandsche reglementen van 1889, door A. S. Russer. — Kampen, Laurens van Hulst, 1893. — Prijs 35 cents.

In een dun boekje van slechts enkele bladzijden, geeft de Schrijver op aanschouwelijke wijze in 15 schetsen weer hoe een bataljon met veiligheidsmaatregelen marcheerende, zich langzamerhand tot den aanval ontwikkelt.

V.

Overzicht van de samenstelling en bestemming der vuurmonden van de Nederlandsche landmacht met hunne richtmiddelen, projectielen, enz.; door A. S. Russer. — Kampen, Laurens van Hulst, 1893. — Prijs 35 cents.

De Schrijver vergunne ons den lezers opmerkzaam te maken op de twee volgende vergissingen. Op bl. 7 staat de lading van 8 cM. St. aangegeven als te zijn 1.60, dit moet zijn 1.50, en verder staat op bl. 2 nog vermeld het IJ richttafeltje, dat achter aan het kanon van 24 cM. y. is bevestigd; dit is echter zeker sedert minstens 15 jaren buiten gebruik gesteld en vervangen door een ht. richttafel als bij 24 cM. L/25.

V.

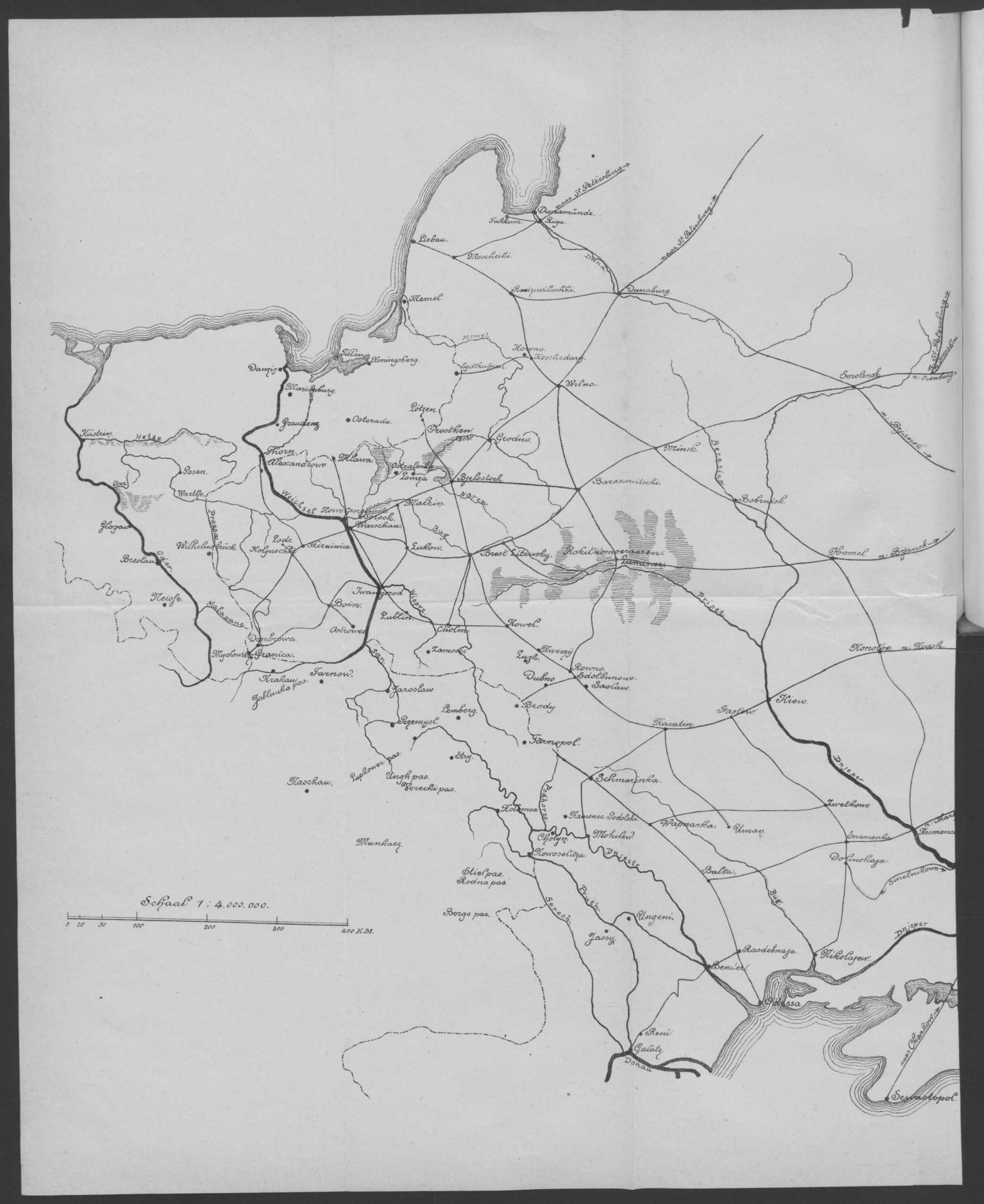
Schaal 1 : 4.000.000.
0 20 50 100 200 300 400 K.M.
nach St. Petersburg
Dünamünde
Riga
Tukkum
Liebau
Moscheiki
Dvina
Ratziwilischki
Dunaburg
Memel
Tilsit
Koningsberg
Danzig
Marienburg
Kowno
Koschedary
Lydtkuhnen
Wilna
Smolensk
n. Orenburg
Küstrin
Netze
Graudenz
Osterode
Lötzen
Prostken
Bobr
Grodno
Minsk
Beresina
Thorn
Alexandrowo
Mlawa
Ostralenka
Lomza
Bielostock
Baranowitschi
Posen
Warthe
Weichsel
Nowo Georgiewsk
Sotock
Warschau
Malkin
Narew
Bobruisk
Glogau
Oder
Wilhelmsbrück
Lodz
Kolguschki
Skierniewice
Lukow
Bug
Brest Litewsky
Rokitnomoorassen
Sumarowi
Homel
n. Brjansk
Breslau
Neisse
Malapane
Pripet
Iwangrod
Bom
Lublin
Ostrowec
Chelm
Kowel
Dombrowa
Myslowitz
Granica
San
Zamosc
Kiwerzij
Lutzk
Rowno
Sdolbunowo
Saslaw
Konotop
n. Kursk
Krakau
Jablunka pas
Tarnow
Jaroslaw
Dubno
Lemberg
Brody
Kiew
Przemysl
Kasatin
Fastow
Tarnopol
Stry
Dnieper
Rupkower pas
Ungh pas
Berecki pas
Kaschau
Schmerinka
Dnjestr
Kolomea
Kamenec Podolski
Zwetkowo
Wapnarka
Umany
Chotyn
Mohilew
Snamenka
Kremenc
Munkacz
Novoselitza
Dolinskaja
Balta
n. Smelnikowo
Stiel pas
Rodna pas
Bug
Borgo pas
Seret
Pruth
Ungeni
Jassy
Dnieper
Razdebnaja
Nikolajew
Bender
Odessa
Reni
Galatz
Donau
nach Charkow
Sebastopol

Rusland's Westgrens.

Hoewel algemeen wordt beweerd dat de politieke horizon op dit oogenblik aan helderheid niets te wenschen overlaat, kan men toch, zonder ook maar in het minst van pessimisme te worden beschuldigd, overtuigd zijn, dat een oorlog op een niet ver liggend tijdstip te verwachten is.

Allerwege ziet men krijgstoerustingen maken. De getalsterkte van de legers wordt vergroot; aan hunne oefening wordt de grootst mogelijke zorg besteed; voor uitbreiding en verbetering van oorlogsmaterieel, niet het minst van vuurwapenen, worden groote sommen uitgegeven; nieuwe vestingen worden gebouwd, bestaande naar de eischen des tijds gewijzigd; spoorwegen worden aangelegd om zoowel mobilisatie en concentratie als ook andere waarschijnlijke oorlogshandelingen te bevorderen.

Dit maakt dat van de draagkracht der natiën schier het uiterste wordt gevergd, zoodat de militaire uitgaven Italië's krachten feitelijk reeds te boven zijn gegaan en het aan gegronden twijfel onderhevig is, of ook de andere leden van het drievoudig verbond niet meer aan levende en doode strijdmiddelen uitgeven, dan een gezonde staatshuishouding veroorlooft.

Eventueele diplomatieke verwikkelingen zullen dan ook wellicht een welkome reden zijn, om door een oorlog een einde te maken aan den feitelijk onhoudbaren toestand.

Oostenrijk en Rusland zijn de rijken waartusschen zoodanige verwikkelingen licht kunnen ontstaan. Beiden jagen op het Balkanschiereiland dezelfde belangen na: vrij verkeer op den beneden Donau, meesterschap op de Zwarte Zee.

Evenzeer als vóór 1866 een Pruisisch-Oostenrijksche, vóór 1870 een Pruisisch-Fransche oorlog was te voorzien, evenzeer ligt thans een oorlog tusschen Oostenrijk en Rusland voor

de hand. De politieke geschilpunten van deze twee rijken zullen wel niet vreedzaam uit den weg kunnen worden geruimd.

Wel is waar wordt beweerd dat Rusland nog geen oorlog kan beginnen, omdat het door de slechte oogst van 1891 en door de cholera aanzienlijke geldelijke offers heeft moeten brengen, ook omdat het eerst in 1894 gereed kan zijn met de thans begonnen bewapening met kleinkaliber repeteergeweren van 7,62 mM — maar toch duiden verscheidene handelingen op het streven dat in het Czarenrijk bestaat om vooral spoedig op alle eventualiteiten berekend te zijn.

Zoo zijn de westelijke vestingen reeds in vredestijd bezet; postduivenstations zijn daar opgericht; magazijnen van oorlogsmaterieel en van levensmiddelen zijn aan de grenzen aangelegd, en in 1891 werd zelfs de oprichting bevolen van detachementen vestingbrandweer, wat een bewijs te meer is voor de neiging om reeds in vredestijd de vestingbezettingen geheel ter plaatse te organiseeren, zooals reeds is geschied zoowel met het kader van de vestinginfanterie, als met de vestingartillerie, uitvalbatterijen, vestingtelegraaf, vestinggendarmerie enz. [1]).

Het panslavisme bedreigt Oostenrijks grondgebied, en wellicht waren de Russische troepen reeds in Galicië binnengetrokken, ware het niet dat Oostenrijk machtige bondgenooten heeft.

In de eerste plaats Duitschland, dat belang heeft bij de ontwikkeling van Oostenrijk's invloed aan den Beneden Donau, en gaarne een krachtig Oostenrijk ziet tegenover de onzekere toestanden in de Balkanstaten. Verder Italië, dat bij een mogelijken oorlog grooten invloed kan hebben op de verdeeling van de strijdkrachten der wederzijdsche partijen, en last not least Engeland, dat zoowel in Europa als in Azië reden meent te hebben om Rusland als een gevaarlijke mededinger te beschouwen, en dat de natuurlijke vijand is van Rusland's vermoedelijken bondgenoot: Frankrijk.

---

[1]) Ook de staven in de grensprovinciën zijn georganiseerd, waaromtrent verwezen wordt naar Revue Militaire de l'Etranger 1893. 1er semestre. blz. 193 e. v.

Albion is de eenige Europeesche staat die onder alle omstandigheden voordeel kan verwachten van een oorlog.

Door zich niet schriftelijk te verbinden — en bovendien Bismarck heeft het gezegd: „de oorlog schaft alle tractaten af" — neemt John Bull geen verplichtingen op zich. Is het drievoudig verbond gelukkig, dan laat hij zijn vloot aan den oorlog deelnemen; is het voordeel aan de andere zijde, dan zal hij, zonder den oorlog te verklaren, zijne natuurlijke bondgenooten door allerlei middelen steunen, en zich aldus een groot voordeel verzekeren voor zijn handel en zijn industrie, die, zoowel gedurende als in de eerste jaren na den oorlog, op het vasteland van Europa geen concurrentie zullen hebben te duchten. Bovendien zal hij zich bij het voeren van de vredesonderhandelingen van een invloedhebbende stem verzekeren en zorgdragen, dat ook hij eenig voordeel verwerft.

Op 4 Februari 1888 verscheen in de Duitsche Reichs- und Staats-anzeiger de inhoud van het sedert 1879 bestaande Duitsch-Oostenrijksche verdrag, waarbij wederzijdsche hulp werd toegezegd ingeval een van de contractanten door Rusland werd aangevallen, of door dit laatste rijk, hetzij als bondgenoot, hetzij door andere militaire maatregelen, aan een anderen aanvaller hulp werd verleend. Dat de midden-Europeesche staten in bondgenootschap met Italië — het drievoudig verbond — en al of niet in vereeniging met Engeland, Rusland zullen aanvallen is niet waarschijnlijk, evenmin een aanvallend optreden van het Czarenrijk zonder bondgenoot. Maar wel is de mogelijkheid te voorzien dat Rusland, met een bondgenoot vereenigd, den krijg zal aanbinden, in welk geval het Duitschland en Oostenrijk vereenigd tegenover zich zal vinden.

Rusland grenst over een lengte van 1200 KM. aan Duitschland, van 1000 KM. aan Oostenrijk en van 500 KM aan Rumenië [1]).

---

[1]) De Rumeensche grens wordt in dit opstel buiten beschouwing gelaten.

De Duitsche grens [1]) loopt van het dorp Nimmersatt, een weinig noordwaarts van Memel, naar Myslowitz, vanwaar de Oostenrijksche grens loopt tot Nowoselitza aan de Pruth.

In het algemeen is de hier te beschouwen grens een zuiver staatkundige, aangezien het meerendeel van de vele stroomen en meren, die zij volgt, geen militaire beteekenis heeft, althans niet in strategischen zin. Nadat de Oost-Pruisische meervlakte door een inspringenden boog is omsloten, overschrijdt de grens den Weichsel boven Thorn, loopt vervolgens langs de Prosna, een zijrivier van de Warthe, en door de moerassen en bosschen van de Opper-Silezische hoogvlakte naar het Oostenrijksche gebied, waarbij hij een tweeden boog beschrijft, tegenovergesteld aan den eerste.

Die twee bogen zijn tegenovergesteld aan de twee hoofdkrommingen, die de Weichsel in zijn loop beschrijft. Twee groote saillanten worden aldus gevormd.

Rusland omvat de provincie Pruisen aan twee zijden; het vroegere koninkrijk Polen dringt als een wig tusschen de oostelijke Pruisische provinciën en Oostenrijk in.

Westwaarts van Warschau dringt de Russische grens 200 KM. in Duitschland; haar afstand tot Berlijn bedraagt daar 300 KM., zoodat de natuur uit een oogpunt van ligging een Russisch offensief aldaar zeer in de hand werkt.

De Oostenrijksche grens volgt den Weichsel tot aan de monding van de San, maakt vervolgens zonder natuurlijke afscheiding een inspringenden boog om Lemberg en loopt daarna langs de Podhorze (Zbrucz) tot aan de samenkomst van die rivier met den Dnjestr, om van hier gedeeltelijk laatstgenoemden stroom te volgen, gedeeltelijk zonder natuurlijke afscheiding naar Nowoselitza aan de Pruth te loopen, waar Oostenrijk, Rumenië en Rusland aan elkander palen.

Hier is het Rusland dat den nabuurstaat omvat en dus concentrisch kan aanvallen, terwijl Oostenrijk op de binnenlijnen zal moeten ageeren.

---

[1]) De beschrijving van de grens is voor een groot deel ontleend aan: Plantenga, Militaire aardrijkskunde en statistiek. II. en Sarmaticus, Von der Weichsel zum Dnjepr.

Met het oog op maritieme handelingen moet ook de Pruisische kust als grens van Rusland worden beschouwd. Deze is moeilijk genaakbaar. Door de flauwe helling toch, zijn slechts enkele goede vaarwaters beschikbaar, die na het wegnemen van de merkteekens hoogst moeilijk zijn te gebruiken.

Staatkundig behooren de grenslanden tot de provinciën Oost- en West Pruisen, Posen en Silezië voor zooveel Duitschland betreft; tot de Oostenrijksche provincie Gallicië en tot de Russische gouvernementen Warschau; Kowno; Wilna; Grodno; Minsk; Wolhynië en Podolië.

Grootendeels maken zij deel uit van de Germaansch-Sarmatische laagvlakte, waarin landruggen en heuvelgroepen van geringe hoogte, afwisselen met talrijke stroomen en groote moerassen.

De belangrijkste landruggen zijn de Uralisch-Baltische en de Uralisch-Karpathische.

De eerste vormt in de provinciën Oost- en West Pruisen, ten zuiden van de Memel (Niemen) de Pruisische meervlakte, eene belangrijke, den Weichsel tot op ongeveer 50 KM. naderende hindernis. Gemiddeld 100 à 150 M. boven de zee gelegen, bestaat zij uit zeer doorsneden terrein, dat alleen begaanbaar is langs défilees. Westwaarts van den Weichsel verheft de vlakte zich. Het Noordoostelijk deel van de Pommersche meervlakte met het brongebied van Brahe, Stolpe en Zwarte Water ligt dan ook op 200 M. boven de zee.

In Rusland wordt de hoogte van het terrein gaandeweg 250 à 350 M. en vormt het de waterscheiding van Weichsel, Memel en Duna (Dwina) eenerzijds en Dnjepr anderzijds.

De zoogenaamde Lithauensche meervlakte heeft tusschen Memel en Duna een belangrijke breedte. Zij is boschrijk en bevat een groot aantal meren. De hoogste punten vindt men tusschen Dunaburg en Wilna in het zoogenaamd Lithauensch Zwitserland.

Tusschen de meervlakte en de Oostzee strekt zich van den Weichsel tot de Memel een 60 à 80 KM. breede laagvlakte uit, waar landbouw en veeteelt zeer bloeien. Haar absolute

hoogte bedraagt nergens meer dan 30 M. Door de mondingen van Memel, Pregel, Weichsel en Oder, en ook door talrijke kustriviertjes wordt zij doorsneden.

Onmiddellijk langs de kust vindt men op de meeste punten duinen, die zich 10 à 70 M. boven de zee verheffen, en door beplanting tegen verstuiving worden beschermd.

Zuidelijk van de meervlakte ligt een uitgestrekt moerassig terrein, gemiddeld 15 à 20 G.M. breed, dat in het noorden wordt begrensd door de lijn Narew-Weichsel (tusschen Nowo-Georgiewsk en Thorn)-Netze- beneden Warthe, in het zuiden door de moerassige terreinstrook door welke de Bzura, Ner, boven Warthe en Obra stroomen. Dit gebied strekt zich oostwaarts uit tot aan den Dnjepr, waaraan de zich van de Bug af uitstrekkende Rokitno — moerassen gelegen zijn. Oostwaarts van de Oder vindt men, ook in dit deel van de laagvlakte, eenige kleine, in vergelijking met die in den Baltischen landrug, lage meervlakten.

Zuidwaarts van de laagvlakte ligt het plateau- en heuvelland waardoor zij langzamerhand overgaat in het verder zuidwaarts gelegen bergland. Die plateau's maken deel uit van den Uralisch-Karpatischen landrug, waarop men oostwaarts van de Oder, nabij Breslau, tal van meren vindt.

De rug verheft zich in de aan steenkolen en erts rijke hoogten van Tarnowitz en Trebnitz ruim 300 M., bij Kielce zelfs 650 M., boven de zee. Op die hoogten ontspringen tal van riviertjes die door breede beddingen deels naar de Oder, deels naar den Weichsel vloeien, en door hun gering verval het boschrijk terrein zeer moerassig en daardoor moeilijk begaanbaar maken.

De landrug voert over Krakau en door Galicië naar Podolië en Wolhynië.

De in de Russische gouvernementen gelegen plateau-achtige vlakte verheft zich 2 à 400 M. en bevat waterrijke stroomen, die zuid- en oostwaarts naar den Dnjepr, noordwaarts naar de Pripet en daaraangrenzende Rokitno-moerassen voeren.

In Noord-Wolhynië vindt men uitgestrekte wouden, nu eens op moerassigen, dan weer op zandigen bodem. Het zuidelijk

deel van dit gouvernement wordt door weide- en bouwland, Podolië uitsluitend door bouwland ingenomen.

Zuid-Wolhynië en Podolië behooren tot de vruchtbaarste gedeelten van Rusland. De noordwaarts daarvan gelegen boschrijke Rokitno-moerassen en de noordelijke, aangrenzende gouvernementen daarentegen, zijn weinig gecultiveerd en dun bevolkt. Zoo vindt men in Noord-Wolhynië op de vierkante mijl nauwelijks 800 inwoners; daarentegen in Zuid-Wolhynië 1600, in Podolië en ook in Polen 2 à 3000.

De moerassen hebben aan weerszijden van de Pripet een breedte van 150 à 225 KM.; van west naar oost bedraagt huune lengte circa 450 KM., zoodat zij eene oppervlakte van 160.000 KM² beslaan. Een groot aantal rivieren vloeit uit noordelijke, zoowel als uit zuidelijke richting naar de Pripet; zij hebben een zeer kronkelenden loop en gering verval.

Het gedeelte van den Uralisch-Karpathischen landrug, waardoor de laagvlakte overgaat in het zuidwaarts gelegen bergland, is over het algemeen een vruchtbaar, oploopend heuvelland, dat de voorgebergten vormt van Reuzengebergte en Karpathen.

Deze gebergten loopen van het stroomgebied der Elbe in een grooten boog van noordwest naar zuidoost, tot aan den beneden Donau, en vormen de waterscheiding tusschen Oder, Weichsel en Dnjepr eenerzijds, Elbe en Donau anderzijds. Zij vormen geenszins een doorloopende bergketen, maar bestaan uit verschillende in orographisch opzicht zeer van elkander afwijkende deelen. Van noordwest naar zuidoost onderscheidt men achtereenvolgens het Reuzengebergte; het Uilengebergte en het Moravische Gesenke — in engeren zin ook wel Sudeten genoemd — dat door de Moravische poort gescheiden is van de westelijke uitloopers van de Karpathen. Deze dragen achtereenvolgens de namen: West-Beskiden, Tatragebergte, Oost-Beskiden en oostwaarts van de Sanbronnen: Karpathen.

Het eigenlijke Reuzengebergte, breed 3 G.M., stijgt aan de noordzijde steil omhoog, om naar de zijde van Bohemen langzaam te dalen. De Reuzenkam, waarover de grensscheiding van Duitschland en Oostenrijk loopt, vormt een onafgebroken,

meer dan 1300 M. hoogen rotswand. Het Uilengebergte heeft een hoogte van 600 à 1000 M; het Moravische Gesenke, dat zich van de boven Oder tot de boven March uitstrekt, d. i. over een lengte van circa 11 G.M. rijst in het algemeen van het zuidoosten naar het noordwesten. Nabij de Oder bedraagt haar hoogte circa 400 M.; de hoogste top, de Altvater, verheft zich 14.87 M. boven de oppervlakte van de zee. De absolute hoogte van de Moravische poort bedraagt nog geen 300 M., die van Beskiden en Tatragebergte respectievelijk 1500 en 2600 M.

De eigenlijke Karpathen zijn met dichte bosschen — gedeeltelijk urbosschen — bedekt; de koppen en ruggen zijn voor het meerendeel kaal. De gemiddelde kamhoogte van den breeden bergrug bedraagt 1000 M. Aan de noordzijde vindt men meerdere korte paralelle ketens, die een boschrijk hoogland vormen, dat zeer woest is, een gemiddelde hoogte van 7 à 900 M. heeft, en zich uitstrekt tot aan het diepingesneden, sterk kronkelende dal van de Dnjestr.

In de hoofdketen vindt men toppen, die zich meer dan 2000 M. verheffen. Van het voorgelegen bergland liggen in Oost-Galicië de hoogste punten op circa 1350 M., in West-Galicië op circa 500 M.

Tal van passen maken het verkeer door de Karpathen mogelijk.

Het Russische wegennet laat in vergelijking met dat van westersche rijken zeer veel te wenschen over. Eerst sedert den aanvang van deze eeuw is men met kracht begonen wegen aan te leggen.

De geringe dichtheid van bevolking en de groote afstanden tusschen belangrijke bevolkingscentra maakten dien aanleg zeer bezwaarlijk, en door de schaarschheid aan steenen zijn de weinige wegen voor het meerendeel gewone landwegen, en zijn steenwegen uiterst zeldzaam.

Polen is in dit opzicht in veel gunstiger omstandigheden dan de rest van Rusland. Vooral in de laatste jaren werden er tal van wegen aangelegd, die, zoowel wat de onderbouw als

wat de breedte betreft, geschikt zijn om behalve het gewone verkeer den aanleg van trambanen toe te laten. Op den linker Weichsel-oever is het wegennet beter ontwikkeld dan op den rechter.

In Rusland worden de wegen officieel in drie rubrieken onderscheiden en wel:

1. wegen van de eerste klasse: straatwegen en postwegen;
2. wegen van de tweede klasse: landwegen, en
3. wegen van de derde klasse: wegen tot plaatsverbinding, en winterwegen.

De straatwegen, voor zooveel zij zijn aangelegd in den tijd dat nog geen spoorwegen werden gebouwd, hebben een breedte van 15 M. en aan weerszijden twee rijen boomen. De later aangelegde wegen zijn gewoonlijk 9 à 10 M. breed en aan weerszijden met één rij boomen beplant.

Hun onderhoud is dikwijls onvoldoende; diepe zonken komen meermalen voor, als gevolg van den te zwakken onderbouw. De postwegen zijn niet bestraat en laten uit den aard der zaak tegen het voorjaar, wanneer de sneeuw smelt, veel te wenschen over. Dit is ook het geval met de wegen van de 2e en 3e klasse, die feitelijk alleen in den winter bruikbaar zijn.

Terwijl het verkeer in Rusland zóó gering is, dat de opening van een nieuwen spoorweg het verval tengevolge heeft van den in dezelfde richting loopenden postweg, valt zoowel in de Duitsche als in de Oostenrijksche grensdistricten een betrekkelijke rijkdom aan wegen op te merken, die alle in zeer goeden toestand verkeeren. Zoo voeren over de Karpathen 13 wegen.

Toch worden die welke in Duitschland door de lagere moerassige streken voeren, vooral in het natte jaargetijde, voor grootere troepenafdeelingen met geschut en bagage spoedig meer of min onbruikbaar. Langs deze wegen, die gewoonlijk eenigszins opgehoogd zijn, vindt men in den regel diepe en vrij breede slooten, zoodat zij het karakter verkrijgen van dijken, die dus defileeën vormen in moerassig terrein dat gewoonlijk alleen bij langdurige droogte of bij vriezend weder begaanbaar is voor gesloten afdeelingen, cavalerie en voertuigen.

Reeds in 1855 bleek dat het Russische spoorwegnet [1]) de binnenlandsche verbindingen onvoldoende verzekerde. Sedert werd naar verbetering gestreefd. Jaarlijks werden belangrijke sommen uitgegeven om zooveel doenlijk de bezwaren weg te nemen, die de groote uitgestrektheid van het grondgebied in den weg legt aan een vlugge mobilisatie en concentratie van het leger, en die de aanvulling en verpleging met groote moeilijkheden doen gepaard gaan.

Vooral na den oorlog van 1877—78, toen de gebreken van de Zuid-Russische spoorwegen sterk in 't licht traden, werd er met alle krachten naar gestreefd, om verbeteringen aan te brengen, zoowel door aanleg van nieuwe lijnen, als door vergrooting van het vermogen der bestaande. Daarbij werd vooral de mogelijkheid van een Europeeschen oorlog in het oog gehouden, en wel offensief tegen Oostenrijk, defensief tegen Duitschland. Tusschen Myslowitz en Thorn voert toch niet één spoorweglijn naar de grens, hoewel dit bij een offensief optreden in dat gedeelte zeer gewenscht zou zijn, met het oog op Glogau en Posen. De lijn Lodz-Wilhelmsbrück is in aanbouw.

De capaciteit van de Russische spoorwegen wordt door verschillende factoren aanzienlijk beperkt. Zoo bezit slechts een betrekkelijk klein gedeelte dubbel spoor, hoewel de strategisch gewichtige lijnen hiervan gaandeweg worden voorzien.

In den aanvang van 1892 waren slechts 6779 werst [2]) dubbel spoor in exploitatie en aanleg, namelijk de lijnen:

Eydtkühnen / Bjelostok — Wilna—Dunaburg — St. Petersburg. / Riga.

Myslowitz—Warschau—Brest Litewsky—Minsk—Smolensk—Wjasma (in aanleg naar Moskau).

Proskurow (nabij Tarnopol)—Schmerinka — Balta—Rasdelnaja — Bender. / Odessa.
Proskurow (nabij Tarnopol)—Schmerinka — Kasatin—Kiew—Kursk.

Bjelostock—Brest Litewsky—Kowel—Rowno—Sdolbunowo — Dubno. / Kasatin.

Zwetkowo—Snamenka—Kremenczug.

---

[1]) Zie voor de spoorwegen de bij Artaria en Co. te Weenen uitgegeven kaart: „Die Eisenbahnen Russlands." Prijs *f* 0.65.

[2]) 1 werst = 1.06678 K.M.

Merefa—Kramatorowka.

St. Petersburg—Moskau { Koslow. Nowky.

Ook zijn de afstanden tusschen de verschillende stations zeer groot, veel grooter dan in eenig ander Europeesch rijk, waardoor de verpleging bij langdurige transporten zeer bezwaarlijk wordt. Ter bevordering van het geregeld verkeer vindt men zelfs op de kleinste stations een aanzienlijke vrije lengte op zij- en nevensporen.

Terreingesteldheid en klimaat leggen groote moeilijkheden aan de exploitatie in den weg, en over het algemeen is de uitrusting aan materieel onvoldoende. Hoewel de uitbreiding, vooral in de grensgouvernementen, met kracht wordt ter hand genomen, beschikte Rusland in het begin van 1892 over slechts 1 locomotief per 4 KM. spoorweglengte, terwijl er in Duitschland 1 aanwezig is op elke $2^1/_2$ KM.

Ook bij den aanleg van waterreservoirs, en bij de voorziening in de noodige hoeveelheden water, stuit men op zeer groote bezwaren. De normale Europeesche spoorwijdte bedraagt 1.435 M. In Rusland is die vrij algemeen 1.525 M. om te beletten dat een aanvaller zijn materieel over de Russische spoorwegen zou kunnen doen doorrijden. Toch zal dit gedeeltelijk mogelijk zijn, omdat ook in Rusland op sommige lijnen de normale spoorwijdte is ingevoerd, en omdat eenig Russisch en ook Duitsch materieel — met name van de Pruisische oostbaan — een verstelbaren radstand heeft.

In Oost-Pruisen laat het spoorwegnet uit een militair oogpunt weinig te wenschen over. Tal van spoorwegen (10) voeren naar de Russische grens. Zij zijn onderling verbonden door dwarslijnen. Op vijf plaatsen te Eijdtkühnen, Prostken, Mlawa, Alexandrowo en Sosnowice nabij Myslowitz, wordt aansluiting verkregen met het Russische spoorwegnet.

Bovendien loopt een spoorweg van Sleeswijk langs de Oostzeekust tot de Russische grens bij Memel. Door tal van zijtakken is die lijn verbonden met de verschillende Oostzeehavens en ook met het meer zuidwaarts gelegen deel van het Duitsche spoorwegnet.

Drie uit Duitschland voerende spoorwegen vereenigen zich bij Posen, om van daar langs de Russische grens te loopen, en een zijtak Posen—Wreschen—Stralkowo voert tot de grens.

Behalve de lijn Breslau—Wilhelmsbrück die tot aan de grens loopt, voeren de in Silezië gelegen Duitsche spoorwegen naar de uiterste zuidoostpunt van het rijk, waar zij nabij Myslowitz met de Oostenrijksche en Russische lijnen aansluiten.

Talrijk zijn de verbindingsbanen die een snelle concentratie op elk willekeurig punt van de Duitsche grens vergemakkelijken en ook zijwaartsche verplaatsingen zonder groote bezwaren mogelijk maken. Hierbij zal het voordeelig blijken dat alle Duitsche lijnen in het oosten van het rijk onder eenhoofdige staatsexploitatie staan.

Langs de Oostenrijksch—Russische grens loopt de spoorweg:

Trzebinia—Krakau—Tarnow—Przemysl—Lemberg—Stanislau—Czernowitz—Suczawa,

die met de Russische grens verbonden is door de lijnen:

Trzebinia—Granica (aansluiting met Russisch spoorwegnet).

Tarnow { Nadbrzezie.
Rozwadow.

Jaroslaw—Sokal.

Lemberg { Belzec.
Brody. (aansluiting met Russisch spoorwegnet).
Tarnopol (id. id. id. id).

Stanislau—Husiatyn.
Zuczka—Nowosielitza.
Suczawa—Jassy—Ungeni. (aansluiting met Russisch spoorwegnet).

Zuidwaarts van den bovengenoemden, langs de grens loopenden spoorweg, en grootendeels evenwijdig met dezen ligt de lijn:

Sucha—Neu Sandec—Zagorz—Chyrow—Stry—Stanislau,

die met den eerstbedoelden is verbonden door de lijnen:

Krakau—Sucha.
Tarnow—Neu Sandec.
Bzeszow—Jaslo.
Przemysl—Chyrow en
Lemberg—Stry.

Door de Karpathen voert naar midden-Oostenrijk de lijn:

Trzebina—Oderberg,

waarop meerdere Duitsche lijnen uitkomen; en die op twee plaatsen is verbonden met den spoorweg:

Sucha—Seybusch—Sillein

die ook over den Karpathenrug voert, evenals de lijnen:

Neu Sandec—Eperies—Kaschau.
Zagorz—Ujhely en
Stry—Munkacz.

Bovendien zijn nog twee lijnen geprojecteerd, waarvan de eene bij Stanislau, de andere meer oostwaarts zal uitkomen, bij Kolomea.

Zuidelijk van de Karpathen wordt een alleszins voldoend spoorwegnet gevonden, zoodat de aanvoer van troepen en krijgsbenoodigdheden naar de Karpathenpassen geen bezwaar kan opleveren, evenmin als verplaatsing van troepen langs den zuidelijken voet van dat gebergte.

In Rusland waren in 1892 ruim 32000 KM. spoorweg in exploitatie, dat zijn 5.3 KM. per KM² oppervlakte, tegen 78 KM. in Duitschland. Een derde gedeelte is bij den staat in exploitatie, de rest bij particuliere maatschappijen waarop de regeering invloed uitoefent, o. a. door garantiestelling. Ook streeft zij er naar om de samensmelting van aaneengrenzende maatschappijen in de hand te werken.

Het Russische spoorwegnet vormt in het algemeen een driehoek met de lijn St. Petersburg—Moskau—Koslow—Rostow als basis, de uiterste zuidwestpunt van het rijk als top. Oostwaarts van dien driehoek vindt men slechts enkele spoorwegen.

Te Warschau, Brest-Litewsky en Iwangorod vereenigen zich de lijnen die van Petersburg, Moskau, Koslow, en Rostow naar den zuidwesthoek van het rijk voeren. Deze, of hun zijlijnen, vormen verbindingen met de westgrens en met het Duitsch-Oostenrijksche spoorwegnet, namelijk te Eydtkühnen, Prostken, Mlawa, Alexandrowo, Sosnowice, Granica, Brody en Tarnopol.

Het Russisch spoorwegnet bestaat in hoofdzaak uit de volgende lijnen.

a. Van west naar noord en oost.

1. Eydtkühnen—Koschedary—Wilna.
2. Granica—Koljuschki—Skirniwice—Warschau—Malkin—Bjelostock—Wilna—Dunaburg—Pskow—Gatczina—St. Petersburg.
3. Granica—Bsin—Iwangorod—Lukow—Brest Litewsky
   - Luminez—Homel—Brjansk—Orel—Jelec—Grjasi—Sarepta.
   - Baranowitschi—Minsk—Smolensk—Wjasma
     - Tula—Rjazak
       - Koslow—Saratow.
       - Kinel
         - Orenburg.
         - Cjeljabinsk.
     - Moskau
       - Nowky
         - Murom.
         - Niznji Nowgorod.
         - Kineszma.
       - Jaroslaw
         - Kostroma.
         - Wologda.
4. Warschau—Iwangorod—Cholm—Kowel—Kwerzy
   - Rowno—Kasatin
     - Uman.
     - Fastow
       - Kiew—Korotop—Woroschba
         - Lubotin.
         - Kursk.
       - Zwetkowo—Snamenka
         - Dolinskaja
           - Nikolajew.
           - Sinelnikowo—Jassinowoteje—Charzyskaje—Debalzewo.
         - Kremenczug—Charkow.
   - Luzk.
5. Tarnopol / Mohilew
   - Schmerinka
     - Kasatin.
     - Wapnarka
       - Balta
         - Snamenka.
         - Rasdelnaja—Odessa.
       - Zwetkowo.
6. Ungeni—Bender—Rasdelnaja.
7. Reni—Bender.

b. Van noord naar zuid.

1. Prostken—Bjelostok
   - Brest Litewsky
     - Cholm.
     - Kowel.
   - Baranowitschi.
2. Mlawa—Warschau.
3. Alexandrowo—Skirniwice.

4. *Lodz—Koljuschki—Bsin—Ostrowec.*
5. *Malkin—Lukow.*
6. Reval—Walk
   - Riga
     - Moscheiki
       - Liebau.
       - Radziwilischki
         - Koschedary—Wilna
           - Baranowitzi—Luminez—Rowno—Brody.
           - Minsk—Homel—Korotop—Kremenczug.
         - Dunaburg—Smolensk—Brjansk.
     - Dunaburg.
   - Pskow.
7. St. Petersburg—Czudowo
   - S. Russa.
   - Bologoje
     - Ostaschkowo
       - Wjasma
       - Moskau
         - Tula
           - Jelec.
           - Orel—Kursk—Charkow—Merefa—Losowaja
             - Sinelnikowo—[1]
             - Kramatorowka [2]
         - Kjazsk—Koslow
           - Grjasi
             - Zwerewo—Rostow
               - Taganrog.
               - Archangelskaja [3]
             - Zarizyn.
           - Saratow.
     - Rybinsk.

[1]—Djanskai
- Sewastospol.
- Theodosië.

[2]
- Konstantin
  - Jassinowoteje
    - Marinpol.
    - Taganrog.
  - Nikitowka
    - Zwerewo.
    - Lugansk.
    - Poposnaja—Lisitschousk.
- Staphi—Bachuut.

[3]
- Wladiwkawkas.
- Noworossysk.

Bovendien: *a.* aan de zuidkust van de Baltische golf, de lijn:

Baltische poort—Reval—Gatczina.

b. aan de noordkust van die golf, de lijn:

Hängo—St. Petersburg met 3 zijlijnen in zuidelijke richting naar de golf en 3 zijlijnen in noordelijke richting, waarvan de meest westelijke die tot Uleaborg loopt, 5 zijlijnen heeft, die naar de Botnische golf voeren. Te zamen vormen zij den 2353 K. M. langen Finschen spoorweg.

c. 1081,9 K. M. spoorweg in het Uralgebergte.

d. De 1057,1 K. M. lange Transkaukasische spoorweg.

e. De 1434 K. M. lange Transkaspische spoorweg.

De lijn Bender—Ungeni vormt een aansluiting met het Rumeensche, en dus indirect ook met het Oostenrijksche spoorwegnet, terwijl meerdere naar de westgrens voerende spoorwegen in aanbouw zijn.

Zoo de lijnen: Lodz—Wilhelmsbrück.
Ostrowec—Nadbrzezie.
Brest—Litewsky—Nadbrzezie.
Schmerinka—Husiatyn en
Mohilew—Nowosielitza.

die alle van groot strategisch belang zijn, vooral om een opmarsch naar de Oostenrijksche en Rumeensche grenzen te bespoedigen.

In het algemeen zal het mogelijk zijn om de troepen uit alle deelen van het rijk gemakkelijk aan de westgrens te vereenigen en groote massa's naar goedvinden samen te trekken nabij Kowno, Bjelostock, Warschau, Iwangorod of Rowno. Het vervoer daarheen kan uit de achterwaarts gelegen streken plaats hebben onder dekking van de, nabij genoemde plaatsen, gelegen versterkingen. Voor het verder vervoer naar 's vijands land zijn op al de genoemde punten voldoende spoorwegen beschikbaar.

Voor troepenverplaatsingen langs de Duitsche grens kan het gedeelte Wilna—Dombrowa van den spoorweg St. Petersburg—Weenen goede diensten bewijzen. Eveneens het gedeelte Kasatin—Iwangorod van den spoorweg Odessa—Warschau, en het gedeelte Iwangorod—Dombrowa van den spoorweg Moskau-Weenen, als het troepenverplaatsingen geldt langs de Oostenrijksche grens.

Reeds gedurende den Russisch-Turkschen oorlog werden de garnizoenen in het voormalige koninkrijk Polen aanzienlijk versterkt, en wel, naar het heette, omdat de gezindheid van de bevolking dezen maatregel noodig maakte. Toen de troepen na den oorlog naar hunne vredesgarnizoenen terugkeerden, werd de aan de westgrens gedislokeerde macht alweder versterkt, en sedert worden al meer en meer afdeelingen, vooral cavalerie en artillerie, naar de Duitsche en Oostenrijksche grenzen vooruitgeschoven.

In Rusland bestaat sedert 1874 verplichte persoonlijke dienst,

die sedert 1888 18 jaren duurt, en wel 5 in het actieve leger en 13 in de reserve. Bovendien behooren alle niet bij het actieve leger, noch bij de reserve ingedeelde mannen tot en met hun 43e levensjaar tot de militie (opoltchénie). Deze militie kan 8 maal voor oefening worden opgeroepen, telkens voor niet langer dan 6 weken. Sedert twee jaren heeft de oefening plaats.

Voor de kozakken [1]) is de diensttijd eenigszins anders, zooals uit onderstaande tabel blijkt.

Levensjaren.	Russen.	Ural-kozakken.	Overige kozakken.
18—19			
19—20		Plaatsel. dienst.	Voorbereidings-kategorie.
20—21			
21—22			
22—23	Staand leger.	Veld-kategorie.	Front-kategorie. 1e Ban.
23—24			
24—25			
25—26			
26—27	Reserve.		2e Ban.
27—28			
28—29			
29—30			
30—31			3e Ban.
31—32			
32—33			
33—34			
34—35			Aanvullings-kategorie.
35—36			
36—37			
37—38		Plaatselijke dienst.	
38—39			
39—40	Opoltchénie.		Opoltchénie zoolang de krachten toelaten.
40—41			
41—42			
42—43		Opoltchénie zoolang de krachten toelaten.	

De sterkte van het jaarlijksche contingent blijkt uit het volgende:

	Europeesch Rusland en Siberië.	Caucasus.
Aantal jongelieden die op 1 Januari 1891 den leeftijd van 20 jaren hadden bereikt en als dienstplichtig waren aangegeven . .	879.455	25.111
Nog dienstplichtig van vorige jaren . .	88.657	1.025
Totaal dienstplichtig in 1891 . .	968.112	26.136
	994.248	

[1]) Zie betreffende kozakken: von Tettau, Die Kasaken-Heere.

Hiervan werden:

bij contingent ingedeeld	260.000	2.400
uitstel werd verleend aan	100.773	1.269
vrijgesteld van loting wegens vrijwillige dienstneming of betrekking werden . . .	2.123	
niet verschenen	28.605	2.554
ongeschikt voor den dienst werden verklaard	49.889	1.022
in de 1e ban militiê werden ingedeeld .	211.191	10.300
in de 2e ban militie werden ingedeeld .	315.531	8.591
	968.112	26.136
	994.248.	

Het Russische leger kan men onderscheiden in:

1. geregelde troepen.
2. ongeregelde troepen (kozakken).
3. militie.

Te zamen vormen zij:

1. veldtroepen.
2. reservetroepen.
3. depottroepen.
4. bezettingstroepen.

De veldtroepen tellen thans 21 legerkorpsen waarvan het garde-, het grenadierskorps en dat van de Caucasus elk 3 divisiën, de korpsen N°. 1—18 elk 2 divisiën tellen. Buiten het korpsverband heeft men 3 divisiën (1 te Kazan en 2 in de Caucasus) en 90 jagerbataljons, die als volgt zijn verdeeld:

6 brigades à 4 regt. à 2 batj.	= 48	bataljons.
Gardebrigade	= 4	„
Caucasusbrigade	= 4	„
2 Transkaspische brigades	= 8	„
Turkestanbrigade	= 4	„
2 Oost Siberische brigades	= 10	„
Inlandsche Caucasusbrigade	= 4	„
Niet ingedeelde Finsche batj.	= 8	„
Totaal	90	„

Bij elk legerkorps is normaal een cavaleriedivisie ingedeeld, die een overeenkomstig nommer draagt. Uitzondering hierop

maken: het gardekorps en het korps van de Caucasus waarbij 2 cavaleriedivisiën zijn ingedeeld en de korpsen grenadiers, N°. 13, 16, 17 en 18 waarbij geen cavaleriedivisiën behooren.

Aan artillerie heeft elke divisie infanterie normaal 6 veldbatterijen, elke cavaleriedivisie 2 rijdende batterijen, elke brigade jagers 2 veldbatterijen.

In den zomer van 1888 werd een aanvang gemaakt om de uit 3 divisiën bestaande legerkorpsen op een sterkte van 2 divisiën te brengen. De daardoor beschikbaar gekomen divisiën werden tot nieuwe legerkorpsen vereenigd, zoodat hun aantal werd uitgebreid. Het plan schijnt te zijn om bij mobilisatie aan elk legerkorps een 3e (reserve) divisie toe te voegen, waartoe sedert verleden jaar een aanvang werd gemaakt met de organisatie van de reservetroepen.

Deze naam wordt gegeven aan kaderafdeelingen, waaruit bij mobilisatie, op voet van oorlog samengestelde, tactische eenheden moeten geboren worden.

In het algemeen wordt dan door elke compagnie een bataljon van 4 compagnieën gevormd. In Europeesch Rusland beschikt men in vredestijd over een reserve van:

1°. 28 regimenten à 2 bataljons,

2°. 53 bataljons à 5 compagnieën,

waaruit men voornemens is bij mobilisatie 20 reserve-divisiën samen te stellen elk à 4 regimenten van 4 bataljons. Aan elk dezer divisiën schijnt men te willen toevoegen 1 brigade artillerie van 4 batterijen à 8 vuurmonden, evenals aan een viertal van de reservedivisiën die uit de daarvoor in de Caucasus aangewezen troepen — 114 compagnieën — bij mobilisatie zullen worden samengesteld.

In Aziatisch Rusland beschikt men op voet van vrede over 9, op voet van oorlog over 42 bataljons reservetroepen.

Depottroepen worden eerst in oorlogstijd samengesteld. Het noodige kader is reeds in vredestijd beschikbaar.

Bezettingstroepen vindt men reeds in vredestijd.

In 1885 werd bepaald dat een zeker aantal van de bij mobilisatie uit de reservebataljons te vormen regimenten tot bezettingstroepen zouden worden aangewezen, en in 1889 werden

bepaalde onderdeelen hiervoor bestemd, namelijk 1 kaderregiment en 20 kaderbataljons, die alle genoemd werden naar de sterkte waar zij moeten optreden. Thans bestaan de infanteriebezettingstroepen uit 1 kaderregiment van 2 bataljons en 29 kaderbataljons, die te zamen bij mobilisatie moeten vormen 30 regimenten elk van 5 bataljons.

Slechts een klein deel van de infanterie bestaat uit ongeregelde troepen.

De militie telt ruim 4.000.000 man, waarvan het meerendeel niet geschikt is om in het eerste gedeelte van een oorlog op te treden.

Bij de cavalerie heeft men noch reserve- noch bezettingstroepen.

De veldtroepen zijn ingedeeld in divisiën, waarvan die van de garde 3, de overige 2 brigades tellen. Elke brigade is van 2 regimenten, behalve de 3e brigade van de 1e gardedivisie, die 1 eskadron sterker is.

De ongeregelde troepen zijn over de divisiën verdeeld, zoodanig dat de 3e brigade van de 1e gardedivisie uit kozakken bestaat en bij elk van de divisiën N°. 1—15 een regiment kozakken is ingedeeld. Van de 3 divisiën van de Caucasus bestaan er 2 geheel uit kozakken, bij de 3e zijn 3 regimenten dragonders ingedeeld en 1 regiment kozakken.

Elk regiment bestaat uit 6 eskadrons, behalve de garderegimenten die er 4 tellen. De eskadrons zijn 150 paarden sterk.

Alle cavaleriedivisiën zijn in vredestijd ingedeeld bij legerkorpsen waarvan zij het nommer voeren, met uitzondering dat de 1e cavaleriedivisie is toegevoegd aan het korps grenadiers, en dat de 13e divisie, de 1e divisie Donsche kozakken, de 2e divisie gemengde kozakken en de gemengde divisie van de Caucasus niet bij een legerkorps zijn ingedeeld maar zelfstandig zijn.

De cavaleriedivisiën N°. 13 en 15 beschikken ieder over slechts 1 rijdende batterij; bij de gemengde divisie van de Caucasus en de 2e divisie kozakken van de Caucasus is geen rijdende artillerie ingedeeld en de rijdende artillerie van de gardecavalerie bestaat uit zes batterijen.

Door uitbreiding van het aantal brigades reserveartillerie zal

men in den loop van 1893 over 38 kaderbatterijen beschikken, waarmede bij mobilisatie 152 batterijen zullen worden samengesteld.

De artillerie-bezettingstroepen zijn als volgt samengesteld:

1. Eigenlijke vestingartillerie ter sterkte van:
   53 bataljons à 4 comp. (1 van 5 en 2 van 3 comp.)
   10 zelfstandige comp. en
   3 zelfstandige detachementen.

De onderdeelen, alle evenals de vestingartillerie benoemd naar hun garnizoen, zijn niet alleen bestemd om tot de verdediging daarvan bij te dragen maar ook om het materieel van de belegeringsparken te bedienen. Rusland telt er 3, wier materieel in tijd van vrede is opgelegd. van het 1e (424 vuurmonden) te Nowo-Georgiewsk, Brest-Litewsky en Dunaburg; van het 2e (424 vuurmonden) te Kiew en van het 3e (230 vuurmonden) dat voor de Caucasus is bestemd te Alexandropol.

2. Belegeringsartillerie en wel 3 bataljons te Dunaburg, Kiew en Brest-Litewsky, waarvan het eerste 4, de beide andere elk 2 comp. sterk zijn. Zij is vermoedelijk bestemd voor den dienst bij de in genoemde plaatsen opgelegde lichte belegeringsparken, waarvan de juiste samenstelling onbekend is.

3. Uitvalbatterijen, in vredestijd ten getale van 5, elk van 2 bespannen stukken. In oorlogstijd vormen zij er 16 van 8 vuurmonden en 2 caissons, namelijk 4 te Warschau, 4 te Nowo-Georgiewsk, 3 te Brest-Litewsky, 2 te Iwangorod en 3 te Kowno.

Van de 21 legerkorpsen die de bezetting uitmaken van Europeesch Rusland, liggen er 14 in militaire districten die aan Duitschland, Oostenrijk of Rumenië grenzen. De rest ligt in de militaire districten St. Petersburg en Moskau en in de Caucasus.

Van de 22 cavaleriedivisiën liggen er $16^1/_2$ in de grensprovincieën, en wel $8^1/_2$ aan de Duitsche, 6 aan de Oostenrijksche en 2 aan de Rumeensche grenzen. Onmiddellijk aan de Duitsche grens liggen 27 regimenten cavalerie; 4 regimenten zijn op korten afstand achterwaarts gedislokeerd, de rest van de

$8^1/_2$ divisie ligt op afstanden tusschen 20 en 200 KM. van de grens.

In voorste linie vindt men in vredestijd het korps grenswachters, 26000 man sterk, dat gedeeltelijk uit beredenen, gedeeltelijk uit onberedenen bestaat en door uitgelezen officieren wordt aangevoerd. Bij mobilisatie zijn hiervan vermoedelijk zeer belangrijke diensten te verwachten.

Het meerendeel van de cavalerie is steeds op voet van oorlog, dus in staat om binnen 24 uur te marcheeren; de rijdende batterijen tellen op voet van vrede 6 vuurmonden en 2 caissons.

In het militaire district Warschau vindt men 2 jagerbrigades en in de districten Wilna, Kiew en Odessa elk 1, waarvan de staven reeds in vredestijd zijn georganiseerd, de toegevoegde batterijen uit personeel en paarden voor 8 vuurmonden bestaan. Vermoedelijk zullen zij bij het uitbreken van den oorlog tot ondersteuning moeten dienen van de vooruit te schuiven ruiterij.

De in Polen garnizoen houdende afdeelingen kunnen zeer snel op voet van oorlog worden gebracht, waartoe een en ander — ook de aanschaffing van paarden — in detail is voorbereid [1]).

Zij zullen vermoedelijk na 7 à 10 dagen marschvaardig zijn.

De rest van de in Europeesch Rusland vertoevende macht houdt voor het meerendeel garnizoen aan de groote, doorloopende spoorweglijnen, zoodat de concentratie belangrijk sneller zal kunnen geschieden, dan dit bij vroegere gelegenheden mogelijk was.

Bij den Russisch-Turkschen oorlog werden gedurende den geheelen winter van 76 op 77 voorbereidingen getroffen, en toch waren in het voorjaar van 77 slechts 6 legerkorpsen gereed om over den Donau te gaan. Maar sedert is veel verbeterd. Toch zal een concentratie lang duren, want het spoorwegnet laat te wenschen over; het vermogen van de spoorwegen is gering, de afstanden zijn bijzonder groot en bovendien eischt

---

[1]) Zie hierover Revue Militaire de l'Etranger. 1891. 1e semestre. blz. 80.

de mobilisatie zeer veel tijd, omdat de meesten van hen die met groot verlof zijn, zeer belangrijke afstanden moeten afleggen om hun korps te bereiken.

Ook zal het mobilisatiebevel betrekkelijk langzaam worden overgebracht, want in Rusland beschikt men over slechts 53 M. telegraaflijn per KM². , terwijl in Duitschland op de zelfde oppervlakte 620 KM. lijn aanwezig is.

Men rekent dat een volledige mobilisatie van de actieve divisiën in 8 à 10 dagen zal kunnen plaats vinden; dat zij voor de divisiën van de reserve en de technische troepen minstens 12 dagen zal eischen en dat een concentratie aan de westgrens voor een defensieve opstelling eerst na 4, voor een offensieve eerst na 6 weken zal afloopen.

De verdeeling van het leger over de militaire districten is in vredestijd de volgende:

Militair District.	Legerkorps.	Aantal Cavalerie divisiën.
St. Petersburg.	Garde [1])	2—1 brig. [2])
	Nos. 1 en 18.	1 brig. [3])
Wilna.	Nos. 2, 3, 4 en 16.	3
Warschau.	Nos. 5, 6, 14 en 15.	4
	1 div. Garde.	1 brig.
		N⁰. 13.
		1e Div. Don. koz.
Kiew.	Nos. 9, 10, 11 en 12.	4
		2e Div. Koz.
Odessa.	Nos. 7 en 8.	2
Moskau.	Grenadiers.	1e Divisie.
	Nos. 13 en 17.	
Caucasus.	Caucasus.	2
		Gemengde divisie van Caucasus.
Totaal:	21 legerkorpsen;	22 cavaleriedivisiën.

Opmerkingen. [1]) Slechts 2 divisiën; de 3e te Warschau. [2]) Te Warschau. [3]) 6 eskadrons Finsche dragonders.

Niet alleen de groote uitgaven die Rusland zich getroost voor de verbetering van het strategisch spoorwegnet en het al meer

en meer samentrekken van troepen aan de westgrens, maar ook de aanzienlijke sommen, die besteed zijn en worden aan de verbetering van het vestingstelsel in het algemeen en aan de grensbeveiliging in het bijzonder, wijzen er op, dat het Czarenrijk zich met kracht voorbereidt op een oorlog tegen de westersche naburen.

Vooral aan de Oost-Pruisische grens werden in de laatste jaren verscheidene nieuwe versterkingen aangelegd, deels om de rechter flank van de Weichselstelling te dekken, deels tot afsluiting van spoorwegen.

Over het algemeen zijn de gegevens aangaande de Russische vestingen schaars en bovendien niet altijd vertrouwbaar. Hiermede dient bij lezing van het volgende te worden rekening gehouden.

Het vroegere koninkrijk Polen is het vruchtbaarste, meest ontgonnen gedeelte van Rusland. Oostwaarts van de Bug tot aan den Dnjepr worden de midden-gouvernementen ingenomen door bosschen en moerassen, die aan militaire handelingen op eenigszins groote schaal belangrijke, haast onoverkomelijke hinderpalen in den weg leggen. Zuidwaarts van die (Rokitno) moerassen tot aan de Galicische grenzen en oostwaarts tot aan den Dnjepr is het terrein beter voor oorlogvoering geschikt. Noordelijk van de Bug en de daar gelegen moerassen en bosschen (Bielowicerwoud) is het terrein daarentegen tot aan de Duitsche grenzen weinig geschikt voor troepenbewegingen met groote afdeelingen, om den boschrijken, moerassigen aard,

Bij den aanleg van het vestingstelsel werd rekening gehouden met die eigenaardigheden van het terrein; de meest westwaarts vooruitgeschoven versterkingen zijn geleund aan Weichsel en Bug.

De Weichsel, de hoofdrivier van Polen, ontspringt in de Beskiden en wordt door tal van stroomen gevoed, die van de Karpathen en van de Russische, Oost-Pruisische en Silezische hoogteruggen afvloeien. Van de monding van de San tot die van de Bug wisselt haar breedte af tusschen 300 en 600 M., van daar tot de Pruisische grens tusschen 500 en 1000 M., zoodat

voor een brug het materieel van 3 à 5 Duitsche legerkorpsen [1]) wordt vereischt. Voor kleine schepen wordt de rivier bevaarbaar boven Krakau, voor groote te Sandomir. Het verval is over het algemeen gering, het bedraagt tusschen Krakau en de Bug 0.25 M., van daar tot Thorn 0,20 M. per K.M.

Nabij den oorsprong is het Weichseldal eng en rotsachtig, om zich reeds spoedig te verbreeden en dan tot aan de San een vlak en moerassig karakter te hebben. Beneden Sandomir is het dal op sommige punten niet meer dan 3,5 KM. breed en reiken de met dichte bosschen bedekte hoogten van den Uralisch-Baltischen landrug al dichter aan de oevers, waarvan de rechter, in den regel, den linker beheerscht. Beneden Iwangorod betreedt de rivier voor goed de vruchtbare Poolsche vlakte, die zij in een breed, boschrijk dal doorsnijdt. Van Nowo Georgiewsk tot Thorn is de rechter dalwand bijna doorgaand hoog en steil en beheerscht deze den linker, wat ook op Duitsch gebied meermalen het geval is, waar zich ook op den linkeroever met houtgewas begroeide heuvelrijen verheffen.

In den winter gaat er op den Weichsel dikwijls een zeer zware ijsgang. Van half December tot Maart zit het ijs gewoonlijk vast, en na den ijsgang heeft men gewoonlijk nog ongeveer een maand hoog water, gedurende welk tijdsverloop de vlakke, niet door dijken beschermde, oevers in Russisch Polen geregeld worden overstroomd.

De beide Weichseloevers zijn met elkaar verbonden, in Duitschland door: 3 spoorwegbruggen, 1 vaste brug en 2 schipbruggen; in Polen door: 2 spoorwegbruggen, 6 vaste bruggen en 1 schipbrug; in Oostenrijk door: 3 spoorwegbruggen en 3 gewone bruggen. Bovendien vindt men tal van gierbruggen en veeren — in Polen 19 — waarmede gewoonlijk vier voertuigen (2 bespannen vuurmonden) gelijktijdig kunnen worden overgezet en wel in 5 à 15 minuten.

De Bug, die op de Galicische hoogvlakte ontspringt, loopt op Russisch gebied bijna uitsluitend door boschrijke, lage moe-

[1]) Een Duitsch legerkorps beschikt over 2 divisiebruggetreinen elk met materieel voor 36,5 à 43,5 M. bruglengte en 1 korpsbruggetrein voor 122 à 132.6 M. bruglengte.

rassige terreinen. Bij het betreden van Russisch grondgebied bedraagt de breedte 40 M., bij Brest 120 M. en bij Wijszkow 200 M. De diepte wisselt, naarmate van het jaargetijde, af tusschen 2 en 4 M. Behalve door talrijke veeren en enkele waadbare plaatsen wordt de gemeenschap tusschen de oevers verzekerd door 3 spoorwegbruggen en 8 vaste bruggen.

De eigenaardige vorm, de lange grenslijn van het, aan drie zijden, door vijandelijk gebied ingesloten Polen, en het ontbreken van gemakkelijk verdedigbare afscheidingen maakten den aanleg van grensvestingen minder gewenscht, ook met het oog op versnippering van krachten.

De eerste belangrijke hindernis die, landinwaarts gaande, wordt gevonden, is de Weichsel, waar men voldoende moeilijkheden aan een vijand zal kunnen in den weg leggen, om de concentratie ongestoord achter die rivier te kunnen doen plaats hebben.

Men is voornemens haar en de Narew krachtig te verdedigen, waartoe versterkingen werden gebouwd, en mijnen en hindernissen in de rivieren zullen worden aangelegd, zooals is op te maken uit dit jaar opgerichte compagnieën stroommineurs voor Weichel en Narew, die belast zijn met den aanleg en het onderhoud van de mijnen en hindernissen, welke in die rivieren kunnen worden aangelegd.

De nieuwe Russische versterkingen zijn van een geheel bijzonder type, volgens het stelsel van den luitenant kolonel Welitschko [1]), die eerst van alle zijden bedenkingen tegen zijn stelsel zag aanvoeren, maar thans meer en meer aanhangers vindt. Hij gaat uit van het beginsel, dat men een sterk, gesloten centrum moet hebben, omgeven door zoodanig aangelegde werken, dat de verdediger op elk oogenblik en van alle punten overmachtig geschut tegen den vijand kan brengen. Hiertoe legt hij een dicht wegennet aan om de beweegbaarheid van de artillerie te vergrooten, en bouwt hij, tusschen de forten, een groot aantal volkomen gemaskeerde batterijen die indirect vuur moeten afgeven. Kostbare dekkingen voor in-

[1]) Zie hierover: Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie-und Geniewesens 1889.

fanterie worden mede tusschen de forten aangelegd, en in de forten worden de vuurmonden — die uitsluitend bestemd zijn tot flankverdediging — achter muren opgesteld. Voor gelegenheid tot offensief wordt zorg gedragen, zoodat de infanteriebezetting in de mogelijkheid verkeert om den stormenden aanvaller door een bajonetaanval af te wijzen.

De Weichsellinie dagteekent van 1862, toen, op aandrang van Generaal Todleben, besloten werd tot den aanleg van vestingen volgens een bepaald beginsel, dat in 1876 nader werd vastgesteld en uitgewerkt, door een commissie onder voorzitterschap van genoemden veldheer.

De linie vormt een driehoek met de basis aan den midden Weichsel, den top aan het westeinde van de Rokitnomoerassen. Het rechter hoekpunt van den driehoek is Nowo-Georgiewsk, het linker Iwangorod. In den top ligt Brest Litewsky; op de basis, den Weichsel, Warschau.

De driehoek waarvan de basis 110 K. M., de hoogte 140 K. M. bedraagt, vormt het centrum van het Russische verdedigingsstelsel.

Nowo-Georgiewsk,[1]) het voormalige Modlin, is een onbeduidend stadje, gelegen aan de rechter oevers, en aan de samenkomst van Weichsel en Bug, welke laatste zich 30 K. M. te voren heeft vereenigd met de Narew. De Weichsel die hier 400 M. breed is, en een laag, veranderlijk bed heeft, wordt door deze vesting beheerscht, die bovendien tal van land- en waterwegen afsluit. De sterkte ligt op een 30 M. boven den Weichsel gelegen plateau, dat naar het oosten afloopt. Zij heeft een zeer uitgebreid mijnstelsel en bestaat uit een gebastionneerde kern, een citadel, het zoogenaamde front van Warschau, op den linker Weichseloever en de versterking Nowodworsk op den linker Bugoever. Een en ander bestaat sedert het einde van den Poolschen opstand (1830). Het liet

[1]) Zie voor de vestingen de betreffende schetsen op plaat 13 van Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie und Geniewezens 1881, nl. Nowo-Georgiewsk; Warschau; Iwangorod; Brest-Litewsky; Kiew; Sweaborg en Kronstadt. Van de in dit opstel genoemde vestingen: Koningsberg; Danzig, Thorn en Posen komen schetsen voor op plaat 14 van denzelfden jaargang.

niet toe om met een sterke macht offensief op te treden; daarvoor waren de bruggeschansen te kort op het overgangspunt gelegen. Sedert een achttal jaren is men bezig om hierin verandering te brengen, door den aanleg van een nieuwen fortenkring. Op elken Weichseloever werden vier ongeveer 7000 M. vooruitgeschoven gedetacheerde forten gebouwd. Ook is een versterking aangelegd te Sorosk, het vereenigingspunt van Bug en Narew, waar een brug ligt in den verbindingsweg tusschen de groote wegen Nowo-Georgiewsk-Sorosk op den rechter Bugoever, en Nowo-Georgiewsk-Warchau op den rechter Weichseloever. Twee zijden van den driehoek Nowo-Georgiewsk-Warchau-Sorosk worden gevormd door Weichsel en Bug en hebben respectievelijk een lengte van 29 en 23 K. M.; de derde zijde is 23 KM. lang.

Warschau, een belangrijk knooppunt van wegen met 300.000 inwoners, ligt op den linker Weichseloever circa 35 KM. van Nowo-Georgiewsk. Op den rechteroever ligt de voorstad Praga, die door een spoorwegbrug en een vaste brug met de Poolsche hoofdstad is verbonden. Van de oude vesting zijn slechts enkele overblijfselen behouden, o. a. de Alexandercitadel die de stad beheerscht en oorspronkelijk meer was bestemd om de inwoners in bedwang te houden, dan om weerstand te bieden tegen een buitenlandschen vijand.

Op enkele honderde meters van die citadel liggen zes kleine gedetacheerde forten, die met het op den rechteroever gelegen fort Sliwicki, een dubbel bruggehoofd van zeer geringe waarde vormden. Sedert 1883 zijn er verscheidene nieuwe werken in aanbouw, en men stelt zich voor op een boog van 50 KM. omtrek vijftien forten aan te leggen, waarvan elf op den linker oever — zeven in eerste, vier in tweede linie — en vier op den rechter oever. Door het ontbreken van een enceinte heeft de sterkte het karakter van een verschanste legerplaats, niet van een vesting.

Aan de samenkomst van Weichsel en Wieprz, op den rechteroever van beide, ligt *Iwangorod*, het voormalige Demblin, een klein stadje, dat 90 K.M. van Warschau en 85 K.M. van de noordpunt van Galicië is verwijderd. Behalve de gesloten

gebastionneerde enceinte vond men op den rechter Weichseloever drie aarden lunetten, die op enkele honderde meters waren vooruitgeschoven, en op den linkeroever het eenvoudig aarden werk Prins Gortschakoff. In de laatste jaren zijn er negen — volgens sommigen twaalf — sterke forten aangelegd, die op beide oevers gelegen, 2 K.M. van het stadje verwijderd zijn en dit dus niet voldoende kunnen beschermen. Het geheel moet dan ook worden beschouwd als een sperwerk om te dienen tot afsluiting van de brug in den spoorweg Iwangorod—Myslowitz en van de vele te Iwangorod samenkomende spoor- en andere wegen.

Brest-Litewsky, in zekeren zin het reduit van de Weichsellinie, ligt aan den rechter Bugoever nabij de monding van de Muckawice, daar waar eerstgenoemde rivier de richting zuid-noord verlaat, om scherp naar het westen te wenden. Dit bruggehoofd, dat Polen in bedwang moet houden, dekt het knooppunt van vijf belangrijke spoorwegen. Het is bijzonder sterk door de ligging in de westelijke uitloopers van de Rokitnomoerassen, die wel is waar worden ontgonnen, maar vooreerst toch nog wel moeilijk begaanbaar zullen blijven. In front wordt het gedekt door de Weichselvestingen en de Trzna, in het zuidwesten door de Bug, in het noorden door de Narew en de uitgestrekte Bielowicer wouden. Vermoedelijk — althans te oordeelen naar den tijd gedurende welke men bezig is verbeteringen aan te brengen — is de vesting geheel ingericht volgens de nieuwste beginselen, en zal zij berekend zijn voor haar doel: dekken van de linker flank der Weichsellinie, en beveiligen van de verbindingen tusschen die linie en midden en zuid Rusland. In het bijzonder moet het gebruik van de spoorwegen naar Pinsk—Homel en Smolensk—Moskau worden verzekerd, omdat niettegenstaande den aanleg van nieuwe grensvestingen, niet stellig kan worden gerekend op een ongestoord gebruik van de meer nabij de grenzen liggende lijnen: Bjelostock—Dunaburg—St. Petersburg en Kowel—Kiew. De vesting zelf heeft lage flanken, talrijke kazematten en caponnières. De op een eiland gelegen citadel is omgeven door de hoofdomwalling. Behalve vier oude werken vindt men zes later aangelegde gedetacheerde forten, die ongeveer 4 K.M. zijn

vooruitgeschoven. Het gedetacheerde fort Graaf Berg dekt de brug in den spoorweg naar Warschau en vormt een bruggehoofd op den rechter Bugoever. De plaats zelf telt weinig inwoners, evenals de andere Russische vestingen met uitzondering van Warschau en Kiew. Zij vormen als het ware militaire kolonies met veel bomvrij onderkomen, zoodat eene beschieting met veldgeschut geen groote resultaten belooft. Te Brest zijn buskruit- en munitiefabrieken; men vindt er groote munitiemagazijnen, belangrijke militaire werkplaatsen, een hoofdverplegingsmagazijn en groote militaire bakkerijen.

Zuidwaarts van Brest ligt *Zamosc* een weinig belangrijke, tegen Galicië vooruitgeschoven, post. In het midden van een waterrijk, moerassig terrein gelegen, is hij moeilijk bereikbaar. Zijn doel is afsluiting van den verbindingsweg tusschen het Oostenrijksche spoorwegnet en de lijn Brest-Chom, in wier verlengde hij gelegen is.

Meer oostwaarts vindt men tot beveiliging van het aan Oostenrijk en Rumenië grenzende gebied, en tot afsluiting van wegen, de vestingen: Luzk, Dubno, Saslaw, Kamene—Podolski, Chotijn en Bender.

Luzk op de, het diep ingesneden Styrdal begeleidende, hoogten, is een door oude versterkingen omgeven plaats, die sedert eenige jaren beter wordt versterkt. De verandering van de vesting, die eerlang zal verdoopt worden in Michaëlogorod, is ondernomen omdat men een Oostenrijksche diversie tegen Zuid-Rusland vreest, en men de verbinding van de Weichsellinie met dit deel van het rijk onvoldoende verzekerd acht, vooral sedert de verbetering van de Oostenrijksche vesting Przemysl met kracht werd ter hand genomen.

De verbinding tusschen Polen en Podolië wordt mede verzekerd door *Dubno* en *Saslaw* [1]), welke beide vestingen met Luzk en Zamosc den linker vleugel van de Weichsellinie moeten beveiligen, en indirect een offensief tegen Oost-Galicië moeten vergemakkelijken.

Kamenec—Podolski en *Chotyn* vormen te zamen een ver-

---

[1]) Volgens sommige gegevens is niet Saslaw, maar Rowno versterkt.

schanste legerplaats. Beide steden hebben ieder circa 20.000 inwoners. De eerste is 20 K.M. van den linker Dnjestroever gelegen, de laatste ligt aan den rechter oever van die rivier. De Dnjestr ontspringt op de Karpathen, loopt eerst met zeer groote snelheid in noordelijke richting, om op de Galicische hoogvlakte gekomen een scherpe wending te maken, en in zuidoostelijke richting verder te stroomen. Bij hoog water gelijkt hij veel op een binnenzee; het dal is diep ingesneden, de bedding rijk aan klippen en banken, zoodat de bevaarbaarheid zich bepaalt tot een drietal maanden per jaar. Op Oostenrijksch gebied vindt men een zevental bruggen, op Russisch gebied een spoorwegbrug (Bender), een vaste brug (Mohilew) en negen gierbruggen die de oevers van den Dnjestr verbinden.

De kort bij de Galicisch-Rumeensche grenzen gelegen versterkingen van Podolski en Chotyn waren sedert het begin van deze eeuw in vervallen toestand geraakt. In 1877 werd begonnen hun waarde te verhoogen, wellicht om het meerdere gewicht dat men toen aan de Oostersche kwestie ging hechten, om de groote beteekenis die Rumenië verkreeg en om den meer gespannen toestand, die tusschen Rusland en Oostenrijk ontstond. Door hunne ligging kunnen zij de overgangen beheerschen van Dnjeztr en van Oost-Karpathen tot aan den Borgopas, aan de zuidwestpunt van de Bukowina. Thans zijn het slechts sterkten die dienen moeten tot eerste grensbescherming en tot verzekering van de spoorwegverbindingen tusschen zuid en west Rusland. Bij een oorlog zal hun wellicht een gewichtiger rol worden toebedeeld, althans wanneer Oostenrijk blijft nalaten om aan dit gedeelte van de grens versterkingen aan te leggen.

Bender ligt op den domineerenden rechter Dnjestroever. Het bestaat uit een omwalling en zes vooruitgeschoven werken en vormt een bruggehoofd op de van Rasdelnaja naar Ungeni en Reni voerende spoorwegen. Sterk is deze vesting niet, want bosschen en dorpen reiken tot aan den voet van de werken.

Tot beveiliging van den rechtervleugel van de Weichsellinie dienen de sterkten *Lomza* en *Ostralenka*, de steunpunten van

de Narewlinie, die haar groote sterkte ontleent aan den moerassigen aard van het terrein.

Nabij de Oost-Pruisische grens vindt men vier sperforten bij *Ossowez* waar de spoorweg Koningsberg—Brest de 60 M. breede Bobr overschrijdt, verder de weinig belangrijke werken van *Bjelostock* en *Grodno*, mede tot afsluiting van spoorwegen, en eindelijk de versterkingen van Kowno en Wilna.

Kowno heeft haar ontstaan te danken aan de geruchten betreffende een Duitsch-Oostenrijksch verbond. Op 60 K.M. van de daar geheel open grens gelegen, heeft het de bestemming om de Oostzee-provinciën te beschermen tegen een inval uit Oost-Pruisen, en om spoorwegverbindingen te verzekeren. De verschanste legerplaats vormt tevens een bruggehoofd aan de Memel, die hier 230 M. breed, $2^1/_2$ à 3 M. diep is. Het stadje Kowno ligt op den rechter Memeloever aan de monding van de Sweta. Behalve een citadel ligt op den linker Memeloever een bruggehoofd. Circa 4 Km. voorwaarts vindt men op de omliggende hoogten een elftal gedetacheerde forten, waaruit mag worden afgeleid dat het doel van de sterkte niet alleen is het afsluiten van lijnen Berlijn—Koningsberg $\left\{\begin{matrix}\text{St. Petersburg}\\ \text{Moskau}\end{matrix}\right.$, maar dat men hier ook een steunpunt verlangt voor offensieve handelingen.

Wilna is een belangrijke spoorwegknoop. De oude werken en de citadel zijn in de laatste jaren belangrijk verbeterd, vooral met het doel om de hier opgerichte groote militaire bakkerij, en de groote magazijnen te beschermen.

Een tweede verdedigingslijn wordt gevormd door de Duna en den Dnjepr.

Eerstgenoemde rivier vormt met de vestingen Dunaburg en Dunamunde den rechtervleugel van de stelling, in wier centrum de achter de Rokitnomoerassen gelegen vesting Brobuisk wordt gevonden, en op wier linker vleugel de vestingen Kiew en Nikolajew zijn aangelegd.

De stelling ligt ongeveer 500 K. M. achter de Weichsellinie en schijnt bestemd om eigen troepen op te nemen, vijandelijke troepen tegen te houden. Hiertoe verwacht men veel

steun van het terrein, dat vooral in het centrum hoogst moeilijk begaanbaar is. De afstanden tusschen Dunaburg, Bobruisk en Kiew bedragen respectievelijk ruim 350 en 300 K. M., zoodat de vestingen niet met elkander in verband staan.

Aan de monding van de Duna, gebouwd op een reeks vrij laag gelegen zandbanken, ligt *Dunamunde*, dat uitsluitend dient voor havenverdediging.

Meer zuidelijk aan de Oostzee, te *Liebau*, is men sedert kort bezig versterkingen aan te leggen, vermoedelijk met het doel om hier een gedeelte van de vloot te mobiliseeren, dat zich dan dichter bij Danzig bevindt dan de Duitsche vloot te Kiel, en alzoo op deze laatste een voorsprong van 24 uren heeft.

Dunaburg dekt de Dunaovergangen van den grooten weg Warschau-St. Petersburg en van den spoorweg die genoemde plaatsen verbindt. De kern en de voornaamste vooruitgeschoven werken zijn gelegen op den rechter Dunaoever. Aan de andere zijde van de rivier bevindt zich een sterk bruggehoofd. De belangrijke depotplaats heeft natte grachten en ontleent een groot verdedigingsvermogen van de haar omringende stroomen en moerassen.

Bobruisk ligt ten noordoosten van de Rokitnomoerassen, op den oostelijken, domineerenden oever van de Beresina, te midden van uitgestrekte wouden. Het dekt de brug in den spoorweg Liebau (Oostzee)-Taganrog (Azowzee). De vesting wordt aan de westzijde beschermd door de Beresina, aan de zuidzijde door de Bobruiska. Zij bestaat uit een gesloten enceinte en eenige betrekkelijk kort op de hoofdsterkte gelegen, naar oud systeem gebouwde voorwerken.

Wel wordt de straatweg Brest-Moskau door deze vesting afgesloten, maar niet de spoorweg die beide plaatsen verbindt. Deze gaat circa 100 K. M. zuidelijker over de Beresina, alwaar geen sperwerk wordt aangetroffen, evenmin als op de lijn Pinsk-Homel.

Noordelijk van Bobruisk, bij Studianka en Stachow, was het dat de Franschen in 1812 bruggen hadden geslagen, en dat op 27 November de groote ramp plaats vond, toen de overblijfselen van het Fransche leger door de Russische voorhoede werden achterhaald.

Kiew, de grootste stad van zuid Rusland, gelegen op den rechter domineerenden oever van den aldaar 1000 M. breeden Dnjepr, is bijzonder gewichtig voor de verdediging van dat gedeelte van het rijk. De verdedigingswerken bestonden vroeger uit een citadel en vijf zelfstandige werken op den rechter oever, benevens een groot aarden werk op den linker oever. Belangrijke sommen werden in de laatste jaren aan verbeteringen besteed, zoodat een verschanste legerplaats van den eersten rang ontstond, die mede de dekking vormt van de twee aldaar gelegen bruggen. Te Kiew vindt men groote magazijnen en uitgebreide militaire werkplaatsen.

Verder liggen in zuid Rusland de volgende versterkingen.

Nikolajew een verschanste legerplaats, die tijdens den Krimoorlog werd aangelegd en in de laatste jaren aanzienlijk werd verbeterd. In het midden van de Bug, die hier 3 K. M. breed en 10 M. diep is, vindt men kustbatterijen.

Kertch, aan de straat van Jénikalé, dekt den 6 à 8 M. diepen doorgang die naar de Azowzee voert, en vormt met *Sewastopol*, *Odessa*, *Otschakow* en eenige kustbatterijen de versterkingen van de noordkust der Zwarte Zee.

In noord Rusland verdienen nog vermelding:

Sweaborg, dat Helsingfors, de hoofdstad van Finland, dekt, vormt een goede flankstelling tegen den ingang van de Finsche golf. De reede biedt een uitstekende ligplaats aan voor de Oostzeevloot, en wordt beheerscht door twee rijen versterkte, rotsachtige eilanden.

Wiborg dekt de reede van Trang-Sund, verspert den spoorweg en de voornaamste wegen die van Finland naar St. Petersburg voeren. Het is zoowel versterkt aan de landzijde als aan de zeezijde, waar de werken de golf van Wiborg beheerschen.

St. Petersburg en de Oostzeeprovinciën worden in het westen en zuidwesten verder beschermd door de volgende werken:

1. *Kronstadt*, met gepantserde kazematten, beheerscht den ingang van de Newa. Het meerendeel van de versterkingen ligt op het eiland Kalin, tusschen het noordelijk en het zuidelijk vaarwater, en op ondiepten. Het zuidelijk vaarwater,

het belangrijkste, wordt afgesloten door drie achter elkander gelegen rijen forten. De sterkte bezit een groote uitrusting aan torpedomaterieel.

2. *Citadel van St. Petersburg; Schlüsselburg* en *Narva* zijn verdedigingswerken van zeer geringe waarde.

3. De versterkingen van de haven van *Reval* hebben weinig waarde.

4. Dunamunde (zie boven).

5. Het bruggehoofd *Kaberschanz* dat Riga en de daarheen voerende spoorwegen aan de zuidwestzijde beschermt.

6. Liebau (zie boven).

Volledigheidshalve worden hier ook de voornaamste versterkingen in de Caucasus vermeld. Het zijn:

Poti Mikhaëlowski (bij Batoem);
Kars;
Alexandropol, en
Térek—Daghestan.

Bovendien vindt men in Turkestan: Tachkent.
in Transcaspië: Kouehk en Askhabad.
in Amourgebied: Wladiwostock en Nikolaiëwsk.

De waarde van de versterkingen wordt in zekere mate aangegeven door de vastgestelde oorlogbezetting. Deze is als volgt:

Nowo-Georgiewsk	4 Regt. Vest. Inf.;	6 Batj. Vest. Art.
Sorosk	1 „ „ „;	1 „ „ „.
Warschau	4 „ „ „;	6 „ „ „.
Iwangonod.	2 „ „ „;	4 „ „ „.
Brest-Liteweky	3 „ „ „;	4 „ „ „.
Dubno		1 Comp. „ „.
Bender.		1 Batj. „ „.
Ostrowiec	1 „ „ „;	2 „ „ „.
Grodno	1 „ „ „;	
Kowno	3 „ „ „;	2 „ „ „.
Dunaburg		2 „ „ „.
Bobruisk		1 Comp. „ „.
Kiew		2 Batj. „ „.
Kertch.	1 „ „ „;	2 „ „ „.

Sewastopol	1 Reg. Vest. Inf.;	2 Batj. Vest. Art.
Otschakow	1 „ „ „;	1 „ „ „ . [1])
Sweaborg	1 „ „ „;	2 „ „ „ .
Wiborg	1 „ „ „;	2 „ „ „ .
Kronstadt-St. Petersburg	2 „ „ „;	6 „ „ „ .
Riga-Dunamunde. . . .	1 „ „ „;	1 „ „ „ .
Liebau	1 „ „ „;	
Poti-Mikhaëlowski . . .	1 „ „ „;	2 „ „ „ . [2])
Kars.	1 „ „ „;	3 „ „ „ .
Alexandropol		3 Comp. „ „ .
Térek-Daghestan		1 Batj. „ „ .
Tachkent.		1 „ „ „ .
Kouchk		1 Comp. „ „ .
Askhabad.		1 Det. „ „ .
Wladiwostock.		3 Comp. „ „ .
Nikolaiëwsk		1 Det. „ „ .

[1]) elk van 3 Comp.
[2]) van 5 Comp.

(*Slot volgt.*)

De moderne begrippen omtrent de vuurleiding.

Gelijk algemeen bekend is, hebben strategische overwegingen, daarin krachtig ondersteund door den buitengewonen voortgang in de techniek van de laatste jaren, ingrijpende wijzigingen gebracht in de opvattingen, die tot dusver in het buitenland aangaande den vestingoorlog bestonden.

De ervaring in den oorlog van 1870 opgedaan gaf aanleiding dat in Duitschland aan de beide Generale Inspectiën voor de Artillerie en de Genie de opdracht werd gegeven om algemeene ontwerpen te maken voor aanval en verdediging van vestingen.

Nadat daaraan voldaan was, werden deze ontwerpen ter kennis van de troepen gebracht om deze zoodoende bekend te maken met die leidende beginselen, welke zij verder tot richtsnoer hadden te nemen. Herhaalde wijzigingen in deze ontwerpen waren het noodzakelijk gevolg van veranderde opvattingen en nieuwere strijdmiddelen.

Uit die ontwerpen is sinds 1891 het voorschrift voor de vuurleiding ontstaan dat, *gebaseerd* op de nu heerschende tactische begrippen omtrent den vestingoorlog, de zuiver artilleristische toepassing daarvan uitmaakt.

Eens in het bezit van deze resultante kon de artillerie verder voortarbeiden en hare elementaire voorschriften naar die vuurleiding ontwikkelen.

Het gevolg daarvan is geweest dat als *onafscheidelijk* onderdeel dier vuurleiding de schietregels van 1892 zijn gemaakt en deze op hunne beurt het ontstaan eener nieuwe batterijbediening en van voorschriften omtrent waarneming enz. hebben beheerscht.

Opzettelijk vestigt men op het bovenstaande de aandacht om den logischen, oordeelkundigen gedachtengang aan te geven, die bij het ontwerpen van de elementaire art. voorschrif-

ten heeft voorgezeten en waarbij van het eenig juiste standpunt is uitgegaan, namelijk dit: *Tactisch zal de artillerie in den vestingoorlog aan die en die eischen op dusdanige wijze moeten voldoen; alsnu worden elementaire voorschriften gevraagd die haar in staat stellen daaraan naar behooren te beantwoorden.*

Dit is de *aangewezen* weg, tot dusver niet door ons gevolgd. In deze omstandigheden elke directive missende, (de uitstekende beginselen van het technisch comité zijn niet op de verschillende organen overgeplant) vermeent men het best te doen de grondbeginselen der vuurleiding in Duitschland onlangs vastgesteld, een omwerking voor onze toestanden te doen ondergaan, zijnde dit de eenvoudigste wijze om tot die resultante van de nu heerschende tactische overwegingen te geraken.

Heeft dit plaats gehad, dan kan op degelijken grondslag verder worden gebouwd en zijn de perken en eischen gesteld waaraan dienstregeling in de liniën, schietregels met batterijbediening, waarneming, plaatsbepaling en indirecte richting hebben te voldoen.

Zoodoende handelt men in omgekeerden zin bij vroeger vergeleken; wilde men tot dusver de opvattingen van het polygoon met zijne onnatuurlijke terreinverhoudingen voor de *werkdadige* verdediging onzer stellingen *passend* maken, nu zullen het de eischen zijn die de artillerie in oorlogstijd te vervullen heeft, die op den *voorgrond* treden en waarvoor de elementaire voorschriften *buigen*.

Juist nu wij met de nieuwe schietregels in de hierboven aangegeven goede richting zijn gekomen en men dit langzamerhand begint toe te geven, zal het *wezenlijk* besef daarvan nog menig vooroordeel moeten opheffen.

Wij wijzen slechts op de lichtzinnige wijze waarop, afgezien van questiën van materieelen aard, de nieuwe Duitsche regels worden afgekeurd, hetgeen niet plaats zou hebben, als gelijk daar te lande, die regels met de vuurleiding in *onafscheidelijk* verband waren vastgesteld en men dan *welstaanshalve* het afkeurend oordeel door een *doorwrochte* wederlegging van de tactische beginselen zou moeten motiveeren.

Ook de geest der regels zou beter begrepen zijn. Hoe wei-

nig is het aantal dergenen, die b. v. in het schieten met G. de moderne opvatting zien van het controleeren der *wijde* grenzen, zooals Rohne dit aangaf en waarvoor weinig verschil in dracht tusschen de vuurmonden onderling, of althans eene uitstekende *Ausschaltung*, voorwaarde is.

Het innig verband tusschen schietregels en batterijbediening wordt evenmin begrepen; omtrent het verplichte laagsgewijze laden, de quintessens der regels, laat zelfs onze leidraad zich niet uit.

Verder is het begrip, dat die regels niet voor het bord, doch in de batterij als het ware in een zucht hunne uitsluitende toepassing moeten vinden, lang niet algemeen.

Volgens de hedendaagsche denkbeelden wordt het gebruik der terreinkaart haast *regel* bij de indirecte richting, het gebruik van rookzwak kruit achter gemaskeerde opstellingen *dwingt daartoe*. Naast kijkers *van groot vermogen* heeft de verdediger veel nut te wachten van zijne *voorbereidende handelingen* in vredestijd; deze toch geven hem de *onmisbare kennis* en *inzicht* in het terrein.

Men stelt dit op den voorgrond omdat door die *kennis* en *voorbereiding* de verdediger bij de tegenwoordige methode van gemaskeerde opstellingen een *grooten voorsprong op den aanvaller* heeft verkregen, en het alzoo *de plicht* is van onze vestingartillerie daarmede te *woekeren*.

In de nieuwe vuurleiding trekken dan ook twee zaken vooral de aandacht: de overwegende rol die de indirecte richting naar de gegevens van de kaart gaat spelen en de beteekenis die het onveilig makende schot erlangt.

Dit laatste is deels het gevolg van het eerste, maar spruit ook voort uit de *te verwachten meer algemeene aanwending van snelvurende kanonnen*. Voor deze laatsten krijgt de uitdrukking „onveilig maken" pas hare *wezenlijke* beteekenis; de overgang tot snelvurend geschut zal in tactischen zin meer beteekenen in den vestingoorlog dan men zich dit veelal voorstelt en is als het ware te vergelijken met den overgang van den tromplader tot het repeteergeweer [1]).

[1]) Bij eene beschouwing over de Amsterdamsche stelling zal dit onderwerp nader worden behandeld.

Behalve op schietregels met batterijbediening en op indirecte richting, is de vuurleiding ook op plaatsbepaling en waarneming van grooten invloed.

Door opname in de regels van de zoo praktische aanwijzingen omtrent *verkenning en vaststelling van het doel en regeling der waarneming*, gelijk in Duitschland, zouden wij een bepaalde schrede voorwaarts gaan, doch dan blijft het *noodzakelijk* dat ten behoeve van het kader *meer uitgebreide theoretische* beschouwingen omtrent waarneming gegeven worden ten einde deze bij de uitvoering der schietopdracht practisch te kunnen aanwenden. Niet alleen om daardoor nog heerschende verkeerde begrippen te voorkomen, doch ook om het eigenaardige der waarneming naar de nieuwere opvattingen tot zijn recht te doen komen.

Wij behoeven er slechts op te wijzen dat zijpostwaarneming rechtstreeks en door peiling naar de gegevens der kaart, handelingen die het gevolg zijn van de nieuwere begrippen en in het buitenland gebruikelijk, bij ons in het geheel nog niet beoefend zijn.

Ten slotte is de vuurleiding van invloed op de dienstregeling der artillerie in de liniën, welk onderwerp als het ware den schakel of den overgang uitmaakt van de vuurleiding tot de batterijbediening en waaraan een *zeer beperkte* seindienst is te verbinden.

Deze dienstregeling is nog weinig bestudeerd; wij hopen dat er onder de lezers gevonden zullen worden die, bij voorkeur langs applicatorischen weg, dit onderwerp tot punt van studie zullen maken waaruit een aanwijzing kan volgen.

Op deze wijze opgevat en geleid, vertrouwt men dat de nieuwere denkbeelden omtrent den vestingoorlog een betrekkelijk spoedige toepassing zullen erlangen, doch dit vordert, gelijk men reeds zeide, in de eerste plaats het besef dat de elementaire verrichtingen van het wapen aan de grondbeginselen der vuurleiding voldoen.

Grondbeginselen voor de vuurleiding.

Algemeen.

1. De algemeene leiding berust bij de Commandanten der liniën en stellingen, die hunne verdere bevelen en aanwijzingen, hetzij rechtstreeks, hetzij door tusschenkomst van andere bevelvoerende autoriteiten aan de Groeps Commd^{tn}. doen toekomen.

2. Ter plaatse berust de opperste leiding van het vuur bij de Groeps Commd^{tn}., die *vóór de vaststelling* van het aanvalsfront de noodige bevelen geven bij het optreden in de eerste geschutsopstelling.

3. *Na de vaststelling* van het front van aanval heeft zoo noodig splitsing van de groep in onderdeelen plaats; de nevenbatterijen en de nog gevechtsvaardige zware vuurmonden van de forten worden dan voor de vuurleiding bij die onderdeelen ingedeeld.

4. De Groeps Commd^{t}. of een der personen die hem vervangt, is ten allen tijde in het groepshoofdkwartier aanwezig ter uitvoering van de artilleristische vuurleiding. Ten behoeve van dezen tak van dienst kunnen desvereischt afzonderlijke groepsstanden worden ingericht, van waaruit men de vuurleiding beter overziet en de uitvoering der bevelen controleert.

5. De Commd^{tn}. der batterijen en opstellingen treden bij de uitvoering hunner schietopdracht *zelfstandig* op.

6. Alle maatregelen, die een *onmiddelijke* uitvoering vorderen, worden bij ontstentenis van een groepsbevel *door hen genomen* of, bij meerdere batterijen en opstellingen nabij elkaâr gelegen en in hetzelfde geval verkeerende, door den oudsten in rang van de Commd^{tn}.

7. Bij het openen van het vuur voor de *eerste maal* zijn zoo mogelijk allen, die ter plaatse als vuurleider zullen optreden, daarbij tegenwoordig en treedt voor hen eerst *na* het inschieten de verdeeling voor verdere aflossing in werking.

8. De Groeps Commd^{tn}. zijn verantwoordelijk dat alle terreinkaarten bij hun onderhebbend personeel in gebruik, bij plaats

gehad hebbende veranderingen en bebouwingen van den bodem, *op eenvormige wijze zijn bijgewerkt.* Op gezette tijden zal men die veranderingen nagaan; terwijl bij het verschijnen des vijands geen middelen onbeproefd zullen worden gelaten, ten einde op een zekeren grondslag nadere aanvullingen te doen.

Zoo doenlijk zijn voor de vaste opstellingen, waarnemingsstanden en uitkijken, photografische opnamen van het voorterrein (bij verschillend jaargetijde en gewijzigde verlichting) gemaakt, waarop terreinvoorwerpen en verdere verkenmerken met cijfers zijn aangeduid.

Ter zijde van die schetsen wordt met die cijfers naar den aard, de beschrijving en den afstand van die voorwerpen verwezen.

9. *De geschutboekjes* der vuurmonden van de eerste geschutsopstelling zullen *doeltafels* bevatten, waarop zijn aangeteekend:

afstand in M. en zijd. ligging in $^0/_{00}$ ten opzichte der hoofdrooilijn van de meest belangrijke punten,

grenzen van het schootsveld;

terwijl daarin een voldoend aantal bladen dient aanwezig te zijn om dagelijks datgene in te vullen wat tot de rechtstreeksche bemoeiing van de Stuks-Commd^{tn}. behoort.

10. De Groeps Commd^{tn}. regelen den dienst in de vaste observatiewachten (uitkijken) en bepalen de verbinding alsmede de bezetting van deze, opdat aangaande de verschillende handelingen des vijands zoo spoedig mogelijk bericht kunne inkomen en maatregelen daartegen genomen worden.

Is ten behoeve van den dienst in de uitkijken artillerie personeel beschikbaar, zoo wordt dit, althans op de punten die uit een artilleristisch oogpunt het meest van belang zijn, met bijvoeging van werktuigen ten behoeve der plaatsbepaling en waarneming ingedeeld.

11. De Commd^{tn}. van batterijen enz. melden steeds zoo spoedig mogelijk aan den Groeps Commd^{t}. de nauwkeurige ligging en schootsrichting der *toevallige* opstellingen door hen ingenomen en van nieuwe *vaste* opstellingen door hen gereed gemaakt. Verder berichten zij de richting van waaruit zij vuur ontvangen; ook de plaats der vijandelijke batterij, zoo dit met

betrekking tot bekende punten, door inschieten als anderszins, met zekerheid te bepalen is; evenzoo het kaliber en de soort der projectielen aan wier uitwerking zij blootstaan. Zooveel mogelijk hebben die meldingen alleen plaats door verzending van gedateerde en onderteekende schetsen.

12. Naar aanleiding van de op deze wijze en uit andere geschikte bronnen bij den Groeps Commdt. inkomende gegevens, wordt onder diens toezicht dagelijks *de uitgevoerde eigen aanbouw*, *zoowel als die des vijands*, op de terreinkaart overgebracht. De batterijen des vijands ontvangen daarbij groepteekens en nummers.

13. De Groeps Commdt. ontvangt van den Commdt. der stelling of van de boven hem geplaatste autoriteit, ten behoeve van de algemeene vuurleiding, het *artillerie bevel* dat het navolgende zal bevatten:

a. Inlichtingen omtrent den vijand voor zoover deze voor de artillerie van beteekenis zijn.

b. Opgaven van die deelen der vijandelijke positiën enz. die door de verschillende opstellingen of onderdeelen der groep onder vuur zullen worden genomen en, voor zoo ver dit noodig is, aanwijzing hoe de ondersteuning wederkeerig verstrekt moet worden.

c. Aanwijzing van die doelen, wier vernieling in de eerste plaats geboden is en van die, welke slechts in bijzondere gevallen beschoten moeten worden.

d. Bepalingen die verband houden met te nemen maatregelen van algemeen tactischen aard.

e. Gemiddeld munitieverbruik voor het etmaal.

14. Op grond van dit artilleriebevel vaardigt de Groeps-Commdt., bij voorkeur in tabellarischen vorm, *de vuurbevelen* uit voor de onder hem ressorteerende batterijen. Deze bevatten:

a. De schietopdrachten voor de verschillende opstellingen (hieronder ook die der forten begrepen), alzoo den aard van het vuur en het doel, zoo noodig ook de volgorde waarin verschillende doelen door dezelfde opstelling zullen worden beschoten en het munitieverbruik tegen elk dezer doelen.

b. De uitrusting aan munitie, naar projectielsoort en aantal, in elke batterij of opstelling voor deze bestemming noodig.

c. Bepalingen voor het nachtelijk vuur.

Schetsen van het front van aanval en van het eigen terrein zijn, voor zoover zij tot verduidelijking dienen, daarbij te voegen, dan wel met enkele streepen aangeduid, in het vuurbevel op te nemen.

15. Ter goede uitvoering der vuurbevelen dragen de Groeps-Commd^{tn}. vooraf zorg dat de opstellingen en forten van hun groep elkaâr niet hinderen bij de verschillende schietopdrachten, in het bijzonder voor de gevallen van concentrisch vuur uit meerdere opstellingen en regelen zij in dit geval meer in het bijzonder de daarbij te volgen wijze van waarnemen.

16. De Groeps Commd^{tn}. waken er voortdurend voor dat de doelen naar de gegeven bevelen onder vuur worden genomen, grijpen echter in de zelfstandige vuurleiding van de Batt. Commd^{tn}. niet eerder in, dan wanneer zulks ter bereiking van het tactisch doel gevorderd wordt.

Zij of hunne plaatsvervangers houden zich tot dit einde op in het groepshoofdkwartier of in een groepsstand, vooraf gereed gemaakt op de plaatsen die, in verband met den gevechtstoestand, daarvoor het meest geëigend zijn.

Meldingen en bevelen moeten hen ook daar ten allen tijde kunnen bereiken.

Bijzondere bepalingen.

Vóór de opening van het vuur door de belegerings-artillerie.

17. *Is het front van aanval nog niet bekend*, zoo zal men geen munitie sparen om den vijand te beletten zich in het voorterrein te nestelen en om den toevoer van zijn belegering materieel te bemoeilijken, ten einde zoo doende de opening van het vuur te verhinderen of althans te vertragen.

De naderingswegen, de dorpen en gehuchten, de kruispunten van wegen, défilés en andere terreingedeelten, die de vijand bezet houdt, vermoedelijk benuttigt of zal moeten benut-

tigen, zijn dienovereenkomstig dag en nacht onder meer of minder levendig vuur te houden.

Vijandelijke troepen, transporten, verkennende officieren enz. worden van uit iedere opstelling, die dergelijke doelen ziet en bereiken kan, zonder daarbij verdere bevelen af te wachten, krachtdadig beschoten.

18. *Nadat het front van aanval is vastgesteld* zal, rekening houdende met de inkomende berichten aangaande de werkzaamheid van den vijand, de levendigheid van het vuur stijgen tot die mate welke overeenkomt met de stelselmatige beschieting van het voorterrein. De bedoeling daarvan is om de transporten van materieel van den vijand te verstoren en zijn batterijbouw te verhinderen.

Aan de stelselmatige beschieting van het voorterrein kunnen ook de reeds schootsvaardige tusschenbatterijen deelnemen.

Tegen batterijen in aanbouw en tegen wegen is zoo mogelijk GKT.-vuur aan te wenden.

In de eerste en laatste uren van den nacht zal de vuursnelheid vooral vermeerderd worden.

Wordt de aanleg van batterijen of de gang van transporten op bepaalde punten gemeld of waargenomen, zoo zal de Groeps-Commdt. tijdelijk, maar krachtig het vuur op die terreinstrooken concentreeren.

Na de opening van het vuur door de belegerings-artillerie.

19. *Om het vuur des vijands te beantwoorden, voordat de vijandelijke batterijen nauwkeurig in hunne ligging bepaald zijn*, zal men, bij gemis aan gegevens, gewoonlijk niet tot een stelselmatige beschieting der aanvalsbatterijen kunnen overgaan en daartoe eerst ligging en kaliber met juistheid dienen vast te stellen.

Toch trachte men het vuur der belegeringsbatterijen zoo spoedig mogelijk te beantwoorden.

Opent de vijand op verrassende wijze het vuur, zoo richt iedere batterij of opstelling, aan wie niet reeds een bepaald doel door den Groeps-Commdt. was aangewezen, in den regel het vuur tegen de voor haar het meest gunstig gelegen batterij.

De Groeps-Commdt. houdt bij het vaststellen van zijn verdere vuurbevelen rekening met de omstandigheid dat reeds ingeschoten batterijen zooveel doenlijk hunne doelen behouden.

20. *De stelselmatige beschieting der vijandelijke batterijen* is het eenige middel om door overmachtig vuur den aanval te onderdrukken. Daar dergelijk vuur echter onder gewone omstandigheden niet tegen alle batterijen gelijktijdig kan worden gericht, heeft dit achtereenvolgens plaats, waarbij men zoo mogelijk de andere aanvalsbatterijen blijft bestoken.

Het is *hoofdzaak* de gevaarlijkste en daarom voor den vijand belangrijkste batterijen in de eerste plaats tot zwijgen te brengen. Welke dit zijn is met tamelijke zekerheid uit de ondervinding der vorige dagen af te leiden. Daarbij houde men steeds in het oog de forten in verdedigbaren toestand te houden en wende men het vernielend vijandelijk geschutvuur zooveel mogelijk van deze af.

21. Om de batterijen *spoedig te doen inschieten*, *zullen de* Batterij Commdtn. *gedurende deze handeling de vuursnelheid zoo hoog opvoeren als met de waarneming is overeen te brengen.* Na het inschieten regelt men die vuursnelheid als overeenkomt met het aan de batterij toebedeelde munitiequantum.

22. *Gedurende den nacht* wordt het vuur meer gelijkmatig over de vijandelijke batterijen verdeeld om herstellingen en munitie aanvoer te beletten. Gelijktijdig worden opdrachten bij de eerste geschutsopstelling gegeven, de verontrusting van het aanvalsfront en zoo noodig ook de stelselmatige beschieting van het voorterrein, door enkele batterijen weder hervat.

De indirecte richting bij vestinggeschut.

Nadat het „Ontwerp tot regeling der indirecte richting" gedurende drie jaren in beproeving is geweest, acht men den tijd gekomen de bezwaren, die zich bij de toepassing voordeden, kenbaar te maken en eenige noodzakelijke verbeteringen nader toe te lichten. Ofschoon een *zelfstandige* bewerking van dit onderwerp naar *geheel andere* beginselen eerstdaags te verwachten is, kan, *om als vergelijking* te dienen, ook deze beschouwing hare nuttige zijde hebben. Opzettelijk heeft men overdreven beknoptheid vermeden omdat dit, zoolang de beginselen niet volkomen eigen zijn aan het personeel, tot *oppervlakkigheid* leidt.

De bedoelde bezwaren zijn:

1°. de *ondoelmatigheid* der tangentiale verdeeling bij de regeling van het vuur volgens de kaart.

2°. het gemis aan duidelijke voorschriften omtrent de inrichting en het gebruik van terreinkaarten, en zulks met het oog op de omstandigheid dat toepassing der vuurleiding volgens de kaart *in onze liniën* den grondslag van het ontwerp dient te zijn, en men daarbij in aanmerking moet nemen dat, door het gebruik van rookzwak kruit bij den aanvaller, *die methode allengs de verdere indirecte richting zal verdringen.*

3°. de wijze van verdeeling van het onderwerp, die beknopter kan wezen en tevens een duidelijker overzicht geven.

4°. de *overwegende rol* die de positie-artillerie, alzoo vestingartillerie *in toevallige opstellingen*, allengs overal in het buitenland gaat spelen en waarvoor de rooiing naar de gegevens der kaart noodig is.

Nadat Rusland en Oostenrijk zijn voorgegaan, zal Duitschland nu de vesting-artillerie met 6 bataljons uitbreidende, haar tevens 17 treindetachementen, elk van 12 rij- en 44 zware trek-

paarden, tot *uitsluitend* gebruik als positie-artillerie toevoegen.

Pogingen in die richting zijn bij ons nog niet gelukt [1]); toch zal men er langzamerhand toe moeten geraken en dient daarin beter te worden voorzien dan tot dusver.

5°. in die toevallige opstellingen zal de rooiing een *aanzienlijke vereenvoudiging* moeten ondergaan. Deze is te verkrijgen door de tangentiale verdeeling *los te laten*, bij de mortieren als *beginsel* aan te nemen dat de eerste rooiing *steeds met den getanden boog* en *niet met den opzet* wordt gegeven en door voorts *praktische aanwijzingen* te geven ten gevolge waarvan het kader met veel meer gemak dan tot dusver, als het ware *werktuigelijk*, de verschillende richtingen uitvoert [2]).

Met den getanden boog bij de mortieren, met de rooihark bij de kanonnen is nagenoeg hetzelfde te verkrijgen als de Duitsche veld-artillerie nu onlangs voor hetzelfde doel met het planchet op het achterstuk heeft bereikt.

6°. de toepassing der indirecte richting bij geschut op uitleggers, zijnde tot dusver nog geen ernstige poging aangewend om daaraan in alle omstandigheden te voldoen.

Was het gebruik van baken een zeer primitief hulpmiddel, dat trouwens achter bebouwingen, houtgewas enz. *niet* toegepast kon worden, het gebruik van rookzwak kruit zal die handelwijze nu geheel nutteloos maken.

De ondoelmatigheid der tangentiale verdeeling.

Gelijk bekend is, kan het benoemen van hoeken, behalve door de uitdrukking in graden en minuten, o. m. geschieden door het aangeven van: *hetzij de tangens, hetzij de lengte van den boog*, gemeten in $^0/_{00}$ van den straal als eenheid.

---

[1]) De eerste schrede op dien weg, de opstelling van *vier* mortieren met den Heesberg tot masker, werd belet doordien in plaats van een achterwaarts gelegen *terreinvoorwerp*, *hulprichtpunten op de kaart* waren aangebracht.

[2]) Opzettelijk blijft dit laatste verder onvermeld, omdat het in de praktijk veel duidelijker blijkt dan men het op schrift kan weergeven.

Bij het in gebruik nemen der methode Seyffardt voor de regeling van het vuur volgens de kaart, werd de tangentiale verdeeling aangenomen en is die in het Ontwerp ook gevolgd.

Bij de constructie der stoelen voor den pivotmortier, van lateren datum dan de methode Seyffardt, werd daarentegen de verdeeling gevolgd gebaseerd op de lengte van den boog, uitgedrukt in $^0/_{00}$ van den straal, die wij hier ter onderscheiding van de tangentiale verdeeling, kortheidshalve mortierverdeeling zullen noemen, en welke verdeeling *ontegenzeggelijk verre te verkiezen is.*

Bij het Ontwerp is men blijven hinken op twee gedachten; *zeer ten nadeele* van den eenvoud heeft men, bij behoud van de twee systemen, twee verschillende maatverdeelingen aangenomen, waarvan herleiding der eene tot de andere (het geven der *reductie*) het gevolg moest zijn. Daarbij zij opgemerkt dat bij de tangentiale verdeeling de grootere hoeken niet met voldoende nauwkeurigheid bij elkaâr kunnen worden opgeteld, omdat hunne som *niet* overeenkomt met de som hunner tangenten. Het vuur uit toevallige opstellingen is daardoor *zeer ingewikkeld*, daar behalve de reductie, ook herleiding tot graden en minuten soms nog gevorderd wordt.

Verder worden na voorafgaande plaatsbepaling onder grooten waarnemingshoek, bij de waarneming der zijd. afwijkingen fouten van belang gemaakt.

Deze fouten en dien omslag verdwijnen bij het aannemen der mortierverdeeling. Verkrijgen rooihark, Mg. boog op de terreinkaart en mortierboog allen de verdeeling dezer laatste, dan heeft men de moeielijkheden *opgelost* en neemt men voor de regeling van het vuur volgens de gegevens der kaart eene *universeele* maat aan, *die tot groote vereenvoudiging* aanleiding zal geven.

Het is nu nog tijd den constructieven misgreep te herstellen, die anders in het vervolg tal van moeielijkheden zal opleveren. Naast omwerking van het Ontwerp heeft men slechts een andere verdeeling op de 20 bestaande rooiharken aan te brengen, daar de Mg. bogen, verdeeld in boogsgedeelten lang $^0/_{00}$ van den straal, dus met *gelijke* verdeeling, *toch nog allen*

moeten worden aangemaakt. (Er waren slechts 7 tangentenbogen.) Het bezwaar dat wij hoorden opperen, als zoude dit nieuwe proefnemingen vorderen, mist uit den aard der zaak *elken grond* hoegenaamd.

Zullen zij die practische ervaring hebben opgedaan die natuurlijke en *noodzakelijke* verbetering *dadelijk* erkennen, zoo is er nog een andere reden, die het *behoud* der tangentiale verdeeling *zelfs onmogelijk* zou maken.

Wij bedoelen de toepassing van het vuur volgens de kaart geregeld, op pantserkoepels die allengs in gebruik zullen komen, en waarbij dergelijke vuurleiding eene zeer ruime toepassing zal vinden. Door hun schootsveld van 360° is de tangentiale verdeeling daarbij *onbruikbaar* en is die der mortieren daarvoor aangewezen. Wanneer men den cirkel van het draaiende gedeelte van den koepel verdeelt in 628°/₀ ($2\pi = 6{,}28$) is *volledige* aansluiting aan de hierboven aangegeven methode te verkrijgen.

Terloops stippen wij hier aan dat J. Meyer bij zijne vuurregeling voor pantseraffuiten, na deze *vooraf* onderling evenwijdige hoofdrooilijnen te hebben gegeven, tot eene zeer omslachtige en voor zijn stelsel nadeelige methode overgaat om die rooilijnen in het doel te vereenigen. Door gebruik te maken van een verstelbaren wijzer op afstandenplaat, kunnen op mechanische, ja haast automatische wijze, ten allen tijde voor elk willekeurig doel, die evenwijdige rooilijnen der verschillende koepels, zonder eenig verder beraad, in hetzelfde punt worden gebracht.

Zonder in verdere details te treden, dient deze mededeeling, die trouwens door ons op andere wijze is uitgewerkt, om aan te toonen dat de nu voorgestelde methode bij aanschaffing van koepels ons *niet onvoorbereid* zal vinden, doch dat wij op veel eenvoudiger wijze dan Meyer ook dan hunne vuurleiding regelen, waartoe de tang. verdeeling in *elk* geval *onmachtig* is.

Universeel gebruik der mortierverdeeling wordt alzoo *uitdrukkelijk gevorderd* en is *alsnog* te bereiken door:

aanmaak van Mg. bogen, ingericht als de mortierboog, ter aflezing op de kaart in vervanging van eventueel aan te maken tangentenbogen;

verdeeling der cirkels van de waarnemingskijkers in 628°/₀; het aanbrengen der verdeelstrepen op de rooihark op de volgende wijze.

Men denke zich een cirkelboog beschreven met 2 M. straal en met de voorste baak op den steel der lat tot middelpunt. Verder dien cirkelboog, van het midden uit, aan weerszijden verdeeld in stukken boog, wier *lengte* elk gelijk is aan $^1/_{1000}$ van den straal, dus elk 2 mM.

Nu kan men zich verder alle stralen voorstellen van dit middelpunt tot alle verdeelingen op den boog loopende en verder verlengd totdat zij de raaklijn aan het midden van den boog, alzoo de verdeelde lat der rooihark, snijden.

Het zijn nu deze snijpunten die op de beide Mg. strooken als verdeelingen der lat zijn aangebracht. De onderlinge afstand der opvolgende verdeelingen geeft een hoek aan, waarvan de lengte van den boog gelijk is aan $^1/_{1000}$ van den straal, alzoo een hoek van 3′ 26″.

Uit den aard der zaak zullen de snijpunten der gedachte stralen met de raaklijn (de verdeelde lat), zich verder van het nulpunt verwijderende, allengs grootere verdeelingen op de lat aangeven; de gemeten hoeken *blijven echter steeds* 3′ 26″.

Deze hoek van 3′ 26′ heeft een tangens nagenoeg $^1/_{1000}$; zelfs bij hoeken 100 dergelijke verdeelingen groot, blijft deze toestand nagenoeg dezelfde; bij hoeken 200 en meer °/₀₀ groot, begint allengs meerder verschil te ontstaan tusschen de grootte hunner tangenten en bogen.

Op dien grond kan de rooihark tevens voor de waarneming dienen (waarbij de afwijking de tangens van den hoek bedraagt), omdat afwijkingen grooter dan 200°/₀₀ zelden of niet zullen voorkomen [1]). In plaats van een afleesboog met *ongelijke*,

---

[1])

Lengte	boog	100°/₀₀	hoek	5° 44′	tang.	100 °/₀₀
„	„	200 „	„	11° 28′	„	202½ „
„	„	300 „	„	17° 11′	„	309 „
„	„	400 „	„	22° 55′	„	422 „
„	„	500 „	„	28° 39′	„	546 „
„	„	550 „	„	31° 31′	„	613 „
„	„	610 „	„	35°	„	700 „

een rooihark met *gelijke* verdeelingen, gelijk tot dusver, verkrijgt men nu het omgekeerde: de Mg. boog van 70° wordt aan weerszijden tot 610 verdeeld, in gelijke deelen van 10 en $2^1/_2{}^0/_{00}$, de verdeelde lat 2,45 M. lang, in $550^0/_{00}$ aan elken kant van ongelijke grootte.

De inrichting en het gebruik der terreinkaart.

Ten einde volledige aansluiting te hebben met de kaarten bij de memoriën behoorende en het hoog noodige verband te houden met de voorschriften, reeds in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie gegeven, zal het navolgende omtrent de terreinkaart dienen te worden vastgesteld:

§ . Ten behoeve der vuurleiding zijn in het bezit der *Commandanten van groepen:*

de chromo-topographische kaart (schaal $^1/_{50000}$) als overzichtskaart,

de chromo-topographische kaart (schaal $^1/_{25000}$) als overzichts- of als terreinkaart,

de terreinkaart, op dik bordpapier of op zacht hout geplakt;

de kaart op de schaal van $^1/_{10000}$, zoo de vervaardiging daarvan heeft plaats gehad, als terreinkaart en op hout geplakt.

Op de terreinkaarten dient de geheele omgeving, voor zoover deze binnen het uiterste vuurbereik valt, voor te komen.

De Artillerie-Commandanten in vestingen en forten, zoomede die in de groote onderdeelen, waarin deze verdeeld mochten zijn, alsmede de Commandanten van batterijen, worden voorzien van een terreinkaart, waarop het geheele terrein voorkomt, gelegen binnen de dracht van het hun toebedeelde geschut.

§ . De terreinkaarten zijn verdeeld in genummerde vakken van 1 dM. zijde bij de schaal van $^1/_{10000}$, van 4 cM. zijde bij de schaal van $^1/_{25000}$.

Deze vakken zijn met rooden inkt aangegeven en doorloopend genummerd, te beginnen met den linkerbovenhoek in horizontale richting, en zoo voortgaande voor elke horizontale strook aan de linkerzijde aanvangende.

Elk vak omvat alzoo een vierkant van 1000 M. zijde. De terreinkaarten van alle sterkten en batterijen onder dezelfde groep ressorteerende, zijn, onverschillig of zij op de schaal van $^1/_{25000}$ of $^1/_{10000}$ zijn vervaardigd, op *volkomen dezelfde* wijze verdeeld en genummerd.

Wanneer alzoo kaarten in gebruik zijn die slechts een gedeelte der terreinkaart van de groep bevatten, komt de ruitverdeeling daarop slechts ten deele voor.

§ . De bijwerking van alle onder hunne berusting zijnde kaarten ten behoeve van allengs voorkomende veranderingen in de terreinsgesteldheid, behoort tot de verplichting der art. officieren.

§ . Elke opstelling of batterij bewapend met geschut, dat zijn vuur kan afgeven volgens de gegevens der kaart, of in omstandigheden kan geraken dit te moeten doen, dient *nauwkeurig* op de kaart voor te komen. Evenzoo de opstellingen van de Groeps- en andere Commandanten, de uitkijken, de nevenbatterijen, de munitiemagazijnen, enz.

De hoofdrooilijn, *door het midden der opstelling of batterij gaande*, is daarbij met inkt getrokken en daaromheen het rayon van vuuruitwerking dat, in verband met de aanwezige bedding, het terrein omvat binnen het schootsveld van het geschut vallende.

Die hoofdrooilijnen zijn vooraf vastgesteld, hierbij rekening houdende met de tactische eischen. Op kaarten waarop veel rayons voorkomen, worden deze kalibergewijze met verschillende kleuren aangegeven, of wel *meerdere* kaarten tot dit doeleinde gebezigd.

In elk rayon worden nog cirkelbogen getrokken, met het midden der opstelling tot middelpunt, op afstanden van 500 of 1000 M.; deze afstanden zijn tevens door cijfers aangeduid.

Verder zijn op de terreinkaart door een kring of op eenige andere duidelijke wijze *die* terreinvoorwerpen aangegeven, waarvan de ligging op de kaart met die in het terrein vooraf van uit de opstelling *gecontroleerd* of *getrianguleerd* is.

Op overeenkomstige wijze zijn de vaste waarnemingsstanden, die voor de plaatsbepaling moeten dienen, aangeduid. Die

standen zijn *door inktlijnen verbonden* met de van uit hunne standplaats zichtbare terreinvoorwerpen.

Tot het houden van aanteekeningen bevindt zich om de kaart heen een witte rand.

§ . Bij de terreinkaart wordt gebruik gemaakt van den plaatsaanwijzer, van den Mg. boog met liniaal en van centrumpunten of kleine stalen punten.

Deze laatsten worden in het middelpunt van het rayon van vuuruitwerking, in de emplacementen van waarnemers enz. aangebracht.

§ . In batterijen, *bepaald* bestemd om hun vuur volgens de gegevens der kaart af te geven, kunnen *eenvoudigheidshalve* de rooihark *op de bedding* en de Mg. boog vervangen worden door een Mg. strook op de bedding vastgeschroefd en door een *bedrukten* papieren cirkelrand die op de terreinkaart wordt geplakt.

De Mg. strook op de bedding is dezelfde als die op de rooihark voorkomende; die strook wordt in het midden loodrecht op de hoofdrooilijn, nabij de stootplank aangebracht. In de hoofdrooilijn, op 2 M. van die strook, wordt verder een draadnagel ingeslagen, die duidelijk en blijvend zichtbaar is [1]).

De papieren cirkelrand op de terreinkaart geplakt, komt overeen met die op den Mg. boog voorkomende, maar beschreven met 6 dM. straal en hebbende het nulpunt der batterij tot middelpunt en de verdeeling nul in de hoofdrooilijn der kaart.

De indirecte richting.

Het onderwerp kan op eenvoudiger wijze als volgt worden ingedeeld:

1. Bij kanonnen:

A. Gebruik van het stel richtbaken,
B. „ der rooihark,
C. „ eener vastgestelde hoofdrooilijn,

---

[1]) Wil men nog eenvoudiger, dan kan men de verdeeling op een der beddingplanken met verf of draadnagels aangeven.

D. Gebruik der gegevens van de kaart in toevallige opstellingen bij kanonnen op:
beddingen,
uitleggers.

2. Bij mortieren:
B. Gebruik der rooihark,
C. „ eener vastgestelde hoofdrooilijn,
D. „ der gegevens van de kaart in toevallige opstellingen.

3. Het afbakenen van vastgestelde hoofdrooilijnen bij:
kanonnen,
mortieren.

Hierbij zij opgemerkt dat door het allengs meer bezigen van rookzwak kruit in gemaskeerde opstellingen, het gebruik sub *A* en *B* op den achtergrond zal treden en dat volgens de gegevens der kaart *meer regel* wordt.

Toch dient de wijze sub *A* en *B* volledigheidshalve voor te komen en kan daartoe het Ontwerp in het algemeen gevolgd worden.

De omwerking is echter noodig voor de richting volgens de kaart en daarbij mag de indirecte richting bij uitleggers niet gemist worden.

Brengen de tactische eischen reeds meê, dat de veld-art. *veelal* indirect richt, voor de uitleggers zal dit evenzoo het geval wezen. Afbakening van rooivlakken met baken gaat niet, daar men:

1°. niet verzekerd is van een aarden wal voor den uitlegger aan te treffen, zonder door verdere bebouwing in het uitzicht verhinderd te zijn; daarentegen veelal achter struikgewas als anderszins zal optreden, waar geen plaatsing van baken mogelijk is;

2°. de richting met baken *veel te tijdroovend* is en het gebruik van roeibooten enz. vordert; zoodat in de werkelijkheid het schieten op goed geluk en het daarna corrigeeren der afwijkingen verre te verkiezen zou zijn;

3°. het rookzwakke kruit het uitzetten der rooivlakken veelal zal beletten.

De indirecte richting volgens de kaart zal allengs hoofdzaak, *zoo niet* regel, worden en is nu aldus samen te vatten.

C. Kanonnen bij vastgestelde hoofdrooilijn.

§ . Op de bedding is vooraf de hoofdrooilijn aangebracht die, om niet verloren te gaan, hetzij door duidelijke kenmerken op de bedding, hetzij door het inslaan van piketpalen met zaagsnede voor en achter de bedding, bewaard blijft.

Het in de rooiing brengen geschiedt alsnu door den Mg. boog op de terreinkaart te leggen met het middelpunt in de standplaats van den vuurmond en de verdeeling *nul* op den boog, in de aangegeven hoofdrooilijn. De Mg. liniaal wordt daarna met het nulpunt in de standplaats van den vuurmond en langs het op de kaart aangegeven doel gelegd, het aantal $^0/_{00}$ op den Mg. boog rechts of links van het nulpunt afgelezen en dit op de bedding met behulp der rooihark overgebracht, waartoe deze met de beide keepen op de gemerkte hoofdrooilijn der bedding wordt gelegd. Daarna wordt de nieuwe rooilijn op de gebruikelijke wijze getrokken.

Bedraagt de hoek met den Mg. boog gemeten, *minder* dan het normale richtschaalverschil, dan kan het gebruik der rooihark achterwege blijven en de vuurmond dadelijk met de richtschalen op de krijtstreep in de rooiing gebracht worden.

Bij het geven der elevatie wordt rekening gehouden met den afstand van vuurmond tot doel, gelijk die op de kaart met den Mg. liniaal is gemeten. Uit de hoogte peilen op de terreinkaart voorkomende, wordt, in verband met den afstand, de terreinhoek afgeleid.

§ . Behalve met de correctie voor de derivatie, die op de gewone wijze wordt gegeven, heeft men nog rekening te houden met de *correctie voor den evenwijdigen afstand*, in het geschutboekje voorkomende; terwijl zoo noodig *onder het vuur* nog de *correctie voor foutieve gegevens* wordt aangebracht.

§ . De correctie voor den evenwijdigen afstand dient om de rooilijnen der verschillende vuurmonden, die nog onderling evenwijdig zijn, in het doel te brengen. Daartoe wordt, *alvorens* het eerste schot te doen, rekening gehouden met

dien evenwijdigen afstand, die in *M.* in het geschutboekje van elken vuurmond voorkomt en dit aantal *M.* daartoe in $^0/_{00}$ van den afstand: *vuurmond tot doel* overgebracht.

Naarmate meer of minder correctie moet worden gegeven, is die correctie aangeduid als + of — b.v. 12 M. en wordt zij gelijktijdig met die voor de derivatie aangebracht.

§ . *De correctie voor foutieve gegevens* is noodig als de afbakening der hoofdrooilijn niet nauwkeurig met die van de kaart overeenkomt, gelijk bij onzuiverheid der terreinkaart enz. kan voorkomen of als, tengevolge dier onjuistheid, de plaatsbepaling niet nauwkeurig is.

Dit openbaart zich eerst nadat bij één der vuurmonden het eerste schot gevallen is. Is de afwijking van het schot van dien aard dat aan een dergelijke fout gedacht moet worden, dan zal men *dadelijk, zoowel bij den betrokken vuurmond als bij de anderen*, die tengevolge van het onderling evenwijdig stellen in hetzelfde geval verkeeren, voor de geheele waargenomen breedte afwijking corrigeeren en dit herhalen, zoo bij een volgend schot, *onverschillig uit welken vuurmond gedaan*, de onvoldoendheid der eerst aangebrachte correctie mocht blijken.

D. Kanonnen in toevallige opstellingen.

§ . *De ligging van het doel is in dit geval niet zichtbaar, maar af te leiden uit den hoek, dien op de kaart de twee lijnen: vuurmond tot eenig terreinvoorwerp en vuurmond tot doel (of het verlengde daarvan) onderling maken.*

De kanonnen kunnen hierbij zoowel op beddingen als op uitleggers zijn gesteld.

Het terreinvoorwerp kan voor- of achterwaarts van de opstelling zijn gelegen; meestal heeft dit laatste plaats. Zoowel het terreinvoorwerp (dat zichtbaar moet zijn) als de plaats van opstelling van het geschut, moet men met eenige juistheid op de kaart kunnen vinden.

Is er geen terreinvoorwerp dat van nut kan wezen, dan is daarin te voorzien door opstelling van een baak of bij nacht van een lantaarn, op eenig punt van het terrein dat gemak-

kelijk op de kaart te vinden is, b.v. de snijding van twee wegen of slooten, een dijkskromming, enz.

Vooreerst wordt op de terreinkaart met den Mg. boog de hoek in $^0/_{00}$ gemeten, die de lijnen *vuurmond tot terreinvoorwerp* en *vuurmond tot doel* of het verlengde van deze, te zamen maken. Bij het leggen van beddingen wordt hiermede, zij het ook grofweg, rekening gehouden tot het uitzetten der as.

Kanonnen op beddingen.

§ . De rooihark wordt op de bedding gelegd met het nulpunt nabij de as der bedding, de steel naar het terreinvoorwerp gekeerd en het midden der rooihark daarop gericht; daarna op de bedding, door het trekken eener krijtstreep, de hoek uitgezet die met den Mg. boog op de kaart is afgelezen. Zoodoende is de voorloopige rooiing verkregen.

Hetzelfde is te bereiken door het kanon op het terreinvoorwerp te richten en daartoe, als dit laatste achterwaarts gelegen is, bij gemis aan achterwaartsche richtmiddelen, het kanon om te draaien of wel van het stel richtbaken tot kanonnen in achterwaartsche richting gebruik te maken. De richtschalen worden nêergelaten en de lijn over het midden daarvan gaande, op de bedding aangegeven, waarna met de rooihark het aantal $^0/_{00}$, met den Mg. boog gevonden, op de bedding wordt overgebracht en daarbij tevens de nieuwe rooilijn getrokken.

Is het aantal met den Mg. boog afgelezen $^0/_{00}$ minder dan 400, dan kan, bij de vuurmonden die daarvoor in aanmerking komen, de rooiing ook *uitsluitend* met behulp van den dwarsarm van den opzet en zoo noodig door verplaatsing van den vizierkorrel worden gegeven. Boven de $200^0/_{00}$ is er dan eenige onnauwkeurigheid.

Voor het geven der verdere correctie en der elevatie wordt op de gewone wijze gehandeld en daarbij de afstand tot het doel, en desvereischt de terreinhoek, uit de kaart afgeleid.

Desverkiezende kan, na afloop der rooiing en na het geven der elevatie, van een hulprichtpunt worden gebruik gemaakt.

§ . Komen *meerdere* kanonnen neven elkaar in batterij,

dan dient een dezer, waarvan de standplaats op de kaart het best kan worden nagegaan, tot grondslag der rooiing.

Met bedoeld kanon wordt gehandeld zooals hierboven is beschreven.

Door hetzelfde te verrichten bij de overige vuurmonden, na de gegevens van de terreinkaart van *eerstbedoelden te hebben overgenomen*, zou het gevolg daarvan zijn dat hunne verschillende rooilijnen (die allen volgens dezelfde gegevens op het terreinvoorwerp gericht worden) zich dan op het doel zouden verspreiden en richtingen aannemen, afhankelijk van de achterwaartsche of voorwaartsche ligging van het terreinvoorwerp.

§ . Om dit te voorkomen handelt men nu als volgt.

Alle vuurmonden worden op het terreinvoorwerp gericht en vervolgens zoo ver omgezet als de hoek bedraagt, die met den Mg. boog op de kaart gevonden is.

Behalve degene die tot grondslag der richting dient, verkrijgen de rooilijnen der vuurmonden nog eene *verplaatsing* in $^0/_{00}$ ten opzichte van het terreinvoorwerp, overeenkomende met de tusschenruimten der standplaatsen. Dit geschiedt alzoo door het aantal *M.* van den afstand tot den vuurmond als grondslag dienende, over te brengen in $^0/_{00}$ der lijn: *standplaats tot terreinvoorwerp*, welker lengte op de kaart wordt gemeten.

Deze handeling komt dus eigenlijk daarop neêr dat de vuurmonden dan op denkbeeldige terreinvoorwerpen zijn gericht, *nagenoeg* evenver zijwaarts verwijderd van het werkelijke terreinvoorwerp, als de afstand der vuurmonden bedraagt tot dien, welken voor grondslag der richting wordt gebezigd.

Na afloop daarvan zijn alle rooilijnen evenwijdig. *Gemakshalve neme men bij de uitvoering in acht* dat voor de stukken, die ten opzichte der hoofdrooilijn op de kaart aan *dezelfde* zijde als het terreinvoorwerp zijn gelegen, de hoek op den Mg. boog afgelezen, met bedoelde *verplaatsing vermindert*, voor de tegenovergestelde vuurmonden daarentegen *vermeerdert*.

§ . De correctiën voor den evenwijdigen afstand en voor de foutieve gegevens worden op de reeds aangegeven wijze aangebracht. Duidelijkheidshalve zij nog herhaald dat deze correctiën worden gegeven in $^0/_{00}$ van de lijn: *standplaats tot*

doel en *niet standplaats tot terreinvoorwerp*, gelijk eerst is gedaan om de rooilijnen evenwijdig te krijgen.

Alleen zij opgemerkt dat de correctie voor foutieve gegevens in toevallige opstellingen meer dan in vaste positiën toepassing zal vinden, omdat de plaats der eigen opstellingen niet altijd voldoende nauwkeurig op de kaart kan worden overgebracht.

Ook zal men dan niet altijd in staat zijn groote breedte afwijkingen ten opzichte der waarnemingslijn te meten.

In dergelijke gevallen zullen de stukken ieder voor zich met sprongen 50 $^0/_{00}$ *of meer* zijwaarts schieten totdat springpunten verkregen worden binnen de zichtbare breedte van het doel of aan wêerzijden daarvan. In dit laatste geval zal, door tusschen de gebezigde correctiën te halveeren, het springpunt binnen de breedte van het doel vallen en het (+) of (—) zoodoende worden bepaald.

Kanonnen op uitleggers.

§ . Daar aan het vaartuig onder het vuur geen vaste stand kan worden verzekerd, moet men zich aan de op en nêer gaande beweging in zijdelingsche richting daarvan onderwerpen en kan van de achterwaartsche richtmiddelen van den vuurmond geen gebruik worden gemaakt.

Het juiste oogenblik van aftrekken toch is dat waarop de richtlijn door het richtpunt zal gaan; de richter bij achterwaartsche richting nabij den kop van den vuurmond opgesteld, zou zich dan eerst moeten verwijderen en zoodoende zou het stuk te laat worden afgetrokken.

Daarom is men verplicht de richting met het vaartuig te geven en brengt men in het midden en aan weêrszijden van den achterkant van het dek Y. steunen aan, ingericht om daarin de rooihark met steel (welke daarbij buiten het vaartuig uitsteekt) en verdeelde zijden te bevestigen en een onbewegelijken stand te verzekeren [1]).

[1]) Door invoering der rooihark is deze als het ware het art. hoekmeetinstrument geworden, noodig bij het schieten volgens de kaart. Niets belet echter andere hulpmiddelen te bezigen; het blijft een copie van dezelfde methode.

Door op een ver achterwaarts gelegen punt te richten, draagt men vooraf zorg dat de as van den vuurmond en die der rooihark evenwijdig komen en verzekert men zich van den vasten stand van het raam op het dek door daarlangs klampen te slaan; terwijl men zorg draagt dat de affuit telkens in denzelfden stand vóór op het raam komt te staan.

§ . Overigens geschiedt de handeling, zoowel bij een kanon als bij meerdere, op overeenkomstige wijze als bij kanonnen op beddingen, onder opmerking nochtans van het volgende.

Is b.v. het terreinvoorwerp 145°/₀₀ R. van de rooilijn gelegen, dan zal de richter de afleesplaat met de dunne baak stellen op de verdeeling 145 der rooihark, op de zijde alwaar daarop R. is geschilderd.

Op het oogenblik waarop de lijn, door deze baak en die voor op den steel gaande, langs het terreinvoorwerp zal strijken, volgt het commando „*Vuur*“ van den richter, die daartoe achter de rooihark is gezeten.

Tot het aanbrengen van alle verschillende correctiën ter veronzijdiging van breedte afwijkingen van springpunten, *geldt als vaste regel dat de baak met afleesplaat steeds het vereischte aantal °/₀₀ wordt verzet naar die zijde, waarop de projectielen zijn gevallen of zouden vallen* en waarvoor dus gecorrigeerd moet worden.

Desverkiezende kan na afloop der rooiing ten opzichte van het terreinvoorwerp, een hulprichtpunt gebruikt worden, waartoe de richter, ter vaststelling van dit laatste, ten gevolge van de beweging van het vaartuig, de hulp van een ander persoon aan de rooihark behoeft.

Is men niet in staat den vuurmond, na elk schot denzelfden stand te verzekeren, zoo wordt geen achterwaarts, doch met behulp van den opzet een voorwaarts gelegen hulprichtpunt gebruikt, *nadat*, men met de rooihark achterwaarts *de eerste rooiing* heeft gegeven en *bij voorkeur* ook het eerste schot is gedaan waarvan de afwijking is waargenomen. Zulks geschiedt omdat bij geschut op uitleggers verandering van hulprichtpunt niet met den opzet kan geschieden.

C. Mortieren bij vastgestelde hoofdrooilijn.

§ . Evenals bij kanonnen, wordt met den Mg. boog het aantal $^0/_{00}$ waarop het doel zich zijwaarts van de hoofdrooilijn bevindt, op de terreinkaart bepaald. Op die kaart zijn de standplaats van den mortier en de hoofdrooilijn daartoe nauwkeurig aangegeven.

In het geschutboekje van elken mortier is aanteekening gehouden van diens wijzerstand, overeenkomende met de hoofdrooilijn op de kaart.

Deze stand mag slechts *weinig* verschillen van de verdeeling 50 op den getanden boog, daar dergelijk verschil invloed heeft op den sector van vuuruitwerking op de terreinkaart voor den mortier geteekend.

Het aantal $^0/_{00}$ op den Mg. boog afgelezen, wordt bij het in de rooiing brengen van den mortier, *van bedoelden wijzerstand af*, op den getanden boog overgebracht, de mortier in de rooiing gedraaid, verder de elevatie gegeven met den op de kaart gemeten afstand en den terreinhoek overeenkomende, het hulprichtpunt genomen en de correctie daarop aangebracht.

Voor de *correctiën voor den evenwijdigen afstand en voor de foutieve gegevens* geldt hetzelfde als bij de kanonnen.

§ . Daar de bedding van den mortier zich onder het vuur kan verplaatsen komt in het geschutboekje, behalve de wijzerstand, die bij de hoofdrooilijn behoort, nog die stand voor welke overeenkomt bij richting (met correctie *nul*) op eenig zichtbaar terreinvoorwerp bv. „*Mortier* N°, *wijzerstand hoofdrooilijn* $49^1/_4$ *kerktoren* 36".

Ter contrôle wordt daarom *steeds na afloop* van het vuur, de mortier met correctie *nul* op dat terreinvoorwerp gericht. Blijkt de wijzerstand dan niet meer de vroegere te zijn, zoo wordt die tot in $^1/_4{}^0/_0$ op het oog afgelezen, bv. $37^1/_4$, en worden in het geschutboekje de cijfers *veranderd* bij de wijzerstanden behoorende, alzoo in dit geval $50^1/_2$ en $37^1/_4$ gesteld, om voor een volgend vuur te dienen.

D. Mortieren in toevallige opstellingen.

§ . Wanneer meerdere mortieren in een toevallige opstelling zijn geplaatst, dient een dezer, waarvan de standplaats voldoende nauwkeurig op de kaart kan worden aangeduid, tot grondslag der rooiing.

Nadat op de kaart met den Mg. boog de hoek is bepaald die de rooilijn naar het doel met eenig, voor alle mortieren zichtbaar, terreinvoorwerp maakt, wordt daarop ook de *afstand der opstelling tot dit terreinvoorwerp* gemeten. Bij het leggen der beddingen wordt, zij het ook grofweg, rekening gehouden met den afgelezen hoek.

Vervolgens worden met correctie *nul* alle mortieren op dit terreinvoorwerp gericht, de wijzerstand van ieder aangeteekend en de mortieren zooveel omgedraaid als overeenkomt met den hoek op de kaart bepaald.

§ . Om nu de rooilijnen der mortieren onderling evenwijdig te krijgen, moeten deze, behalve degene die tot grondslag der rooiing dient, nog eene verandering ondergaan, gelijk voor de kanonnen is omschreven.

De afstand van iederen mortier tot dien welke tot grondslag der rooiing dient, wordt daartoe tot in $^1/_2$ of $^1/_4$ % van den afstand „*opstelling tot terreinvoorwerp*“ herleid en deze mortieren in die mate omgedraaid, hierbij in aanmerking nemende dat die omzetting in het *mindere* van den hoek, op de kaart afgelezen, plaats heeft voor de mortieren aan *dezelfde* zijde als het terreinvoorwerp gelegen (gerekend ten opzichte van de hoofdrooilijn op de kaart), in het *meerdere* voor de overige mortieren.

Verder wordt met de mortieren, wier rooiing nu onderling evenwijdig is, op de gewone wijze gehandeld tot het geven der elevatie en der correctiën voor derivatie, evenwijdigen afstand en foutieve gegevens der kaart.

Men zij hierbij indachtig dat deze correctiën in $^0/_{00}$ van den afstand „*opstelling tot doel*“ en *niet* „*opstelling tot terreinvoorwerp*“ worden aangebracht.

§ . Wordt bij het vuur uit mortieren het eerste schot van

elk hunner ter bepaling van het (+) of (—) buiten rekening gelaten en is er voldoende gelegenheid de grootte der afwijkingen na te gaan, dan kan eenvoudigheidshalve het gezegde in de beide vorige § § achterwege blijven en iedere mortier, na een schot te hebben gedaan, zijn rooiing verbeteren naar den maatstaf der waargenomen afwijking.

3. Het afbakenen van vastgestelde hoofdrooilijnen.

Deze handeling is van *geheel voorbereidenden aard;* zij wordt alzoo vooraf verricht en gewoonlijk door een officier uitgevoerd.

Omtrent de uitvoering bij de kanonnen vermeent men te kunnen verwijzen naar bl. 32—38, § 3—6 van het ontwerp.

Wat de handeling bij de mortieren betreft, zoo ondergaat deze, bij het ontwerp vergeleken, een aanzienlijke vereenvoudiging, die hier achterwege wordt gelaten omdat zij gemakkelijk is af te leiden uit het reeds gezegde omtrent het gebruik eener vastgestelde hoofdrooilijn bij mortieren.

Het Rookzwakke Kruit.

Inleiding.

Welke oorzaken maakten het gewenscht, het zwarte kruit door het rookzwakke te vervangen?

Slaat men de geschiedenis der handvuurwapenen na, dan valt het onmiddellijk in het oog, dat het kaliber steeds kleiner geworden is.

In de 14e eeuw bezigde men vuurroeren van 35 mM., in de 17e musketten van 18.6 mM., terwijl nog in het midden van deze eeuw de Fransche buks een kaliber van 17.5 mM. had.

Ons geweer van 11 mM. zal binnenkort wellicht verwisseld worden met een vuurwapen van 6.5 mM. kaliber.

Wij weten, dat de aanvangssnelheid van het projectiel afhangt van de hoogte van de kolom kruit, die werkt op elke m.M². van het grondvlak.

Een patroon van een kleiner kaliber, die dezelfde hoeveelheid kruit bevat als een van een grooter kaliber, zal dus een hoogere kolom kruit achter elke vierkante eenheid van het grondvlak van het projectiel hebben staan, en haar kogel dus een grootere aanvankelijke snelheid geven.

Bovendien is het duidelijk, dat de luchtweerstand, die een kogel van een kleiner kaliber zal ondervinden, aanmerkelijk geringer is, waardoor de V^0 in mindere mate afneemt.

Men verkrijgt dus een vlakkere baan, minder spreiding en meer indringingsvermogen.

Wordt het kaliber kleiner, dan vermindert echter het gewicht van den kogel, tenzij men dezen langer make.

Hoe langer projectiel, hoe grooter rotatiesnelheid er aan moet gegeven worden, om de draaiingsas stabiel te doen zijn.

Daar verder de levende kracht van een projectiel op elk punt van hare baan bepaald wordt door hare massa en het kwadraat van hare snelheid op dat oogenblik, zag men zeer ongaarne dat gewicht verminderen.

Men trachte een specifiek zwaarder metaal te vinden, doch dit ging niet.

Het Wolframmetaal is wel is waar tweemaal zoo zwaar als lood, doch veel te kostbaar.

Ook om deze reden trachtte men nu een kruitsoort te vinden, die een grootere spankracht kon ontwikkelen dan het zwarte kruit.

Verder was het „overblijfsel", dat het zwarte kruit na het schot in de ziel achterlaat, een groot struikelblok voor de geweren van een zoo klein kaliber.

Daar eindelijk de vuursnelheid tevens door de invoering van magazijn-geweren en snelvuurkanonnen zoo hoog kon worden opgevoerd, bleek het noodig een voortdrijvingsmiddel te vinden, welks geringe rookontwikkeling een zoo snel „*gericht*" vuur mogelijk maakte.

Bovenstaande motieven zijn alzoo oorzaak geweest, dat het sedert eeuwen zoo hoog in aanzien staande zwarte kruit van zijn soliede voetstuk gerukt is, en zijne plaats heeft moeten inruimen aan het rookzwakke kruit.

Geschiedenis.

Alvorens na te gaan hoe de tegenwoordige kruitsoorten bereid worden, zullen wij een vluchtigen blik slaan op hare geschiedenis.

De uitvinding van het schietkatoen had plaats in 1846 door Schönbein te Basel, terwijl kort daarop ook professor Otto te Brunswijk de zijne publiek maakte [1]).

De groote moeielijkheid was daarin gelegen, een „oplegbaar" fabrikaat te vervaardigen.

Het schietkatoen ontplofte door zelfontbranding.

Zoo sprong den 17den Juni 1848 de schietkatoenfabriek te

---

[1]) „Das alte und das neue Pulver", von Dr. Lepsius, Leipzig 1891.

Le Bouchet, nabij Parijs, in de lucht; spoedig daarop die te Faversham; tal van kleinere ongelukken niet gerekend.

Het gelukte den Oostenrijkschen generaal der Artillerie von Lenk aanvankelijk beter, een oplegbaar product te leveren, door de grondstof, het katoen, chemisch te zuiveren en meer te verdichten.

De verschrikkelijke explosie van de schietkatoenfabriek te Weenen, waar 2 à 300.000 Kg, waren opgelegd, die zonder bekende oorzaak ontbrandden, maakte aan alle verdere proeven voorloopig een einde.

Doch al was ook de nieuwe springstof, door hare enorme ontploffende kracht, bij uitstek geschikt voor bergwerken en tunnelboringen, om deze stof tot het voortdrijven van projectielen te kunnen bezigen, moest de verbrandingssnelheid aanmerkelijk verminderd kunnen worden. Nu werkte zij te verbrijzelend op het vuurwapen.

Sir Frederic Abel verbeterde de Lenksche methode; de Pruisische overste Schulze vond een minder snel verbrandend en weinig rookgevend kruit uit, dat in jachtgeweren wel gebezigd werd, doch bij het zwarte, voor militaire doeleinden achterstond.

Het gelukte hem niet een korrel te leveren, die constante en gelijke eigenschappen bezat, dus gelijke, vertrouwbare uitkomsten beloofde.

Samenstelling.

Katoen, papier en hout bestaan chemisch beschouwd uit dezelfde grondstof, cellulose genaamd [1]).

Het drenken van stoffen in een mengsel salpeterzuur en zwavelzuur noemt men „nitreeren".

Bovenstaande stoffen katoen, hout of papier, aldus behandeld, geven dus Nitro-cellulosen, en wel schietkatoen, genitreerd hout of pyro-papier (pyro = vuur).

Brengt men het mengsel in aanraking met glycerine, carbol (of wat hetzelfde is phenol), zoo nemen ook deze stoffen het grootste deel zijner bestanddeelen in zich op, en verkrijgt

[1]) Voordracht van Dr. C. A. Lobry van Troostenburg de Bruyn, 15 November 1890, in de Marine-Vereeniging gehouden.

men de befaamde nitro-glycerine: in het tweede geval het pikrinezuur.

Het schietkatoen (nitro-cellulose) is het hoofdbestanddeel van alle rookzwakke kruitsoorten.

Het kwam er nu op aan, deze stof langzamer en regelmatiger te laten verbranden. Comprimeeren alleen was hiertoe niet voldoende.

Dit te snel verbranden kon men op twee wijzen tegengaan:

a. door een andere stof te bezigen, van dezelfde scheikundige samenstelling (hout of papier);

b. door dezelfde stof in een anderen physischen toestand te brengen.

Door laatstgenoemde methode mocht men er tevens in slagen het gevaar voor zelfontbranding te overwinnen.

Sub *b.* genoemde methode wordt algemeen gevolgd, en leidde tot onderstaande bereidingswijze:

Men brengt het schietkatoen in oplossing, door bijvoeging van azijn-aether of aceton (gevormd bij droge distillatie van hout). (Deze beide vloeistoffen zijn bij gewone temperatuur reeds zeer vluchtig, daar hun kookpunt tusschen 50 en 40 graden C. ligt.)

Nu ontstaat een dik, taai, slijmerig mengsel, dat zich vrij gemakkelijk laat bewerken tot een platten koek.

Dit mengsel, gedroogd zijnde, neemt de hardheid en 't uiterlijk van hoorn aan, terwijl de oplossingsstof verdampt is.

Het schietkatoen is nu in een anderen physischen toestand gebracht; het verbrandt regelmatig en véél langzamer dan de losse vlokkige grondstof.

Nu wordt deze koek machinaal tot korrels van de gewenschte grootte gemaakt. Ook door de korrelgrootte kan men den verbrandingstijd regelen.

De voordracht van Dr. C. A. Lobry van Troostenburg de Bruyn in de Marine-vereeniging gehouden, geeft een helder overzicht van de diverse nieuwere kruitsoorten:

1°. de meest eenvoudige samenstelling heeft het zg. Walsrode-kruit, patent Wolff en Co. Een bepaalde soort van schietkatoen wordt behandeld als boven is uiteengezet; het oplos-

singsmiddel is azijn-aether. Dit bladkruit is geelachtig van kleur en wordt in de vierkantjes van ± 2 mM. zijde gesneden.

2°. de welbekende Turpin lost door een geheim middel het schietkatoen op tot een dikke, zeer taaie massa. Hiervan worden bladen gerold, deze gedroogd, na bevochtiging met azijn-aether geperst, en daarna tot korrels gesneden.

3°. Abel en Dewar doen het wederom tot brei gevormde schietkatoen in een glazen zuiger met fijne opening. Door zuigerdruk treedt een fijne draad naar buiten, die, aan de lucht blootgesteld, aanstonds droogt en hard wordt, op de gewenschte lengte wordt afgeknipt en tot bundels vereenigd (het cordiet).

4°. Maxim heeft gebruik gemaakt van de eigenschap van het schietkatoen om in het luchtledige de dampen van het aceton op te slorpen. Hierdoor zet het zich bij eenige flauwe drukking om tot de gewilde taaie massa. Voor de fabricage in het groot verkrijgt men hierdoor een belangrijk voordeel, daar deze bereidingswijze veel werk en tijd, dus geld, uitspaart.

5°. Wij komen nu aan een tweede groep rookzwakke kruitsoorten, die meer en meer in gebruik komen, en die men onder den algemeenen naam „Nobel's kruit" kon samenvatten.

Al naarmate van de sterkte van het gebezigde salpeterzuur, ontstaan meer of minder krachtige Nitro-cellulosen. Is salpeterzuur van betrekkelijk geringe sterkte aangewend, dan verkrijgt men het zg. Collodion-Schietkatoen.

De beroemde Zweedsche ingenieur Nobel, de uitvinder van het dynamiet, deed de ontdekking, dat collodionwol oplosbaar is in tot 60° C. verwarmde Nitro-glycerine. Nobel overgiet in een luchtledige ruimte de collodionwol met een hoeveelheid van 6 à 8 maal zooveel Nitro-glycerine, die in de fijnste vezels van de wol dringt.

Door persing of door een centrifuge wordt het (vocht-) glycerine gehalte zooveel verminderd, dat men gelijke hoeveelheden overhoudt. Verwarmt men nu dit mengsel tot 60 à 90° C. dan wordt de collodionwol door de Nitro-glycerine opgelost.

Steeds onder dezelfde temperatuur wordt die massa tot dunne platen gewalst, en deze in zoodanig getal op elkaar

geperst als de korrel grootte der verlangde kruitsoort vordert. Speciale oplossingsmiddelen zijn dus niet aangewend; dit verschaft groote vereenvoudiging der werkzaamheden en vermindering der kosten.

Men verkrijgt nu een volkomen homogenen, gelijkmatig doorzichtigen, licht jujubeskleurigen koek, het ballistiet.

Dit kruit schijnt de beste toekomst te hebben.

6°. Volledigheidshalve noem ik u nog het z.g. Wetterenkruit, in de Belgische kruitfabriek aldaar vervaardigd, en van geheime samenstelling. De cellulose bestaat hier uit wit ongelijmd papier, dat in vierkante stukjes wordt geknipt. Men behoeft dus bij dit praeparaat de nitro-cellulose „niet" op te lossen, en daarna weder tot dunne platen te kneden.

Eigenschappen.

Steekt men tot rookzwak buskruit omgezet schietkatoen en een gewonen draad, die genitreerd is, gelijktijdig aan, zoo kan men duidelijk waarnemen, hoeveel langzamer het hoornachtige schietkatoen verbrandt.

Neemt men gelijke hoeveelheden zwart en nieuw kruit van dezelfde korrelgrootte, dan kan men gemakkelijk zien, dat het laatste veel langzamer verbrandt.

Deze veel langzamer verbranding zal de ontwikkelde gassen, *bij gelijken maximaal druk*, een minder nadeeligen invloed doen uitoefenen op het metaal der ziel, dan zulks bij het zwarte kruit het geval was.

Men kan de korrel van het zeer gelijkmatig verbrandende nieuwe kruit juist zoo groot maken, dat de verbranding blijft voortgaan tot op 't oogenblik, dat het projectiel de monding verlaat. De gassen worden dus steeds gevormd tot op dàt tijdstip; daardoor is men in staat de aanvankelijke snelheid zoo hoog mogelijk op te voeren.

De verbranding van het nieuwe kruit vormt tevens wel twee- à driemaal meer gassen dan het zwarte. Het arbeidsvermogen verhoudt zich als 1 : 3.

De verbrandingsprodukten van het nieuwe kruit zijn water, koòlzuur en stikstof.

Er ontstaat bij het schieten dan ook geen rook, maar waterdamp, die zich condenseert.

Groote korrels branden gelijkmatig af. Dooft men een aan een platinadraad gestoken korrel, door hem in water te dompelen uit, zoo ziet men dat het restant gelijkvormig is met de oorspronkelijke korrel.

Steekt men het nieuwe kruit aan, dan verbrandt het met een kalme gele vlam zonder rook; blaast men de vlam uit, dan gloeit het toch door tot het verteerd is. Steekt men het met een gloeiende lucifer aan, dan vormt zich geen vlam, maar smeult het door tot het verbrand is. De chemische reden hiervan na te gaan zou ons te ver voeren.

Onbrandbare zelfstandigheden worden niet nagelaten, terwijl het zwarte kruit 55$^0/_0$ rook en kruitslijm leverde.

De warmte-ontwikkeling is belangrijk hooger dan bij het zwarte kruit; zij wordt nog vermeerderd door de sterkere wrijving van den stalen mantel van het projectiel in de ziel.

Aan het in beproeving gegeven geweer is dan ook een houten bekleeding boven over den loop aangebracht, die zóó lang is, dat de linkerhand bij het bajonetvechten geen gevaar loopt den loop zelven aan te raken.

De Spectator N^0. 12 van 1890 geeft in het artikel „Technische mededeelingen" aan, dat het rookzwak kruit bijna *ongevoelig is voor het vocht.*

Kruit van 3 mM. korrelgrootte werd 30 minuten in water van 17° C. gehouden, daarna gedroogd, en vervolgens uit een kanon van 7$^1/_2$ cM. met een lading van 0.45 K. G. geschoten.

Men verkreeg een V^0 van 438 M.; met het niet gewasschen kruit 432 M.

Voor *weersinvloeden* is het ook niet zeer gevoelig.

Van 9 Jan. tot 10 Febr. 1890 werd een katoenen zak met dat kruit, van 3 mM., vrij opgehangen in een houten loods. Toen werd daarmee uit datzelfde kanon een projectiel van 6 K. G. geschoten, met een lading van 0.58 K. G. De V^0 was 464 M. tegen 474, die het gewoon bewaarde gaf.

Voor *warmte* is het kruit echter veel gevoeliger. De ontbrandingstemperatuur van zwart kruit ligt op 300° C.: van

het nieuwe op 180° à 190° C. Tot op 50° C. is het volmaakt vertrouwbaar (d. i. voor alle landen van Europa).

Krupp heeft bij het Nobel kruit, dat 10 dagen tot die temperatuur verwarmd was geweest, geene veranderingen in ballistische opzichten kunnen aantoonen.

Tusschen 60° en 70° C. begint op den zeer langen duur schietkatoen en nitro-glycerine te ontleden. Het moet door proeven worden uitgemaakt in hoeverre het rookzwakke kruit in Indië goed kan blijven. Bij oordeelkundige opberging zullen deze bezwaren niet groot zijn.

Ook de *hoeveelheid rook*, die ontstaat bij het vuren met veldgeschut, is betrekkelijk gering en doet denken aan lichtbruine stofwolken, die spoedig wegtrekken.

Volgens het aangehaalde Spectator-artikel was op afstanden van 12- tot 1800 M. de springwerking der projectielen „duidelijk" waarneembaar, door de rook van het „eigen" schot heen, terwijl men op de afstanden waarop de veldartillerie elkaar beschiet (bijv. 2500 M.) geen rook, volgens sommigen wel eens de vlam van het schot kon waarnemen.

Hoe grooter het vochtgehalte der lucht is, des te meer zichtbaar zijn rook en vlam.

Het spreekt van zelf, dat de artillerie voor de springlading der projectielen nooit uitsluitend rookzwak kruit zal bezigen.

Een geweerschot geeft een blauw gekleurd, volkomen doorzichtig rookwolkje, dat spoedig wegtrekt.

De *prijs* van het nieuwe kruit is ongeveer 6 maal de prijs van het zwarte per K. G.; de benoodigde hoeveelheid is slechts het $^1/_3$, dus is het tweemaal zoo duur. De geweerpatronen bevatten tusschen de twee en drie Grammen.

Het *overblijfsel* in de ziel is ongeveer niets.

De *wonden* zijn, als geen edele deelen getroffen worden, niet zoo gevaarlijk als vroeger. Een beenwond vertoont een zuiver kanaal zonder gevaarlijke splinteringen.

Eigenaardig is het, dat op de afstanden beneden 400 M. deze verhouding omkeert, en de wonden buitengewoon moeielijk te genezen zullen blijken.

(*Wordt vervolgd.*)

De Rechtsmacht van den militairen rechter.

In „De Militaire Spectator van 1893“ vinden wij een serie artikelen, betreffende dit onderwerp van de hand van den 1e Luitenant der Infanterie P. P. C. Collette, waarvan wij met groot genoegen kennis hebben genomen, omdat hij een krachtig pleidooi levert voor het behoud van militaire rechters in tijd van vrede.

Nu wij aan den vooravond zijn eener herziening onzer verouderde en slechte Wet op de Rechtspleging, zal beslist moeten worden in hoeverre de rechtsmacht van den militairen rechter zal worden uitgebreid of ingekrompen en *deze beslissing zal een machtigen invloed hebben op de krijgstucht in het leger.*

De meeningen hieromtrent zijn nog al verschillend.

Enkele stemmen hebben zich geuit voor de algeheele afschaffing van de militaire jurisdictie in tijd van vrede, en onder die enkelen noemen wij Mr. van Hamel, die in zoetklinkende bewoordingen bij analogie tracht te betoogen, dat de handhaving van de krijgstucht in handen van den gewonen rechter, in *goede* handen zou zijn. O. a. zegt hij: „Steeds wordt aangevoerd dat de gewone rechter geen kennis kan hebben van de beteekenis der krijgstucht, maar is dit ooit gebleken?”

Hierop zou ons antwoord beslist zijn: ja, telkens en telkens bemerkt men dat zij, die buiten den militairen stand staan, niet in staat zijn om over de zwaarte van het militaire delict te oordeelen. De gewezen auditeur-militair Mr. Heyligers zegt hieromtrent: „de militaire stand is een afzonderlijke stand, die zijne eigenaardigheden heeft, en die men niet kan ken-

nen, als men daarmede niet in voortdurende aanraking is." Mr. van der Hoeven zegt: de burgerrechter „zal gaafweg toegeven, dat hij niet waardeeren kan, welke de omvang en strekking van militaire misdrijven is....."

Gelukkig zijn slechts weinigen de meening van Mr. van Hamel toegedaan, zoodat wij gegronde hoop kunnen koesteren, gespaard te zullen blijven voor de rampen, die het noodzakelijk gevolg zouden zijn van: het brengen van militaire delicten voor den burgerrechter.

Een ander voorstel wenscht gemengde rechtbanken, waarin een aantal officieren zitting zouden nemen, doch die niet over het schuldig of onschuldig zouden mogen oordeelen, maar alleen aangaande de mate van straf.

Met den heer Collette zeg ik: „van harte hoop ik, dat deze wensch nimmer verwezenlijkt moge worden", omdat wij het volmaakt eens zijn met hetgeen Mr. Pols hieromtrent zegt, nl.: „Het resultaat zal wezen, dat de rechtspraak in handen zal zijn van rechtsgeleerden, die noch het militaire recht, noch de behoeften der militaire maatschappij kennen, terwijl de militaire leden volkomen nullen in het cijfer zullen zijn."

Vasthoudende aan het beginsel, dat: *de handhaving der tucht, zoowel in vredes- als in oorlogstijd, gebiedend vergt dat de rechtspraak over militairen in handen der officieren blijft*, rest ons nog de vraag: moeten niét militaire delicten door den gewonen of door den burgerrechter worden beoordeeld.

Ook met het oog op de moeilijkheid steeds de juiste grens te trekken tusschen commune en gemengde delicten, omdat te commune delicten, gepleegd door een militair, dikwijls daardoor een ander karakter krijgen, vermeenen wij, dat, in stede van inkrimping der militaire rechtsmacht in vredestijd, wij er verre de voorkeur aan zouden geven: *alle delicten*, door militairen begaan, voortaan door den krijgsraad te doen beoordeelen.

Een andere vraag, n.l. of het niet wenschelijk ware dat de officier in het algemeen wat meer rechtskennis had, beantwoorden wij gaarne toestemmend. Wanneer men in de eerste

plaats aan de militaire inrichtingen van onderwijs wat meer tijd besteedde aan dat vak, en verder officieren, die daartoe genegen zijn, en dus allereerst de a. s. leeraars in het militair recht, in de gelegenheid stelde zich aan een der hoogescholen hiervoor verder te bekwamen, gelooven wij dat een groote stap in de goede richting zou gedaan zijn.

Citaten.

Weit mehr als das geschriebene oder gesprochene Wort wirkt das Beispiel. V. D. GOLTZ.

Man deckt nicht immer Etwas, wenn man Truppen davor stellt. HOHENLOHE.

Der gemeine Mann hat ein scharfes Auge und Ohr für alles, was „von oben" kommt. MECKEL.

Nichts ermüdet die Truppe mehr, als das stehende Warten unter Gepäck. HOHENLOHE.

Der bestimmte Befehl ist es, der dem Untergebenen die Kraft geben musz, mit Endschiedenheit an eine gefährliche Aufgabe heranzugehen. GRIEPENKERL.

Boekaankondiging.

Von Löbell's Jahresberichte über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen. XIX Jahrgang 1892. Unter Mitwirkung hervorragender Militärschriftsteller heraus gegeben von Th. v. Jarotzky, General Lieutenant z. D. Preis Mk. 10.— Berlin, E. S. Mittler u. Sohn.

Met dezen jaargang treedt dit zoo algemeen bekende en hooggewaardeerde boek een nieuw tijdperk in. De Kolonel von Löbell heeft zich door zijn hoogen leeftijd genoodzaakt gezien de leiding van dit omvangrijke werk aan andere handen over te laten. Zijn opvolger, de generaal von Jarotzky heeft ter eere van den verdienstelijken grondvester van dit standaardwerk, diens naam aan het hoofd van den titel geplaatst, zoodat de officieele naam voortaan gelijkluidend zal zijn met dien, waaronder een ieder het reeds kende.

De inhoud is eenigszins gewijzigd en verbeterd.

In de eerste plaats is daarin opgenomen de samenstelling, indeeling en sterkte van de verschillende legers, terwijl wij allerlei gegevens aantreffen omtrent: duurzame versterkingen, pionierwezen, militaire spoorweg, telegraaf, duivenpost, luchtscheepvaart en onderwijs.

Eindelijk wordt daarin behandeld de jongste oorlog in Chili, in het Duitsch-Afrikaansche gebied en in Dahomey.

Het zal geheel onnoodig zijn een aanbevelend woord te zeggen over dezen trouwen steun van ieder, die zich, zij het in nog zoo geringe mate, wijdt aan de militaire wetenschap.

De 2e en 3e aflevering van «De Groote Oorlog van 189—» zijn verschenen en hielden evenals de onlangs aangekondigde eerste aflevering onze belangstelling gaande. Met spanning zien wij het vervolg tegemoet.

Terreinschets in gekleurd potlood, ten dienste van Officieren en Kader.

Door den 1e Luitenant der Infanterie L. W. J. K. Thomson werd deze terreinschets vervaardigd, volgens de officieele teekens, en voor den prijs van 30 cents bij de firma Coers en Roest te Arnhem verkrijgbaar gesteld. Naar aanleiding hiervan hopen wij in een der volgende afleveringen het een en ander in het midden te brengen.

Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenlandsche tijdschriften.

Art. u. Geniewesens.

1893. *No. 2.* Sluitstukken der snelvurende kanonnen. — Over middelen om schoten waar te nemen. — *No. 3.* Sluitstukken der snelvurende kanonnen. — Over Filters. — Theoretische beschouwingen over de uitwerking van het schot. — *No. 4.* Afstandmeters — Luchtdruk — Gebruik van Basalt. — *No. 5.* Sluitstukken van snelvurende kanonnen. — *No. 6.* Over het gebruik van snelvurende kanonnen te velde. — Zwitserlands Landsverdediging.

Jahrbücher.

1893. *Marz.* De slag bij Custozza. — Gordelspoorbanen voor tactisch gebruik. — Snelheid der pantserschepen. — Zorg voor de gekwetsten in de oorlogen der toekomst.

Avril. Het Italiaansche Leger. — Zwitsersche weerkracht. — Fransche Cavalerie-manoeuvres en Velddienst-oefeningen. — Klein kaliber geweer.

Mai. Zwitsersche versterkingen en grensverdediging. — Noord-Oostzee-kanaal in zijne beteekenis. — Strijdkrachten van Rusland en Engeland in Azië. — De eerste hulp in de toekomst-oorlogen. — Geschiedenis van den Vesting-oorlog.

Juni. Custozza, als voorbeeld voor het gebruik der Cavalerie. — Veiligheidsdienst in het Oosten en Westen. — Volks-oorlog aan de Loire in 1870.

Revue de l'Armée Belge.

1893. *Mars.* De Kruisers. — Tegenwoordige toestanden der oorlogsmarine. — De vloot der Vereenigde Staten. — Commissie van proefneming der Artillerie te Gàvre.

Avril. Engelsche slagschepen.

Mai. Marine-tactiek. — Hulpmiddel, om gelijktijdig te laden en te richten.

Organ.

No. 2. Verbetering der militaire voeding. — Russisch oordeel over het Duitsche werk van den Gen. Staf over den oorlog van

1870—71. — *No. 3.* Invloed van v. Moltke op de operatiën in 1864. — Verduurzaamde levensmiddelen. — *No. 4.* Veldgeschut de toekomst. — Het Bruggehoofd Presburg in 1809. — *No. 5.* Cavalerie voor! Een studie.

Revue Suisse.

No. 3. Rechterlijke organisatie. — Zwitsersche Landstorm. — Sabels. — De taak van het Zwitsche Leger. *No. 4.* Rivierovertocht in 1799 over de Linth. — *No. 5.* De nieuwe geweren. — *No. 6.* Organisatie der Zwitschersche Infanterie.

Etranger.

1893. *Février.* Pantserplaten in de Vereenigde Staten. — Bulgaarsche Legerwet.

Mars. Nieuw veldgeschut van Krupp. — Generale staf in Rusland.

Avril. Terreinoefeningen voor de Infanterie. — Spaansch geweer v. 7 mM — Versterkte plaatsen in Rusland.

Mai. Het Duitsche budget 1893-94. — Gevecht bij Fredericia. — Reorganisatie van het Zweedsche leger.

Seewesens.

1893. *I en II.* Vlootmanoeuvres in 1892. — Gegevens betreffende snelvurende kanonnen. — Snelvurende kanonnen bij de Fransche Marine. — Pantserplaten van Harveij.

Revue Belge.

IV. Verdediging der beneden-Schelde. — Luchtvaart. — Opleiding kanonniers der Veld-artillerie. — Konstantinopel en het Balkan-Schiereiland. — Vuurleiding te velde. — Ontploffingsmiddelen.

V. Tactiek van voorheen. — Tegenwoordige repeteergeweren. — Technische troepen en de Vesting-oorlog. — Versterkingen op de Fransch-Duitsche grenzen. — Buskruit en ontploffingsmiddelen voor vernielingen.

Revue du Genie.

1892. *Sept.-Octobre.* Geniewerken in Algerië.

Nov.-Décembre. Bruggenmateriaal voor Voorhoede's. — Studie over optische seinen. — Militaire Telegrafie en Telefonie.

1893. *Janvier-Février.* De vesting Kustrin in 1806—1814. — Nieuw stelsel van een rollende brug.

Mars-Avril. Electrisch licht in de Kazernes. — Kustverdediging in Duitschland.

Internationale Revue.

1893. *Mars.* Nieuwe geweren. — Gevecht bij Ognon. — Schepen

voor kustverdediging. — Snelvurende kanonnen en mitrailleurs in den oorlog te velde. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen.

Mai. Nieuwe geweren. — Het Conflict over de Legerwet. — De ontwikkeling der pantsers voor oorlogschepen. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen.

Revue Générale.

1893. *Mars.* Journaal van een ooggetuige der Commune. — Een gevonden kind in Vlaanderen. — In de wateren van Zeeland.

Avril. Journaal van een ooggetuige der Commune. — Het jubilé van den Paus. — Napels en de Vesuvius.

Mai. Gisteren en heden, over de werkliedenvereeniging en de Sociale vrede. — Drie weken in Amerika.

Cercle.

1893. *No. 10.* Verbetering Krijgspel. — De Zwitsersche versterkingen. *No. 11.* Reglementen der Fransche manoeuvres. — Toekomstgeweer. — *No. 12.* Cavalerie-kazerne te Vincennes. — Italiaansch Spoorwegnet. — Verdediging der Oostelijke grenzen van Zwitserland. — *No. 14/15.* De bewapening der Infanterie en de formule van Hebler. — Voorbereiding voor den oorlog in Rusland. — *No. 15/17.* Luchtvaart. — *No. 16/17.* Voorbereiding voor den oorlog in Rusland. — *No. 18.* Servisch Leger. — *No. 19.* Kuras voor de Infanterie en voorloopers voor de tirailleurlinie. — Servische Leger. *No. 20.* Bewapening der Inf. en de formule Hebler. — *No. 22.* Vliegmachine. — *No. 23.* Het nieuwe Reglement voor de manoeuvres der Cavalerie. — Het Italiaansche leger en de revue in 1888. — *No. 24/25.* Het nieuwe Reglement voor de manoeuvres der Cavalerie. — *No. 25.* Het Italiaansche leger en de revue in 1888.

Wochenblatt.

No. 14. Reserve-troepen. — Reorganisatie in Zwitserland. — Rekrutenwet in Italië. *No. 15.* Reorganisatie in Zwitserland. — Budget Fransche Leger. — *No. 16.* Organisatie, dislocatie en sterkte der Fransche Infanterie. — Fransche budget. — *No. 17.* Vooruitgeschovene stellingen. — Russische Vloot. — Weerkacht der Europeesche Staten. — Italiaansche Belegering- en Vesting-Artillerie. — *No. 20.* Proeven met nieuwe schietschijven. — Wintermanoeuvres in Warschau. — Berichten uit Zwitserland. — *No. 21.* Herfstmanoeuvres in Frankrijk. — *No. 22/24.* Mobilisatie Russische Leger. — *No. 24.* De bewapening der Veld-artilleristen. — *No. 26.* De Volks-oorlog aan de Loire. — *No. 27.* Fransche Raad van Defensie. — *No. 28.* Voorgeschoven

stellingen. — *No. 30/31, 32, 33.* Geschiedenis van den Vestingoorlog. — *No. 32.* Mobilisatie vroeger en thans. — Krachtsontwikkeling van het Duitsche leger in 1870—71. *No. 33.* Kaderwet in Frankrijk. — *No. 34.* Fransch oordeel over groote manoeuvres. — Toekomst-oorlog ter zee. — *No. 36.* Kaderoefeningen in Frankrijk. — *No. 37.* Het Fransche volk en leger. — *No. 38.* Schietoefeningen der Infanterie in verband met tactische vraagpunten. — *No. 39.* Weermacht van Engeland in 1893. — Russische bekentenissen. — Spezia. — Beiheft 3/4. Militaire indrukken uit de Kaukasus. — *No. 40.* De vesting Langres in 1870. — *No. 41.* Afstandsrid in Rusland. — *No. 43/44.* — Verliezen aan personeel in de voornaamste veldslagen der laatste eeuw. — *No. 47.* Leiding van Cavalerie-oefeningen. — Zwitsersche schietoefeningen in 1893. — *No. 48.* Treinwezen in Rusland. — Het opzoeken van gewonden op het slagveld. — *No. 50.* Offensieve geest in Frankrijk. — Het springen van geweerloopen. — *No. 51.* Verliezen in het gevecht. — Het springen van geweerloopen. — *No. 52.* Tactische Vraagpunten. — Veldversterking. — *No. 53.* Gevecht in front en op de flanken. — Fransche Cavalerie. — *No. 54.* Italiaansche Marine. — *No. 56.* Cavalerie Reglementen. — Maritieme politiek in de Ver. Staten. — *No. 57.* Ondergang v. d. Victoria. — Strategische spoorwegen in Frankrijk.

Revue Maritime.

Mars. De kruissers. — Tegenwoordige toestand der oorlogsmarine. — De vloot der Vereenigde Staten. — Commissie van proefneming der Artillerie te Gâvre.

Avril. Engelsche slagschepen.

Mai. Marine. — Taktiek. — Hulpmiddel om gelijktijdig te laden en te richten.

Rusland's Westgrens.

II.

Het Russische vestingstelsel heeft een defensief karakter, zonder evenwel het tactisch offensief uit te sluiten.

Dat westwaarts van den Weichsel geen vestingen gelegen zijn, dat er door dat gedeelte van Polen weinig spoorwegen loopen, dat er weinig vaste bruggen liggen over Weichsel en Narew, dit alles duidt er op, dat Rusland zich voorstelt om het leger achter de Weichsellinie te concentreeren. Wilde het al dadelijk, bij het begin van de vijandelijkheden een legermacht aan de Duitsche grens opstellen, dan zouden meer spoorwegen daartoe beschikbaar moeten zijn, en deze zouden eerst van belang worden, wanneer het aantal bruggen over den Weichsel in verband daarmede, werd vergroot. Steunpunten meer voorwaarts naar de grens, zouden dan bovendien zeer gewenscht zijn.

Trekt men aan weerszijden van de Russische westgrens daarmede op 150 K.M. afstand evenwijdig loopende lijnen, dan zijn in het Duitsche gedeelte van die strook het 1e, 2e, 5e en 6e legerkorps gedislokeerd. In het Oostenrijksche gedeelte vindt men de korpsen No. 1 (Krakau) en 11 (Lemberg). Aan de Russische zijde van de grens ligt een aanzienlijk sterker macht, vooral dicht opeen in het militaire district Warschau, waar de generaal Gourko, de overwinnaar van Shipka-pas, bevel voert.

Toch zal het betere spoorwegnet Duitschland en Oostenrijk in staat stellen, om reeds weinig dagen na de oorlogsverklaring eene grootere macht aan de grenzen samen te trekken, dan Rusland aldaar kan vereenigen. Want terwijl een in een 150 K.M. breede grensstrook geconcentreerde macht circa acht dagen noodig heeft om de troepen zonder versnelde middelen van vervoer aan de grens te brengen, kan een geheel leger-

korps in 48 uren langs één enkele spoorlijn 600 K.M. verplaatst worden.

Maar de westersche rijken moeten er op rekenen dat hun bij de concentratie belangrijke moeilijkheden zullen worden in den weg gelegd, door de talrijke, in tijd van vrede aan de grenzen gelegerde, Russische ruitermassa's.

Uit Polen is een Russisch offensief niet waarschijnlijk. De tegenstander bezit aldaar betere hulpmiddelen voor een snelle concentratie; hij heeft daar een goede basis, en is in de gelegenheid om concentrisch op te marcheeren. Bovendien zouden de Russen hunne verbindingen misschien bedreigd zien door de Poolsche bevolking.

Het Duitsch-Oostenrijksch verbond is van zuiver defensieven aard, en aangezien Rusland over minder geoefende krachten beschikt dan Duitschland en Oostenrijk te samen, is het onwaarschijnlijk dat Rusland oorlog zal voeren zonder van een bondgenoot verzekerd te zijn. Als zoodanig is Frankrijk aangewezen.

De vraag is of Rusland en Frankrijk gelijktijdig, dan wel opvolgend, oorlog zullen verklaren. Het laatste is wellicht het voordeeligst. Frankrijk kan dan het grootste deel van de Duitsche legermacht tot zich trekken, zoodat Duitschland slechts een geringe macht in het oosten kan achterlaten, die zich bij oorlogsverklaring van Russische zijde defensief zal moeten gedragen, zoodat Rusland vrij spel krijgt tegen Oostenrijk.

Hiertegenover staat dat Frankrijk wellicht niet de kans wil loopen, om bij een eventueel ongunstig begin van de vijandelijkheden, door den bondgenoot in den steek te worden gelaten, en daarom, ook met het oog op Italië, eerst door Rusland den strijd doet aannemen, om later zelf de vijandelijkheden te beginnen.

Het zijn dus motieven van geographischen aard, zoowel als van binnen- en buitenlandsche staatkunde, die Rusland vermoedelijk aanvankelijk aan het defensief zullen binden. En, om te beletten dat de Duitschers gebaseerd op Posen-Breslau, de Oostenrijkers met Krakau-Przemysl als basis, gelijktijdig met kans op succes aanvallend te werk gaan, werd het vestingstelsel verbeterd en uitgebreid.

De Weichsellinie geeft gelegenheid tot een krachtig defensief tegen Duitschland. Haar rechter vleugel is, zooals wij boven zagen, in het terrein aangeleund, en wordt bovendien door versterkingen en ook door de Oostzeevloot, tegen omtrekking beveiligd. De linker vleugel vindt steun in de verschillende met dat doel aangelegde vestingen. Zuidwestwaarts van deze is de grens onvoldoende beveiligd, en het ligt dus voor de hand dat tegen een tusschen Netze en Warthe geconcentreerd Duitsch leger defensief zal worden opgetreden, en offensieve handelingen zullen worden uitgevoerd tegen een Oostenrijksch leger, indien dit werd samengetrokken tusschen Lemberg en Czernowitz.

Dit wordt nog waarschijnlijker, wanneer de verschillende operatielijnen worden beschouwd, waarvan een Russisch leger kan gebruik maken.

1. Van de Memel in westelijke richting naar Koningsberg en Oost-Pruisen.

Oost-Pruisen, dat Rusland omvat, waaruit de Weichsellinie in de flank kan worden bedreigd, is uit een militair oogpunt gewichtig om de rijke hulpbronnen die het aanbiedt, en om de aldaar gelegen vesting Koningsberg. Goede spoorwegen — de lijn Wilna-Warschau is op drie plaatsen met het Oost-Pruisisch spoorwegnet verbonden — maken den aanvoer gemakkelijk van belegeringsparken en pontontreinen, waarvan te Dunaburg een belangrijk gedeelte is opgelegd. Een aanval te land kan door de vloot worden ondersteund. Bezit deze de meerderheid op zee, dan is de rechter flank gedekt.

De oostgrens van de provincie is bijna geheel open; de Memel vormt de eenige afscheiding van beteekenis, waarover vier spoorwegbruggen voeren, waarvan een bij Kowno, en een bij Grodno, benevens drie vaste bruggen en vijftien gierbruggen. De diepte bedraagt $2^1/_2$ à 3 M.; de breedte is bij Kowno 230 M., bij Grodno 120 M. en meer opwaarts 80 M. Op Pruisisch gebied bedraagt de gemiddelde breedte ruim 300 M. Aan het Kurische Haff, waarin de rivier uitloopt, ligt de Pruisische stad Memel. Aan den ingang van het Haff, waar schepen van $5^1/_2$ à 6 M. diepgang kunnen binnenvallen,

liggen kustversterkingen. Torpedoversperringen zijn voorbereid.

Zuidwaarts van de Memel ligt een circa 80 K. M. breed, vrij gunstig operatieterrein, dat rechtstreeks voert naar de ongeveer 150 K. M. van de grens liggende vesting Koningsberg.

Deze zal een sterke macht eischen, zoowel om haar te observeeren, als in geval zij wordt belegerd. Zij bestaat uit een gesloten enceinte, omgeven door een kring van dertien naar alle eischen des tijds ingerichte, ver vooruitgeschoven gedetacheerde forten, zoodat een legerplaats van den eersten rang wordt gevormd. De werken liggen tot aan het Frische Haff, waarvan de toegang wordt verzekerd door de vesting Pillau met bijbehoorende werken, namelijk kustforten aan weerszijden van het Pillauer Tief, die, gedekt door de vesting en met behulp van een torpedoversperring den ingang kunnen verdedigen, het bezit van de gewichtige binnenzee kunnen verzekeren.

Aangezien het Frische Haff met de Weichsel-delta in verbinding staat, en er dus gemeenschap bestaat tusschen Koningsberg, Pillau en Danzig, kan eerstgenoemde vesting niet afdoend worden ingesloten, vóór dat de vloot op het Haff kan optreden, dus vóór dat Pillau is genomen. Dit maakt dat een belegering van Koningsberg zeer veel tijd, materieel en troepen zal eischen, te meer omdat de inundeerbare, drassige Weichsel-delta zeer moeilijk kan worden ingesloten.

Het zuidelijk deel van Oost-Pruisen is door tal van stroomen en de zich tot 50 K. M. van den Weichsel uitstrekkende merenreeks totaal ongeschikt voor eenigszins belangrijke oorlogshandelingen. De twee hoofddoorgangen zijn bij Lötzen en Osterade door versperringen gedekt, zoodat de grens op deze 180 K. M. breede strook veilig kan worden geacht tegen vijandelijke ondernemingen op eenigszins groote schaal. De Masurische meren beschermen de provincie Oost-Pruisen tegen een inval uit het zuiden, en ook zijn zij de reden, dat een van Warschau in noordelijke richting oprukkend leger, genoodzaakt is binnen het bereik van Thorn te komen, welke belangrijke vesting dient te worden waargenomen, en dus aan het veldleger een aanzienlijke macht zal onttrekken.

In het voor- en najaar vormt de Drewenz gewoonlijk een

belangrijke hindernis en zijn de moerassige oevers als het ware een westelijke verlenging van het onbegaanbaar merenterrein, zoodat de moeilijkheden, die de in noordelijke richting oprukkende aanvaller ondervindt, dan nog worden vergroot.

Thorn is een belangrijk wegenknooppunt dat reeds na de vrijheidsoorlogen werd versterkt, en nog in de laatste jaren aanzienlijk werd verbeterd. Thans bestaat het uit een enceinte en op beide oevers sterke, ver vooruitgeschoven gedetacheerde forten, zoodat een krachtige stelling wordt gevormd, wier werking zich oostwaarts tot aan de merenreeks doet gevoelen, en westwaarts tot aan de Netze.

Voor de toepassing van actieve verdediging, die bij den bouw van het Duitsche vestingstelsel werd beoogd, is deze vesting zeer geschikt.

Koningsberg en Thorn gelijktijdig te belegeren, zal wellicht Rusland's krachten te boven gaan. En toch dienen beide vestingen althans te worden waargenomen, om eene bedreiging van de eigen verbindingen onmogelijk te maken.

Bovendien moeten Marienburg en Graudenz [1]), die wel is waar geen groote kracht bezitten, worden genomen om den Weichselovergang te kunnen uitvoeren.

Dan komt de aanvaller mede binnen het bereik van Danzig.

Verzwakt door de belegering of insluiting van Koningsberg en Thorn, ook door de bezetting van Marienberg en Graudenz, op de flanken bedreigd door Danzig en Posen, zou het Russische leger in het open veld den strijd met het Duitsche leger moeten aannemen. Wellicht zou het dan het onderspit delven, te meer omdat de vijand een grooten moreelen steun zal vinden in het bewustzijn van zijn vroegere overwinningen en in het verlangen om den vreemden indringer van het eigen territoir af te houden.

2. Van Warschau langs den Weichsel, noordwaarts over Thorn en van daar westwaarts.

Tot Thorn kunnen de spoorweg Warschau-Thorn en de

[1]) Graudenz is feitelijk als vesting opgeheven, maar de overblijfselen van de sterkte kunnen nog dienst doen als bruggehoofd op de over den Weichsel voerenden spoorweg.

Weichsel als aanvoerwegen worden benut. Een in Oost-Pruisen opgestelde legermacht wordt door een aanval in deze richting met volkomen afsnijding bedreigd, maar ook hier is een insluiting van Thorn noodzakelijk en bovendien wordt de operatielijn, die door de moerassige, boschrijke terreinen van de Netze voert, op de linker flank bedreigd door de vesting Posen.

3. Van den Weichsel in westelijke richting.

Deze operatielijn voert door hoogst ongunstig terrein dat door het moerassige, op Russisch gebied breede, Warthedal in twee deelen wordt gescheiden. In het noordelijk deel, tot aan de Netze, ondervinden troepenbewegingen groote bezwaren. Daar liggen meren die door broekland van elkander zijn gescheiden. Wordt dit terrein benut dan moet rekening worden gehouden met de vesting Thorn, die zich op de rechter flank bevindt.

Zuidelijk van de Warthe zijn de moeilijkheden voor den aanvaller aanvankelijk geringer. De Prosna is niet altijd als een hindernis te beschouwen, ook is haar oostelijke oever zeer boschrijk, maar verder westwaarts dwingen de Obra-moerassen om zich òf tegen Posen te wenden, waarop ook de noordwaarts van de Warthe gelegen operatielijn uitloopt, òf Glogau te nemen, in welk geval Posen minstens moet worden geobserveerd.

Wellicht zal het laatste verkieslijk zijn. In het noorden beveiligen de Obra-moerassen alsdan de rechter flank; de vruchtbare midden-Silezische vlakte en de open stad Breslau kunnen worden benut. Een overtocht van de Oder is hier gegemakkelijker dan verder benedenwaarts, terwijl de sterke vesting Küstrin wordt omtrokken.

Deze is gelegen aan de samenkomst van Oder en Warthe, die beide een breed, moerassig bed hebben, zoodat de sterkte moeilijk is in te sluiten, en de rivieren moeilijk anders zijn over te gaan dan met de bestaande bruggen.

Glogau zal vermoedelijk gemakkelijker zijn te nemen dan Posen, dat, oorspronkelijk bestemd om de stad bij een Poolschen opstand te beschermen, in 1840 tegen een buitenlandschen vijand werd ingericht, en in de laatste jaren aanmerkelijk werd verbeterd, zoodat het thans een zeer belangrijke verschanste

legerplaats vormt, die hare werking kan doen gevoelen van de merenrijke Netzelanden in het noorden tot het Obrabroekland in het zuiden. Voor de waarneming en insluiting van deze vesting worden ongeveer 100.000 man noodig geacht.

De hier beschouwde operatielijn is ten opzichte van Berlijn de kortste, maar heeft het nadeel dat zij slechts tot Kutno en Lodz, dus niet tot aan de grens, het gebruik van een spoorweg toelaat.

Dat deze richting zou worden gevolgd, is niet zeer waarschijnlijk, te minder omdat diversiën uit Oost-Pruisen en Silezië de verbindingen kunnen bedreigen. Toch is het moreele voordeel dat door het bezetten van Breslau kan worden verkregen, een reden om het gebruik van deze operatielijn niet absoluut te verwerpen.

4. Van den Weichsel in zuidwestelijke richting.

Wordt deze richting gevolgd, dan stuit de aanvaller op de uitgestrekte moeraswouden langs de Malapane en in het verder oostwaarts gelegen gebied. Wel is waar staan hem hier twee spoorwegen open, maar hij wordt gevoerd naar een voor groote operatiën minder geschikte landstreek, alwaar zijn linker flank in geval van een vereenigd optreden van Duitschland en Oostenrijk, door dit laatste wordt bedreigd. Bovendien liggen de achterwaartsche verbindingen binnen het bereik van de vesting Krakau, waaruit de eenige beschikbare pas, de Jablunkapas, wordt beheerscht. Krakau is evenwel de eenige vesting die hier belangrijken invloed op de operatiën kan oefenen. Glogau, een Oderbruggehoofd en depôtplaats, kan door inrichting en ligging weinig gewicht in de schaal leggen, evenmin het in een bergketel gelegen Glatz. Neisse is als vesting opgeheven.

5. Tegen de Oostenrijksche grens.

Zuidelijk van Przemysl, een nog niet voltooide verschanste legerplaats, vindt men, langs de tot Czernowitz 360 K. M. metende grens, geen enkele versterking. Alleen het westelijk deel van Galicië heeft een steun in het terrein, namelijk den nog weinig beteekenenden Weichsel en de San. Verder dient de grensafsluiting aan het leger te worden opgedragen.

De Karpathen vormen de eerste belemmering, die een Russisch

leger ondervindt. Zij beperken de marschrichting tot de wegen. Van deze worden de westelijke, met de spoorwegen Kaschau-Oderberg, hare verbindingen met de Warschauerlijn, de lijnen Kaschau-Neu-Sandec-Tarnow en Ujhely-Przemysl, aan de noordzijde van de Karpathen afgesloten door de vestingen Krakau en Przemysl. De lijn Lemberg-Stry-Munkacz wordt aan de zuidwestzijde van het gebergte gedekt door de oude vesting Munkacz.

De zuidoostelijk van dezen spoorweg gelegen overgangen, zooals de Körosmazo-, Stiel-, Rodna- en Borgapassen, worden door geen enkel werk beschermd.

Een belegering van Krakau wordt bemoeilijkt door de nabijheid van Przemysl, om welke sterkte het overschrijden van de grens het gemakkelijkst zal worden uitgevoerd tusschen Jaroslaw en Czernowitz. Wordt Przemysl belegerd, dan zal men er gelijktijdig naar moeten streven om den vijand af te dringen zoowel van die vesting als van den spoorweg Lemberg-Munkacz, en zal men hem op de zuidelijke Karpathenpassen moeten trachten terug te werpen. Behaalt men voordeelen op het veldleger, dan behoeft alleen nog de kleine vesting Munkacz onschadelijk te worden gemaakt, om de passen van Rodna, Stiel, Körosmazo, Verecki, Ungh en Lüpkow, benevens de spoorwegen $\left.\begin{matrix}\text{Ujhely}\\ \text{Munkacz}\end{matrix}\right\}$ Lemberg vrijelijk te kunnen gebruiken.

Bij het volgen van de hier beschouwde operatielijn is de houding van de Balkanstaten van groot gewicht. Aangezien zij van Rusland weinig goeds hebben te verwachten, is het niet onwaarschijnlijk dat zij zich in geval van oorlog aansluiten bij het drievoudig verbond, en dient Rusland, om op alle eventualiteiten te zijn voorbereid, een observatiekorps af te zonderen tegen Rumenië [1]).

---

[1]) Het vestingstelsel van dit land bestaat uit:

1. de verschanste legerplaats Bucharest, die zoo noodig 150 à 200.000 man kan opnemen.

2. de linie Galatz-Namolodsa-Fokschani, bestemd om, zoowel een van de Zwarte Zee langs den Donau, als een door de moeilijk verdedigbare Moldaudalen zuidwaarts vooruitrukkenden vijand, tegen te houden.

De legersterkte bedraagt 120.000 man.

Aannemende dat Duitschland in den aanvang voldoende wordt beziggehouden door Frankrijk, kan Rusland tegen eerstgenoemd rijk volstaan met observeeren van de in het oosten achtergebleven troepen, gepaard met demonstratie ter zee, zoodat zooveel mogelijk troepen kunnen medewerken om zoo spoedig mogelijk in Oostenrijk tot een oplossing te komen.

Daartoe kunnen de Russische strijdkrachten in verschillende deelen worden gesplitst en bijvoorbeeld als volgt worden opgesteld.

1. Een waarnemingskorps tegen Duitschland in den vestingdriehoek, met vooruitgeschoven afdeelingen aan de west- en noordwestgrens.

De uiterste grensstreek aan de Memel wordt voldoende beschermd door de Dunalinie en de verschanste legerplaats Kowno; voldoende, omdat het weinig waarschijnlijk is dat de Duitsche troepen hier offensief zullen optreden.

2. Drie legers tegen Oostenrijk, om het vijandelijke leger op te zoeken, aan te vallen en te verslaan, en dan naar Weenen te marcheeren. Gebaseerd op de lijn Brest-Litewsky-Kasatin kunnen de legers zich langs de volgende operatielijnen bewegen:

a. de strook tusschen de spoorwegen Brest-Litewsky-Cholm en Brest-Litewsky-Kowel.

b. de strook aan weerszijden van den spoorweg Rowno-Brody.

c. de strook aan weerszijden van den spoorweg Kasatin-Schmerinka en verder in zuidwestelijke richting naar de Karpathenovergangen tusschen de Lüpkower- en Stielpassen.

Krakau, Przemysl en Munkacz moeten onschadelijk worden gemaakt.

3. Een leger bij Bender tot observatie van de Balkanstaten, en om zoo noodig op te rukken naar Bucharest en den Donau.

4. De Zwartezeevloot met een landingsleger te Nicolajew om aan de Bulgaarsch-Rumeensche kust te kruisen, en zoo noodig bij Varna een landing uit te voeren. De gelande macht zal moeten streven naar eene vereeniging met het onder 3 genoemde leger.

De sterkte van de verschillende legers zal afhankelijk zijn van de groepeering van de vijandelijke strijdkrachten.

Het gunstigst voor Rusland is, wanneer noch van de zijde der Balkanstaten, noch van Engeland — in de Oostzee — bepaald gevaar dreigt, en Duitschland oorlog voert met Frankrijk, zonder dat Italië aan den strijd deelneemt.

Duitschland, dat er op uit moet zijn om een zoo groot mogelijk Russisch leger te binden, om zooveel mogelijk troepen aan den strijd tegen Oostenrijk te onttrekken, zal in bovenbedoeld voor Rusland gunstigst geval, maar weinig legerkorpsen hiertoe kunnen afzonderen.

Wellicht zal Rusland dan kunnen volstaan om het observatiekorps in het noorden uit $3^1/_2$, dat in het zuiden uit 2 legerkorpsen te doen bestaan. Bestemt het verder $^1/_2$ legerkorps om zoo noodig een landing uit te voeren, dan kunnen 15 legerkorpsen tegen Oostenrijk oprukken.

Frankrijk en Rusland kunnen samen ongeveer evenveel krachten in het veld brengen als het drievoudig verbond, althans in den aanvang van den oorlog.

Zonder één man uit de Caucasus of uit Azië te trekken, dus in Europa alleen, beschikt Rusland in eerste linie over 1.355.000 soldaten, en blijven 1.100.000 man beschikbaar voor bezettingstroepen, om als reserve te dienen en om de verbindingen te verzekeren.

Frankrijk beschikt bij mobilisatie over een actief leger van 1.600.000 man in eerste linie, en over 900.000 man in tweede linie, dus totaal over 2.500.000 man, die in circa veertien dagen aan de grens kunnen worden samengetrokken.

Tegen het drievoudig verbond kan dus een macht van 5 millioen strijders worden op de been gebracht.

Aan de andere zijde zal men hebben:

1.600.000 Duitschers in eerste linie, die in vijf dagen kunnen worden gemobiliseerd, binnen veertien dagen op de Fransche en Russische grenzen kunnen zijn vereenigd, en waarvan desverkiezend een macht van 1.200.000 man in achttien dagen aan één grens kan worden geconcentreerd.

1.000.000 Duitschers (landweer) in tweede linie.

Bovendien in derde linie: de landstorm.

1.200.000 Oostenrijkers in eerste linie, waarvan sommige korpsen in vier à vijf dagen kunnen worden gemobiliseerd, de geheele macht in zes dagen op voet van oorlog kan worden gebracht.

Na veertien dagen kunnen 400.000 man aan de Russische grens staan; na achttien dagen 800.000 man, en na vierentwintig dagen de geheele macht.

De 500.000 man landweer zijn feitelijk niet als een tot de tweede linie behoorende troepenmacht te beschouwen. Zij moeten gerekend worden als troepen derde linie, en gevoegd worden bij den beschikbaren landstorm.

900.000 Italianen in eerste linie;

300.000 Italianen in tweede linie (mobiele militie) dus totaal

1.200.000 Italianen, die vermoedelijk na vijftien dagen aan de noordgrens zullen kunnen zijn geconcentreerd.

De Alpentroepen zullen veel eerder marschvaardig aan de grens staan, en wel bijna onmiddellijk na de oorlogsverklaring.

Bovendien 1.300.000 man (territoriale militie) in derde linie.

De totale macht van het drievoudig verbond telt dus behalve de troepen derde linie:

5.000.000 man, d. i evenveel als waarover de vermoedelijke tegenstanders beschikken.

Deze laatste hebben evenwel sterkere reserves: het territoriale leger en de militie.

Vooral laatstgenoemde is een zeer rijke bron om de levende strijdkrachten aan te vullen.

Van de 120.000.000 inwoners, die Rusland naar schatting telt, wonen er 100.000.000 in Europa. In 1892 werd het contingent vastgesteld op 262.000 man, en bovendien 2400 man voor de Caucasus, wier mannelijke bewoners gedurende 20 jaar moeten dienen, te rekenen van het 18e levensjaar, en wel 3 jaar voor oefening in de haardsteden, 4 jaar onder de wapenen (1e ban), 4 jaar beschikbaar voor de 2e ban — zij moeten dan steeds gereed

zijn om met paard en uitrusting onder de wapens te komen —; 4 jaar beschikbaar voor de 3e ban, en 5 jaar in de reserve.

Het aantal jongelieden dat op de lotingslijsten was ingeschreven bedraagt 878.000, waarvan dus circa $^2/_3$ aan de militie ten goede komt. Voor de Kaukasus kan men rekenen dat hun aantal 26000 bedraagt.

Volgens de laatste gegevens wordt de sterkte van de militie thans begroot, van de 1e ban op 4.421.986 waaronder 570.000 geoefenden; van de 2e ban op 4.551.775 man.

Reeds boven wezen wij er op, dat het voor Frankrijk van gewicht is, om zekerheid te hebben dat het, ook bij eventueel ongunstigen afloop van de eerste ontmoetingen, niet alleen tegenover den vijand staat. Daarom zal het zaak zijn dat Rusland het eerst den oorlog verklaart. Dit heeft nog een ander voordeel. Omdat de mobilisatie en concentratie van het Russische leger meer tijd eischt, dan die van andere legers, zal een gedeelte van den oorlog misschien nog kunnen worden afgespeeld, vóór dat de Russische hoofdmacht op vijandelijk grondgebied kan optreden. Worden niet reeds voor de oorlogsverklaring mobilisaties en verplaatsingen van troepen uitgevoerd, dan zal, zooals wij boven zagen, een geheele concentratie van het Russische leger eerst geruimen tijd na die oorlogsverklaring zijn afgeloopen, en zal eerst na ruim zes weken een aanvallende beweging op Oostenrijksch grondgebied kunnen worden uitgevoerd.

In dat tijdsverloop is het mogelijk, dat Duitschland met Italië, wellicht ook met eenige Oostenrijksche troepen, zoodanige voordeelen op Frankrijk heeft behaald, dat de verdere krijgsbedrijven tegen dit land aan een betrekkelijk zwakke macht kunnen worden overgelaten, en dat de overgroote meerderheid van de verbonden legers zich tegen Rusland kan wenden.

Het is om deze reden dat er in Frankrijk stemmen opgaan om bij een eventueelen oorlog den taktischen slag te vermijden, en door defensief optreden tijd te winnen. „La base du problème stratégique de la France est donc la défensive seule, une défensive opiniâtre et prudente, et tous les calculs, toutes les mesures de prévision et de préparation à prendre à l'ave-

nir doivent être établies sur cette base," zoo leest men in de Nouvelle Revue [1]. Terecht wijst de schrijver er op, dat een zoodanige handelwijze weinig strookt met het karakter van de Fransche natie. En, of het oorlogsplan zal worden opmaakt zooals hij wenscht, is aan gegronden twijfel onderhevig, maar geschiedt het, dan zal het zeker noodig zijn, dat vooraf de natie bekend wordt gemaakt met dat voornemen, „que chacun soit bien préparé à l'avance à cette idée que, dans la guerre prochaine, les opérations défensives et les mouvements de retraite de toute espèce qui en sont la conséquence, ne sont qu'un moyen et le meilleur moyen de battre l'ennemi; qu'ils n'auront nullement la signification de défaite ou même d'insuccès."

Galicië, dat in west-oostelijke richting 1000 K.M. lang is, van noord naar zuid nauwlijks 220 K.M. meet, is zonder natuurlijke grenzen, en vormt als het ware het glacis van de Karpathen. Tegenover een krachtig offensief loopt de verdediger gevaar op het gebergte te worden geworpen, en de overgangen hiervan gelijk met den aanvaller te bereiken.

Daarom zal het voor Oostenrijk zaak zijn zelf offensief op te treden. Bovendien pleiten hiervoor verschillende gunstige omstandigheden. De grens springt noordoostwaarts ver vooruit; het land is betrekkelijk rijk; het terrein is begaanbaar en achter de Karpathen bestaat gelegenheid om aanvullingen voor te bereiden en verplaatsingen uit te voeren, zonder dat de vijand hiervan kennis bekomt.

Tot dekking van West-Galicië en om Bosnië tegen binnen- en buitenlandsche vijanden te beschermen, moeten afdeelingen worden achtergelaten. De rest van het leger kan worden geconcentreerd achter den Dnjestr, om langs verschillende wegen naar den Dnjepr op te rukken. Kamenec-Podolski en Chotyn moeten worden ingesloten, en de linker vleugel moet door sterke afdeelingen worden gedekt tegen mogelijk offensieve handelingen uit de vestingen: Zamosc, Luzk, Dubno en Saslaw.

---

[1]) La situation stratégique de la France. Nov. '92.

Treedt Rumenië niet toe tot het drievoudig verbond, dan dient het te worden bezet; treedt het wel toe, en ook de andere Balkanstaten, dan kan Oostenrijk zich zuidelijker baseeren, waardoor het een gunstiger aanvalsrichting kan volgen. Het behoeft dan geen vrees te hebben voor onlusten in Bosnië, ook niet voor vijandelijkheden van de zijde der Montenegrijnen, zoodat hiervoor geen troepen behoeven te worden afgezonderd. Rusland daarentegen zal in dat geval over minder troepen kunnen beschikken, omdat het met het oog op Turkije geen troepen uit de Kaukasus zal kunnen aantrekken.

Rukt een Oostenrijksch leger in noordoostelijke richting op, naar Warschau, dan is de lijn Krakau-Kielce-Warschau de kortste. Wordt deze gevolgd, dan wordt over verschillende goede wegen beschikt, verschillende groote plaatsen worden aangedaan en het is gemakkelijk om de verbindingen te onderhouden met een meer westelijk optredenden bondgenoot.

Ook kan de lijn Przemysl-Jaroslaw-Lublin-Warschau worden gevolgd. Beweegt de rechter vleugel zich dan tusschen Wieprz en Bug, zoo heeft men het groote voordeel dat eerstgenoemde rivier doorgaand wordt omtrokken, en dat het forceeren dus weinig moeite zal kosten.

Wenscht men op Kiew aan te marcheeren, dan voert de kortste weg over Tarnopol-Schmerinka-Kasatin, en vermijdt men de talrijke rivieren met hunne deels moerassige, deels diep ingesneden oevers.

In geval gelijktijdig wordt opgerukt zoowel in de richting van Kiew als in die van Warschau, worden de legers van elkander gescheiden door de Rokitno-moerassen. De rechter operatielijn voert dan door Podolië, de linker door Polen.

Welke is de voor Oostenrijk gewichtigste?

Het Donauvak Weenen-Pest vormt het politieke zwaartepunt van Oostenrijk. Voor Rusland is dit Moskau. Wel is St. Petersburg de hoofdstad van het rijk, maar Moskau is feitelijk het centrum van de Russische natie. Moskau, de heilige stad, waar de keizer aller Russen wordt gekroond, de zetel van de Oudrussische nationale partij, werd ook bij vroegere oorlogen beschouwd als hoofdobject.

St. Petersburg, dat als regeeringszetel waarde heeft, is betrekkelijk veilig door de zijwaartsche ligging. Uit midden Europa is deze stad alleen te bereiken door zeer arme gouvernementen, waar de verpleging van een eenigszins belangrijke macht zeer groote moeilijkheden zal hebben.

Bij verdediging van Finland vormt St. Petersburg de centrale stelling. Is deze genomen, dan is nog weinig resultaat verkregen, want de Nationale partij zal zich niet laten overtuigen, dat deze kostbare stichting van Czar Peter een onmisbaar deel van Rusland uitmaakt. Een nieuwe veldtocht zal noodig blijken om de Russen zich als overwonnen te doen beschouwen, en wel in de weinig herbergzame gouvernementen Nowgorod en Twer.

De hoofdoperatielijn van Oostenrijk naar Rusland loopt over Kiew naar Moskau. Wel is de troepenbeweging hier moeilijker dan langs de Poolsche lijn, en ook is het vermoedelijk operatietooneel hier verder van het subject verwijderd dan in Polen, maar, in verband met Duitschland, kan door Podolië concentrisch worden voorwaarts gegaan.

Vermoedelijk zal Oostenrijk alleen dan in Polen optreden, wanneer het is om Duitschland behulpzaam te zijn, of wel in geval Oostenrijk zonder Duitschland's steun offensief tegen Rusland wil handelen. In dit onwaarschijnlijk geval zal het aanbeveling verdienen om de lijn Warschau-St. Petersburg te volgen, omdat men dan wellicht steun zal vinden bij de Poolsche bevolking.

Kan Oostenrijk niet offensief optreden, zoo moet het alles beproeven om Galicië te behouden. Want wil een Russisch leger de Karpathen overschrijden, dan moet het zich eerst in genoemde provincie hebben vastgezet. Wordt een stelling bezet achter den Dnjestr, dan worden de over de Karpathen voerende wegen afgesloten, en zal Rusland Przemysl niet kunnen bedreigen, evenmin als den rechter vleugel van een eventueel in Polen ageerende Oostenrijksche macht. Wil Oostenrijk, zoo noodig, aan den Dnjestr een belangrijke verdedigende kracht kunnen ontwikkelen, dan zal het daar eenige nieuwe versterkingen moeten aanleggen.

Voor een Duitsch leger, dat offensief wenscht te werk te gaan, staat in de eerste plaats een noordoostelijke richting open. Van de Memel voeren de kortste wegen naar St. Petersburg en Moskau wel is waar over belangrijke rivieren (Duna en Dnjepr), maar zij laten de moerassige terreinen van Pripet en Beresina zijwaarts liggen. Op den linker vleugel moet gewaakt worden tegen een bedreiging van de zeezijde; van rechts kan men bedreigd worden door teruggetrokken of nieuw samengetrokken troepen.

Kiezen de Duitschers uit Oost-Pruisen een zuidelijke aanvalsrichting, naar Bobr en Narew, dan hebben zij door het ongunstig terrein weinig kans van slagen. Wel biedt deze richting het groote voordeel aan, dat 's vijands achterwaartsche verbindingen worden bedreigd, maar hiertegenover staat het belangrijke nadeel dat bij ongunstigen afloop een hoogst gevaarlijke terugtocht op de flank moet worden uitgevoerd. De Russen daarentegen vinden bij eventueele nederlaag steun in de verdedigingslijn Bug-Narew.

Ook verder zuidwaarts is het grensland ongeschikt voor offensieve handelingen, tot nabij Wilhelmsbrück. Maar hier heeft men weder een ander nadeel: dat geen spoorweg de grens overschrijdt. Als voordeel geldt hier, dat in verband kan worden gehandeld met een zuidelijken bondgenoot.

Treedt Duitschland offensief op, wat niet waarschijnlijk is om het bezwaarlijk verzekeren van flanken en rug, dan is er veel kans dat het in een richting west-oost plaats heeft, en wel door Polen. Daar worden huisvesting, verpleging en beveiliging van de verbindingen wellicht vergemakkelijkt door de bevolking; de vorm van de grenslijn en het wegennet zijn daar gunstig.

De hoofdoperatiebasis van Rusland is gelegen in de lijn Kronstadt-Sewastopol. Zij heeft een lengte van 1750 K.M. en kan niet anders dan door zeeoperatiën worden omvat.

De afstand van Moskau en St. Petersburg tot de grens is het twee à drievoudige van dien tusschen de grens en de hoofdsteden van Duitschland en Oostenrijk.

De kortste afstanden naar de Russische zwaartepunten, namelijk de lijnen Oost-Pruisische grens-St. Petersburg; Krakau-Warschau-St. Petersburg, Dnjestr-Kiew-Moskau en Posensche grens-Warschau-Moskau bedragen respectievelijk 900, 1250, 1200 en 1350 K.M. Daarentegen zijn Berlijn, Weenen en Pest niet meer dan circa 500 K.M. van den vestingdriehoek verwijderd.

Niet alleen door de groote afstanden, maar ook door de terreinsgesteldheid en door de beschikbare hulpbronnen heeft Rusland een ontzaglijk groote defensieve kracht.

De geschiedenis van den Pruisisch-Russischen veldtocht van 1792—94, van den winterveldtocht van 1806—07, van den Franschen inval in 1812 en van den Poolsch-Russischen oorlog van 1831, geeft een denkbeeld van de buitengewone moeilijkheden die een aanvaller op Russisch gebied te wachten staan, zoowel door het zeer uitgestrekte grondgebied, als door de talrijke bosschen, meren, rivieren en moerassen die de begaanbaarheid van het terrein aanzienlijk beperken en waardoor terreinafscheidingen worden gevormd, die gemakkelijk te verdedigen, moeilijk te omtrekken zijn. De groote dapperheid en volharding van den Russischen soldaat, diens godsdienstig fanatisme en groote vaderlandsliefde, doen een geduchten tegenstand verwachten.

Vergeleken bij den toestand in 1812 is de aanvaller in nog ongunstiger omstandigheden dan toen. De Czar heeft nu een leger waar in 1812 Napoleon's basis lag. De Weichsel toch, was toen als zoodanig ingericht, en had als steunpunten behalve de vestingen Danzig en Graudenz, die Duitsch gebleven zijn, Modlin — thans het sterke Nowo-Georgiewsk — en Warschau. Ook is het niet aan te nemen dat het Russische leger zal handelen als in 1812, toen het, achter de Memel opgesteld, bijna zonder slag te leveren achter de Duna terugtrok. Bezetten van veroverd gebied zal zich in Rusland altijd tot een betrekkelijk zeer klein deel van het grondgebied moeten bepalen, zoodat het bepaald noodzakelijk zal zijn, om zich van het staatkundig zwaartepunt meester te maken, wil men zich overwinnaar noemen. Hierbij zullen bijzondere voorzorgen moeten worden in acht genomen, om geen verliezen te lijden als de Franschen

in 1812. Toen waren, volgens de Russen, de generaals Koude en Honger de eigenlijke overwinnaars van Napoleon. Daarbij zou men nog kunnen voegen den generaal Modder, waarover Bonaparte zich in 1806 uitliet met de woorden: „J'ai trouvé en Pologne un cinquième élement qui est la boue".

En dat de invloed van de modder zich ook thans nog doet gelden, blijkt duidelijk uit het feit, dat in het voorjaar van 1883 gedurende 3 weken alle verkeer in Podolië en Kiew ophield. Een licht voertuig met vier paarden had toen 12 uur noodig om 30 K.M. af te leggen. Maar ook in het warme jaargetijde moet men een marsch over Russische terreinen niet licht tellen. Gabler althans beschrijft als volgt den marsch van de divisie Bianchi door de Divinermoerassen (1812): „Die Division marschierte im heiszesten Monate des Sommers durch eine trostlose Sumpfwüste, die sonst nur durch das Gekreisch der Sumpfvögel und das Unken ekelhafter Sumpfthiere belebt ist, in einer verpesteten Atmosphäre, rings umgeben von faulen, stinkenden Gewässern, ohne Aussicht auf einen frischen Trunk, ohne Hoffnung auf einen trockenen Lagerplatz".

Slechts een klein deel van het jaar is voor een veldtocht in Rusland bepaald geschikt. Daarom zal het aanbeveling verdienen om zich eerst tevreden te stellen met het bezetten van de stelling Duna-Dnjepr, hier den winter door te brengen, en eerst in het volgende voorjaar de beweging naar Moskau voort te zetten. Gedurende den winter zou Polen dan als bezet gebied moeten zijn georganiseerd, en een nieuwe basis aan de bovengenoemde rivieren moeten zijn ingericht.

Wordt op deze wijze te werk gegaan, dan kan een oorlog met Rusland werkelijk groote veranderingen brengen in de kaart van Europa. De westelijke grens van het groote rijk kan worden verlegd naar de lijn Duna-Dnjepr, een nieuw rijk kan worden gesticht, en zoodoende kan aan de wenschen van Oostenrijk en de Balkanstaten worden voldaan, om Rusland's invloed in Europa aanzienlijk te verminderen, wellicht geheel weg te nemen.

Ook van in Polen ageerende troepen zal bijzonder veel gevergd worden, zooals de veldtochten van 1806-07, de han-

delingen van Schwarzenberg in 1812 en de oorlog van 1830-31 bewijzen.

Het is zeer ten nadeele van Duitschland en Oostenrijk, dat zij de woorden van Clausewitz slechts ten deele kunnen behartigen, waar deze zegt: „Nichts demoralisiert die Truppe so sehr als ungeahnte Strapatzen, da sie sehr geneigt ist, die Fehlern in der Oberleitung zuzuschreiben, was sie dann natürlich doppelt niederdrücken musz". Het gaat toch niet aan om in vredestijd bivaks te doen betrekken zóó slecht als waarmede men zich in Polen zal moeten tevreden stellen, langs wegen te doen marcheeren die zóó veel te wenschen overlaten als die, in een oorlog tegen Rusland, zullen moeten worden benut. Wel kan men de troepen oefenen in het verbeteren van wegen, het uitvoeren van rivierovergangen, het verdedigen van bosschen en moerassen, alles handelingen die in een volgenden Russischen oorlog veelvuldig zullen voorkomen. Dorpsgevechten zullen alsdan zelden plaats hebben, wegens gebrek aan een eigenlijken rand, ook omdat het meerendeel van de huizen uit hout zijn samengesteld.

De artillerie zal over het algemeen in Rusland niet zoo veel gewicht in de schaal leggen als in west- en midden-Europa; de infanterie zal hoofdwapen zijn in den vollen zin des woords, en de juistheid zal blijken van Suwarov's woorden: „Die Kugel ist eine Närrin, das Bajonett allein ist weise".

Rusland nam sedert 1709 zestien maal deel aan een Europeeschen oorlog. Dertien maal trad het aanvallend op, zoodat men den Russen geen offensieven geest kan ontzeggen.

De „ijzeren kolos op leemen voeten", zooals Napoleon het Czarenrijk noemde, moge al ijzeren voeten hebben gekregen, sedert het over een spoorwegnet beschikt, toch staat het, zooals wij boven zagen, wat de concentratie zijner strijdkrachten betreft, ver ten achter bij Duitschland en Oostenrijk.

Een offensief optreden is daarom niet spoedig te verwachten, maar het in 1812 gevolgde stelsel van landsverdediging heeft het land te groote offers gekost, de Russen zijn sedert te veel in kracht vooruitgegaan, zij zijn daarvan te zeer bewust, dan

dat het aanneembaar mag worden geacht, dat zij bij een volgende gelegenheid diezelfde handelwijze zullen volgen.

De uitbreiding die hun vestingstelsel onderging, de vredesdislokatie van hun leger wijzen er op, dat de Russen anders denken te handelen dan in 1812.

Trouwens de legeruitrusting is in de laatste 80 jaar belangrijk vooruitgegaan, de fouten door den aanvaller in 1812 begaan, zullen thans wellicht worden vermeden: het bezit van de operatielijnen worden verzekerd, de discipline worden gehandhaafd. En hoewel een aanvallende oorlog in Rusland zeker zeer groote moeilijkheden zal opleveren, onoverkomelijk zullen die niet zijn; „Russland nimmt durch seine geographische Lage und seine Ausdehnung keine Sonderstellung in Europa mehr ein. Im Falle die kriegerische Entscheidung zwischen Germanen- und Slaventum an uns herantritt, so wird dieselbe von Deutscher Seite siegreich durchgeführt werden. Es bedarf dazu nur, die Lehren des modernen Krieges geistvoll und zielbewuszt auf Polnisch-Lithauischen Boden anzuwenden“ [1]).

[1]) Sarmaticus Von der Weichsel zum Dnjepr.

November 1892. J...

ERRATUM.

Blz. 229 regel 9 v. b. staat: artillerie
lees: infanterie.

Het Rookzwakke Kruit.

II.

Infanterie.

Naarmate de waarde van de bajonet verminderd is, is die van de schop verhoogd. Ieder Infanterist moet voorzien zijn van een schop en geoefend worden om in den kortst mogelijken tijd zich in te graven.

De dekkingen moeten een minimum dikte hebben van 95 cM.; de kruinhoogte boven het maaiveld moet zoo gering mogelijk zijn; het maskeeren der loopgraven en geschutsstanden is meer dan ooit noodig geworden.

Wij gelooven, dat het beter is geen dekking te maken en zich plat neder te leggen, dan een gemakkelijk waarneembare versterking te maken. In het eerste geval heeft men veel kans niet opgemerkt te worden; in het tweede trekt men kunstmatig het vuur tot zich. Een dekkende terreinplooi is dan ook veelal te verkiezen boven een loopgraaf, die niet aan alle eischen voldoet door het nieuwe kruit absoluut gesteld.

Hieruit volgt reeds, dat een scherpe blik op het terrein voor ieder aanvoerder meer dan ooit onontbeerlijk is geworden.

De liggende houding heeft, vergeleken bij de knielende, aan waarde gewonnen, én doordat de kogelbaan rasanter is geworden, én doordat de schutter zooveel minder zichtbaar is.

Kan hij den vijand liggende niet zien, dan kan hij zittende schieten, desnoods knielende, desnoods staande.

Van het vuur, afgegeven in staande houding gedurende de laatste gevechtsphase, zal ook wel niet veel meer komen. Krijgt men nog vuur terug, dan zal ook daar het terrein wel benut *moeten* worden.

Tengevolge van het streven om den vijand zoo min mogelijk

in 't oog te vallen, moeten uniform en uitrusting geen helle kleuren vertoonen, de bewapening vooral niet schitteren.

Onze sjerp, blinkende knoopen, schako en sabelscheede, zijn alleen uit dit oogpunt beschouwd reeds veroordeeld. Het blauwen of bruineeren van het geweer zou een zeer nuttige verbetering zijn.

Opstellingen in boschranden, op hooge punten, in dorpsranden enz., hebben het nadeel den vijand onze aanwezigheid gemakkelijk te doen „vermoeden".

Uit hoofde van de zoozeer verhoogde uitwerking van het artillerie- en infanterievuur achten mannen van gezag het waarschijnlijk, dat het nachtgevecht niet tot de uitzonderingen zal behooren. Dit onderwerp is te uitgebreid om het hier verder te bespreken.

Zonder twijfel kan het den aanvaller (vooral vóór onze forten) groote voordeelen opleveren, eenigen tijd voor het opgaan der zon *die* terreinpunten te bezetten, die wellicht slechts ten koste van veel bloed onder het oog des vijands in te nemen waren. —

Teneinde zoo kort mogelijk een groote schijf aan het vernielende vuur aan te bieden en zoodra doenlijk weer terug te kunnen vuren, zullen meer dan vroeger de voorwaartsche bewegingen in den looppas geschieden.

De afstanden tusschen de liniën zullen nog grooter moeten worden, willen de 2e en 3e gevechtsliniën niet door hetzelfde, op de tirailleurlinie afgegeven vuur, buiten gevecht gesteld worden.

Daar desniettegenstaande deze afdeelingen toch tijdig (en vermoedelijk zelfs vrij spoedig om de tirailleurs tot voortgaan te nopen) in de voorste linie zullen moeten komen, zal menige uitgestrekte looppas gevorderd moeten worden.

Hieruit volgen twee zaken:

1°. moet de Infanterist in deze „getraind" worden;

het is genoegzaam bekend welke resultaten men met een geregelde „training" kan bereiken. De manschappen moeten op adem worden gebracht [1]).

---

[1]) Zie Mil. weekblad 1893 N°. 13.

2°. *moet* de bepakking zoo licht mogelijk zijn; deze is nu veel te zwaar; òf de man werpt zijn ransel weg en heeft dan ook *niets* meer, òf hij blijft bij zijn garderobe zitten.

Omtrent dit gewichte punt verwijs ik o. a. naar het artikel voorkomende in de „Landsverdediging", N°. 12 van den vorigen jaargang, waar onder het hoofd „In groot en klein tenue" zoo pittig gezegd wordt:

„Gaarne geef ik mijn oordeel voor beter, doch wat er bij een eventueelen oorlog zal terecht komen van de ransels onzer miliciens, die in geen jaren onder de wapenen zijn geweest en bij wie van training geen sprake kan zijn, verklaar ik niet te begrijpen. Werp ik nu de vraag op: maar waartoe zijn die ransels noodig? dan word ik uitgelachen (wij lachen dan *niet* mee). O, ik weet zeer goed, dat de soldaat patronen moet mededragen en pioniersgereedschappen en enkele toiletbenoodigheden, doch ik begrijp niet, waartoe men den man een complete uitrusting medegeeft — natuurlijk à l'instar van het van het een of ander grootmogendheidsleger. *Wij* zullen wel nooit of nimmer de grenzen overtrekken, de troepen zijn dus hoogstens twee dagmarschen van hunne garnizoenen verwijderd."

En iets verder:

„Zal er dagen lang op de oostelijke grenzen worden gevochten, zóó lang, dat de soldaten er aan gaan denken een schoone „chemise" aan te trekken en van troisième te verwisselen?"

Wij zeiden reeds in den Spectator N°. 4 van dit jaar:

„Velen, en in de eerste plaats de minder krachtig ontwikkelden, zullen den loodzwaren ransel wegwerpen, teneinde mee te „kunnen" komen; en het is de vraag of de officieren hem dit zullen beletten. Het is op dat beslissende oogenblik van meer belang den tirailleur zonder ransel in de linie te „houden", dan hem mèt zijne ransel te laten achterblijven," enz.

Wij meenden dat de man met den ranselzak, gedurende die eerste dagen dat wij vóór onze liniën ageeren, zou kunnen volstaan.

Men neme eens een proef.

De waarde van het salvovuur, vergeleken bij het individueel vuur, is verminderd. Wij hebben nu geen vuurpauzen meer noodig, om de rook te laten optrekken.

Wellicht kan men dit laatste vuur ook beter in de hand houden dan vroeger, daar de groepscommandant nu ten allen tijde zijne manschappen goed kan zien, zijn invloed op de vuurleiding dus grooter is geworden.

Bovendien kan men door voor te schrijven, dat zonder een bepaald commando *nooit* een nieuwen houder mag genomen worden, in de physische moeilijkheid, het vullen van het magazijn, misschien een middel vinden om „magazijn's-gewijze" het individueel vuur beter in de hand te houden.

Daarentegen zal men beter in de gelegenheid zijn zich door proefsalvo's in te schieten, daar men nu door de eigen rook heen, meer kans heeft de uitwerking of aanslagen waar te nemen; de rook voor 's vijands stelling zal dit ook niet verhinderen.

Het rookzwakke kruit stelt hoogere eischen aan de onderaanvoerders.

Wij zijn het niet eens met hen, die meenen dat hun taak vergemakkelijkt is, al kunnen zij nu dan ook hun troep zooveel beter overzien.

Niet alleen dat van hun karakter en zelfstandigheid meer dan vroeger zal gevergd worden, nu de zoo talrijke verliezen in zulk een kort tijdsbestek kunnen worden toegebracht en zoo duidelijk te *zien* zijn; zij zullen meer dan vroeger in toestanden komen waarin een snel en een juist besluit dient genomen te worden.

Zij kunnen minder dan voorheen geleid worden door de hoogere bevelhebbers. Worden zij niet meer dan ooit voor het „onvoorziene" geplaatst, als eensklaps enkele hunner minderen doorschoten op den grond zinken, getroffen als door een sluipmoordenaar?

Ook een soldaat zal dikwijls het commando over een groep moeten voeren, menigmaal te vergeefs op een bevel wachten.

Het is dus een dringende eisch deze „gepaste“ zelfstandigheid bij aanvoerders en minderen met de meeste zorg en op alle mogelijke wijzen aan te wakkeren.

Theorieën, besprekingen, verhalen van dappere daden, die zoo vele bladzijden van onze krijgsgeschiedenis vullen, kunnen in deze richting veel nut stichten. Bij gevechts- en velddienstoefeningen, tactische oefeningen op de kaart, kadermanoeuvres, ja bij alle diensten, verdient het aanbeveling in dezen geest op te treden.

Een „onderstelde“ vijand, dien de leider steeds dáár kan doen ingrijpen waar het hem op een gegeven moment het nuttigst voorkomt, wiens sterkte en opvolgende handelingen hij persoonlijk „steeds“ kan regelen, is een krachtig hulpmiddel hiertoe; méér aanbevelenswaardig dan de, menigmaal zoo eigenaardig vechtende „gemarkeerde“ tegenpartij, wiens doen en laten bovendien niet zóó precies zijn voor te schrijven, en nog al eens aanleiding geeft tot valsche voorstellingen.

Duidelijk en zeer bepaald moet aangegeven worden wàt men van den vijand verondersteld te zien, of welke berichten omtrent hem successievelijk inkomen.

Wordt aanvoerder of soldaat in een toestand geplaatst waar twijfel omtrent een te nemen besluit natuurlijk is, „So hat er sich jederzeit (zegt Fritz Hönig) die auf sein Dienstverhältnis bezüglichen Vorschriften vor Augen zu halten, und in zweifelhaften Fällen dasjenige zu thun, was ihm nach Eidespflicht, Ehre und Vernunft als das Richtige erscheint“.

Terecht zegt de Kolonel Wenzel Porth:

„Jeder Soldat braucht Muth der Verantwortung.“

„Dort, wo der Mann immer einen Corporal vom Tag hinter sich braucht; und die geringste Verrichtung „herausgeblasen“ werden muss, dort sind jenes Selbstdenken und Selbstthun kaum zu erwarten!“

Artillerie.

Door het bezigen van rookzwak kruit voor geschutsladingen, is de gevechtskracht van dit wapen enorm verhoogd.

Waar bij enkelen nog twijfel bestaat omtrent eene verhoogde uitwerking van het Infanterievuur *op het slagveld*, wordt dit voor dat der Artillerie nergens ontkend.

Het verschil tusschen de te verkrijgen treffer-percentage in vredes- en in oorlogstijd zal bij de Infanterie wellicht ongunstiger zijn, omdat de eischen aan een goede vuurleiding op het gevechtsveld, gesteld aan dit wapen, zoo belangrijk zijn gestegen, terwijl de vuurleiding bij het zusterwapen in vele opzichten niet in die zelfde mate verzwaard is. —

Verplaatsen wij ons een oogenblik bij den aanvaller.

Theoretisch is het zeer zeker wenschelijk het vuur der tirailleurs zoo laat mogelijk te openen.

Zal men het echter van den soldaat kunnen gedaan krijgen het dikwerf moorddadige vuur van den op groote afstanden schietenden verdediger eenvoudig te negeeren, en zonder een schot te lossen voorwaarts te blijven gaan?

En ook hier is het zeker waar: „ce n'est que le premier pas qui coûte".

Vuren enkelen terug, dan zullen velen volgen.

Maar men weet niet eens altijd, waar die vijand is. Het zal ieder aanvoerder dan veel moeite kosten te beletten, dat de moreel zoo zwaar beproefde menschen hun vuur „aufs Geradewohl" afgeven, om zich zoodoende kracht te verschaffen om voorwaarts te blijven gaan.

Onze hedendaagsche handvuurwapenen stellen zware eischen aan de handen, die hen voeren; en vergeten wij niet, dat wij ten strijde trekken met jeugdige soldaten, die maar een vaag vermoeden hebben van hetgeen in een aanstaanden strijd van hen gevorderd zal en moet worden.

De Artillerist verkeert in een gunstiger geval. De vuurmond is onbewegelijk; het richten kan beter gecontrôleerd worden en zal dus beter geschieden.

De batterij-commandant kan beter het vuur leiden en in

de hand houden, dan de commandant van een verspreide compagnie Infanterie. Ook de hoogere en lagere aanvoering ondervindt hier minder groote bezwaren.

Wij hebben reeds de belangrijke voordeelen genoemd, die het nitro-kruit aan dit wapen schenkt. Hierdoor en door 't bezigen van meer brisante springmiddelen, zal het artillerieduel dikwijls vollediger en spoediger beslist kunnen worden.

De overwinnende Artillerie kan, nu het overzicht zoo veel beter is geworden, daarna met meer succès tegen 's vijands Infanterie optreden. In deze periode lijdt zij zelve geen verliezen, mits zij slechts zorge buiten de sfeer van haar vuur te blijven.

De artilleriestrijd beslist welke partij zich tot de verdediging moet bepalen.

De volgende zaken zijn voor dit wapen van nog meer gewicht geworden:

1°. Meer nog dan vroeger moet er naar gestreefd worden, zoo spoedig mogelijk tot vuren gereed te zijn.

Dit geldt vooral voor den aanvaller.

2°. Een ongezien optreden, dat kans geeft zware verliezen toe te brengen, zonder zelve tot doel te strekken.

3°. Een gemaskeerde stelling.

4°. Zoo min mogelijk van stelling te verwisselen.

Dit zal moeielijk min of meer ongezien kunnen geschieden, nu het overzicht zooveel beter geworden is. De verliezen gedurende dit vooruitgaan zullen door het verbeterd materieël, waarover ook de verdedigende Artillerie kan beschikken, grooter worden.

Het is de taak der Cavalerie en Infanterie er zoowel tijdens als vóór het gevecht voor te waken, dat zij niet door andere wapens onverhoeds worde aangevallen.

Vooral moet de niet aangeleunde flank door talrijke gevechtspatrouilles op grooten afstand beveiligd worden.

De door het terrein als aangewezen domineerende batterijstellingen hebben het nadeel, dat ook de vijand ons daar vermoedt, en wij dus minder kans hebben hem omtrent onze opstelling in het onzekere te laten.

Tengevolge van de omstandigheid, dat door elke technische

verbetering van vuurmond en munitie, in een zeker tijdsverloop meer tot de beslissing kan worden bijgedragen, zal men trachten de vuursnelheid tevens zoo hoog mogelijk op te voeren. De toekomst behoort dus aan de snelvuurkanonnen.

Cavalerie.

Elke verbetering van het vuurwapen verzwaart den dienst der Cavalerie, vergroot de offers, die van haar gevergd moeten worden, verkleint de te bereiken resultaten.

Meer nog dan vroeger is het voor den Cavalerie-aanval een hoofdvoorwaarde geworden verrassend op te treden.

Maar juist dit verrassend optreden is zoozeer bemoeilijkt door het wegvallen van den dichten kruitdamp, haren trouwen bondgenoot van voorheen, die de vroegere slagvelden met een dikken sluier omhulde!

Als men nu weet, dat van de zeven door de Fransche Cavalerie gereden attaques in 1870 en '71 geen enkele gelukte, en van de vijf Duitsche charges slechts twee, dan mag men met recht twijfelen aan haar succes in den toekomst-krijg, waar de kansen op verrassing zoozeer verminderd zijn, en de uitwerking van het kleinkaliber-magazijn geweer zoo véél grooter kan zijn dan die van chassepot of zündnadel!

Doch niet alleen haar optreden in massa, ook het verschaffen van berichten omtrent den vijand, zal met de uiterste bezwaren gepaard gaan.

Men zal dikwijls niet veel meer kunnen rapporteeren dan dat in een zekere richting schoten gehoord zijn, en waar en wanneer men verliezen geleden heeft.

Het ageeren van Cavalerie-afdeelingen tegenover elkander, blijft hier buiten beschouwing; het rookzwakke kruit kan daar weinig invloed op oefenen.

Is de Cavalerie afgestegen, dan geniet zij in hoofdzaak dezelfde voordeelen daarvan als de Infanterie.

Uit de waarneming der Cavalerie van de tegenpartij kan soms met eenigen grond de marschrichting van de hoofdmacht worden vermoed.

Het is voor de verkennende Cavalerie van nog meer belang geworden zich niet tegen 's vijands front te richten, maar te trachten vèr om de flanken heen te rijden; zij zal tal van kleine patrouilles vèr voor zich uitzenden.

Infanterie-verkennings- en officiers-patrouilles zullen dikwijls meer te weten kunnen komen; zij kunnen zich beter in het terrein dekken, en onopgemerkt vooruitkomen; eerstgenoemde patrouilles hebben ook meer gevechtskracht.

Aan zelfstandige Cavalerie-afdeelingen zal wel altijd Artillerie worden toegevoegd.

Het denkbeeld om hen door Infanterie op wagens te doen vergezellen heeft vele voorstanders.

Of dit aanbeveling verdient?

Tegenover al de nadeelen, die het rookzwakke kruit den Cavalerist berokkent, kunnen geene voordeelen worden gesteld.

Zou het geen aanbeveling verdienen aan elk escadron een paar lichte veldstukken (snelvuurkanonnen?) toe te voegen; permanent daarbij in te deelen?

Hare zelfstandigheid zou er door worden verhoogd, hare gevechtskracht vermeerderd.

Heeft de Cavalerie zich na volbrachte verkenning achter de voorste gevechtslinie teruggetrokken, dan kunnen deze stukken mogelijk nog deelnemen aan den Artilleriestrijd.

De opheldering sdienst.

Terecht zegt de heer Hoogeboom in zijn belangrijk Spectator-artikel, voorkomende in de Nos. 9 en 10 van 1890:

„In het algemeen zal hij, die zich niet behoeft te verplaatsen, en eenigen tijd te zijner beschikking heeft gehad om zich te oriënteeren, de meeste voordeelen van het roodzwakke kruit genieten".

De Cavalerie rukt zoo snel en omzichtig mogelijk voorwaarts, en zendt tal van kleine patrouilles ver voor zich uit; naar gewichtige punten worden officiers-patrouilles gedirigeerd.

Gelukt het haar een flink eind om de flanken heen te rijden, ja dan is zij dikwijls in staat belangrijke rapporten te zenden.

In vele gevallen zal de bevelhebber echter van de Cavalerie niet de noodige gegevens kunnen verkrijgen om zijne dispositiën te nemen.

De gesloten afdeelingen der Inf.-voorhoede zullen zich dan in verkennings- en officiers-patrouilles oplossen, die over een zoo breed mogelijk front vooruitgaan.

De rol in den ophelderingsdienst aan de Infanterie op te dragen, zal dus grooter worden. (Het nut van doffe kleuren voor bewapening en uniform springt hier vooral in 't oog.)

Ook zij hebben dezelfde bezwaren als de Cavalerie te overwinnen; ook zij kunnen plotseling vuur krijgen van een onzichtbaren vijand.

Zij hebben echter een drieledig voordeel.

1°. Kunnen zij beter partij trekken van het terrein. Zij hebben meer kans om ongezien vooruit te komen.

2°. Kunnen zij beter het gevecht opnemen tegen welk wapen ook.

3°. Kunnen zij belangrijke punten al dadelijk vasthouden; dan wel beter dan de Cavalerie ongezien terugtrekken.

Het behoeft geen betoog dat de verkenning langer dan vroeger zal duren.

De voorpostendienst zal o. i. weinig veranderingen behoeven te ondergaan.

Wij gelooven niet dat de intensiteit van den knal zoodanig verminderd is, dat de veldwacht het alarmschot van hare posten niet zou hooren.

Hooge observatieposten zullen meer dan vroeger worden gezocht.

De Times geeft omtrent onlangs genomen proeven met een kabelballon in het kamp van Aldershot, het volgende aan:

1°. Het is overtuigend gebleken, dat de kabelballon overal is toe te passen, en van veel nut kan zijn tot het inwinnen van berichten.

2°. De Commandant van een bivak was in twijfel of hij niet aangegrepen zou worden door een eenige mijlen verwijderden vijand.

De ballon-captif werd opgelaten, en spoedig kon worden

geconstateerd, dat de vijand, die goed kon worden waargenomen, overal rustte.

3°. In het bootje bevonden zich steeds een genie-officier en een officier van den generalen staf; de een belast met de leiding van den ballon, de ander als waarnemer. Dit vereischt eene bijzondere oefening.

Een goede kijker is onmisbaar voor iederen patrouille-commandant.

Het inleidend gevecht zal nog vele berichten moeten aanvullen, en tegenstrijdige onderzoeken.

Het inleidend gevecht.

In deze eerste gevechtsphase doet zich de invloed van de hooge aanvoering het meest gelden.

De Artillerie des aanvallers moet stelling kiezen; de Infanterieafdeelingen moeten gedirigeerd worden.

Waar? waarheen? hoeveel? vraagt zich de leider af.

Eigen waarneming zal meer dan vroeger gewenscht zijn, waar in vele gevallen slechts zulke vage berichten ingekomen zijn.

De soliditeit van de eerste bevelen is over het algemeen minder geworden.

Ook in een later tijdperk van den strijd is de stand van het gevecht moeilijker dan vroeger te overzien: toen gaven de voor- of achteruitgaande rookliniën dit beter aan.

Het is dus minder gemakkelijk uit te maken waar reserves noodig zijn.

Welke middelen staan de hoogere aanvoering ten dienste, om haar zoo zeer verzwaarde taak te kunnen volbrengen?

1°. Door hulpleiders op verschillende punten van het slagveld op te stellen, die voortdurend den bevelhebber berichten doen toekomen.

2°. Het moet een der eerste plichten van elk zelfstandig onderaanvoerder geacht worden, den chef veelvuldige berichten *toe te zenden.*

3°. De in den beginne wellicht niet te vermijden fouten moeten zoo gering mogelijk gemaakt worden, door aanvankelijk

slechts weinig troepen in te zetten, die zich desnoods geheel en tirailleur oplossen.

De Artillerie moet niet te vroeg optreden; het doel moet voldoende belangrijk zijn.

4°. De ballon-captif.

De Artillerie des verdedigers zal met Argusoogen uitzien naar die des vijands, en wee haar, als zij onder vuur genomen kan worden door de goed gemaskeerde batterijen des verdedigers, die er in kan slagen zelf onzichtbaar te blijven.

Verraden knal en vlam elkanders stellingen, dan zal, zoo deze voldoende waarneembaar zijn althans, binnen een korter tijdsverloop dan eertijds deze strijd, zooals reeds vroeger opgemerkt is, meer volledig kunnen beslist worden.

De in de minderheid blijvende partij zal trachten zich niet geheel te laten vernielen, om in de laatste gevechtsphase nog te kunnen ingrijpen, zij het dan ook met zwakke krachten.

Nu de beschuttende rook vóór het front is weggevallen, treedt het voordeel van een gedekten terugtochtsweg meer dan vroeger op den voorgrond.

Het doorvoeren van den aanval, of het tot den aanval overgaan van den verdediger.

Is het Artillerie-duel beslist, dan eerst kan er van een voorwaarts gaan der Infanterie sprake zijn.

Is het de Artillerie des aanvallers niet mogen gelukken hare tegenpartij tijdelijk althans het zwijgen op te leggen, dan zijn de kansen van welslagen bij het doorzetten van den aanval bedenkelijk verminderd.

Is zij zelve in de minderheid gebleven, dan brengt een actieve verdediger op dit oogenblik zijne Infanterie vooruit.

De voorwaarts gaande Infanterie kan nu beter dan vroeger door hare Artillerie gesteund worden, minder dan ooit dezen steun ontberen; en dit om de volgende redenen:

1°. Door het niet aanwezig zijn van rook, kan zij de vijandelijke Infanterie (mits zichtbaar) zwaardere verliezen toebrengen.

2°. Daar het richten zooveel beter kan geschieden, en ook

vriend en vijand beter kunnen worden onderscheiden, bestaat er minder gevaar om door de projectielen der, misschien verder dan vroeger teruggebleven artillerie, zelf getroffen te worden.

Zij kan dan ook de Infanterie met haar vuur langer vergezellen, en *dit juist op de meest beslissende afstanden.*

3°. Daar bij den verdediger de voordeelen van een beter wapen en munitie steeds meer op den voorgrond kunnen treden dan bij den aanvaller, zal de aanvallende Infanterie ook meer die hulp van het zusterwapen noodig hebben, om de vuurkracht van den verdediger te kunnen breken.

Wat punt 2 betreft, zij nog opgemerkt, dat men de moeilijkheid om te beslissen of men vriend of vijand vóór zich heeft, niet te gering moet achten.

Zelfs bij manoeuvres, waar vooral de lagere aanvoerders zooveel kalmer gestemd zijn, heb ik dikwijls eigen Cavalerie bijv. onder vuur zien nemen.

Deze fouten „kunnen" daar niet altijd worden geconstateerd.

Omgekeerd zal men dikwijls door deze gewettigde aarzeling het gunstige oogenblik laten voorbijgaan om te vuren.

Als overal doffe kleuren voor uniformen zullen zijn aangenomen, treedt dit bezwaar nog meer op den voorgrond.

Wij stellen daarom voor aan giberne of rugriemen blankmetalen versierselen aan te brengen.

Het gesloten optreden van soutiens en reserves zal meerdere bezwaren inhebben, men zal er vroeger toe dienen over te gaan deze in kleinere gesloten deelen op te lossen.

Terecht zegt de Kolonel Wenzel Porth:

„Die Auflösung durch die Gewalt des feindlichen Feuers erzwingen zu lassen, statt sie selbst zu rechter Zeit anzuordnen, ist aber ein schwerer Fehler".

Bij elken sprong voorwaarts komt de gevechtsleiding meer in handen van de lagere aanvoerders, en treedt de waarde van den enkelen man meer op den voorgrond.

Het deel van 's vijands stelling, waarop het Artillerie- en Infanterie-vuur zoodanig moet worden geconcentreerd dat „dort niemand auszuharren vermag", moet ieder soldaat met zorg aangewezen zijn.

De overvleugeling van 's vijands flank moet haar druk nu uitoefenen.

Menig magazijn zal op de kleinere afstanden (die zich natuurlijk verder uitstrekken dan 400 M.) ledig geschoten moeten worden, alvorens de vuurovermacht verkregen is.

Omtrent munitie-aanvulling in deze gevechtsphase make men zich geene illusies!

Het nitro-kruit, dat den verdediger zooveel beter in staat stelt het geheele slagveld te overzien, maakt de kansen op aanvulling der patronenvoorraad nog geringer.

Wij schreven reeds in het aangehaalde Spectator-artikel, voorkomende in N°. 4 van dezen jaargang: „Munitie-aanvullingspatrouilles, voorwaartsgaande patronen-pakpaarden, Infanterie-patrooncaissons, of hare meer vooruitgebrachte beladen bespanningen, kunnen door een nauwlettenden verdediger beter worden waargenomen, en tot een begeerlijk doel dienen".

De Beslissing.

De soutiens en reserves sleepen de onder de meest gunstige omstandigheden optredende deelen der tirailleurlinie, door hun ingrijpen met ongelijk groote sprongen voorwaarts.

Daarna worden op dezelfde wijze de gedeelten, die meer open terrein voor zich hebben vooruitgebracht, en op een 600 M. bijv. een snel, wij willen hopen goed gericht vuur, door de geheele linie afgegeven.

De aanvaller komt nu in betere conditiën dan vroeger.

1° Kan hij beter een blik werpen in 's vijands stelling, den toestand beter overzien.

2° Komt de uitwerking van zijn vuur meer dat van den verdediger nabij, nu door de meer vlakke banen der projectielen, het bezigen van een minder nauwkeurig vizier, van minder invloed is op de te verkrijgen resultaten.

Is de in deze gevechtsphase misschien wederom opgetreden Artillerie niet spoedig tot zwijgen te brengen, vermindert het vuur der Infanterie nu niet zeer beduidend, dan is het hoogst

gevaarlijk, vóór dat dit succes bereikt is, te trachten verder voorwaarts te komen.

Spoedig zal de beslissing vallen.

Of sommige afdeelingen der voorste linie stormen vooruit, en dringen na het op korten afstand afgeven van een hevig repeteervuur in de stelling, het Artillerievuur zwijgt, steeds geraken meerdere afdeelingen in de vijandelijke stelling en de vijand trekt onder *zeer zware verliezen* terug.

Of de voorste linie wordt door het hevige repeteervuur van den verdediger tot staan gebracht, haar élan wordt gebroken; enkelen wijken, velen volgen, er ontstaat een paniek en slechts weinigen overleven hun wilde vlucht!

Of wel een op het juiste oogenblik met frissche troepen ondernomen tegenaanval rolt de tirailleurlinie des vijands op, en doet de kansen keeren.

Het goede overzicht over het slagveld, en het tegenwoordige magazijngeweer zullen het vervolgingsvuur, afgegeven op de in wanorde terugtrekkende tegenpartij, nog moorddadiger maken dan vroeger.

Het innemen van een tweede stelling, zal door teruggeslagen troepen slechts bij uitzondering kunnen plaats hebben.

De Artillerie is inmiddels vooruitgekomen om zoo noodig wederom te kunnen ingrijpen.

De in de stelling gedrongen aanvaller is op dat oogenblik zeer kwetsbaar.

Heeft de verdediger nog eenige intacte troepen ter zijner beschikking, dan zal hij juist nu dikwijls nog de kans kunnen doen keeren.

De aanvaller moet dus voortdurend op een tegenaanval bedacht zijn.

Het is in de eerste plaats de taak der Cavalerie voeling met den wijkenden vijand te houden.

Normale gevechtsvormen op de verschillende afstanden aan te nemen, eene normale aanvalswijze toe te passen, schijnt slechts bij manoeuvres doenlijk. In het gevecht, is het abnormale normaal.

Wat heden wenschelijk en practisch is, zal morgen onnoodig blijken, niet uitvoerbaar zijn.

Van den groepscommandant af trachte ieder aanvoerder, ieder in zijn kring, heldere inzichten te krijgen omtrent de hedendaagsche vuuruitwerking, het doel van de verschillende gevechtsvormen; hij leere een practischen blik op het terrein slaan, dien sterken bondgenoot of dien onverbiddelijken vijand.

Het gezond verstand zal dan wel het verdere doen.

„Erziehung wird Gewohnheit. Wenn die Friedenserziehung an Normalien klebt, dan überträgt sich dies auch in den ernsten Krieg, und das Friedensspiel kostet Blut."

„Überlässt man es aber schon im Frieden den Unterführern, welche Form sie den Umstände anpassen wollen, dann wird auch erreicht was unser Reglement fordert: Die Infanterie wird sich durch nichts überraschen lassen, sie wird auch können was ihr nie gezeigt wurde."

Aanval- en Verdediging.

Wapen en munitie kunnen door den verdediger beter worden benut, omdat hij bekend is met den afstand, een steun kan geven aan het geweer en gemakkelijker over een schier onuitputtelijken munitievoorraad kan beschikken. De verdediger kan in een goed gekozen en dikwijls kunstmatig verbeterde stelling, den aanvaller, wiens marschrichting veelal met grond vermoed kan worden, in de meeste gevallen het „eerst" ontdekken.

Deze voordeelen zijn door het rookzwak kruit in waarde gestegen.

De Artillerie en ook soms de Infanterie des verdedigers, kunnen dikwijls schoone resultaten verkrijgen zonder zelf gezien te worden; zonder dus eenig verlies te lijden.

Dat de ophelderingsdienst zoo zeer verzwaard is, strekt ook ten voordeele aan den verdediger.

Daar het overzicht over het gevechtsveld zooveel beter blijft, kunnen schijn- en werkelijke aanvallen beter onderscheiden worden; de verdediger zal dus minder gevaar loopen zijn reserves naar verkeerde punten te dirigeeren.

De hoogere aanvoering, bij den aanvaller zoo zeer bemoeilijkt, is bij den verdediger juist vergemakkelijkt.

Zoowel aanvaller als verdediger hebben het voordeel verkregen, dat de rookliniën hunne opstelling niet meer verraden; dit komt echter weer het meest aan den gedekten verdediger ten goede, de aanvaller moet zich natuurlijk meer bloot geven.

Het moet ook bij de „verhoogde" waarde van het terrein, den verdediger als een voordeel aangerekend worden, dat hij in hoofdzaak dat terrein kan kiezen.

Tegenover al deze voordeelen staat het nadeel, dat de moreele indruk van de hem toegebrachte verliezen zooveel te grooter wordt, nu de rook geen sluier meer vormt en de ellende in al haar verschrikkelijke naaktheid, in al haar afgrijselijkste vormen, te voorschijn treedt. In mindere mate ondervindt de aanvaller echter ook dit nadeel: ook van zijne moreele krachten zal meer gevergd worden, waar hij door een onzichtbaren vijand, als door een sluipmoordenaar wordt getroffen, waar de soutiens, reserves en volgende liniën ook de gevallenen der voorste gevechtslinie zooveel te duidelijker *moeten* zien.

Het geschikte oogenblik voor den tegenaanval is moeilijk aan te geven, dit moet als bij intuïtie worden gevoeld; hij kan steeds dàn gedaan worden, als het élan van de tegenpartij gebroken is.

Dit oogenblik kan bijv. reeds ontstaan als de aanvallende Artillerie geen vuurovermacht heeft kunnen verkrijgen, als de vooruitrukkende infanterie door enorme verliezen tot staan gebracht wordt, zelfs nog als de aanvaller reeds in de stelling gedrongen is.

Partieele tegenaanvallen dienen gedaan te worden, waar de aanvaller, tegenover de zwakke deelen der stelling, te veel veld wint.

De verdediger moet het vaste voornemen hebben zijn rol zoo spoedig als de gelegenheid zich voordoet, met dien van aanvaller te verwisselen, en den aanval eenmaal begonnen, met alle krachten door te zetten. Een eerste eisch voor elke verdedigende stelling is, dat zij het overgaan tot het offensief gemakkelijk make; dit is te meer noodig nu de tegenaanval minder

kans heeft „verrassend“ begonnen te kunnen worden. Een bedekt terreingedeelte achter de verdedigingslijn, is daarvoor van veel nut.

Een lijdelijke afweer blijft nog steeds de slechtste strijdvorm, hij kan ons nooit de overwinning schenken.

Het defensief-offensief heeft, vooral voor kleine legers, veel aan waarde gewonnen.

Al heeft het nitrokruit den aanvaller vele moeilijkheden in den weg gelegd, tòch (zegt de Heer Hoogeboom terecht) „zal zijn zedelijk overwicht nooit zijn hooge waarde verliezen“.

De aanvaller heeft vrijheid van handelen.

Hoewel het dus zeer goed gezien is bij de kleinere gevechtsoefeningen en bij de manoeuvres, het meest het aanvallend gevecht tè beoefenen, vooral ook om een offensieven geest bij aanvoerders en minderen aan te kweeken, zoo maakt het nieuwe kruit, dat den verdediger zoozeer in het voordeel brengt, het meer dan vroeger gewenscht, ook de *actieve* verdediging te beoefenen.

De onlangs verschenen „Instructie voor de gevechtsoefeningen“ voor het Italiaansche leger schrijft terecht voor:

§ 5 ..... „De oefeningen, welke ten doel hebben het verdedigende gevecht te beoefenen, moeten zoodanig opgezet zijn, dat dit slechts te beschouwen is, als eene voorbereiding tot het offensieve, waartoe op het juiste oogenblik moet worden overgegaan; eene oefening waarbij slechts beoogd wordt eene stelling te bezetten (en vast te houden) zonder de gevechtsphase waarin de tegenaanval voorkomt te laten volgen, zou met bovenstaande opvatting niet strooken.“

Het zij mij vergund § 29 van dit uitnemend voorschrift hier gedeeltelijk te laten volgen:

„De partijcommandanten mogen nooit door een van te voren vastgesteld verloop der verschillende gevechtshandelingen, noch door een vooropgestelden afloop gebonden zijn. In de keuze der middelen ter bereiking van het gevechtsdoel, moet hun de grootste vrijheid gelaten worden.“

De factoren, die tot deze beslissing samenwerken, geeft dit voorschrift verder aan, zijn: de getroffen maatregelen, de wis-

selvallige kansen van het gevecht, en de door aanvoerders en minderen getoonde tactische geschiktheid.

Ik acht het overbodig de voordeelen te releveeren, die het rookzwakke kruit schenkt aan een leger, dat optreedt tegen troepen, die nog patronen en kardoezen met zwart kruit gevuld, bezigen.

Huns ondanks, verraden zij zich zelven.

Doesburg,
Januari 1893.

J. A. Franken
1e Luit.-Adj. der Inf.

Iets over het duel in de 17e eeuw.

Nadat, ten gevolge van een zaak, waarin een luitenant onzer landmacht betrokken was, in den zomer van 1891 het duel weder eens bijzondere aandacht had getrokken — blijkende uit brochures en courantenbeschouwingen — heeft in den afgeloopen winter het voorgevallene onder officieren der zeemacht andermaal pennen in beweging gebracht, om in dag- en weekblad het tweegevecht te beoordeelen, en is, evenals bij de behandeling van de begrooting van hoofdstuk VIII in 1892, ook bij die van marine van dit jaar het duel in de tweede kamer ter tafel gebracht.

Het ligt volstrekt niet in mijne bedoeling, om het aantal beschouwingen over deze gevallen in het bijzonder, of wel over het duel in het algemeen te vergrooten; evenmin is het mijn plan, anderer denkbeelden op dit punt te bestrijden, waartoe zich overigens zeer goed zou leenen het artikeltje in het Sociaal Weekblad van 19 November jl., en nog meer het onderschrift op een ingezonden stuk van den kapitein Anten, in het volgend nummer, waarin de Redactie herhaaldelijk beweert bekend te wezen met de begrippen van de meerderheid der officieren [1]) omtrent het duel, zonder gronden voor die bewering aan te voeren.

Doch, toen mij eenigen tijd geleden toevallig in het Rijksarchief iets omtrent bepalingen tegen het duel, van meer dan twee eeuwen geleden, onder de oogen kwam, scheen het mij eigenaardig toe, hieromtrent het een en ander meê te deelen, dat velen wellicht onbekend is, en waardoor men eene ver-

[1]) Ook waar de redactie eerst schrijft „meerderheid der militairen" zal zij toch wel niet de bedoeling gehad hebben, ook — in het algemeen — den militairen beneden den officiersrang denkbeelden over het duel toe te schrijven.

gelijking kan maken tusschen de denkbeelden van toen en thans.

Den 31sten Maart 1684 vaardigde de toenmalige Prins van Oranje Willem Hendrik (Willem III) een „placaat teegens de Duëllen en Krakkeelen" uit, dat wij — alleen, om niet te veel plaats in dit tijdschrift in beslag te nemen — niet in zijn geheel opnemen willen.

Aanvangende met de mededeeling, „dat wij tot ons groot leedwesen dagelijks verneemen, dat onder de Officieren en Soldaten, ten dienste van de Hoog Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden militeerende, niet teegenstaande de Ordonnantiën op de Discipline Militair gemaakt, en de speciale Placaaten van den Lande teegens de Duëllen geëmaneerd, deselve nogtans dagelijks in swang gaan, waar door niet alleen veele Doodslagen en Moorderijen ontstaan, maar ook de Justitie gevilipendeerd, ende Gods toorn over den Lande ontstooken word", geeft het stuk in een elftal artikels eenige nieuwe bepalingen, om het duel te voorkomen en tegen te gaan, ter aanvulling en verscherping van vroegere „ordonnantiën en placaaten", die dan ook geheel van kracht moeten blijven.

Het eerste artikel behelst een gemoedelijke aanmaning aan alle „hooge en laage Officieren, midsgaders Ruyters ende Soldaaten" om in onderlinge liefde, vrede en eendracht te leven, met inachtneming van den verschuldigden eerbied tegenover iedereen naar zijn rang en waardigheid. Wanneer „eenig Subalterne het respect teegens hooger Officier eenigsints quame te verliesen", moest tegen zoo iemand naar bevind van zaken geprocedeerd worden.

Die vaderlijke toon wordt al spoedig stiefvaderlijk. De volgende bepalingen betreffen in de eerste plaats het ongeoorloofde en strafbare van beleedigingen met woorden of met daden. Zoodra iemand beleedigd is, moet de „gelaedeerde" terstond de militaire justitie in kennis stellen met de toedracht der zaak, en recht daarover verzoeken. Deze handeling zal beschouwd worden als een „effect van de Gehoorsaamheyd", terwijl zij „conform is, niet alleen met het devoir van een goed Christen, maar ook met de opregte maximen van de waare eer en kloek-

moedigheyd". Wanneer hij trouwens van de ondervonden beleediging geen kennis geeft, dan moet hij — zooals wij iets verder lezen — op dezelfde wijze gestraft worden, als de beleediger verdiend heeft. Ten gevolge van dat onderzoek voor den rechter kan de „Injuriant of Offensant" gestraft worden met gevangenis, verbanning, geldboete of lijfstraffen.

Dat men al spoedig ten gevolge van een dergelijk feit zijn vrijheid kon verliezen, blijkt uit de nadere omschrijving, waarin de nog al rekbare verklaring voorkomt, dat het als een beleediging beschouwd wordt, wanneer men iemand „Field, Schelm of iets anders noemt". Eveneens kon men voor eenige maanden in de gevangenis gezet worden, wanneer men iemand „quame heeten liegen". In beide gevallen moest de schuldige na deze straf nog „den Gelaedeerden publicq reparatie en satisfactie op zijn kniën doen".

Met het ernstiger worden der beleedigingen worden ook de bedreigde straffen voortdurend zwaarder. Zonder alle verschillende aangegeven vormen van vrijheids- en eerontneming, verbanning en pijniging op te sommen, wil ik hier alleen bij aanstippen, dat het „leer om leer" een geliefde stelregel bleek te zijn. Zoo moest b. v. iemand, die geslagen had, „sig in staet of postuur stellen om gelyk tractement te ontfangen". Soms echter was ook een bedreiging met vergelding reeds schande genoeg: iemand, die een ander met een stok geslagen had, werd b. v. „van den Scherprechter mede met een stokslag publicquelijk gedreygd". Het dreigen met een „soufflet ofte met slagen" werd op dezelfde wijze gestraft als de daad zelve. Eigenaardig klinkt het dat zulks zelfs ook geschieden moest, al was de bedreiging gericht tegen iemand, ... die afwezig was.

Geen enkele beleediging, zoo vermeldt een volgend artikel, kan ooit de eer van den beleedigde krenken, doch maakt alleen den beleediger „crimineel"; en wanneer iemand daarvan een verwijt zou willen maken aan den beleedigde, al of niet in zijne tegenwoordigheid, dan zou zoo iemand even strafbaar zijn als wanneer hij hem zelf de beleediging aangedaan had.

„Alle de gemelde Officieren, Ruyters en Soldaaten, ende generalijk alle die geenen, die sig in de Leegers van den Staat

sullen onthouden", zijn verplicht, wanneer zij eene beleediging hebben bijgewoond, of er op eenige andere wijze kennis van gekregen hebben, al is het feit ook nog zoo lang geleden, den militairen rechter er van te onderrichten, terwijl zij — bij verzuim hieromtrent — al weder de straf te wachten hebben, die de beleediger verdiend heeft.

De beleedigde kan er gerust op wezen, dat hem steeds behoorlijke voldoening gegeven zal worden, terwijl zelfverwijt zeker der regeering noopte, aan het slot van dit artikel te „verklaaren en belooven dat wij nimmermeer ons door eenige voorspraak of consideratie sullen laten beweegen, om aan imand, wie het ook sij, toe te staan, of te vergunnen, remissie ofte moderatie van de Reparatie en de Satisfactie, tot dewelke hij, uyt kragte van deese Ordonnantie, mogte sijn gehouden, ende worden gecondemneerd".

Om voorts zeker te zijn, dat de justitie in dit opzicht haren plicht zou doen, bevat het plakkaat een order voor de rechters, om binnen 3 of 4 en uiterlijk 6 weken deze en dergelijke zaken af te doen, op straffe van ..... drie maanden schorsing van tractement. Trouwens, het blijkt nog wel op meer plaatsen, dat men ook reeds in den ouden tijd overtuigd was van het doeltreffende van den maatregel, om de menschen „in hun porte-monnaie" te straffen.

Zooals men uit het voorgaande ziet, was het een ernstig streven van de regeering, om den beleediger reeds te treffen, vóórdat een duel kon plaats hebben, en om hem, als uitlokker van het gevecht, gevoelig te straffen. Het ligt voor de hand, dat niet minder streng opgetreden moest worden tegenover de beleedigden, die met miskenning dezer goede bedoelingen en niettegenstaande de zorg, die de regeering alzoo droeg voor de eer en den goeden naam van allen, die zich in het leger bevonden, nogtans hun tegenpartij tot een gevecht uitdaagden.

Zoo iemand kon nooit meer voldoening voor de door hem ondervonden beleediging genieten, werd „inhabil" en van al zijne ambten en waardigheden vervallen verklaard, en moest bovendien een gedeelte van zijn goederen afstaan.

Gelijke straf wachtte dengene „dewelke eenige Boodschap,

Biljet of Cartel [1]) van wege den Provocant aanneemd".

Lieten eenerzijds regeering en justitie alzoo niet met zich spotten, aan den anderen kant klinkt het ons wel wat erg vergoelijkend, dat hem, die uitgedaagd werd, vergiffenis voor zijne beleediging geschonken werd, als hij van die uitdaging kennis gaf aan den rechter. Verneemt deze haar echter van iemand anders, dan zijn beide partijen strafbaar.

Indien men werkelijk de hand heeft gehouden aan de opvolging van dit plakkaat, en het volgens de letter opgevat, dan kunnen ook vele onschuldigen ten gevolge van een uitdaging in handen van den rechter gevallen zijn. Gestraft, toch, zullen ook worden „die geene, dewelke eenige Boodschap, Biljet of Cartel aan den Geprovoceerden voor een ander sal hebben gebragd". Niet meer dan billijk zou het toch zijn, wanneer ook hierop de toevoeging gevolgd was, die wij iets verder lezen — waar „de Laquay of Knegt, die met een biljet of Cartel gesonden is", met het geeselen door den scherprechter bedreigd wordt — n.l.: „wel verstaande, soo hij geweeten heeft, dat het een Cartel was."

Niettegenstaande al deze voorbehoedmiddelen tegen duels, niettegenstaande deze strafbedreigingen tegen allen, die maar eenigszins vermoed werden, met de aanleiding tot, de mogelijkheid op, en de uitvoering van een tweegevecht bekend te kunnen zijn, werd het niettemin mogelijk geacht, dat een beleedigde alleen met zwaard en geweer meende zijn eer te kunnen redden, dat de beleediger de uitdaging aannam, dat de justitie onbekend bleef met den voorgenomen strijd, kortom dat er toch geduelleerd werd.

Uit het voorgaande kan gemakkelijk afgeleid worden, welke straf den deelnemers in dat geval wacht: Wat ook de uitslag of het gevolg van het duel zij, onverbiddelijk wordt aan hen zoowel als aan hunne getuigen de doodstraf voltrokken. Zelfs, wanneer een der partijen of getuigen of beide — en het daarachter geplaatste „(dat God verhoede)" is verklaarbaar — gedood wordt, of ten gevolge van de wonden later sterft, wordt

[1]) Uitdaging.

deze straf nog niet voldoende geoordeeld, doch bovendien „sal of sullen desselfs dode Ligchaam of Ligchamen voor seekeren tijd, ter arbitragie van den Regter, publicquelijk, ter plaatse daar men gewoon is Justitie te doen, aan een Galge worden opgehangen."

Reeds een kwart eeuw vóórdat dit strenge plakkaat uitgevaardigd was, werd een bepaling gemaakt omtrent de begrafenis van slachtoffers van het duel, waaruit blijkt, dat men nog vroeger ook reeds van oordeel was, dat de dood van een duellant eerloos was. Een resolutie, toch, van Haar Edel Groot Mogenden van den 22 Maart 1657 luidde woordelijk:

„En so imand in Duël (dat God verhoede) quaame needer gelegt te worden, ofte van de Quetsuure, daar bekoomen, quaame te overlijden, so willen en begeeren wij, dat het selve Lijk niet bij dage, maar des avonds ofte des nagts sal werden ter begraavenis gebragd, sonder dat het van imand sal werden gevolgt ofte vergeselschapt, als alleen van de geenen, die het selve sullen moeten ter aarde brengen, op poene, dat de geene die ter contrarie soodanige begraavenis bij dage aangesteld en gedaan, ofte ook het Lijk ter begraavenis gevolgd sullen hebben, verbeuren sullen elk een boete van 100 guldens: Ook so gebieden wij wel uitdrukkelijk bij deesen, dat op de voorsz. begraavenissen geen Blasoenen of wapens van Familiën voor nogte ontrend het Lijk gedraagen, nogte op de Doodkiste of in de Kerk gehangen, nogte voor het Sterfhuys geaffigeerd sullen mogen worden: Ende soo wie dit bevel sal bevonden worden overtreeden te hebben, sal insgelijks verbeuren de somma van 100 guldens, ende dat boven dien de voorsz. Wapenen ofte Blasoenen *de facto* sullen werden afgehangen: Edog bij soo verre den Needergeslaagen in Duël bevonden word geweest te sijn Autheur van de querelle, en den Appelant, dat in sulken cas desselfs doode Ligchaam tot een publicq scandaal voor seekeren tijd, ter arbitragie van den Regter te termineeren, op het Schavot, ofte de plaatse daar men gewoon is openbaarlijk de executiën van justitie te doen, aan een Paal, ofte op andere schandelijke maniere voor alle de weereld ten toon gesteld, ofte tot een spectacul gelaaten sal worden".

De overige artikels van het plakkaat van 1684 — als behelzende eenige voorschriften om te voorkomen, dat men de genoemde strafbepalingen zou trachten te ontloopen, door zonder voorafgaande afspraak te gaan vechten, of wel buiten de vereenigde provinciën of het leger het duel aan te gaan, laten wij verder rusten.

Het vorenstaande bewijst voldoende, hoe streng de regeering vroeger tegen de duels optrad, en leert ons tevens, dat wij, die het tweegevecht zoo gaarne als een „verouderde instelling" aanduiden, niet mogen vergeten, dat reeds vóór twee eeuwen het uitlokken van een duel als een strafbaar feit, het duelleeren als een misdaad, en de deelnemers als eerloozen beschouwd werden.

Aan den lezer het oordeel of de grootere beschaving en ontwikkeling ons op dit gebied ook vooruitgang gebracht hebben!

D. M. E. de Ridder.

In de marsen van moderne slagschepen en kruisers.

't Is nog niet lang geleden, dat men, natuurlijk het eerst op de pantser-slagschepen, de takelage afschafte en in hare plaats gevechtsmasten met bewapende marsen stelde.

In Engeland was het, behalve een aantal vaartuigen voor kustverdediging, het slagschip de „Devastation", in 1871 van stapel geloopen, dat het eerst zoodanigen mast voerde; in Duitschland de in 1884 van stapel geloopen „Oldenburg"; evenwel hadden de schepen van type: „Sachsen" reeds een mast met bewapende mars. Het duurde alzoo tamelijk lang voor men van de totale overbodigheid van hooge takelage bij pantserschepen overtuigd werd, wat te meer verwondering moet wekken, daar deze schepen in den slag toch steeds stoomen zullen, en eigenlijk nooit behoeven te zeilen, te meer moet dit verbazing wekken, wijl toen ter tijd nog geen commandotorens aangetroffen werden en ook een groot deel der bedieningsmanschappen nog geen voldoende dekking vond, zoodat bij niet opvolging van den regel: „wat vóór het gevecht niet naar beneden gebracht wordt, komt tijdens het gevecht van boven", het gevaar door vallende stengen, enz. veroorzaakt wel degelijk bestond.

Toen men ten slotte tot invoering van den bewapenden mast besloten had, werd ook eene soort taktiek voor de bezettingen der marsen geboren, die nog heden van kracht is. Het heet ook thans nog: de bezettingen der marsen moeten het vijandelijk dek, met name de commandobrug onder vuur nemen, evenzoo de bedieningsmanschappen der vijandelijke stukken, voor 't geval zij zich bloot geven, de schietgaten en in 't algemeen vóór alles de bezetting, i. e., de levende wezens tot doel kiezen.

Wij willen thans nagaan wat van deze fraaie theorie in de

werkelijkheid terecht komt. Wanneer de marsbezettingen dit bevel opvolgen, zoo moet het voor hen, die zich op de commando-brug bevinden en voor de tot voor korten tijd tegen zulk vuur onbeschermde bedieningsmanschappen op de barbetschepen erg warm worden, en men kan veilig aannemen, dat in zoodanig geval noch op de brug noch bij de stukken een enkel man overblijft, zoodat dan ook over 't algemeen, als bijv. uit 3 marsen elk met 2 revolverkanonnen een vijandelijk dek onder vuur genomen wordt, daarop niet veel levende wezens 't zullen kunnen uithouden.

Dat ware dan ook bij uitstek voortreffelijk voor de marsbezettingen zelve. Die zitten heel leuk hoog en droog, schieten naar omlaag zooveel zij willen en hebben van niemand overlast — een behagelijk plekje zonder eenig gevaar te midden van den slag.

In de practijk gaat 't evenwel niet zoo van een leien dakje. De commandant van het eene schip zegt en dat is ook heel natuurlijk: „haal me de jongens uit 's vijands marsen naar beneden" en de kapitein van het andere schip beveelt — eveneens! Nu vangt daarboven een lustig geknetter aan, bij welk schieten vele spaanders zullen vallen. Dat ging zoo tot voor korten tijd. Om de bovenhand te krijgen kwamen de wonderlijkste zaken te voorschijn; 2 marsen zijn beter dan 1, daarom kregen de schepen 2 masten; 3 is meer dan 2, dus — 3 marsen op 3 masten, zooals bijv. bij de Russen de „Admiraal Nachimoff" en de „Lamjazj Azowa". O! zeiden de Franschen, dat is gemakkelijk en gaven fluks de „Amiral Duperré" 3 masten elk met 2, alzoo een totaal van 6 marsen, en wijl de schepen „Amiral Baudin" en „Formidable" slechts 2 masten kregen, gaf men elken mast 3 marsen; hiervan moest men er wel 2 afrekenen, waarop de electrische zoeklichten geplaatst zijn, maar toch blijft er nog een aardig aantal over.

Deze masten bestonden en bestaan uit staal; de bezetting entert naar boven langs het want of langs een ladder, ter zijde van den mast aangebracht Nu heeft de invoering van de snelvuurkanonnen er toe geleid, dat zulke lichte projectielen als die der tot nu toe meest gebruikte 3.7 cM. revol-

verkanonnen een eigenlijk doel bijna niet meer vinden, wijl alle bedieningsmanschappen door stalen koepels en schilden gedekt zijn en de gepantserde commandants-toren alle toestellen en alle geleidingen van het schip in zich besluit. Thans tracht men zich volgens twee methoden te helpen, doordat men òf zwaarder snelvuurkanonnen, ongeveer van 4,5—4,7 cM. kaliber, in de marsen plaatst òf wel deze met maxim-kanons bewapent. De eerste moeten door hunne zware projectielen, de laatste door de kolossale massa lood, die zij voortslingeren (1500 schoten per minuut) naar elke opening, iets uitrichten.

Zoo had bijv. het Engelsche vlaggeschip „Victoria" van het eskader van de Middellandsche zee, een gevechtsmast met 2 marsen, waarvan de onderste 2, de bovenste 1 snelvuurkanon van 4.7 cM. kaliber droeg, op gelijke wijze zijn de „Trafalgar" en de „Nile" voorzien; ook hier maar 1 mast met 2 marsen.

Deze gevechtsmasten onderscheiden zich echter ook in hooge mate van de eerst gebruikte; zij hebben meer dan 1 meter middellijn, want van binnen heeft thans de communicatie der bezetting zoowel als het hijschen der munitie voor de boven geplaatste vuurmonden plaats.

Die communicatie wordt in den laatsten tijd gemakkelijk gemaakt door twee trappen, waarvan de eene voor stijgen, de andere voor afdalen dient. Midden in den eigelijken stalen mast staat een 2e stalen koker, waardoor de munitie naar boven gaat.

De Duitsche schepen: „Kaiser, Deutschland, Preuzen en König Wilhelm", die tot nu toe in zooverre gemoderniseerd waren, dat men de stengen en ra's wegnam en de ondermasten van gevechtsmarsen voorzag, daarbij het want, enz. liet staan en ook nog signaalstengen en signaalra toevoegde, zullen nu deze hinderlijke voorwerpen eveneens verliezen en 1 gevechtsmast verkrijgen, die op gelijke wijze bewapend zal worden als op de „Victoria". Sedert men de manschappen bij de snelvuurkanonnen door St. schilden of koepels beschermt, krijgen ook de bezettingen der marsen soortgelijke dekkingen, zoodat tusschen moderne schepen de kansen wederom gelijk staan. Gewis valt niet te ontkennen dat het schip, welks marsen-

bezetting door die van den tegenstander buiten gevecht gesteld is, zich in het nadeel bevindt, want een of eenige kwetsbare doelen zal men den tegenstander toch altijd nog bieden, maar de overhaasting en de zucht om anderen te overtreffen schijnt ook in deze toch reeds voor meer heldere begrippen te zijn geweken.

Het is met de marsen-artillerie gegaan als met de meeste nieuwigheden, groote verwachtingen, uitzicht op omverwerping van alle mogelijke tactische en technische begrippen, enz.; maar dit enthoutiasme pleegt gewoonlijk niet lang te duren, daar zich voor alles tegenmiddelen laten vinden. Men denke eens aan de torpedo, die wel ook thans nog een vruchtbaar wapen is, doch waartegen men echter ook een heele reeks van afweer-middelen bij de hand heeft, en die hare vruchtbaarheid ook alleen toonen kan, *als zij treft* — en met dit *treffen* is 't gelijk men weet reeds in vredestijd maar, zoo, zoo!

Voorts denke men aan de beroemde dynamiet-kanonnen van de Amerikanen, die, met hun kruiser Vesuvius, waarmee zij zoo zwaar pif, paf, poef, alle pantseringen wilden doen verdwijnen, op zee ten minste in slaap schijnen te zijn vallen.

Verder gunne men een blik aan de onderzeesche boot; ook een ding om angstige zielen griezelig te maken. Welnu, thans bestaat het ding, zoo prachtig werkend als men slechts droomen kan; duikend en weer boven komend, geheel naar goedvinden op en onder water varende, tot vermaak der toeschouwers en tot groote vreugde zijner constructeurs.

Het probleem is opgelost — eindelijk! Maar — niemand weet eigenlijk, nadat men het doel bereikt heeft, wat men nu met het ding zal aanvangen — torpedo's aan de schepen bevestigen? —. Ja, maar vooreerst is zoo'n schip niet zoo heel gemakkelijk onder water te vinden en dan ligt zulk een dom schip niet stil, maar beweegt zich en wel veel sneller dan de onderzeesche boot.

Bovendien kent men nog volsterkt niet de terugwerking van een tot ontploffing gebrachte torpedo op de onderzeesche boot, want — van haar uit heeft men nog geen torpedo doen springen. Daar heeft men nu de vreeselijke „Peral" bijv. maar nog bij lange na niet de wereldheerschappij, gelijk de Spanjaarden

het vorige jaar in alle bescheidenheid dachten. Uit den zich ten hemel verheffenden slanken mast met zijne stengen heeft zich de schoorsteenvormige gevechtsmast ontwikkeld; uit de lichte elegante mars de gepantserde gevechtsmars, die overigens volstrekt geen nieuwe vinding mag heeten, wijl het oude Griekenland, als ook de Joniërs, Phöniciërs en Egyptenaren er zich van bedienden.

Of eenmaal de mast geheel verdwijnen zal, schijnt voorloopig ontkend te moeten worden. Hem weg te schieten is moeilijk, als ventilatiekoker doet hij ongetwijfeld goede diensten, hij is niet duur en kan ook voor signaleeren gebruikt worden. Maar hij hindert eenigszins, namelijk als hij, gelijk bij de nieuwe Amerikaansche slagschepen, onbegrijperlijkerwijze door den commando-toren gaat. Als het ongeluk het echter wil, dat in den eerstvolgenden zeeslag een zwaar projectiel den beroemden mast van onderen treft en het bovendeel met marsen enz. op het dek ploft en onheil aanricht, dan zal 't zeker niet aan stemmen ontbreken, die uitroepen: weg met den mast"!

Denken wij ons dan de electriciteit als motor, zoo verdwijnen ook de schoorsteenen en de Ventilators, en als dan nog het aluminium goedkoop wordt en men legeeringen gevonden heeft die het staal aan goede eigenschappen overtreffen, zoo hebben wij „het slagschip der toekomst", 25000 tonnen groot, zonder masten, zonder schoorsteenen, uit aluminium staal vervaardigd, beschermt op de waterlijn, zoomede de torens en nevenbatterij door een aluminium staalpantser van 1—1,5 meter.

Dan mag Krupp nog eens een kanon maken, dat een dusdanige panisering doorboort.

Dit alles klinkt zeer phantastisch, maar als men 50 jaar geleden gesproken had van pantserschepen van 14000 ton, met een stalen pantser dik 55 cM., met 140 tons kanonnen en machines van 22000 paardenkrachten als motor, zou men ongetwijfeld even hartelijk uitgelachen zijn, als wanneer men van een vaartuig een 30-mijlsvaart verlangd had, wanneer toch heden ten dage gestreefd wordt en bijna bereikt is, want de Russische torpedoboot „Adler" van de Zwarte zeevloot liep bij hare proefvaart met een maximum snelheid van 27.4 mijl.

Boekaankondiging.

Vaandels en Standaarden, door A. C. Bn. Snouckaert van Schauburg en F. de Bas. — 2e druk. — 's Gravenhage, Gebrs. v. Langenhuyzen. — 1893.

In deze korte brochure spreken de schrijvers, in aansluiting met een artikel in het *Handelsblad* van 18 Juni jl., de hoop uit dat de nieuwe vaandels en standaarden versierd mogen worden met de namen der krijgsverrichtingen, waarbij de korpsen zich hebben onderscheiden en met de daarvoor ingestelde eereteekenen en dat het der Koningin moge behagen die symbolen van trouw en moed zelve aan de regimenten uit te reiken.

Terreinschets in gekleurd potlood.

In de vorige aflevering werd reeds met een kort woord het verschijnen aangekondigd van deze schets, vervaardigd door den 1e Luitenant L. W. J. K. Thomson en wij willen nu, volgens onze afspraak, een enkel woord naar aanleiding daarvan in het midden brengen.

Wij beginnen met op den voorgrond te stellen dat wij hoegenaamd niets af willen doen aan de keurige uitvoering, enz. van deze schets, integendeel, onze eenige grief is, dat zij veel te netjes, te gedetailleerd en te fijn afgewerkt is, m. a. w. veel te weinig overeenkomstig hetgeen een schets in gekleurd potlood, te velde gemaakt kan en moet zijn.

Wanneer komt het maken van een terreinschets in gekleurd potlood voor? Ons inziens niet anders dan: 1°. bij een veldwachtrapport of een gevechtsbericht;

2°. als bij uitzondering de chef om de eene of andere reden van een gedeelte van het terrein een juister beeld wil hebben, dan de kaart hem verschaft, terwijl hij het niet persoonlijk kan verkennen, in welk geval wij ons voor kunnen stellen, dat hij een officier zendt om een schets op grooter schaal te gaan vervaardigen van dien terreinstrook.

In het eerste geval dient de schets alléén daarvoor, om de juiste plaats van de verschillende troependeelen aan te geven, waardoor een omslachtige beschrijving vermeden en het overzicht over het geheel gemakkelijker wordt. In dit geval is een hoogst eenvoudige schets met enkele lijnen alleszins voldoende.

Ook in het tweede geval zal de schets te velde gemaakt moeten worden in zeer korten tijd, met zeer gebrekkige hulpmiddelen, dikwijls zittende op een boomstam of aan den kant van den weg onder regen of wind, met of zonder vliegen en ander gespuis, dat in het aangezicht kriebelt of op het papier friemelt of wel aan het gebrekkige tafeltje van een plattelands-bierhuisje, waar de boeren elkander hulde bewijzen door gestamp met biljartkeuen. Wat komt er dan terecht van de duizende zwarte, gelijkbeenige driehoekjes in de taluds der dijken of de grassprietjes in de weiden, zooals het Veldtdienstvoorschrift aangeeft; wat zullen dan de drie, zegge drie, lijnen, die met hun drieën maar één weg aangeven (1 : 25000) wars zijn van alle evenwijdigheid, wat zullen zij met elkander hotsen en botsen eer zij het blad papier doorsneden hebben.

Laten wij toch afstand doen van het denkeeld, dat een dergelijke schets ons oog aangenaam moet streelen, een net prentje moet zijn.

En dan die schalen, waartoe dat al. Iemand die een schets met potlood moet maken heeft geen tijd, om dat alles af te passen en te meten en waartoe zou het dienen.

Men leere zoo noodig den jongen officier of onderofficier om op het oog met enkele lijnen een schets te maken van het terrein, waarbij hij natuurlijk gebruik kan maken van zijn stafkaart. Hiertoe neme men eerst van de kaart de hoofdlijnen over, d. w. z. kunst- en waterwegen, daarbij op het oog dit alles bijv. 2 of 4 maal vergrootende zonder gebruik te maken van een netwerk, dat is onnoodig geknutsel; op het terrein schetst men daarna zeer globaal de rest in. Hierbij zouden wij wenschen aan te geven: harde wegen, met één dikke roode streep, landwegen met één dunne zwarte en spoorwegen met één dikke zwarte streep; water met één blauwe lijn (alleen bij zeer breede rivieren met twee blauwe lijnen); doorgaanbaar bosch eenmaal, ondoorgaanbaar bosch kruislings gearceerd met groene lijnen; heide met rood gearceerd; weiland met één groene wijde zigzaglijn over het veld; heg door een kort ineengedrongen groen zigzaglijntje.

Op die wijze krijgt men een schets, die zeker niet mooi is, maar dat behoeft ook niet; haast zouden wij zeggen, dat mag niet, want de meerdere tijd daaraan besteed, zou nuttiger kunnen gebruikt zijn, vooral op veldwacht.

Zoo-even verscheen aflevering 4/5 van het reeds aangekondigde werk: «*De Groote Oorlog van* 189—».

In deze aflevering gaat ook Italië mobiliseeren om te voldoen aan zijn verplichtingen als lid van het Drievoudig Verbond, terwijl het eind der aflevering ons met verlangen doet tegemoet zien naar het volbrengen van den opmarsch naar Parijs en den daarop gevolgden . . . . . .

Citaten.

Gott behüte uns vor der heillosen Unordnung, die jedes gröszere Nachtgefecht unweigerlich zur Folge haben musz. Kunz.

Was in der Politik die Diplomatie ist, das ist in der Strategie der Generalstab. Hohenlohe.

Auf den Muth wirkt Erfahrung sogar schädlich.
v. d. Goltz.

Der erste noch so kleine Erfolg im Kriege ist von unberechenbarem Werthe. Hohenlohe.

Tire rarement, mais tire juste.
Dragomiroff.

Wenn die Friedenserziehung an Normaliën klebt, dan überträgt sich dies auch in den ernsten Krieg, und das Friedensspiel kostet Blut. Porth.

Ein einmal entdeckte feindliche Abtheilung darf, so lange man die Mittel dazu besitzt, nicht mehr aus den Augen gelassen werden.
Verdy.

Auch in Zeiten, in denen flammender Patriotismus die Seelen aller bewegt, verstummt die Begeisterung der Mehrheit an der Schwelle des Todes, der Egoïsmus siegt über Idealismus, körperliche Schwäche über Seelenkraft, und die Sucht leben zu bleiben, über den Willen das Leben hinzugeben. Hoenig.

Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenlandsche tijdschriften.

Revue du Génie.

Mai—Juin 1893. De Tactiek en de versterkingskunst. — Proeven te Arras in het maken van een bres, door middel van mijnen. — Versterkingen van Spezzia. — Redding van mijnwerkers na een mijninstorting, door Genie-troepen.

Internationale Revue.

Juin 1893. Aard van den modernen oorlog. — Moderne Cavalerie. — Ontwikkeling van pantsermaterieel voor schepen. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen. — Militaire en politieke beschouwingen over Midden-Azië.

July. De Elsatz. — De slag bij Spicheren. — De Staten van den beneden Donau. — Veldversterking. — Aanval en Verdediging van versterkte plaatsen.

Revue Belge.

VI Invloed van nieuwe werktuigen op de veldversterkingskunst. — Konstantinopel en het Balkan-eiland. — Offensief gevecht eener Divisie. — Snelvurend kanon van 7.5 cM. stelsel Nordenfeldt. — Eenheid in de instructie der Veldartillerie.

Etranger.

Juin. Manoeuvre-reglement voor de Duitsche Cavalerie. — Turksche Spoorwegen.

Juillet. De nieuwe Duitsche Legerwet. — Italiaansche groote manoeuvres in 1892.

Organ.

1893. 56 Bd. *No. 6*. Infanterievuur in het gevecht. — De Leiding van Artilleriemassa's in het gevecht.

No. 7. Het tegenwoordig standpunt van de wijze van oorlogvoeren.

57 Bd. *No. 1*. Gebruik van Infanterie voor de verkenning ten dienste der Cavalerie-Divisiën. — Het schieten te paard.

Revue Générale.

Juin—Juillet. Sniekota. — De centralisatie in de wetgeving der toekomst. — Drie weken bij Jonathan.

Revue Maritime.

Juillet. Electrisch licht aan boord. — Kustverdediging der Vereenigde Staten van N.-Amerika.

Août. Kruit- en ontploffingsmiddelen. — Kustverdediging der Vereenigde Staten. — Geschiedenis der Fransche Marine.

Revue Suisse.

Juillet. Critiek over de organisatie der Zwitsersche Infanterie.

Seewesens.

IV—V. Moderne zee-oorlog in verband met de handelsvloot van Engeland.

Cercle.

1893. *No. 27/28.* De mobilisatie van het Italiaansche leger. — Het nieuwe Reglement der Duitsche Cavalerie. — *No. 29.* Duitsche Cavalerie-Reglementen. — *No. 30.* Kogels van Krnka-Hebler. — Instructie voor het maken van veldwerken door de Cavalerie. — *No. 31.* De gebeurtenissen in Siam. — Ontwerp reorganisatie Italiaansche leger. — *No. 32.* Mékong. — Ontwerp reorganisatie Italiaansche leger. — *No. 33.* Normaal kaliber voor geweren. — Honden voor den dienst te velde. — Ontwerp reorganisatie Italiaansche leger.

Wochenblatt.

No. 56. Cavalerie Reglementen. — Militaire politiek der Ver. Staten. — *No. 58, 59, 60.* Vooruitgeschoven stellingen voorheen en tegenwoordig. — *No. 59.* Het berijden van remontepaarden. — *No. 60.* Zomeroefeningen in St. Petersburg. — *No. 61.* Fransche Marine in 1894. — *No. 62.* Over de opleiding der Cavalerie. — *No. 63.* Schietvoorschrift voor het Russische geweer. — Beiheft: Het Russische krijgswezen. — *No. 65.* Opleiding der soldaten. — Technische voorbereiding der Cavalerie voor den dienst te velde. — *No. 66.* Opleiding der soldaten. — Pionnierdienst der Fransche Infanterie. — *No. 67.* Overzicht uitvindingen op militair, scheikundig en technisch gebied. — *No. 68/69.* Tactische gevolgtrekkingen uit den slag van Wörth. — Overzicht van uitvindingen op militair, scheikundig en technisch gebied. — *No. 70.* Tactische gevolgtrekkingen uit den slag bij Wörth. — *No. 71.* Tactische gevolgtrekkingen uit den slag bij Wörth. — Overzicht uitvindingen op militair, scheikundig en technisch gebied. — *No. 72.* Ontwerp Cavalerie-reglement. — Wijziging in de Fransche Kaderwet.

Art. u. Geniewesens.

1893. *No. 7.* Overzicht van proeven op artilleristisch gebied.

Jahrbücher.

Juli 1893. Moltke en Radetzky. — Pennestrijd over pantsertorens. — Hedendaagsch standpunt der Veldversterking. — Patrouilledienst der Cavalerie.

August. Pennestrijd over pantsertorens. — Snelvuurkanonnen van klein kaliber. — Aanval der Russische Infanterie.

Onze neutraliteit in Limburg.

De uitgebreide versterkingen welke in de laatste jaren aan de Belgische Maas zijn uitgevoerd, doen ons onwillekeurig weder meer dan ooit den blik wenden naar onze Limburgsche Maas. Schending van neutraliteit is voor Nederland veel meer waarschijnlijk dan een directe aanval op ons land, en toch is de eerste zeker niet minder gevaarlijk dan de laatste. Tusschen het schenden der neutraliteit en het bedreigen van ons onafhankelijk volksbestaan ligt slechts één stap.

De politieke toestand van Europa kan wellicht in den laatsten tijd iets gunstiger genoemd worden dan voor een vijf of zestal jaren, toch valt het niet te ontkennen, dat wij in ons werelddeel staan op een vulkaan, welke voortdurend zijn onderaardsch gerommel doet hooren. Het mag tijdelijk iets kalmer schijnen, wie zegt ons dat het niet de kalmte is, welke den storm voorafgaat.

Wat zal de reeds zoolang verwachte uitbarsting aan Europa brengen? Het zou vermetel zijn daaromtrent zelfs maar in gissingen te treden. Frankrijk en Duitschland zijn nog steeds de verpersoonlijkte antagonisten, en bijna dagelijks kan men in de dagbladen de uitingen van wederzijdsche haat waarnemen. Nog onlangs zagen wij in Frankrijk pogingen aanwenden om den Duitschen gezant te Parijs te betrekken in het Panama-schandaal; de uitlegging welke door de Duitsche pers aan onbeduidende incidenten gegeven wordt, is niet anders dan een uitvloeisel van de voortdurende vijandige gevoelens.

Zal de door en door ongezonde toestand der Fransche Republiek den eersten stoot geven tot een nieuwen reuzenstrijd, wanneer daar eens eene regeering optreedt die, ten einde raad, afleiding zoekt naar het buitenland?

Zal het, op onrustbarende wijze voortwoekerend socialisme

den vulkaan in werking brengen? Wie zal het zeggen. De toekomst is voor ons een gesloten boek.

Het middeneuropeesch drievoudig verbond noemt zich een bond tot behoud van den vrede, doch wapent zich ten oorlog. Zullen de banden, welke dezen bond bijeenhouden, bestand zijn tegen den schok der ontketende oorlogskrachten? Tusschen Oostenrijk en Italië steekt nog steeds de splinter welke den naam „Rome" draagt. De toenadering van Rusland tot Frankrijk schijnt ook niet zoo groot te zijn als men in laatstgenoemd rijk wel zou wenschen, en de groote Russomanie kon wel eens blijken niet veel meer waarde te hebben dan een mode-artikel.

Zal de krater van den vulkaan zich in het oosten openen en de pas gevestigde tronen van het Balkanschiereiland doen wankelen, of zal westelijk Europa wederom als kampplaats worden uitgekozen? Welke rol zal bij dit alles het moeielijk genaakbare Albion spelen?

Mme Adam komt weder eens voor den dag met een verbond tusschen Engeland, België en Duitschland om Frankrijk te vernietigen.

Zooveel is zeker dat er voor de kleine staten in Europa bange dagen zullen aanbreken, wanneer het kanon weder eens aan het woord mocht komen.

Men tracht zich wel eens in slaap te wiegen met de redeneering, dat de beide kleine staten, Nederland en België, in het Europeesche statenstelsel noodzakelijk zijn, omdat de belangrijke Noordzeehavens, de monden van Rijn, Maas en Schelde en de industriegebieden van België, in handen van een der groote mogendheden, eene voortdurende bedreiging zouden zijn voor de anderen. Dit geeft ons slechts in zooverre eenige veiligheid, dat geene mogendheid er licht toe zal overgaan, ons in vollen vrede aan te tasten en een veroveringsoorlog tegen ons te beginnen.

Wanneer echter eenmaal een algemeene Europeesche oorlog is uitgebarsten, dan zijn er dikwijls zooveel verschillende politieke overwegingen in het spel, dat op de wetten van het staatkundig evenwicht niet veel staat meer te maken is. Dat

evenwicht is dan gemakkelijk te herstellen door elk een deel van den buit te nemen. Geef Duitschland onze koloniën, en het zal met vreugde de Britsche vlag te Rotterdam zien wapperen en de Fransche te Antwerpen. Laat Frankrijk in het ongestoord bezit van België met de handelshaven van Antwerpen, en het zal aan Duitschland de stelling van Amsterdam met IJmuiden, aan Engeland het schoone Java gunnen.

Op deze wijze zou men vele, voor ons niet zeer aangename combinatiën kunnen maken, waaraan niemand de mogelijkheid zal ontzeggen.

De geschiedenis heeft voorbeelden te over van gebeurtenissen welke niet in een staatkundig evenwicht schenen te passen. Wie had in de dagen van Lodewijk XIV gedroomd van een eenig, krachtig Duitschland zonder Oostenrijk; wie tijdens het beleg van Weenen in diezelfde eeuw, van een verzwakt, bijna stervend Turkije. Wie zou vóór 50 jaren voorzien hebben dat Hannover en Hessen-Nassau uit de rij der Europeesche staten geschrapt stonden te worden?

Voor ons ligt er groot gevaar in het ontbranden van een strijd tusschen onze machtige naburen. Veel is reeds geschreven om aan te toonen, dat wanneer Frankrijk en Duitschland weder eens met elkaar in oorlog mochten geraken, de weg van Berlijn naar Parijs, of omgekeerd, niet meer door Elzas-Lotharingen zal kunnen loopen, omdat de wederzijdsche versterkingen hier een onoverkomelijken scheidsmuur vormen, doch dat de wegen door Nederland en België de meest waarschijnlijke zijn.

Stelt men zich Duitschland voor als strategische aanvaller, dan kan dit leger zijn weg nemen òf rechtstreeks door Elzas-Lotharingen, òf door Zwitserland òf door Nederland en België. Kiest men den eersten weg, dan heeft men het voordeel dat geen neutraal gebied geschonden wordt; als nadeel noemt men echter de groote sterkte van de Fransche oostgrensversterkingen. Geheel onmogelijk zal het toch echter nooit zijn om zich door de linie Longwij-Belfort een weg te banen; de aanvalsmiddelen van den tegenwoordigen tijd zijn zoo geweldig, dat eene vesting of een fort zeker op eene zeer harde proef gesteld zal worden, wanneer men daartegen alle krach-

ten inspant. Een gelijktijdige aanval, in breed front op deze linie, zal o. i. zeker tengevolge hebben, dat eenige versterkingen na enkele dagen reeds, ten val gebracht worden en daardoor enkele wegen voor aanvoer open komen.

Aannemende echter dat al die versterkingen bij het uitbreken van een oorlog volmaakt gereed zijn, volmaakte bezettingen en volmaakte commandanten hebben, dan rijst nog de vraag of een aanval op Frankrijk's noordgrens niet op gelijke bezwaren zal stuiten. Ook daar vindt men eene reeks van verschanste legerplaatsen en van spervestigen, die den indringer op zijn weg bemoeielijken.

De weg door Zwitserland voert tot een grooten omweg en daardoor tot gevaar voor afsnijding van het centrum des lands. De neutraliteit van Zwitserland wordt dan ook meer bedreigd in een oorlog van Frankrijk tegen Oostenrijk of Italië dan tegen Duitschland.

De operatielijn door België geeft het groote voordeel dat zij door eene bij uitstek vruchtbare en rijke landstreek loopt, zoodat men voor de verpleging, zelfs van een groot leger, gedurende langen tijd, met slechts weinig aanvoer zal kunnen volstaan. Voorts heeft men door België en Nederland de beschikking over een net van spoor- en straatwegen, zooals wellicht nergens anders gevonden wordt.

Het Belgische spoorwegnet is door niet minder dan 20 lijnen verbonden aan het Fransche, zoodat men den vijand omtrent het ware punt van aanval niet de minste aanwijzing geeft.

Niet gering is daarbij het voordeel te achten, dat men den strijd reeds dadelijk ver buiten het eigen land voert en als het ware begint met terrein te winnen. Juist dit zal in onze dagen een groot moreel voordeel geven. De tegenwoordige legers zijn volkslegers, waarin de discipline niet gelijk geacht kan worden met die van de legers, bestaande uit oude, in den krijg verharde vrijwilligers, waarmede Napoleon te velde trok. Een aanvallende oorlog doet het moreel stijgen. De strijd op eigen bodem zal noodwendig den oorlog meer in zijne afschuwelijke gedaante aan het volk doen zien, en daardoor eenen verslappenden invloed uitoefenen, dikwerf neigingen tot eenen, zij het ook

minder eervollen vrede doen ontstaan. Denkt men zich Frankrijk als stategische aanvaller, dan stuit men op gelijke bezwaren, wanneer het grensvak Thionville-Basel overgetrokken wordt, als wij zooeven voor een Duitschen aanvaller in westelijke richting aangaven. Metz, Thionville en Straatsburg zijn minstens even geducht als grenswachters, als Belfort, Langres en Verdun. Voorts vindt men nog in den Rijn vrij spoedig eene belangrijke terreinhindernis. Toch is ook eene doorbreking van de Duitsche linie verre van onmogelijk.

De weg door Zwitserland is ook voor Frankrijk tamelijk lang, die door Nederland en België geeft behalve dezelfde voordeelen, welke wij voor Duitschland aangaven, nog gelegenheid om de Duitsche Rijnvestingen noordelijk te omtrekken en zoodoende Berlijn te bereiken zonder op belangrijke versterkingen te stuiten. De omweg, dien men zoodoende maakt, is echter vrij groot, en een uitbreken van Duitschland uit de linie Metz zou deze beweging reeds in de geboorte smoren.

In het algemeen gelooven wij dat het gevaar voor eene schending van Nederland en België niet zoo groot is, als men wel voorgeeft. De Fransche en Duitsche strijdkrachten staan nagenoeg gelijk in getalsterkte, oefening en bewapening. Frankrijk zal allicht eenige troepen aan zijne zuidoostelijke grens en in Algiers moeten laten, Duitschland aan zijne oostelijke grens. Beiden zullen zich zeker wel tweemaal bedenken voordat zij zich de vereenigde Nederlandsche en Belgische strijdmachten er nog bij op den hals halen. De weg over neutraal gebied zal door afzondering van veel troepen bewaakt moeten worden en verliest daardoor veel van zijne voordeelen.

In eene onlangs verschenen brochure „Westwaarts-Zuidwaarts (onze verdediging) door Warbrandt“ wordt de quaestie van de schending van neutraliteit in den breede besproken. Men is daarin van meening, dat Duitschland ons liever neutraal zal laten, omdat het juist door onze neutrale havens veel beter aanvoer zal kunnen verkrijgen dan wanneer wij oorlogspartij zijn. Het grootste gevaar dreigt van de zijde van Frankrijk. Komt Frankrijk door België, dan zijn wij 6 à 7 dagen vóór

het betreden van ons gebied gewaarschuwd; men kan echter ook over zee komen en dan rekent men het gevaar voor verrassing zeer groot. Dat Duitschland er uit een oeconomisch oogpunt belang bij heeft ons neutraal te laten, schijnt zeer juist; dat Frankrijk echter voor eene groote onderneming met meerdere legerkorpsen den weg over zee naar ons land zal nemen, is zeer twijfelachtig; daarvoor is eene landing eene te moeielijke onderneming.

De verhoudingen bij eenen algemeenen Europeeschen oorlog kunnen echter anders zijn en medebrengen dat eene schending wel degelijk voordeelig geacht wordt. Mogelijk blijft zij altijd en daarom is het voor de bedreigde staten plicht zich deze mogelijkheid voor oogen te stellen.

Beoogt Frankrijk eene schending, dan moet het noodzakelijk eerst België betreden, en men kan wel aannemen dat Duitschland op het eerste bericht hiervan, zijne troepen over ons grondgebied en het Belgische, den Franschen tegemoet zal zenden. Is Duitschland reeds dadelijk van plan de wegen door ons gebied en het Belgische te nemen, dan zijn wij het eerst aan de beurt. Voor Nederland dreigt derhalve meer onmiddellijk gevaar van de zijde van Duitschland.

Stellen wij dat Duitschland met zijne hoofdmacht den aanval wil doen van uit Elzas-Lotharingen, en met eene macht van 5 legerkorpsen door Nederland en België de Fransche noordgrens zal trachten te bereiken. Daarbij 5 legerkorpsen zendende door Luxemburg en oostelijk België, om de verbinding tusschen de twee groote deelen te onderhouden.

Die legermacht van 5 korpsen heeft nu de keuze om alleen het Belgische gebied of ook het onze te betreden.

De concentratie van deze troepenmacht zal vermoedelijk geschieden in en ten westen van het Rijnvak Wesel-Dusseldorf-Keulen en daarna zal zij gedirigeerd worden op het Fransche grensvak Valenciennes-Mezières.

De sterkte is natuurlijk geheel phantasie, toch gelooven wij dat een geringer aantal troepen nooit een gewichtig succes zou kunnen behalen en derhalve niet zou wettigen, dat men daarvoor de nadeelen eener neutraliteitschending mede in den

koop neemt. Of men niet een grootere troepenmacht zal mogen verwachten is evenmin gemakkelijk uit te maken, doch komt ons niet waarschijnlijk voor, wanneer men aanneemt dat de hoofdonderneming door Elzas-Lotharingen geschiedt.

Beschouwen wij nu de spoorlijnen, welke van het Rijnvak Wesel-Keulen loopen naar het grensvak Valenciennes-Mezières, dan zien wij dat de Duitsch-Belgische grens slechts overschreden wordt door twee lijnen, welke beide van Aken uitgaande, zich te Welkenraedt weder vereenigen, zoodat van daar tot Verviers slechts ééne lijn de verbinding vormt van het Duitsche met het Belgische spoorwegnet. Van Verviers loopt verder de weg langs Luik, Namen en Charleroi door het Maas- en Sambredal naar Maubeuge in Frankrijk.

Deze weg nu wordt in België versperd door de onlangs gereed gekomen versterkingen van Luik en Namen.

Luik heeft 12, Namen 9 forten, die in een kring om beide steden zijn aangelegd en de voornaamste wegen beheerschen. Elk fort op zichzelf is een gesloten, stormvrij werk met een zeker aantal koepels voor lange en voor korte vuurmonden, alsmede hefkoepels voor de nabijverdediging en gelegenheid tot opstelling voor infanterie. Eene versterkte kern bezitten die kringen evenwel niet, evenmin magazijnen van levensmiddelen en oorlogsbenoodigdheden en geschutparken. Men heeft hier dus niet te doen met verschanste legerplaatsen, die een veldleger tijdelijk zouden kunnen opnemen, maar alleen met eene reeks van sperforten, welke hoogstens in den tactischen slag aan de vleugels van een veldleger steun zouden kunnen verschaffen, maar wier hoofdtaak is de wegen af te sluiten.

Door den aanleg van deze werken (totaal 21 forten met 192 koepels tot een bedrag van 85 millioen fr.) geeft België te kennen dat het de wegen door zijn gebied niet zonder strijd aan den schender wenscht over te laten.

Eene snelle bezetting van Luik door Duitschland, of van Namen door Frankrijk zal nu niet meer mogelijk zijn. Het aanvallen van eene permanent versterkte stelling zou men eene ernstigere neutraliteitschending kunnen noemen, dan het eenvoudig gebruik van nagenoeg onverdedigde wegen. Om nu de

wegen langs Maas en Sambre te gebruiken, moet de schender België bepaald den oorlog aandoen. De forten moeten door aangevoerd belegeringsgeschut tot zwijgen worden gebracht vóór men er aan kan denken de spoorwegen te gebruiken. De geheele schending wordt daardoor eene onderneming, zoo tijdroovend en zoo moeielijk, dat zij niet veel voordeelen meer kan beloven, te meer daar, na de verovering der forten, de kans nog zeer groot is dat men de bruggen over de Maas vernield zal vinden.

De wetenschap die de groote buren van België nu hebben, dat zij in dat land op groote bezwaren zullen stuiten, zal hen wellicht van eene schending terughouden. Den doortocht blijvend beletten zullen de Maasvestingen echter zeker niet vermogen. Vandaar dat hunne waarde meer eene preventieve genoemd moet worden, dan eene repressieve. In de eerste plaats dus het feit dat, door alleen België te schenden, Duitschland slechts over één spoorlijn beschikt; in de tweede plaats, dat die spoorweg nog door permanente werken wordt versperd, brengen ons tot de meening dat, voor eene onderneming als bovenbedoeld, noodzakelijk ook Nederlandsch grondgebied betreden moet worden.

Door alsdan den weg door centraal België te volgen, omtrekt men de Maaslinie, en het valt niet te ontkennen, dat in dat geval de werking van deze linie zich niet veel verder zal uitstrekken dan tot de wegen welke direct door de forten bestreken worden. Het Belgische veldleger toch zou zeer gevaarlijk handelen, wanneer het zich liet opsluiten binnen de kringen van Luik en Namen, om te trachten van daaruit 's vijands verbindingen te bedreigen; Antwerpen vormt dan een zekerder steunpunt.

Verondersteld dus dat de Duitsche legermacht door Nederland en centraal België wil trekken, tusschen de stelling van Antwerpen en de Maasversterkingen door, dan komen de volgende spoorlijnen in aanmerking:

1° Wesel—Venlo—Eindhoven—Neerpelt—Heerenthals—Brussel—Valenciennes.

2° Dusseldorf—Roermond—Neerpelt—Hasselt—Gembloux—Charleroi—Maubeuge.

3° Keulen—Maastricht—Hasselt—Diest—Tienen—Leuven—Nivelles—Quesnoy.

Het is niet waarschijnlijk, dat men verder noordelijk in Nederland zal uithalen, omdat tusschen Antwerpen en de Belgische Maas toch niet meer dan drie lijnen onafhankelijk van elkaar te gebruiken zijn, terwijl men er wellicht prijs op stelt Nederland zoo weinig mogelijk overlast aan te doen, om daardoor tot weinig weerstand uit te lokken; wellicht zal men het om die reden zelfs vermijden Venlo-Eindhoven-Neerpelt te gebruiken.

Mocht België gemeene zaak maken met Duitschland (er is wel eens beweerd dat nu reeds een tractaat bestaat volgens hetwelk Duitschland bij een oorlog direct de Maasvestingen mag bezetten), dan zal de onderneming vermoedelijk op veel grooter schaal geschieden en daardoor ook het gebruik van onze lijnen door Noord-Brabant medebrengen.

Beschouwen wij bovengenoemde drie lijnen, voorzoover zij op Nederlandsch gebied loopen, dan valt dadelijk het groote belang in het oog van de punten Venlo, Roermond en Maastricht (bij verder uithalen ook Oeffelt, Mook en Nijmegen).

Venlo ligt op den rechter Maasoever, en vlak bij de stad liggen eene spoorwegbrug en eene gewone brug naast elkaar over de rivier. Op den oostelijken oever komt uit het noordoosten de lijn van Wesel over Geldern; uit het zuidoosten die van Dusseldorf over Viersen, welke even vóór onze grens, bij Kaldenkirchen, de lijn van Crefeld opneemt; uit het zuiden die van Maastricht. Aan de overzijde van de rivier splitst de spoorlijn zich bij Blerik in eene tak naar Nijmegen en een naar Eindhoven. Duitschland heeft te Venlo het niet onbelangrijk voordeel, dat de uit dit land komende lijnen in handen zijn van Duitsche maatschappijen, zoodat men hier dadelijk beschikt over vertrouwd en plaatselijk bekend personeel. De gelegenheid tot in- en uitladen en tot rangeeren is op dit station zeer ruim; electrisch licht vergemakkelijkt eventueele werkzaamheden bij nacht. Roermond heeft belang als kruispunt van de lijnen Venlo-Maastricht en Gladbach-Antwerpen en voorts als overgangspunt over de rivier. De spoorwegbrug

en de gewone brug liggen echter 700 M. van elkaar. Als rangeerstation is de waarde van Roermond niet groot.

Maastricht heeft wederom belang als kruispunt van de lijnen Venlo-Luik en Aken-Hasselt en als overgangspunt. Ook de gelegenheid tot in- en uitladen, de rangeerterreinen en de spoorwegwerkplaatsen komen hier in aanmerking. De spoorwegbrug en de gewone brug liggen 1000 M. van elkaar.

De Maas in Nederlandsch Limburg vormt geen groote hinderpaal voor troepenbewegingen en is met behulp van pontontreinen zonder veel moeite over te trekken; de gemiddelde breedte van de rivier is tusschen Maastricht en Venlo 100 M, de oevers zijn zacht afhellend en de diepte over het algemeen zeer gering. Alleen bij hoogen waterstand is de Maas boven Roermond bevaarbaar; waadbare plaatsen komen menigvuldig voor. Eene Duitsche korpsbruggetrein kan 122 M. overbruggen zonder van schragen gebruik te maken, en 132.6 M. wanneer dit wel geschiedt; eene divisiebruggetrein resp. 36.5 en 39 M. Elk Legerkorps kan dus een brug over de Maas slaan met zijn korpsbruggetrein en de beide divisiebruggetreinen dan nog beschikbaar houden voor het overtrekken van kleine wateren of het overzetten met pontons.

Het bezit van de drie spoorwegbruggen is echter voor den schender van overwegend belang, omdat hij juist bij eene, tot in Frankrijk voortgezette onderneming, de lijnen hoog noodig zal hebben en dus al het mogelijke zal aanwenden om de bruggen onvernield in handen te krijgen.

De waarschijnlijkheid van de operatielijn der Duitschers door Limburg werd eenige jaren geleden ook op de haar eigen, niet altijd steek houdende gronden, betoogd door de begaafde, Duitschers hatende schrijfster Mme Adam, in de Nouvelle Revue.

Belangrijk in haar opstel was vooral, dat zij de aandacht vestigde op den aanleg van uitgebreide rangeerterreinen en ruime gelegenheid tot in- en uitladen van troepen op het kleine Duitsche grensstation Dalheim, nabij Roermond. Onwaarschijnlijk is het inderdaad dat men hier uitsluitend op handelsbelangen gelet heeft. Voorts kwam haar de bouw van de groote kazerne te Rothe Erde, nabij Aken, zeer verdacht voor; deze

kazerne, die wij persoonlijk in oogenschouw namen, is zeker ook op meer berekend dan op de drie te Aken garnizoen houdende bataljons.

Het bezit van de punten te Venlo, Roermond en Maastricht voor eene Duitsche operatielijn door Limburg van overwegend belang zijnde, zoo mag men aannemen, dat geene middelen onbeproefd gelaten zullen worden om die punten in handen te krijgen. Daartoe kan in de eerste plaats langs diplomatieken weg eene poging worden aangewend.

Bij het ontstaan van oorlogsgevaar zal de Duitsche gezant te 's Hage wellicht door beloften of bedreigingen, van ons gedaan zien te krijgen, dat wij den doortocht over het zuidelijkste gedeelte van ons gebied hetzij oogluikend zullen toelaten, hetzij alleen pro forma zwak tegengaan.

Beloften alles te zullen betalen, der bevolking geen overlast aan te doen, ons krachtig te steunen bij een aanval van de andere partij, bij den vrede voor onze belangen op te komen; bedreigingen met geweld te zullen nemen wat niet goedschiks toegestaan wordt en ons later nog voor de betoonde onwilligheid te zullen straffen; wellicht ten slotte een ultimatum waarbij ons de keuze gelaten wordt of aan de zijde van Duitschland ten strijde te trekken of als bondgenoot van de tegenpartij beschouwd te zullen worden.

Men mag niet ontkennen, dat de houding welke door onze regeering bij dit alles aangenomen moet worden, in hooge mate afhankelijk kan zijn van den politieken toestand van het oogenblik.

Al wordt van ons nog niet geeischt, dat wij rechtstreeks aan de zijde van Duitschland aan den oorlog deelnemen, dan nog zou het voor ons gevaarlijk spel zijn om den vrijen doortocht toe te staan, zij het ook over een klein deel van ons gebied. Op deze wijze verleenen wij evengoed medewerking aan de oorlogspartij als door onze troepen bij de zijnen te voegen; wij verliezen dus ons neutraal standpunt. In Limburg zelf gaan wel eens stemmen op om maar toe te laten, wat wij volgens die personen toch niet kunnen beletten; dit echter al te voren uit te maken is zeker een gevaarlijk stelsel. Wij

moeten zeker beginnen met als algemeenen regel uit te maken, onze neutraliteit minutieus te handhaven, ook op het kleinste hoekje van ons grondgebied; alleen zeer buitengewone omstandigheden mogen ons aanleiding geven daarvan af te wijken.

Niemand kan vooruit zeggen hoe de strijd zal loopen; de vraag of Frankrijk dan wel Duitschland overwinnaar zal zijn is niet gemakkelijk uit te maken; de kansen staan vrij wel gelijk en vrij wel wordt dan ook als vaststaande aangenomen, dat Duitschland zeker eene minder gemakkelijke taak zal hebben dan tegen de legers van het Tweede Keizerrijk. Gedurende den oorlog kunnen de kansen keeren, de Duitsche legers teruggedreven worden, en hoe zal dan ons lot zijn wanneer de op den voet volgende Franschen ons rekenschap komen vragen van onze houding als neutrale mogendheid; dan zullen wij toch de wapen moeten opnemen. Nu is oogenschijnlijk het gevaar nog grooter wanneer wij, bij eene schending, direct krachtig optreden tegen Duitschland. Hij die het eerste schendt geeft door die daad te kennen dat hij zich krachtig genoeg gevoelt om desnoods nog meer vijanden te trotseeren; door de schending evenwel tegen te gaan hebben wij het goed recht aan onze zijde, wij kunnen dan rekenen op de sympathie der overige Europeesche mogendheden. Wellicht zal men dan bij den vredehandel krachtig voor ons in de bres springen.

Al kan men nu bij politieke verwikkelingen niet altijd rekenen op goed recht en blijken van sympathie, toch geven beide een krachtigen steun.

Bij alle beschouwingen omtrent handhaving van neutraliteit door kleine staten moet onzes inziens een wezenlijk verschil gemaakt worden tusschen de gedragslijn, welke men zich voorstelt, dat in bepaalde gevallen het meest voordeelig of het meest nadeelig kan zijn, en tusschen de beginselen welke men, als algemeen geldende, reeds in vredestijd proclameert. De kleine staat moet als beginsel huldigen, dat zij haar grondgebied ongeschonden wil bewaren, dat zij eene eerlijke staatkunde wil volgen en zich derhalve haar bestaan als kleine mogendheid naast de groote Europeesche zusters waardig wil maken.

Eene eerlijke staatkunde nu brengt mede, dat wij bij een

oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk alleen dan den doortocht van Duitsche troepen over ons grondgebied toestaan, wanneer wij ons ook geheel aan Duitschland's zijde scharen en derhalve mede als oorlogspartij beschouwd wenschen te worden.

Is het aan Duitschland niet gelukt om langs diplomatieken weg den vrijen doortocht over ons gebied te verkrijgen, dan zal het geweld gebruiken. Wij moeten ons dan voorbereiden op eene buitengewoon snelle bezetting van de drie bovengenoemde stategisch belangrijke punten. Men zal aan eene zekere troepenmacht opdragen om zoo snel mogelijk Venlo, Roermond en Maastricht te bezetten, de troepen uit onze Limburgsche garnizoenen in noordelijke richting terug te drijven en eene stelling in te nemen tot dekking van de wegen, welke men gebruiken wil.

Voor deze onderneming komen natuurlijk in de eerste plaats die troepen in aanmerking, welke in de garnizoenen nabij onze grenzen liggen. Volgens opgave van 1893 zijn dit aan veldtroepen:

Garnizoenen.	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Pioniers.
Kleef.	1 bataljon 56e Inf. R.			
Wesel.	2 bataljons 56e Inf. R. 3 — 57e —		9 veld-batt. 7e Reg. 2 Rijd. batt.	
Tot.	5 bataljons.		11 batterijen.	
Dusseldorf.	Staf 14e Divisie. Staven 27e en 28e Brig. 3 bataljons 39e Inf. R.	Staf 14e Brigade. 5 eskadrons 5e Ul. R 4 eskadr. 11e Hus. R.		
Tot.	3 bataljons.	9 eskadrons.		
Benrath.		1 eskadron 11e Hus. R.		
Keulen-Deutz.	Staf 15e Divisie. Staf 29e Brigade. 3 bataljons 16e Inf. R. 3 — 40e — 3 — 65e —	Staf 15e Brigade. 5 eskadrons 8e Hus.	3 veld-batt. 8e Reg.	7e Pionierbataljon.
Tot.	9 bataljons.	5 eskadrons.	3 veldbatterijen.	1 bataljon.
Bonn.	1 bataljon 28e Inf. R.	5 eskadrons 7e Hus.		
Aken.	3 bataljons 53e Inf. R.			
Totaal.	22 bataljons.	20 eskadrons.	14 batterijen.	1 bataljon. (met bruggetreinen.)

Van deze troepen behoort het grootste deel van het garnizoen Keulen-Deutz en het garnizoen Bonn tot het VIIIe Legerkorps, Generaal-Commando Coblenz, en de rest tot het VIIe Legerkorps, Generaal-Commando Munster.

De vraag doet zich nu voor, of zij zich eerst volledig in hunne garnizoenen zullen mobiliseeren om daarna op te rukken, dan wel of zij ons met hunne vredesterkte op het lijf zullen vallen. Het oprukken met halfgemobiliseerde afdeelingen heeft zeker veel tegen, want wanneer men eenmaal voeling heeft verkregen met den vijand, is het niet gemakkelijk om de mobilisatie verder te voltooien; het transport van de reservisten, die men niet heeft afgewacht, naar het korps te velde geeft zeer licht aanleiding tot eene heillooze verwarring. In het geval dat wij hier bespreken is er echter zooveel aan gelegen om snel te handelen dat de verleiding, onmiddellijk de garnizoenen te verlaten, zeer groot zal zijn. De nadeelen zijn hier ook veel minder. Door snel oprukken weet men dat men zal stuiten op onze evenzeer ongemobiliseerde Limburgsche garnizoenen, terwijl de vredesterkte der Nederlandsche Compagniën en eskadrons ver blijft beneden die der Duitsche. De overmacht is daarbij zeer groot; 22 bataljons tegen $1^1/_2$, 20 eskadrons tegen 3 en 14 batterijen tegen 2. Na het bezetten van Venlo, Roermond en Maastricht zal voorts een kort tijdperk van rust intreden, waarin de mobilisatie verder voltooid zou kunnen worden. Eindelijk moet men niet uit het oog verliezen, dat Duitschland in deze het initiatief heeft en dus reeds te voren in het geheim vele maatregelen kan nemen om de mobilisatie van die enkele afdeelingen te bespoedigen; patronen kunnen in de kazernes worden aangevoerd, reserve rations eveneens. Een schijnbaar gewichtig argument is nog aan te voeren tegen een snel optreden met halfgemobiliseerde afdeelingen. Men zal er n. l. niet aan kunnen denken om de bovengenoemde 5 legerkorpsen, welke tot eene onderneming tegen Frankrijks noodgrens bestemd waren, direct, evenzeer ongemobiliseerd te laten volgen. Noodzakelijkerwijze zal er dus tusschen het bezetten van de strategisch belangrijke punten en het begin van het groote troepenvervoer eene vrij groote tijdsruimte liggen, wellicht 5 à 6

dagen. Frankrijk is daardoor gewaarschuwd dat er eene onderneming door België beoogd wordt; wel kan het moeielijk onmiddellijk tot tegenmaatregelen overgaan, omdat zijne troepen evenzeer ongemobiliseerd zijn, maar het kan toch zijne strijdkrachten in noordelijk Frankrijk samentrekken. Wij noemden echter dit nadeel dadelijk schijnbaar, omdat omtrent de hoofdoperatielijn nog niets verraden is. Juist in het geval dat wij stelden zou een ontblooten van Frankrijks oostgrens hier in het voordeel van de tegenpartij zijn en de bezetting van Limburg dus reeds als demonstratie voordeel hebben.

Duitschland zal waarschijnlijk beginnen met zijne Cavalerie met spoed uit de garnizoenen naar onze grenzen te werpen en daarbij het 5e Regiment Ulanen uit Dusseldorf dirigeeren op Venlo, het 11e Huzaren uit Dusseldorf op Roermond en het 8e Kurassiers uit Keulen op Maastricht. Het 7e Huzaren uit Bonn kan dan als reserve volgen en ingrijpen waar zulks noodig blijkt, waarschijnlijk te Maastricht.

Elk regiment bestaat uit 5 eskadrons, waarvan echter slechts 4 gemobiliseerd worden, terwijl het vijfde als depot-eskadron achterblijft, na afgifte van de afgerichte manschappen en paarden aan de veldeskadrons. De treinvoertuigen worden aangespannen met paarden uit het korps zelf, zoodat hiervoor bij mobilisatie slechts zeer weinig tijd gevorderd wordt. Kleeding, uitrusting en bewapening bevinden zich voor de volledige oorlogsterkte in de garnizoenen, de treinvoertuigen eveneens. Alles is derhalve berekend op eene buitengewoon snelle mobilisatie, en men neemt dan ook gewoonlijk aan, dat de Duitsche Cavalerieregimenten 6 à 8 uren na ontvangen bevel gereed zijn om af te marcheeren. De bovengenoemde regimenten hebben eene vredesterkte van 25 officieren, 666 manschappen en 729 paarden. Na aftrek van zieken, afwezigen enz. rekent men dat het eskadron dan onmiddellijk met eene sterkte van ongeveer 120 paarden kan uitrukken (oorlogssterkte ± 155).

De afstanden langs de spoorlijn zijn:

Dusseldorf – Venlo	=	56.5	K. M.
Dusseldorf—Roermond	=	71	K. M.
Bonn—Maastricht	=	130	K. M.
Keulen—Maastricht	=	179	K. M.

!?

Hoeveel tijd is er nu noodig om genoemde regimenten uit hunne garnizoenen op onze grenzen te werpen?

De af te leggen afstanden zijn zoo groot, dat, in verband met de betrekkelijk geringe sterkte der troepenafdeelingen, er voordeel in gelegen is om tot onze grenzen vervoer per spoor te nemen. Het uitladen zal dan echter moeten geschieden aan het laatste station op Duitsch grondgebied. Al is dit station dicht bij onze grenzen gelegen, behoeft men nog geene vrees te koesteren bij de uitlading gestoord te worden. Vijandelijke handelingen onzerzijds kunnen uit den aard der zaak eerst aanvangen zoodra Duitsche troepen ons grondgebied betreden hebben. Tot dat tijdstip moeten wij onze neutraliteit zuiver bewaren en mag het verzamelen van troepen nabij onze grenzen geene aanleiding zijn om zelf, voor ons nog neutraal gebied te betreden.

Voor de eskadrons, welke van Dusseldorf op Venlo gedirigeerd worden, kan Kaldenkirchen als uitladingspunt genomen worden.

De afstand, per spoor af te leggen, bedraagt 51 K. M. Er blijven dan nog 5.5 K. M. van het station Kaldenkirchen tot de Maasbrug te Venlo.

Voor het spoorwegvervoer ontleenen wij aan „Lehnert, Handbuch für den Truppenführer" het volgende:

a een militaire trein van 50 wagens kan gemiddeld vervoeren een eskadron *met* regiments en brigadestaf of anders $1^1/_2$ eskadron. Per regiment derhalve 3 treinen.

b met inbegrip van kleine vertragingen wordt de K. M. afgelegd in $2^2/_3$ minuut, zoodat 22.5 K. M. per uur wordt gereden.

c de dag wordt verdeeld in zes tijdvakken, elk van vier uren. In één tijdvak wordt niet gereden. In elk tijdvak wordt een trein gereserveerd voor onvoorziene omstandigheden. In elk tijdvak nu rekent men te kunnen afzenden:

	op dubbel spoor.			op enkel spoor.
traag	vervoer	3	treinen	1 trein
matig	—	4 à 5	—	2 treinen
gemiddeld	—	6	—	3 —
snel	—	8	—	4 —
zeer snel	—	10 à 12	—	5 —

Deze gegevens zijn evenwel gebaseerd op vervoer van groote afdeelingen gedurende verschillende dagen achter elkander, waarbij ook het ledige materieel geregeld teruggezonden moet worden.

In het boven behandelde geval zal er zeker geen bezwaar zijn om eene grootere snelheid van vervoer aan te wenden, en wij meenen dan ook zeker te mogen rekenen op eene snelheid van 40 K. M. per uur met een interval van hoogstens een half uur.

De inlading der troepen geschiedt aan de groote stations Dusseldorf (Neuss), Keulen en Bonn waar zeker gelegenheid bestaat meerdere treinen tegelijk te laden. In het algemeen heeft men aan nagenoeg alle Duitsche stations van eenig militair belang ruime gelegenhed tot in- en uitladen.

De tijd, noodig om de plaatsen van bestemming te bereiken, zou als volgt uit te rekenen zijn voor 3 treinen per regiment. Daarbij aannemende dat 's morgens ten 8 ure met inladen wordt begonnen.

Inladen 1e echelon	45 m.
Spoorwegtraject Dusseldorf-Kaldenkirchen (51 K. M.)	1 u. 16 „
Uitladen	30 „
Twee intervallen elk van $^1/_2$ uur	1 u.
Marsch van Kaldenkirchen-Venlo (5.5 K. M.) . .	45 „
Totaal	4 u. 16 m.

Venlo kan dus bereikt zijn te 12 uur 16 minuten.

Het regiment, dat op Roermond gedirigeerd wordt, moet te Dalheim uitladen. De afstand per spoor Dusseldorf-Dalheim bedraagt 55 K. M., zoodat er dan nog 16 K. M. te marcheeren zijn:

Inladen 1e echelon	45 m.
Spoorwegtraject Dusseldorf-~~Venlo~~ Dalheim (55 K. M.) . .	1 u. 22 „
Uitladen	30 „
Twee intervallen elk van $^1/_2$ uur	1 u.
Marsch van Dalheim naar Roermond (16 K. M.). .	2 u. 20 „
Totaal	5 u. 57m.

Roermond kan dus bereikt zijn te 1 uur 57 minuten.

Het regiment, dat op Maastricht gedirigeerd wordt, moet te

Aken uitladen. De afstand per spoor van Keulen tot Aken bedraagt 30 K. M.

Inladen 1e echelon	45 m.
Spoorwegtraject Keulen-Aken (70 K. M.). . . .	1 u. 45 „
Uitladen	30 „
Twee intervallen elk van $^1/_2$ uur	1 u.
Marsch van Aken naar Maastricht (30 K. M.) . .	4 u. 20 „
Totaal	9 u. 20 m.

Maastricht kan dus bereikt zijn te 4 uur 20 minuten.

Wanneer het regiment huzaren uit Bonn op Maastricht wordt gedirigeerd, zal dit $1^1/_2$ uur later (drie intervallen) volgen op het regiment kurassiers.

Zooals men ziet, wordt Maastricht eerst $\pm$ 4 uren later bereikt dan Venlo. Aanbeveling verdient het wellicht om den aanvang van het vervoer zoodanig te regelen, dat de drie punten ongeveer gelijktijdig bereikt worden.

Wat kunnen, wat moeten wij tegen eene handelwijze als de boven geschetste doen?

Zeer moeielijk is in de eerste plaats uit te maken in hoeverre wij kennis zullen dragen van het plan om Limburg te bezetten. Zeker zal men er niet toe overgaan, in vollen vrede troepen over onze grenzen te doen rukken, maar tusschen de ververklaring dat men zich aan geene neutraliteit zal storen, en het overtrekken der grenzen behoeft slechts weinig tijd te liggen.

Onze diplomatie zal, in de eerste plaats, zich nauwkeurig op de hoogte dienen te houden van den politieken toestand, om bij het ontstaan van oorlogsgevaar onmiddellijk te waarschuwen. Zaak zal het voor ons wezen, om vooral niet te angstvallig te zijn met het uitgeven van het mobilisatiebevel. Geen onzer groote naburen toch zal er eene bedreiging van zijne veiligheid in zien, wanneer wij onze grensgarnizoenen eenigszins versterken en reeds voorloopige maatregelen tot mobilisatie nemen. Zoodra door Duitschland eene poging gedaan wordt om langs minnelijken weg den doortocht door Limburg te verkrijgen, moeten wij de Limburgsche garnizoenen mobiliseeren. Wanneer Duitschland echter eenmaal een zoo ernstigen stap doet als het vragen van vergunning om door ons gebied te gaan, zal het zeker

ook, zij het ook in het geheim, de mobilisatie zijner troepen voorbereiden. In het algemeen is dan ook niet anders aan te nemen, dan dat wij eenige dagen ten achteren zullen zijn. Dank zij de localisatie van onze militie, mag echter aangenomen worden dat onze Limburgsche infanterie-afdeelingen binnen enkele uren minstens op de halve oorlogssterkte zullen zijn. De Cavalerie te Venlo kan zeer spoedig met ± 90 paarden per eskadron uitrukken. De artillerie te Roermond is in minder gunstige conditie, wat paarden betreft.

De troepen, welke wij in Limburg hebben, bestaan uit: 1 bataljon infanterie te Maastricht (2e Bon. 2e R.), 1 compagnie te Roermond (1e Cie. 1e Bon. 2e R.) en 1 compagnie te Venlo (2e Cie. 1e Bon. 2e R.). Voorts drie eskadrons cavalerie te Venlo en twee batterijen te Roermond.

Al zijn die troepen nu op lange na niet, wat men noemt volkomen mobiel — treinen ontbreken nog, de munitie zal vermoedelijk niet volledig zijn, aan kleeding, uitrusting en wapening wellicht nog iets, misschien ook veel ontbreken — toch vertegenwoordigen zij voor zuiver verdedigende doeleinden eene zekere waarde. De infanterie te Maastricht, Roermond en Venlo moet onmiddellijk nadat haar bekend is gemaakt, dat er gedacht wordt aan eene schending van neutraliteit, op hare hoede zijn en reeds het noodige voorbereiden om in eene verdedigende stelling de nadering tot de bruggen te bemoeielijken.

De cavalerie uit Venlo zal zoo snel mogelijk langs de grens verdeeld moeten worden op het vak Vaals-Venlo, om te waarschuwen, zoodra vijandelijke afdeelingen de grens overschrijden. Het vak Venlo-Nijmegen zou kunnen worden toegewezen aan de beide eskadrons uit 's Hertogenbosch. De maréchaussées kunnen ook nog patrouilleeren. Zeer doeltreffend zal het zijn om bij onze kennisgeving aan Frankrijk en Duitschland, dat wij neutraal willen blijven, te vermelden, dat wij ons leger mobiliseeren en dat wij onze grensgarnizoenen bevel hebben gegeven om elke schending tegen te gaan.

Eenige voorbereidingen kunnen van onze zijde getroffen worden vóórdat de Duitsche troepen over onze grenzen komen, veel echter niet. Wat kunnen wij vernemen van de plannen

der Duitschers? vermoedelijk zeer weinig. Wanneer men eenmaal begint het geheele Duitsche leger te mobiliseeren, is er voor ons geene enkele aanwijzing waarom de troepen van de garnizoenen nabij onze grenzen tegen ons bestemd zouden zijn. Zelfs het begin van het spoorwegvervoer kan hoogstwaarschijnlijk niet ter onzer kennis gebracht worden. Verondersteld toch dat wij in het buitenland spionnen hebben, dan nog zullen deze ons bezwaarlijk hunne berichten langs telegraphischen weg kunnen doen toekomen. De telegraphische gemeenschap zal zeker tijdig onder contrôle gebracht worden.

De opmarsch der Duitsche cavalerie zal daarom o. i. niet eerder geconstateerd kunnen worden dan te Venlo en Roermond, bij aankomst van het 1e echelon resp. te Kaldenkirchen en Dalheim en te Maastricht bij het overschrijden der grens bij Aken.

Men heeft dan te Venlo nog 2 uur 15 minuten
te Roermond 3 — 50 —
te Maastricht 5 — 50 —

voordat de Duitschers de brug bereikt hebben; hierbij aannemende dat de cavalerieregimenten zich uit Kaldenkirchen Dalheim en Aken eerst in beweging stellen, nadat zij geheel vereenigd zijn. Wanneer onze troepen dus geconsigneerd zijn in de kazernes en wanneer posten op de hoofdwegen zijn uitgezet, kan men aannemen dat de stellingen tijdig ingenomen zullen zijn.

Indien de toegangen tot de bruggen door infanterie bezet zijn, zal het in elk geval onmogelijk wezen die zonder slag of stoot te bezetten; de Duitsche cavalerie zal zich dienen te ontwikkelen tot het gevecht te voet. Rekent men dat $^3/_4$ van de sterkte kan afstijgen, dan zou men eene macht hebben per regiment van 360 karabijnen. Neemt men de mogelijkheid eener omtrekking langs eene waadbare plaats hierbij in aanmerking, dan is in Venlo en Roermond de kans tamelijk groot dat de verdediger verdreven wordt, in Maastricht minder, ook niet wanneer een volgend regiment cavalerie ter versterking komt opdagen. Te Maastricht kan het garnizoen het misschien iets langer volhouden, maar daar kan zeer spoedig infanterie uit Aken en artillerie uit Dusseldorf of Keulen aanrukken.

Nog een enkel woord over onze batterijen te Roermond; hoezeer zij reeds in vredestijd in hunne voorwagens hun munitievoorraad bezitten, zal hun werkkring nog niet zeer groot kunnen zijn. De ééne compagnie infanterie geeft slechts onvoldoende dekking en zou den veiligen terugtocht over de Maas zeker niet waarborgen. Stelling nemende op den linker Maasoever, zou het wel mogelijk zijn om vuur te brengen vóór de spoorbrug, daar de zoowel ten N. als ten Z. van de brug gevormde bochten van de rivier hiervoor gunstig zijn. Toch blijft ook hier het gevaar groot, dat het aan enkele cavalerie afdeelingen gelukt om door eene waadbare plaats of langs een veer de rivier te overschrijden en zoodoende onze artillerie in den rug te komen. Te bejammeren is het zeker dat de voorgestelde garnizoensverandering niet is kunnen doorgaan, volgens welke te Roermond cavalerie in garnizoen moest komen, in plaats van artillerie. Onze veld-artillerie is toch al zoo karig toegemeten, dat wij haar zeker in minder bedreigde garnizoenen dienen onder te brengen.

Na enkele dagen zal het gelukken om onze troepen te Venlo, Roermond en Maastricht terug te drijven, en dan zal men de Maasovergangen in handen hebben. Moeten wij nu de bruggen vernielen of niet? Eene spoorwegbrug over eene rivier van 100 à 120 M. vormt een kunstwerk dat veel geld gekost heeft en door de vernieling waarvan de handel geruimen tijd nadeel zal ondervinden. De partij ten behoeve van wie wij onze neutraliteit handhaven, in casu Frankrijk, zal ons na den oorlog vermoedelijk niet van nieuwe bruggen voorzien. Bij een rechtstreekschen oorlog tegen ons land zouden wij er niet over denken om de vernieling te ontraden van bruggen in de lijnen welke ons direct bedreigen. Bij een aanval uit het zuiden b. v. die over het Hollandsch Diep bij Moerdijk. In het behandelde geval komen wij onzes inziens onze verplichtingen als neutrale mogenheid voldoende na door te beginnen met weerstand te bieden en, wanneer wij voor overmacht terug moeten trekken, de lijn wel voor eenige dagen onbruikbaar te maken maar niet de spoorbruggen te laten springen.

Dat tijdelijk onbruikbaar maken zou te Maastricht zeer ge-

schikt te bewerkstelligen zijn door de brug over den doorlaat tusschen Maastricht en Meerssen te vernielen, te Venlo en Roermond door op geschikte plaatsen kleinere kunstwerken te vernielen. Naar de kaart te oordeelen, kan te Roermond hiervoor in aanmerking komen de brug over de Roer in de lijn Venlo-Maastricht en die over de Neerbeek bij Haelen.

Heeft de Duitsche troepenmacht eenmaal de overgangspunten Venlo, Roermond en Maastricht bezet en onze troepen terug gedreven, dan zullen de punten zelf door kleine afdeelingen bezet worden, terwijl eene Divisie zou kunnen worden aangewezen om, op de grenzen van Limburg en Brabant staande, voorloopig onze troepen, welke ter versterking oprukken, tegen te houden.

Wanneer Duitschland den ernstigen wil heeft om de lijnen door Limburg te gebruiken, dan zullen de bovengenoemde punten bezet zijn en zal zich eene dekkingsdivisie bevinden in eene lijn Valkenswaard-Asten, voordat onze veldtroepen geconcentreerd kunnen zijn te Eindhoven-Helmond. Het feit dat Duitschland in deze het initiatief geheel aan zijne zijde heeft en dus reeds in het geheim maatregelen kan nemen en instructiën geven, vóórdat wij ons van eenig gevaar bewust zijn, brengt mede dat het zeker een voorsprong op ons heeft van 1 à 2 dagen, en die zijn voldoende om onze Limburgsche garnizoenen terug te drijven of, wat erger zou zijn, af te snijden.

Dit laatste gevaar is inderdaad vrij groot, daar de Limburgsche Maas door de geringe diepte vele waadbare plaatsen heeft, waardoor de cavalerie ook zonder brug den linkeroever zou kunnen bereiken en onze zeer zwakke afdeelingen afsnijden. Het verloop van den strijd nog verder in détails uit te werken, zou te veel phantasie vereischen. Onze verdere houding en maatregelen zijn geheel afhankelijk van het verder verloop van den hoofdstrijd en van den toestand, waarin België geraakt is. Heeft Frankrijk de neutraliteit van België het eerst geschonden? De mate van ons verzet zal nu grootendeels afhangen van de vraag of Duitschland, dan wel Frankrijk op het hoofdoorlogstooneel gelukkig is.

In elk geval zullen wij ons veldleger in Brabant moeten

BELGIE
DUITSCHLAND
LUXEMBURG
LUXEMBURG
BREDA
Rozendaal
Tilburg
Bokstel
Oeffelt
Mook
Cleve
Goch
Wesel
Geldern
Straelen
Kempen
Crefeld
Duisburg
Eindhoven
Ontwerpen
Venlo
Blerick
Kaldenkirchen
Viersen
Gladbach
Neuss
Weert
Roermond
Dalheim
DUSSELDORF
Benrath
Maeseyck
Sittard
Ontwerpen spoorweg
KEULEN
Deutz
Bonn
Alsdorf
Kerkrade
MAASTRICHT
Düren
AKEN
Aubel
Herbestal
Welkenraedt
Euskirchen
Luik
Chenee
Verviers
Pepinster
Call
Rivage
Malmedy
Gérolstein
s. Vith
Gouvy
Trois Vierges
Bastogne
Libramont
Gedinne
Marloie
Ciney
Dinant
Givet
Vireux
Marienbrug
Chimay
Hirson
Mezieres
v. Luxemburg
ANTWERPEN
Lierre
Herenthals
Moll
Neerpelt
Aerschot
Mechelen
Diest
Hasselt
BRUSSEL
Leuven
Tienen
s. Trond
Landen
Tongeren
Braine
Nivelles
Ottignies
Ramillies
Gembloux
v. Valenciennes
v. Quesnay
Mons
Charleroi
Namen
Chatelet
Erquelines
Maubeuge

samentrekken, na aftrek van een gedeelte tot kustbewaking. Blijkt Duitschland gelukkig, dan zullen wij verstandig handelen met niet te krachtig op te treden en min of meer te berusten in het gebeurde; maakt Frankrijk vorderingen, dan zou een actief optreden van ons veldleger den schender in groote moeielijkheden kunnen brengen, vooral wanneer wij ons met België vereenigen.

Aannemende dat de Limburgsche garnizoenen niet in staat zijn eene snelle bezetting langer dan één, hoogstens twee dagen tegen te houden, doet zich de vraag voor of deze afdeelingen dan niet nutteloos opgeofferd zijn. Naar onze meening zeker niet; bezaten wij geene troepen in Limburg, iets wat met het oog op de concentratie bij een bepaalden oorlog zeker beter zou zijn, dan ware er voor Duitschland ook geene oorlogsdaad noodig om de wegen door het Limburgsche te bemachtigen. Eene snelle bezetting zou ons plaatsen voor een „fait accompli". Zelfs zonder eenige voorafgaande onderhandeling zouden wij die dan kunnen verwachten. Wij zouden dan van de andere partij het verwijt eener verregaande zorgeloosheid ten volle verdienen. Door onze troepen aan te grijpen, deze terug te drijven en tegen onzen duidelijk uitgedrukten wil ons grondgebied te betreden, beschouwt de schender ons niet meer als neutraal, maar verklaart ons feitelijk den oorlog. Vooral in neutraliteitsquaestiën verandert de toestand geheel van gedaante zoodra er schoten vallen.

De zekerheid die er dus bestaat direct met ons in oorlog te komen zal Duitschland er wellicht tegen op doen zien om zijn operatielijn door ons gebied te leggen.

Juist deze meer preventieve waarde der Limburgsche garnizoenen doet ons betreuren, dat men dit gedeelte van ons land zoozeer van troepen heeft ontbloot.

Vestingwerken zooals in België verlangen wij hier allerminst, forten hebben wij al meer dan genoeg, terwijl permanente versterkingen ons te veel de handen zouden binden en ons *dwingen* tot ernstige verdediging. Wel echter sterkere garnizoenen. Maastricht is niet geschikt voor een groot garnizoen, daar dit te ongunstig ligt, doch wel Roermond.

Men legge daarom in Limburg de vier veldbataljons van het 2e Regiment Infanterie en wel:

Staf en 2 Bataljons	. . . . .	Roermond.
1 Bataljon	. . . . .	Maastricht.
1 Bataljon	. . . . .	Venlo.

Van het 2e Regiment Huzaren:

Staf en 3 Eskadrons	. . . . .	Venlo.
2 Eskadrons	. . . . .	Roermond.

Men zou door eene zoodanige sterkte gewaarborgd zijn tegen een „onder den voet loopen" door Duitsche cavalerie met enkele stukken rijdende artillerie. Gevaar voor geheele afsnijding van onze troepen bestaat slechts in zeer geringe mate voor Venlo en Roermond, daar de spoorwegen in westelijke richting een snel aftrekken nog toestaan. Alleen het bataljon te Maastricht zou vermoedelijk over België terug moeten; daartegen kan niet veel bezwaar zijn, want wordt Nederland op de boven omschreven wijze geschonden, dan kan België onmogelijk neutraal blijven.

De ontworpen spoorweg van Sittard over Weert naar Eindhoven zal voor een eventueelen terugtocht van onze troepen zeer te stade komen; spoedige aanleg is daarom, ook uit een krijgskundig oogpunt, gewenscht.

Voorts zouden wij reeds in vredestijd maatregelen willen nemen om de Limburgsche troepen spoedig te kunnen mobiliseeren; zoo zou het aanbeveling verdienen de vredessterkte te verhoogen, des noods ten koste van andere Regimenten, b. v. het 6e en 3e. Verder kan het verdedigingsvermogen van die troepen aanmerkelijk verhoogd worden door toevoeging van mitrailleurs. Het gebruik van mitrailleurs in den veldoorlog is een betrekkelijk nieuw denkbeeld, dat wel aanbeveling verdient; het is hier echter de plaats niet om daarover verder uit te weiden.

Door versterking van de garnizoenen in Limburg komt men verder tegemoet aan een zeker niet geheel onbillijken wensch van de bevolking in die provincie.

G.

De richtingen.

Voor wie geregeld kennis neemt van de opmerkingen en wenken, die door de mannen der praktijk over onze exercitie-reglementen in het openbaar worden ten beste gegeven, kan het geen geheim zijn, dat het legerbestuur van die wenken bij herdrukken en herzieningen der voorschriften veelal een nuttig gebruik maakt.

De ervaring op dit stuk meermalen opgedaan, bemoedigt mij aan het in het opschrift vermelde onderwerp eenige bladzijden te wijden. Want inderdaad ten opzichte van de richtingen kan de recrutenschool der infanterie den indruk maken voor verbetering en voor vereenvoudiging vatbaar te zijn. Twee methoden worden daarin onderscheiden: de evenwijdige en de schuinsche richting, en mijn bescheiden bedenkingen betreffen zoowel de methoden zelve, als de toepassingen, die het reglement daarvan hier en daar voorschrijft.

Behoudens een geringe wijziging, die door het onderstaande nader toegelicht, aan het slot dezer regelen beter zal begrepen worden, is het bepaalde omtrent de evenwijdige richting (3e art. 1e afd.) eenvoudig en goed. Maar niet zeer logisch schijnt mij de recrutenschool, waar zij de regels dezer *evenwijdige* richtmethode wil zien toegepast, na eene verandering van directie op de plaats (§ 45), omdat hier niet een *evenwijdige* maar een *schuinsche* richting wordt uitgevoerd. De kenmerken, die het onderscheid uitmaken tusschen de beide richtwijzen, laten geen twijfel of hier zou naar de schuinsche methode moeten gericht worden; ten eerste dient de vleugel van het gelid, op de plaats waar hij zich bevindt, tot steunpunt voor de nieuwe richting, en ten andere maakt de gewilde richtingslijn, met de lijn waaruit gericht wordt, een hoek. Toch is waarschijnlijk de toepassing der *evenwijdige* richtmethode, na eene zwenking op

de plaats, zoo oud als die zwenking zelve; en er is geen pijnlijk nadenken noodig om dit te verklaren; de schuinsche richting was steeds een ingewikkelde beweging, die allerlei voorbereiding — als: het in het nieuwe front stellen van een vleugelman, het plaatsen en richten van guides — en dus meer tijd vorderde dan na het telkens terugkeerend zwenken op de plaats, veelvuldig vooral in de dagen van het lineaire evolutioneeren, beschikbaar was.

Het was echter de vraag (hoewel zij zelden gesteld is), of een gelid niet naar een korter en logischer methode in een schuinsche strekking kan worden gericht; een vraag, die ook thans nog van belang wordt, indien men nagaat op welke wijze de schuinsche richtingen in de recrutenschool zijn voorgeschreven.

Mij schijnt het toe, dat in die methode nog een overblijfsel aanwezig is van de langwijlige eigenaardigheden der oude linie-tactiek; er is hier, geloof ik, zelfs meer dan schijn, die methode is uit het jalonneur-systeem van lang vervlogen tijden.

Hoe de schuinsche richting ingevolge § 104 der recrutenschool moet gebeuren is genoegzaam bekend. Zij wordt uitsluitend voorwaarts beoefend, en onder hoeken kleiner dan een halven rechten. De onderwijzer doet den rechter- of linkervleugelman van het voorste gelid zooveel wenden, als met het gewilde front overeenkomt, en stelt de uit het gelid tredende guides in de gewenschte strekking. De guides staan gedurende de richting met de lijn hunner schouders loodrecht op de door hen afgebakende lijn en treden eerst na afloop der richting weder in het gelid.

Mij is die methode altijd zeer omslachtig voorgekomen. Wat kan er tegen zijn, ook bij de schuinsche richting de nieuwe lijn uitsluitend met de guides aan te geven? Wordt niet de vleugelman, maar de guide op het steunpunt in het nieuwe front gesteld en de andere guide, overeenkomstig de afbakening in § 103, op een afstand gelijk aan de breedte van het front, gericht met eerstgenoemden guide, dan kunnen de recruten op het uitvoeringscommando immers de lijn hunner schouders

evengoed aanstonds in de nieuwe strekking voegen en zich bij opvolging in de richting plaatsen?

Ware de schuinsche richting in ons voorschrift op deze eenvoudige wijze gereglementeerd, dan zou het op geen enkele plaats noodig zijn geweest voor haar kortsheidshalve een verwrongen evenwijdige richting voor te schrijven; dan kon men haar overal, waar dit natuurlijk is, gebruiken en dan zou de zonderlinge en geregeld voorkomende waarschuwing: „hier aan de spil toch twee passen doen", niet meer gehoord worden.

Wat aan de verouderde schuinsche richting van § 104 onzer recrutenschool nog iets wonderlijkers geeft, is dat men naar haar toepassing in ons exercitie-reglement vergeefs zal zoeken. Wat kan het nut of de bedoeling zijn van eene beweging in de recrutenschool, zoo mag men vragen, wanneer men in de verdere scholen die beweging niet noodig heeft? Van het standpunt van den samensteller van ons reglement derhalve, die de schuinsche richting nergens gebruikte, kan § 104 slechts den indruk van een „hors d'oeuvre" maken. Dat standpunt komt mij echter niet het juiste voor. Beter schijnt het, om de schuinsche richting eenvoudiger te reglementeeren, haar in het 3e artikel der 1e afdeeling op te nemen en overal te doen toepassen, waar zij, om geheel correct te evolutioneeren, toegepast zal moeten worden.

Daarbij zou men nog een kleine zaak in het oog moeten houden. Geschiedde de evenwijdige en de schuinsche richting op een gelijkluidend commando, dan zou, indien ook het afbakenen der richtlijn bij beide methoden op eenerlei wijze plaats had, wellicht meer van het begrip en de oplettendheid der recruten gevorderd worden dan goed is, omdat het alsdan aan *hen* overgelaten ware te onderscheiden of een evenwijdige dan wel een schuinsche richting moet worden uitgevoerd. Bij de evenwijdige richting zouden zij er aan moeten denken, dat de beweging gezamenlijk en gelijktijdig, en bij de schuinsche richting, dat er individueel en bij opvolging moest worden gericht. Die kleine moeilijkheid is evenwel op eenvoudige wijze op te heffen. De recruten zouden van die oplettendheid ontslagen zijn wanneer men de onderscheiding in het commando opnam.

Men zou voor de evenwijdige richtingen het thans voorgeschreven commando kunnen behouden en bij de schuinsche richting kunnen commandeeren „SCHUINSRECHTS (LINKS) = RICHT U". Maar om een nog meer afdoende reden zou het voor de recruten onnoodig zijn om onderscheid te maken, wanneer men besluiten kon ook bij de evenwijdige richting de fictie van gezamenlijkheid en gelijkheid prijs te geven en dan alle [1]) richtingen overeenkomstig de beginselen der schuinsche richting te doen geschieden. Voor die laatste gedragslijn, die ons een eenvormige en logische richtmethode zou geven, ware ongetwijfeld veel te zeggen. Er is een tijd geweest, dat de infanterie in de gelijkmatigheid van haar bewegingen de hoogste zaligheid zocht. Schreven de reglementen, waar dit maar eenigszins doenlijk was, gelijkmatigheid voor, dan gold dit voor hun grootste verdienste. Niet het effect, het doel der evolutiën, maar de bewegingen en de manupulatiën zelven waren hoofdzaak. Een peloton soldaten heette ongeoefend, wanneer het de omslachtige lading niet in alle gelijkheid kon ten uitvoer brengen; of de afdeeling spoedig tot vuren gereed stond, was geen maatstaf voor geoefendheid; niet om het geladen zijn, maar om het laden ging het. Die dagen liggen ver achter ons, en *onze* tijd verwondert zich terecht over een tijd, toen men nog tijd had voor zulke beuzelingen. Allengs zagen wij en zien wij in onze voorschriften de oude patroontasch-begrippen voor betere opvattingen verdwijnen. Zou het niet op nieuw vooruitgang zijn indien men de tot nu gevorderde gezamenlijkheid en gelijkmatigheid bij de evenwijdige richtingen losliet? Ik geloof het zeker. Zoo iets, dan is het zich richten een individueele — geen gezamenlijke handeling. Feitelijk was die gelijkheid, zooals ik haar reeds noemde, toch een fictie; want van richten kon eerst sprake zijn gedurende de „kleine glijdende passen", en gedurende deze verviel de gelijkmatigheid toch.

Liet men den eisch van gelijkheid ook bij de evenwijdige richtingen vallen, dan zouden voortaan alle richtingen kunnen

---

[1]) De evenwijdige richting achterwaarts bestaat feitelijk uit de pas achterwaarts, gevolgd door een richting voorwaarts.

wezen, wat zij behooren te zijn: een gansch eenvoudige en uniforme zaak, waarbij het om het resultaat en minder om de beweging te doen is; dan zou het ook bij de evenwijdige richtingen onverschillig zijn of het gelid een halve dan wel twee passen achter de in te nemen richtingslijn staat; dan zou het onnoodig zijn in wel eens voorkomende gevallen te waarschuwen: nu drie, vier, enz. passen doen, en dan zou bij de exercitie in de verdere scholen van het reglement het herhaaldelijk overdoen van deze zeer elementaire zaak, het stereotype „achterwaarts-marsch, op nieuw richten" op initiatief van de sectie- en pelotonscommandanten, herhalingen die orde beoogen, doch inderdaad wanordelijk zijn, en die bovendien meestal om redenen geschieden die met het doel: het gericht zijn, niets hebben uit te staan, — kunnen wegblijven.

Men begrijpe mij niet verkeerd. Ik zou, zoo zij er zijn, ongaarne gerangschikt worden onder hen, die uit het oog verliezen, dat in flink en krachtig exerceeren [1]) veel opvoedende kracht is gelegen. Wat gereglementeerd is moet ferm en krachtig gaan; daaraan kan dunkt mij, zoolang het geen afbreuk doet aan andere eischen van soldaten-vorming, moeilijk een te groote waarde worden toegekend; maar in den eisch, dat, waar het door het reglement voorgeschreven is, een gelijke en flinke uitvoering plaats hebbe, kan geenerlei motief gelegen zijn om in dien geest velerlei te reglementeeren. Integendeel, beperking in deze kan juist aan het ware van de zaak slechts bevorderlijk zijn.

Hoewel ik voornemens ben later nog eenige opmerkingen te verzamelen, die de onlangs geëindigde werktuigelijke eerste opleiding der recruten eener compagnie, als wenschelijke verbeteringen en aanvullingen van een voorschrift heeft doen

---

[1]) Het dreigt regel te worden dit „stram-exerceeren" te noemen. Het zou niet kwaad zijn indien men besluiten kon deze dwaze uitdrukking af te schaffen. „Stram" zijn de leden van een grijsaard, die de prikkeling van zijn wil slechts langzaam op zijn spieren kan overbrengen en wiens bewegingen horten en stooten. Zóó te exerceeren bedoelt men niet; dat men dan bij het vertalen indachtig zij, dat het Duitsche *stramm* niet de beteekenis heeft van het Nederlandsche stram.

kennen, behooren de hieronder volgende te zeer in de op deze bladzijden behandelde rubriek, om de bespreking daarvan tot dat tijdstip uit te stellen.

Het is wenschelijk gebleken, dat in § 103, voor de beoefening der evenwijdige achterwaartsche richting, de guides niet *twee* achterwaartsche passen, zooals is voorgeschreven, maar wat verder naar achter worden opgesteld. Twee achterwaartsche passen maken slechts een afstand uit van 75 cM. De lijn van het achterste gelid staat echter een 80 à 90 cM. van de lijn van het voorste gelid, zijnde die afstand de breedte van een soldaat uit de flank, gevoegd bij de tusschenruimte tusschen de gelederen. Houdt de onderwijzer zich bij de plaatsing van de guides aan het voorgeschrevene, dan komen deze nog vóór de lijn te staan, door het achterste gelid ingenomen. Op die plaatsen is het echter voor den onderwijzer ondoenlijk de gewilde richting te beoordeelen.

Een tweede opmerking betreft nog eens de meergenoemde § 104. Het komt mij voor dat de laatste alinea dezer paragraaf in dit verband slechts tot misverstand aanleiding kan geven. Ook al zou men deze paragraaf willen handhaven, dan moet toch haar laatste alinea worden geschrapt. Het in die alinea bepaalde behoort niet bij de „schuinsche richtingen". Het is begrepen in het voorgeschrevene van § 122.

En ten slotte nog eene vraag, waarmede ik misschien den schijn op mij laad van met mijzelven in tegenspraak te komen. In § 96 is onder meer bepaald: „Onmiddellijk nadat de recruut gericht is wordt het geweer bij den voet hersteld". Zou het niet ordelijk zijn wanneer dit op het commando „STAAT" door het geheele gelid *gelijktijdig* geschiedde? Ik zou willen antwoorden: ordelijk en noodig. Terwijl ik de richting als een voor den soldaat individueele beweging wenschte voorgeschreven te zien, waarbij het nuttelooze aanloopje van twee passen, — dat ook in het verdere reglement (sedert het laatste verbeterblaadje voor de compagniesschool met meer beslistheid) als norm is aangenomen — tot een paar handbreedten zou kunnen worden verkort, heeft het m. i. alleszins waarde, dat het weder rechtuit wenden van hoofd en oogen en het

neerzetten van het geweer door alle recruten gelijktijdig en op commando plaats heeft. Na het individueel geschuifel en de armbeweging gedurende de richting moet er iets komen, wat het voor den recruut niet twijfelachtig maakt, dat hij weder aan den onbewegelijken stand in het gelid is gehouden, en ik geloof dat het op commando neerzetten der geweren, enz. dat iets kan zijn.

L. von Schmid.

De dienstregeling van de artillerie in liniën en stellingen.

Degene die de grondbeginselen der vuurleiding gevolgd heeft, zal tot de overtuiging zijn gekomen dat, ter beoordeeling van die beknopt voorgeschreven handelingen, nadere *aanwijzingen* omtrent het optreden der vesting-artillerie gewenscht, ja zelfs noodig zijn.

Men zou daartoe naar het Handboek, mits omgewerkt naar de nieuwere denkbeelden, kunnen verwijzen; dezerzijds is men echter geen voorstander van *Cursiale* behandeling van dergelijke zaken met het kader.

Voor aanstaande Officieren met hunne meerdere ontwikkeling, die *eerst* het theoretisch onderricht genieten, is dergelijke methode goed, daar zij tevens de opvattingen *generaliseert*.

Voor het kader daarentegen, waarvoor *alleen praktijk behoort* te bestaan en dat dan ook de gelegenheid heeft die toepassingen zelf te maken, is *preciseeren* gewenscht, en wij geven zoodoende verre de voorkeur aan korte voorschriften, aangevuld met opgaven die men slechts voor het naslaan heeft, alzoo in den vorm van een *Vademecum*.

Zonder een Handboek geheel overbodig te achten, willen wij er geen *Cursus*, maar een „Leidraad ten behoeve van het onderricht" in zien, op de wijze zooals in Duitschland b.v. haast voor elk dienstvak een „Leitfaden" bestaat.

Mocht men er bij ons toe kunnen overgaan, bij de toekomstige hervorming onzer reglementen op modernen grondslag, beknopte, niet te zeer in details vervallende *voorschriften* te geven, zoo zal ter aanvulling daarvan *later* een Handboek op deze wijze opgevat, *voor hen* die het *onderwijs leiden*, zeer nuttig of althans gemakkelijk wezen.

Het kader daarentegen, dat *uitsluitend langs den weg der*

praktijk tot handigheid moet worden gebracht en ook niet meer noodig heeft, zal zich tot de voorschriften kunnen beperken.

Als *voorschrift* opgevat, is de dienstregeling der artillerie als het ware te verdeelen in:

1. Algemeene wenken voor het optreden der verdedigende artillerie.
2. Batterij-bouw.
   a. Materialen en wijze van bekleeding.
   b. Dekkingsmiddelen.
   c. Typen van batterijen.
   d. Bouw en gereedschappen.
   e. Beddingen.
   f. Gebruik van draagbaar spoor.
3. Dienst der artillerie in forten.
4. „ „ „ „ batterijen.
5. Seindienst.

Het is ons voornemen niet dergelijk voorschrift uit te werken; wij zullen volstaan met de algemeene wenken omtrent het optreden der artillerie hier in detail aan te geven, omdat op dit gebied, naar de nieuwere opvattingen omtrent het voeren van den vestingoorlog, nog geen enkele aanwijzing bestaat.

Die wenken nu zijn bewerkt naar de vermoedelijk in Duitschland bestaande „*Directiven*“ en sluiten geheel aan bij de grondbeginselen van de vuurleiding met de daarbij gevolgde indeeling.

Evenals bij deze is *alleen* de behandeling van verdedigende zijde voor ons *voldoende*; het nagaan hoe de aanvaller zal optreden leidt voor het kader slechts tot verwarring, zonder evenredig nut bij te dragen.

Zulks heeft geen bezwaar, mits men een algemeene schildering van de gedragingen der artillerie in den vestingslag op het oog hebbe, die tot richtsnoer voor verdere verrichtingen dient.

Zoodoende vermijdt men, de verschillende toestanden, die in den vestingoorlog voorkomen, afzonderlijk te moeten beschrijven. Als men wordt aangevallen, ontspint zich de eene handeling uit

de andere; men treedt daartegen op zonder zich dadelijk af te vragen tot op *welke* bladzijde men met het gevecht reeds gevorderd is en *welke* wijze van aanval gevolgd wordt, iets wat de vijand trouwens meermalen zelf vooraf niet zal weten en hetgeen dan ook veilig aan den lateren geschiedschrijver kan worden overgelaten.

Ook is achterwege gebleven de bepaalde aanwijzing van geschutsoorten, kalibers en afstanden; daarentegen de *meer mobiele aard* van den toekomstigen vestingslag op den *voorgrond* gesteld die, hoe passief ook door den verdediger gevoerd, dan toch door diens vuurwerking *zeer actief*, *zelfs agressief*, kan wezen. Ontegenzeggelijk zijn er zaken, gelijk b.v. herhaalde stelling-verwisseling, die geheel afhankelijk zijn van het terrein, beschikbaar geschut, personeel en verdere arbeidskrachten; doch niets belet deze, in de omstandigheden waarin men gesteld is, slechts in zoover toe te passen als mogelijk of zelfs oordeelkundig is.

Op deze wijze voorkomt men tevens dat onderscheid behoeft te worden gemaakt tusschen *veld-*, *positie-* en *zware* batterijen, waarvan de aanwending zich nu in verband met de opdracht regelt.

De eigenaardigheden verbonden aan het optreden van snelvurend geschut zijn niet genoemd, omdat men dit onderwerp bij een beschouwing over de Amsterdamsche stelling tot een afzonderlijk punt van onderzoek heeft willen maken.

De overige onderdeelen buiten beschouwing latende, zij alleen vermeld, dat men het geheele hoofdstuk batterijbouw in beknopten vorm, deels zelfs op de wijze van het Vademecum van Kromhout, dat steeds van zooveel dienst was, wil opvatten.

Bij de dekkingsmiddelen omschrijve men het stellen van blindeeringen, groote en kleine nissen en het maken van waarnemingsstanden.

De typen van batterijen, in verschillende omstandigheden te bouwen, kunnen door teekeningen met korte omschrijving worden aangegeven.

Bij het „Gebruik van draagbaar spoor" is aanmerkelijke besnoeiing van de bestaande aanwijzing in acht te nemen, doch

aanvulling noodig, b.v. betreffende het grondvervoer met kipkarren en het transport van boomstammen.

De dienstregeling in forten en in tusschen-batterijen moet van nieuws af aan ontworpen worden.

Bij de beddingen kan men volstaan met teekeningen en korte aanwijzingen.

Het beddinghout zelf *dient* vroeg of laat *verandering* te ondergaan. Bij breeder beddingen ten behoeve van het grootere schootsveld zal gebruik van hout van afmetingen, die in den handel voorkomen, boomstammen en rails als onderliggers, eisch worden. Er zullen te veel beddingen noodig zijn om alleen reglementair hout te kunnen bezigen.

Wat de seindienst betreft, is deze in optische en electrische te verdeelen. De optische omvatte een *zeer beperkte*, voor artilleristische doeleinden, en verder het gebruik van het Morse schrift met afkortingen. Moge het stelsel *Vrede* voor de kustartillerie de voorkeur verdienen, bij de vesting-artillerie geeft men aan het Morse-schrift de voorkeur.

De telegrafische en telefonische overbrenging worde niet verder behandeld dan noodig is voor het kader, aangewezen om in uitkijken (observatie-wachten) en waarnemingsstanden dienst te doen.

Algemeene wenken voor het optreden der verdedigende artillerie.

Vóór de opening van het vuur door de belegerings-artillerie.

Het front van aanval is nog niet bekend.

De verdediger zal trachten den aanvaller in zijn opmarsch ter insluiting, bij de uitvoering daarvan en bij zijn verdere handelingen te storen en hem tot ver af blijven te dwingen. Het bieden van den langst mogelijken tegenstand en dientengevolge het winnen van tijd, zal steeds het streven van den V. wezen.

De batterijen van zwaar kaliber met groot schootsveld der eerste bewapening zijn bestemd om het geheele voorterrein onder vuur te nemen.

Naast die zware batterijen, waarvan de vuursnelheid betrekkelijk gering is en die niet voldoende zijn voor het troepengevecht, zijn een grooter aantal batterijen van middelbaar kaliber noodig die, zoodra de vijand binnen vuurbereik komt, aan de beschieting deelnemen.

Niet bekend zijnde met de volgende handelingen van den A. zal men voor deze laatste batterijen meerdere voorbereide stellingen maken, om desvereischt de bewapening van zekere gedeelten der stelling aanzienlijk te vermeerderen. Daarbij worden vooraf voorzieningen getroffen, opdat het daarvoor bestemde geschut spoedig in batterij kome en de munitie toevoer in korten tijd geschiede.

Een gedeelte dezer batterijen van middelbaar kaliber en verder de lichte batterijen zijn als *verplaatsbare* aan te merken en worden tot het groepspark gerekend.

Een van de werkzaamste middelen om de insluiting te vertragen is, als de bezetting sterk genoeg is en de terreinsgesteldheid het toelaat, het vasthouden van bevestigde stellingen

in het voorterrein. De tijd, benoodigd om die te nemen, komt den V. ten goede om zijne verdere maatregelen *in* de linie te treffen en dien arbeid te voltooien.

Dergelijke voorgelegen steunpunten worden bewapend met licht geschut, en *bestreken* door het zware en middelbare van de stelling.

Het optreden van het geschut in de linie, zoowel in de vaste opstellingen, als in de toevallige ter versterking van het vuur, is tweeledig.

Deels worden bepaalde doelen beschoten, b.v. zal men het vooruitgaan van troepen beletten, arbeid verhinderen of althans storen, vurende batterijen beantwoorden.

Daarvoor is snel, goed gericht en zorgvuldig waargenomen vuur noodig van een groote geschutmassa om spoedig een bepaald effect te verkrijgen.

Anderdeels zal men dag en nacht, naar een vastgesteld plan, voortgezet doch langzaam vuur geven op zekere terreinstrooken als wegen, dorpen, kruispunten, plaatsen voor depôts of batterij-aanleg geschikt, zonder dat van de aanwezigheid van een bepaald doel daar ter plaatse nog iets behoeft bekend te zijn. Op die wijze wil men den A. beletten daarvan gebruik te maken of hem tijdens de benutting schade toe brengen.

Voor de eerste bestemming zijn alle kalibers te gebruiken; voor de laatste bij voorkeur de zwaardere batterijen met aanwending van het GKT-vuur of, boven het bereik van dit projectiel, van G-vuur.

Het front van aanval is aangenomen.

De handelingen van den V. moeten in dit tijdperk vooral geleid worden door de beginselen om:

1°. niet datgene te doen, waartoe de A. hem wil dwingen;

2°. bedacht te zijn op de schijnaanvallen en demonstratiën van den A., die den V. zoolang mogelijk aangaande het juiste front van aanval in onzekerheid zullen laten.

De zware batterijen zullen zich alzoo niet laten verleiden om alleen tegen 's vijands geschut te gaan schieten, doch blijven hunne opdracht volgen om het voorterrein stelselmatig onder vuur te houden en den arbeid te storen. Versterking

met middelbaar kaliber is daarvoor noodig, zoowel uit vaste als toevallige opstellingen, die zoo mogelijk aan het vijandelijk geschutvuur onttrokken, of althans gemaskeerd zijn. Deze batterijen zetten de handeling van het onveilig maken voort en nemen verder in de vuurpauzen aan de beschieting der vijandelijke batterijen deel.

De andere batterijen, vrij opgesteld met groot schootsveld, zullen trachten het vijandelijk geschut, dat in het voorterrein optreedt, onder krachtig kruisvuur te nemen en de intensiteit daarvan, zoodra die voor den V. nadeelig blijkt, te doen ophouden. Bijzaak voor deze batterijen in de vuurpauzen is het verontrusten van den A. in het voorterrein.

Opmerkzame waarneming van alle vijandelijke maatregelen, deze *tijdig te erkennen* en *naar waarde te schatten*, *oordeelkundige aanleg* van nieuwe geschutstanden, het *beschikbaar* hebben van *meerdere vuurmonden ter versterking*, *doelmatige* aanwending daarvan naar *plaats* en *kaliber*, zijn in dit tijdperk *de plichten van den V. om de plannen van den A. bijtijds te verijdelen.*

Ontdekt de V. voorbereidingen op grootere schaal, die hem aanleiding geven de voorgenomen beschieting van een fort of een batterijgroep te onderstellen, zoo kan hij meestal niet weten of dit slechts een schijnaanval is; in het bijzonder niet als dergelijke handeling tegenover meerdere fronten geschiedt.

Toch zal men, niettegenstaande die onzekerheid, *tegen elken dergelijken partiëelen aanval dadelijk*, *bij voorkeur met overmacht optreden.* Want als het niet gelukt in zulke gevallen het vuur van den A. spoedig na zijn eerste optreden volledig te *onderdrukken*, zoo laat het zich bij de tegenwoordige treffkans en uitwerking der projectielen verwachten, dat het beschoten eigen werk in korten tijd tot verder gebruik als geschutopstelling ongeschikt zal zijn en een schade zal hebben geleden, die van ongunstigen invloed op het verdere verloop der verdediging zal zijn.

Zelfs als de V. in het begin der beschieting ergens geheel verrast wordt, mag hij het geheele spel niet als verloren opgeven. Voorbereide nieuwe opstellingen en aanvoer van ander geschut moeten hem in staat stellen of uitzicht geven om het evenwicht spoedig te herstellen.

Daarom heeft de V. op alle fronten eene voldoend sterke en gevechtsvaardige *groepsreserve* noodig, afgescheiden van de *hoofdreserve*. Deze laatste is bestemd om den strijd op te nemen tegen de belegerings-artillerie, zoodra die in het eens vastgestelde front van aanval opmarcheert, en mag niet vooraf over verschillende fronten verdeeld zijn, waartoe men zich door schijnaanvallen kan laten verlokken.

Als geschut voor de groepsreserve bestemt men dat, hetwelk tegen matig sterke aarddekkingen kan optreden, daarbij in aanmerking nemende dat de strijd op zeer groote afstanden zal beginnen.

Met de opstelling der groepsreserve wordt niet gewacht tot op de verschijning des vijands; reeds te voren is bij de bewapening een gedeelte opgesteld en verder een voldoend aantal batterijstanden met het noodige overcompleet voor stellingverandering gereed gemaakt. Ook voor gronddepôts voor later nog aan te leggen versterkings-batterijen wordt zorg gedragen.

Het geschut der groepsreserve komt niet binnen de forten, doch gemaskeerd in batterijen daarbuiten. Een fort, aan zich zelve overgelaten, zal tegenover den A. altijd in de minderheid blijven; wel kan men de verdedigingskracht door pantsering doen stijgen, doch dit is niet voldoende; men moet den vijand niet alleen weêrstaan maar ook tot zwijgen brengen. Dit is alleen te verkrijgen door het fort indirect te versterken tengevolge van het concentrisch optreden bij stijgend vuur-tempo, van batterijen buiten af.

In het fort *kan* men op den hoofdwal plaatsen de stukken noodig tegen den A., *alvorens* deze met belegeringsgeschut optreedt; toch doet men dikwerf beter die alléén in het terreplein op te stellen. Overigens moeten in het fort slechts aanwezig zijn de vuurmonden, welke tegen den stormenderhandschen aanval dienen. Om de laatstbedoelde stukken in het beslissend oogenblik te kunnen gebruiken, zullen zij door maskeering en dekking beveiligd zijn en spoedige verandering van doel, groot schootsveld en snelle bediening, toelaten.

Alle andere vuurmonden komen *in beginsel van den aanvang af buiten het fort*. De verplaatsing *na* de opening van het vuur

door de belegerings-artillerie zou zeer gevaarlijk kunnen wezen.

De batterijen van den V. zullen alle voordeelen van de belegerings-batterijen hebben, wat betreft dekking, maskeering, kleine weinig opvallende doelen; door de langere voorbereiding is voor betere dekking van manschappen en munitie zorg te dragen; evenzoo voor stormvrijheid en een groot schootsveld om ieder punt van het voorterrein onder kruisvuur te nemen. Omdat de vooraf ingenomen opstellingen het nadeel hebben van niet geschikt te zijn voor alle eventualiteiten, is daarin door het maken van meerdere reserve-opstellingen tegemoet te komen.

De batterijen mogen, zoowel wat personeel als munitie betreft, *niet* door de forten worden voorzien; van het begrip om deze als onderkomen daarvoor te bezigen zal men volledig afstand doen. De talrijke munitie-bergplaatsen worden verspreid aangelegd in het tusschenterrein, gunstig voor de batterijen gelegen en aan vuurwerking en waarneming zooveel doenlijk onttrokken.

Gelijktijdig met het optreden tegen de aanrukkende belegerings-batterijen, waarvan niet met zekerheid bekend is of deze voor schijnaanvallen bestemd zijn, dan wel de voorboden van een ernstigen aanval zullen wezen, neemt de V. zijne verdere maatregelen voor den aanstaanden geschutstrijd.

Hij zal gevolgtrekkingen maken uit de schijnaanvallen; door ingekomen berichten en waarneming verder tot klaarheid komen aangaande het vermoedelijk front van aanval en zich vooraf een bepaald denkbeeld maken van de verdere verrichtingen, ter opstelling van het geschut der hoofdreserve noodig.

Die arbeid wordt voorbereid, en om tijd te sparen *voor een deel reeds uitgevoerd*, daar een te rijkelijke uitvoering, die later geen aanwending vindt, minder nadeelig is dan dat ten slotte de tijd ontbreekt voor behoorlijke inrichting.

De leidende gedachte, die de verschillende detail-bepalingen beheerscht, is dat de V. den A. bij de inleiding van den geschutstrijd met het grootst mogelijke aantal schietvaardige stukken tegenover treedt en de dan nog noodige versterking en verwisseling in een minimum van tijd, bouw- en bewapenings-arbeid volvoert.

Opmerkzame waarneming, oordeelkundige schatting van de handelingen des vijands en rustelooze arbeid zijn daarvoor noodig.

Juiste en vroegtijdige onderkenning van het front van aanval is van het grootste gewicht.

Na de opening van het vuur door de belegerings-artillerie.

De inleiding van den geschutstrijd.

Is het den A. gelukt den opmarsch van zijn belegerings-artillerie te volbrengen en opent hij het vuur, dan zal de V., zoo hij het niet reeds vroeger deed, *dit zoo spoedig mogelijk met overmachtig vuur beantwoorden.*

De vernielende kracht der belegerings-artillerie is, niettegenstaande den grooten afstand, tegenwoordig zoo beduidend, dat men den A. deze niet mag laten uitoefenen zonder weêrstand te bieden.

Tegenover de *onverzwakte* kracht der inleidings-batterijen van den A., zou het den V. niet meer gelukken *later* nog in de gekozen opstelling den geschutstrijd te voeren.

De V. moet integendeel reeds in den aanvang in stelling zijn en voldoende sterk om den eersten opmarsch der belegerings-artillerie te bemoeilijken en zich in zijne positie staande te houden bij den verderen geschutstrijd. Hij kan daaraan voldoen omdat van de omvattende werking der eerste belegerings-batterijen, in de vroegere beteekenis van het woord, thans geen sprake meer kan zijn. De strijd nu, tegen de eerste opstelling ondernomen, is dezelfde als vroeger, toen deze *eerst* tegen de demonteerbatterijen werd begonnen.

Het bovenstaande sluit niet uit, dat de V. zich in geen strijd zal begeven die dadelijk als nutteloos is te beschouwen tegen een vijand, die in gunstiger verhouding verkeert; maar in dit geval zijne krachten zal sparen om deze later, daar waar een gunstige uitslag is te verwachten, met des te grooter overmacht beslissend tot vernietiging van den A. in te zetten.

Bij dit onmiddellijk en overmachtig optreden der V. artillerie zal alles wat in stelling en schietvaardig is, dadelijk in werking treden; de versterking van de hoofdreserve of het nevenfront wordt snel bijgetrokken, in de voorbereide emplacementen ingereden en het vuur geopend.

Het is van belang dat alle gezamenlijk vurende vijandelijke batterijen vuur krijgen; men zal er naar streven, dit effect vol te doen, alzoo front-, echarpeer-, rasant-, verticaal-, G. en GKT-vuur doelmatig vereenigd. Meestal is dit slechts in geringe mate uitvoerbaar daar men ligging, bewapening en beteekenis van de vijandelijke batterijen nog veel te weinig kent om een doelmatige vuurverdeeling te gelasten, en bovendien de eigen opstellingen, tot dusver ingenomen, niet alle gunstig zullen gelegen zijn, hetgeen stelling verandering ten gevolge moet hebben.

Daarom bepaalt men zich *bij het begin der inleiding van den geschutstrijd tot het gelijkmatig bezighouden* der vijandelijke batterijen, door de daarvoor meest geschikte eigen opstellingen.

Gedurende dezen strijd van minstens eenige uren, waaraan allengs meerdere V. batterijen deelnemen, *kan en moet een duidelijk begrip van de vijandelijke plannen verkregen worden* aangaande het belang en gevaar aan de A. batterijen verbonden, omtrent het al dan niet voldoende zijn van eigen krachten; de oordeelkundige verdeeling der eigen batterijen naar aantal, soort en kaliber enz.

Uit die gevolgtrekkingen ontstaan de bevelen, die de V. nu aangaande verplaatsing en versterking van geschut, voorbereiding van nieuwe emplacementen en vooral tot vaststelling der vuurverdeeling ter stelselmatige bestrijding van den A. zal geven.

In plaats van een op- en neêrgaande, afwachtende, algemeene beschieting zal nu eene *stelselmatige vernieling* volgen door de talrijkste, krachtigste batterijen, die de gunstigste schootsrichting hebben, op de gevaarlijkste A. batterijen te vereenigen. Deze tracht men het eerst tot zwijgen te brengen, terwijl men tegenover de andere slechts den evenwichtstoestand behoudt.

Die partij, welke dit standpunt het eerst bereikt, schrijft verder

de wet voor en laat zoodoende de inleiding in een doorvoering van den geschutstrijd overgaan.

Heeft door den loop van zaken de V. de leiding in handen en kan hij verwachten met de aanwezige en spoedig optredende batterijen overmachtig te zijn om de inleiding van den A. af te slaan, *dan moet de V. alles inzetten* om deze, wellicht niet terugkeerende, goede kans van het oogenblik *ten volle te benutten.*

Zijne handelingen, vuurverdeeling en vuurleiding moeten het hem dan mogelijk maken den aanval *geheel te onderdrukken* voordat de vijand voldoende hulp krijgt; de eerste aanval is dan beslist afgeslagen, en op dit gevechtsveld zal de A., althans voorloopig, van het voortzetten of weder opvatten van zijn handelingen afzien en is hij gedwongen eene geheel nieuwe inleiding van den geschutstrijd te zoeken.

Heeft daarentegen de A. overwicht gekregen, dan zal het streven van den meer of minder verrasten V. daarop gericht zijn de overhand terug te krijgen, of ten minste in zoover het evenwicht te herstellen, dat hij werkzaam kan optreden tijdens den geschutstrijd zelve, die de A. dan doorvoert.

Hoe het zij, in een actieve of passieve rol, de V. zal steeds zoodanig moeten manoeuvreeren, dat hij bij de doorvoering eene voldoende hoeveelheid geschut ter rechter tijd op de juiste plaats hebbe.

Op het front van aanval is geen der partijen in staat omvattend op te treden; toch heeft de V. het nadeel van zijn meer excentrisch vuur, dat alleen door hoeveelheid en kaliber van geschut te herstellen is. In *enkele* gevallen zal de V. aan *gene* zijde van het collaterale front de omvatting kunnen verkrijgen.

Heeft de V. noch de overhand, noch kans op een gunstige wending, zoo dient hij te beslissen of hij in de gekozen stelling zal volhouden en daar den verderen geschutstrijd afwachten.

Is er reden te vreezen, dat zijn geschut reddeloos verloren zal zijn voordat versterking optreedt, dan zou het volhouden tot nuttelooze offers aanleiding geven. In dit geval en ook dan wanneer achterwaarts een hoofdlinie voor den geschutstrijd

mocht zijn vastgesteld, doet hij beter daarin terug te gaan om den vijand tot een nieuwe inleiding te noodzaken.

Dan heeft de inleiding, evenals een achterhoede-gevecht, ten doel met betrekkelijk geringe offers het gros tijd tot verdere inrichting te geven. Door samenwenking van alle wapens wordt de voorgelegen slaglinie zoo lang en hardnekkig verdedigd, totdat in de hoofdlinie een nieuwe stelling kan worden ingenomen.

De inleiding wordt door de tusschenbatterijen gevoerd; de batterijen met licht geschut voor het troepengevecht nemen daaraan echter geen deel, daar zij door open opstelling en groot schootsveld te zeer zijn blootgesteld, tegen gedekte doelen weinig uitrichten en in de pauzen van den geschutstrijd alsmede na afloop daarvan dringend noodig zijn voor hunne hoofdopdracht. Zij worden daarom teruggehouden, zelfs achter een goede dekking gesteld onder voorwaarde, dat zij in den kortsten tijd op hunne voorbereide emplacementen kunnen optreden.

Evenzoo is buitengesloten het zware, geschut, dat tijdens de voorbereidende handelingen dienst heeft gedaan en voor den geschutstrijd te weinig werking of dekking zou hebben. Die batterijen, waarbij te voegen de enkele zware stukken die in forten werkzaam zijn geweest, worden, zoodra de inleiding zich duidelijk afteekent, op andere plaatsen aangewend; in vereeniging met de groepsreserven van niet aangevallen fronten vormt dit geschut eene *nieuwe reserve* ter vervanging van de hoofdreserve, die reeds in werking is getreden. Hoe spoediger het aanvalsfront bekend is en tot de wijze van doorvoering van den geschutstrijd besloten is, des te eerder kan men met dien arbeid beginnen en des te beter zullen de verdere resultaten zijn.

De geschutstrijd en zijne beslissing.

Een meer slepend verloop is aan dit tijdperk eigen; uit den loop die de doorvoering van den strijd neemt onder het allengs verbruik van wederzijdsche strijdkrachten en het oprukken der reserven, worden ten slotte tijd en plaats voor de *beslissing* geboren.

Tijdens den geschutstrijd komt het niet alleen aan op het

neêrschieten van den A. doch ook op het *handig manoeuvreeren.* Eerst heeft men de manoeuvres betreffende den opmarsch der batterijen, die voor den eigenlijken geschutstrijd bestemd zijn en die geschieden onder beschutting van het voortgezette vuur der inleidingsbatterijen; daarna volgen de manoeuvres voor de stellingverwisseling, ontstaan doordien de eigen plannen niet overeenkwamen met die van den A.; ten slotte komen de manoeuvres veroorzaakt door het bijtrekken van versterking om den strijd voort te zetten op belangrijke punten, alwaar men tegenspoed heeft gehad of een gunstig gevolg waarvan men slechts bij meerdere macht kan profiteeren. De partij die hierbij het best overdacht handelt, het handigst en meest energiek optreedt, kan ook tegen overmacht de meerdere blijven.

In beginsel leidt de geschutstrijd tot een overwegend *afwerende* houding voor de vesting-artillerie van den V. Steeds zal men de handelingen van den A. vertragen, van gunstige oogenblikken gebruik maken om het verloren evenwicht terug te winnen en den duur van weêrstand te verlengen.

Dit beginsel brengt meê: krachtige vuuruitwerking in front; concentrisch en overmachtig vuur op de gevaarlijkste batterijen, de andere daarbij bezighoudende; verder vuur uit versterkte opstellingen, in of nog bezijden de collaterale fronten, om den vijandelijken vleugel tot zwijgen te brengen, zoodra de A. naderbij komt en dientengevolge zijn vleugel meer bloot geeft. Kan daaraan niet voldaan worden, dan zal de V. bij verlies van een fort van uit die laatste opstellingen den vijand de ruimte ter plaatse voor zijn verdere ontwikkeling betwisten.

Deze handelingen gaan gepaard met groote spaarzaamheid in het verbruik van krachten, zoover als dit is overeen te brengen met de bereiking van het einddoel; taai volhouden tot het uiterste daar waar men overmachtige krachten tot zich trekken of aan zich binden moet; *voor alles echter de meest opmerkzame observatie van de wijze waarop de A. het gevecht leidt, om het gevaar dat daaruit voortvloeit of de zwakten die er zich uit openbaren bijtijds te erkennen en in verband daarmeê te handelen.*

De partij die in den langdurigen, met afwisselend gevolg

gevoerden en de krachten verteerenden geschutstrijd zich het beste staande houdt, brengt de beslissing teweeg als zij over een voldoende geschutreserve beschikt.

Ondertusschen heeft de andere partij hare krachten zoozeer verbruikt, dat zij het evenwicht niet meer herstellen kan.

Bij de beslissing komt het er op aan, den toestand goed te beoordeelen, het juiste oogenblik te onderkennen, met vooraf gereed zijnde reserven den aanval *verrassend* te doen, met *onstuimige energie* doch tevens met *omzichtigheid;* verder door *gelijktijdige opening van het vuur op werkzamen afstand van een groot aantal vuurmonden.*

Van elk resultaat wordt dadelijk geprofiteerd door het vooruitdringen van daarvoor gereed zijnde infanterie en pionniers, die onder bescherming van het artillerie-vuur, de tot zwijgen gebrachte batterijen snel bezetten en die, als men deze niet wil behouden, het materieel en de dekkingen vernielen. Daarmeê gaat gepaard een verder voortdringen van de omvattende batterijen, om de vijandelijke stelling als het ware op te rollen.

De V. draagt zorg het geschut voor het troepengevecht en dat voor de grachtsverdediging in voldoend aantal tot het laatste oogenblik intact te houden, waartoe van gedekte, aan het vijandelijke vuur onttrokken opstellingen gebruik wordt gemaakt en waarbij men vooraf aan dit geschut geen andere bestemming geeft waardoor het reeds vroeger verloren zou kunnen gaan.

Het optreden met deze kanonnen moet altijd verrassend, kort van duur met afwisselende opstelling zijn, om te voorkomen dat de vijand zich daarop inschiet.

Het andere geschut, uit de nederlaag nog bruikbaar terug gevoerd, zal in de strijdlinie worden aangewend om grootere pauzen in het voortdringen en alzoo tijdwinst te verkrijgen. Front- en flankvuur gaan samen om 's vijands flank en zelfs rug bij zijn opmarsch te teisteren. Het optreden van enkele stukken tegen overmacht is als een vruchteloos offer te vermijden, tenzij men daardoor belangrijke krachten van hunne hoofdopdracht afhoudt.

Daarentegen zal een geschutsopstelling, die een tijdelijk en plaatselijk resultaat heeft bereikt, tegen den allengs overmachtigen vijand ook dan stand houden wanneer de strijd tot een nederlaag moet leiden.

Is er gelegenheid om als het ware voet voor voet, dat is van de eene afscheiding tot de andere, te wijken, zoo geve men daaraan gevolg; overigens zette men bij den strijd om de bres alles in, om liever met eere op de wallen onder te gaan, dan den vijand materieel, dat nog niet volledig verbruikt is, vrijwillig over te geven.

J. C. Swaving.

Nog eens „Cavalerie bij eene colonne".

Geachte Hoofdredacteur.

Vergun mij een paar opmerkingen naar aanleiding van uw artikel in het 1e nummer van dezen jaarg., onder bovenstaand opschrift. Met uwe premisse, dat van een, bij eene colonne ingedeeld, eskadron minstens 3 pelotons „zelfstandig" kunnen vooruitgezonden worden, ben ik het volkomen eens. Waar schuilt bij ons echter het gebrek? Het voorschrift op den Velddienst van het Nederlandsche leger maakt wel in werkelijkheid onderscheid tusschen „zelfstandige cavalerie", uitgezonden voor den „strategischen veiligheidsdienst" — onze verkenningstroepen — en die, welke bestemd is voor den taktischen verkenningsdienst, dus den veiligheidsdienst op meer bescheiden schaal. De eerste komt in werkkring overeen met de Duitsche Cavalerie-divisiën in 1870, die het leger dagmarschen ver vooruit gingen en zijne handelingen als met een gordijn bedekten, terwijl zij inmiddels 's vijands sterkte, opstellingen en vermoedelijke voornemens trachtten uit te vorschen, eene taak, die ten onzent waarschijnlijk vervuld zal worden door de zelfstandige cavalerie-brigade, die bij mobilisatie wordt gevormd, terwijl de laatste, die in navolging van het Duitsche voorschrift, ook „zelfstandige cavalerie" genoemd wordt, in werkelijkheid veel meer afhankelijk is van de op haar volgende infanterie-colonne. De namen komen dus overeen, de werkking verschilt echter, zoo al niet in beginsel, dan toch in de uitvoering; een eskadron zelfstandig op meer dan een dagmarsch vooruit te zenden, zooals dit soms bij taktische oefeningen op de kaart geschiedt, gaat de perken te buiten. Die taktisch zelfstandig vooruitgeschoven cavalerie moet de infanterie van een gedeelte van den zeer vermoeienden en tijdroovenden veiligheidsdienst ontheffen, een dienst, die, uitgevoerd op de wijze zooals ons voorschrift het aangeeft, alleen

kan verricht worden als men positief weet, dat de vijand zich in de onmiddellijke nabijheid der colonne ophoudt; anders komt de hoofdcolonne niet sneller vooruit dan een langs den weg kruipende slak. Maar dan mag aan die cavalerie ook niet die algeheele zelfstandigheid gelaten worden, welke die cavalerie-afdeelingen in 1870 bezaten; deze hadden door hare sterkte en de toevoeging van rijdende artillerie een groote innerlijke gevechtskracht, welke haar in staat stelde geheel onafhankelijk van de achter haar volgende troepen op te treden.

Wel degelijk moet men de bij de colonne ingedeelde cavalerie, ondanks haar zelfstandigheid, aan een touwtje houden. Niet door te zeggen, zooals zoo dikwijls geschiedt, dat zij op zooveel duizend meter vóór de colonne moet marcheeren! Aan dien last kan zij eenvoudig niet voldoen, maar laat men alle touwtjes los, dan loopt zij ook in minder dan geen tijd zoover weg, dat de veiligheid van de achter haar volgende infanterie-afdeelingen er in geenen deele meer door wordt verzekerd, terwijl zij zelve gevaar loopt, door overmachtige cavalerie te worden geslagen of tegen een ter verdediging ingerichte stelling te pletter te loopen, alvorens de achter haar volgende infanterie haar op eenigerlei wijze steun aan te bieden. Heeft de jager een jachthond, waarmede gij de cavalerie vergelijkt, niet goed gedresseerd, dan loopt deze, zoodra het „lâchez tout" weerklinkt, zoover weg, dat zijn meester weinig zal profiteeren van het wild, dat ergens ver weg wordt opgespoord en opgejaagd.

Maar hoe nu dat „moreele touwtje" vast te maken? Het geven van opdrachten aan de cavalerie is voorzeker eene moeilijke taak voor den Algemeenen Bevelhebber eener colonne; bindt hij de cavalerie te veel, dan ziet zij niets; laat hij haar te vrij, dan hoort hij niets. Reeds elders vergeleek ik de cavalerie-patrouille met een geweerkogel. Is het wapen goed gericht, dan heeft het projectiel kans van treffen, maar heeft het ook eenmaal den loop verlaten, dan is geen menschelijke macht meer in staat, zijn baan te wijzigen. Zoo ook de cavalerie-patrouille; heeft zij eene duidelijke, juist omschrevene opdracht gekregen, en laat men haar de noodige vrijheid in

de uitvoering, dan komt zij waarschijnlijk ook met berichten terug, maar is zij eenmaal in het voorterrein, dan is zij ook geheel uit de hand en kan men haar gewoonlijk geen nieuwe opdracht meer verstrekken. De ondervinding, bij tal van taktische opdrachten op de kaart opgedaan, heeft mij geleerd, dat de moeielijkheid het best wordt overwonnen, door die zelfstandige cavalerie van terreinafscheiding tot terreinafscheiding te laten vooruitgaan en haar hierachter tot op een te voren bepaald tijdstip te laten halthouden, een tijdstip dat zoodanig is bepaald, dat men kan voorzien dat de infanterie-colonne weder in de nabijheid zal zijn. Deze afscheidingen kunnen verder uiteenliggen, naarmate de cavalerie sterker is, en daar de cavalerie, zoolang de vijand niet ontdekt is, hare patrouilles tot 3 à 4 KM. vooruit kan zenden (V, V. § 247, 6de al.) bezit zij dan nog voldoende vrijheid, om een naderenden vijand op te sporen. Alleen in enkele gevallen, zooals bij de vervolging van een geslagen vijand, waarbij zij diens terugtochtsrichting moet opsporen, zoude ik haar eene algeheele vrijheid willen laten.

Maar steeds late men haar de noodige zelfstandigheid in de uitvoering der gegeven opdracht; of het eene afdeeling is van 3 peletons, dan wel eene patrouille van 3 ruiters, men late haar, na mededeeling van betgeen men van haar verlangt te weten, zelfstandig vooruitgaan en aan den commandant de beoordeeling over van de wijze waarop de opdracht moet worden uitgevoerd, Het ingrijpen in de details van uitvoering door niet tot het wapen behoorende chefs geeft soms aanleiding tot de vreemdste dingen. Kreeg ik toch niet, tijdens mijne detacheering bij de veldartillerie, bij eene manoeuvre van een Algemeenen Bevelhebber den last, „mij met kartetsen in te schieten!“ Hij bedoelde natuurlijk granaatkartetsen, maar ging, zoo gij weet, daarmede zijn boekje nog te buiten.

Ten slotte nog een paar opmerkingen omtrent het peloton, dat gij onmiddellijk bij de infanterie-colonne laat. Wat Uwe indeeling van een gedeelte er van bij de voor- en zijtroepen betreft, daarmede kan ik mij volkomen vereenigen, en ik wilde wel dat het voorschrift op den velddienst dan toestond, of

liever nog voorschreef: om in dat geval alleen op de wegen, door die voor- en zijtroepen gevolgd, infanterie-doorzoekingspatrouilles vooruit te zenden; de marsch van het geheel zou dan minder vertraagd worden.

Minder ben ik het eens met Uwe indeeling van ordonnansen. In oorlogstijd heeft iedere bataljons-commandant en iedere commandant eener afdeeling veldartillerie een ordonnans van het Eskadron Ordonnansen, terwijl een brigade-commandant zelfs over 1 korporaal en 2 huzaren beschikt; mij dunkt, dit is voldoende, te meer daar de adjudanten ook bereden zijn en voor het overbrengen van meer gewichtige bevelen enz. kunnen gebezigd worden. Wil men nu nog een paar huzaren bij den voorhoede-commandant indeelen, best, maar voor eigen veiligheid behoeft hij, noch de Algemeene bevelhebber te zorgen, daar geen van beiden zich gewoonlijk zullen bewegen buiten het terrein, dat door voorhoede, flankpatrouilles, enz. verkend en doorzocht is. Te veel schaadt ook, en wij mogen wel het voorgeschrevene in de „Felddienst-Ordnung" § 52 ter harte nemen, dat zegt dat de cavalerie niet, door indeeling van te veel ordonnansen, onnoodig aan den patrouilledienst mag onttrokken worden. Bovendien wordt dan het voordeel verkregen, dat de zelfstandigheid der onderaanvoerders beter wordt verzekerd.

Gij deelt evenwel nog de Pelotons-commandant, een wachtmeester en 5 huzaren in als „officierspatrouilles." Daarmede kan ik mij evenwel geheel niet vereenigen. Wat is elke verkenningspatrouille en elk verkenningsdetachement anders dan eene officierspatrouille, waarbij de commandant, die de ziel van de waarneming is, (§ 227, 4de al^a.) met het oog op eventueel te verwachten tegenstand, door eene meer- of minder sterke afdeeling wordt vergezeld?

Is het uitzenden van officierspatrouilles noodig, dan moest dit reeds in den beginne geschieden door den Algemeenen Bevelhebber, in overleg met den Eskadrons-commandant, die daarvoor dan de meest geschikte aanvoerders en paarden kon aanwijzen, terwijl dan, zoolang van deze patrouilles nog geen berichten zijn ingekomen, het eskadron zich kan bepalen tot

het uitzenden van enkele patrouilles ter beveiliging (§ 247, 2de al^a., § 259), waardoor van de krachten van man en paard minder zal worden gevergd. Deze officierspatrouilles bewijzen dan later goede diensten door verkenning op de flanken der tegenpartij (§ 250).

M. i. ware het voldoende, $^1/_2$ peloton bij de infanterie-voorhoede in te deelen en de rest onder meer directe bevelen van den Eskadrons-commandant te laten. Versnippering van krachten is altijd af te keuren, maar vooral voor de cavalerie waar numerieke overmacht nog steeds een groot gewicht in de schaal legt.

Mijne „Opmerking" is langer geworden dan ik mij oorspronkelijk voorstelde; ik hoop dat gij haar een plaatsje wilt inruimen.

Met kameraadschappelijke groeten

t. a. v.

Kampen, 7 Maart 1893.

A. S. Russer,
1e Luitenant der Infanterie.

In antwoord op bovenstaande opmerkingen diene, dat ik het bijna geheel eens ben met den Heer Russer.

Waarschijnlijk heb ik mij in mijn geschrift niet duidelijk genoeg uitgedrukt.

Het is mijne bedoeling niet geweest om een eskadron een dagmarsch of meer vooruit te zenden. Het woord zelfstandig echter moet m. i. niet altijd opgevat worden als gelijkluidend met „zooveel dagmarschen vooruit"; maar alleen duiden op vrijheid van handelen, wat aangaat de *richting* en de *snelheid* van beweging. Ik zeide op blz. 55: „Wil men om de een of andere reden niet te ver laten gaan, welnu men geve in de opdracht aan, *tot waar* zij haar verkenning moet uitstrekken . . ." Wanneer men bijv. aan een eskadron de opdracht geeft het terrein te verkennen tot aan deze of gene lijn en aldaar nadere bevelen af te wachten, dan wordt dat eskadron m. i. zelfstandig vooruit gezonden, al is die lijn op slechts eenige uren van ons verwijderd. Het was alleen mijn doel er weder eens op te wijzen, dat die cavalerie in dat geval bijv. haar taak

niet naar behooren *kan* volbrengen als men haar vasthoudt aan een moreel touwtje van zooveel K.M.

Wat de officiers-patrouille aangaat, ook hier loopt de kwestie over den naam. M. i. is wel elke officiers-patrouille een verkenningspatrouille, doch is het omgekeerde volstrekt niet altijd waar, al wordt die ook door een officier aangevoerd. De Inspecteur der Cavalerie zegt hieromtrent het volgende: officierspatrouilles zijn patrouilles, die met hetzelfde doel als de gewone verkenningspatrouilles op verren afstand worden uitgezonden, doch slechts bestaan uit 1 of 2 uitmuntend bereden officieren, alleen door enkele ordonnansen vergezeld, tot het overbrengen van belangrijke berichten en welke officieren, tot uitvoering van hunne opdracht, uitsluitend op hun moed, hunne tegenwoordigheid van geest en de snelheid hunner paarden moeten vertrouwen."

W. Vosmaer.

Een boek over de Tactiek der Infanterie.

Is het aan den eenen kant nu een zeer moeilijk vraagstuk om een handleiding voor de tactiek der Infanterie te schrijven, nu de meeningen omtrent verschillende punten zóó zeer uiteenloopen, dat de „militärische Faust“ zegt:

Der Eine will dabei den Sieg erringen
Durch sogenanntes sprungweis' Vorwärts dringen,
Der and're will dabei das Ziel erreichen
Durch schlangenhaftes Aufdembaucheschleichen,
Ein dritter will dabei im Laufen „schieszen“,

aan de andere zijde kan men gerust zeggen, dat zulk een boek op dit oogenblik in een dringende behoefte voorziet.

Met groote vreugde hebben wij dan ook het verschijnen begroet van het: „Leerboek der tactiek voor de cadetten van alle wapenen, door A. Hoogeboom, Kapitein der Infanterie, en G. J. C. A. Pop, 1e Luitenant der Infanterie, Leeraar aan de K. M. A. Eerste deel. Eerste Gedeelte, Inleiding en Tactiek der Infanterie“.

O. i. zeer terecht hebben de schrijvers gemeend, dat zulk een werk niet alleen moet zijn een leerboek voor hen, die zich bekwamen voor den officiersrang, maar ook een blijvende en trouwe raadsman voor hen, die de schoolbanken ontwassen zijn, een leidraad voor hen, die belast zijn met het geven van onderwijs in dat vak.

Wars van schoolboekerigheid is het op ernstige en wetenschappelijke wijze behandeld en geeft het, naast de zienswijzen van buitenlandsche schrijvers van naam, een eigen meening; iets wat vooral voor weinig ervarenen een eisch is. Zoolang men zelf nog niet door veelvuldige studie en langdurige praktijk een eigen oordeel gevormd heeft, gevoelt men de behoefte aan een houvast. Aan hen, die dieper in de zaak willen doordringen, is door tal van bronnen de weg gewezen tot verdere studie op tactisch gebied.

In dezen tijd van afbrekende kritiek zal wellicht deze of gene het boek wat uitgebreid vinden, doch de schrijvers zeggen in hun voorwoord terecht: „aan den leeraar zij het overgelaten te bepalen, welk gedeelte bij aanvankelijk meer vluchtig of in het geheel niet wenscht te behandelen".

Wij voor ons zijn den schrijvers èn in het belang van het onderwijs, èn in het belang van een ieder, die het boek ter hand neemt, dankbaar, dat zij niet de duidelijkheid aan de kortheid hebben opgeofferd.

Gaan wij thans enkele punten van het boek na.

In eene korte inleiding worden verschillende beroeps-termen verklaard; geen droge opsomming echter van bepalingen, maar eene geleidelijke bespreking van de gebruikelijke benamingen. De verdeeling in elementaire en toegepaste tactiek wordt even aangegeven, maar gelukkig dadelijk weer losgelaten, omdat deze verdeeling o. i. onnuttig en onpraktisch is. De schrijvers zeggen hieromtrent: „van een wetenschappelijk standpunt gezien, is deze onderscheiding niet streng vol te houden en binnen zekere grenzen alleen dan logisch, als de elementaire tactiek uit de toegepaste afgeleid en alzoo de analytische methode gevolgd wordt, omdat, bij het bepalen van de bovengenoemde grondslagen voor het gevecht van elk wapen in het bijzonder, de inwerking der andere wapens feitelijk niet buiten beschouwing mag en kan blijven".

De schrijvers maken dan ook eene andere verdeeling en zullen in het eerste deel de tactiek behandelen der afzonderlijke wapens en in het tweede deel die der verbonden wapens.

Bij de bespreking van de bewapening wordt o. a. een zeer belangrijk vergelijkend overzicht gegeven van de trapsgewijze ontwikkeling der in Nederland ingevoerde of waarschijnlijk in te voeren draagbare wapenen: Snider, Beaumont — Vitali en Mannlicher.

Ook de tabellarische overzichten der in verschillende rijken aangenomen colonne- en linievormen komen ons zeer nuttig voor.

Een groot hoofdstuk wordt gewijd aan het vuur der infanterie en eene uitvoerige beschouwing gegeven over de uitwerking daarvan, de vuursoorten en de vuurleiding, terwijl door voor-

beelden eene toepassing gemaakt wordt op het vuur tegen artillerie en cavalerie.

De schrijvers zeggen hieromtrent o. a.: „de uitwerking van het infanterievuur op in stelling staande vuurmonden wordt meestal zeer overschat", en zij berekenen dat een sectie infanterie van 40 geweren, op 1200 M. van de artillerie verwijderd zijnde, 120 patronen per man zou noodig hebben om stuk voor stuk eener batterij buiten gevecht te stellen.

Bij de behandeling van het infanteriegevecht wordt eerst de technische uitvoering van aanval en verdediging in het algemeen besproken en daarna een hoofdstuk gewijd aan de tactische grondslagen daarvan, terwijl eindelijk eene toepassing wordt gemaakt door een uitvoerige uiteenzetting van de handelingen van aanvaller en verdediger bij den aanval van een bataljon infanterie op eene verdedigende stelling, welke door eene compagnie bezet is.

Het aanhangsel bevat verschillende tabellarische overzichten omtrent sterkte, samenstelling enz. van Nederlandsche en buitenlandsche afdeelingen, waaruit veel te leeren valt en welke van groot nut kunnen zijn bij de bestudeering van aanverwante onderwerpen en het houden van tactische oefeningen.

Verder bevat het werk eenige platen, waarop de verschillende bewegingen aangegeven zijn, terwijl een serie van grafische vergelijkingen van kogelbaan, bestreken ruimten, arbeidsvermogen enz. van geweren van 6,5, 8, 11 en 17 m. M. op duidelijk sprekende wijze aantoont, hoe het ballistisch vermogen grooter wordt bij het verminderen van het kaliber.

Gaarne brengen wij den schrijvers hulde voor het welslagen van hun moeilijken arbeid en eindigen met den wensch, dat velen, zeer velen het boek zullen lezen, herlezen en bestudeeren, en gaarne zouden wij hen willen toeroepen: „lees ook *tusschen* de regels en denk aan de woorden van Multatuli:

„Hebt ge 't Idee wel gelezen,
niet dat ik neerschreef op enne,
Maar dat ik niet schreef op 't wit
tusschen enne ... en enne plus een?"

W. Vosmaer.

Eenige aanhalingen uit: „L' artillerie de campagne en liaison avec les autres armes," par le colonel Langlois.

L' artillerie de campagne ne doit pas chercher la destruction du point d' appui, mur, localité, tranchée-abris, ouvrage de campagne, etc.; elle doit viser surtout le défenseur.

... l' histoire enseigne que l' infanterie, dans un village, a toujours pu continuer une défense énergique, tant qu'elle a eu des cartouches ou qu'elle n'a pas été chassée par l'incendie....

... combien il nous paraît désirable de mettre les projectiles de campagne en état d' allumer facilement des incendies; l' incendie est le plus sûr moyen de déloger une bonne infanterie d' une localité qu'elle occupe.

.... aussi, dans les deux dernières campagnes (66 et 70), la mise hors de service d' une pièce, l' explosion d' un caisson deviennent presque une exception; ce n' est plus là l' effet principal que doit se proposer l' artillerie.

Il faudra manier beaucoup la terre et la manier judicieusement et avec rapidité, dans l' artillerie comme dans l' infanterie, non pas pour s' immobiliser, mais, au contraire, afin d' assurer sa propre liberté d' action, car, à l' abri du feu, on peut attendre et choisir son moment.

C' est ainsi que l' artillerie peut agir en masse et en se multipliant par le mouvement, par la mobilité.

.... tirer sur l'ennemi qu'il importe le plus de détruire du point de vue tactique, sur l'ennemi le plus dangereux, non pas pour l'artillerie elle-même, mais pour l'armée.

Dans beaucoup de cas une artillerie inférieure en nombre peut, en manoeuvrant, profiter, soit des couverts du terrain, soit des fautes de l'adversaire, pour s'assurer successivement sur certains points la supériorité locale du nombre.

L'effet dépend moins du nombre des pertes que de la rapidité avec laquelle ces pertes se produisent....

Pour nous, la forme du combat de l'artillerie à shrapnels est la suivante: réglage large, prompt et sûr, suivi d'un tir échelonné à toute vitesse.

La caractéristique des feux de l'artillerie à shrapnels est, selon nous, le tir par rafales, toujours à portée décisive.

Nous croyons qu'on se trompe étrangement sur la possibilité d'utiliser les grandes portées du canon et sur l'action lointaine de l'artillerie; cette action dépend non seulement des qualités balistiques de la bouche à feu, mais surtout de la visibilité des objectifs, visibilité qui diminue rapidement avec la distance....

L'artillerie doit tendre à devenir plus tactique.., et.... moins technique; ce qui n'implique nullement l'idée d'une instruction première moins scientifique.

Aussi nous avons tout intérêt aujourd'hui à mettre en action le minimum de bouches à feu susceptible de produire sûrement l'effet voulu, dans le temps voulu, d'abord pour dévoiler le moins de forces possible....

Boekaankondiging.

Gedenkboek ter herinnering aan de Feestviering van het korps Rijdende Artillerie, door N. J. A. P. H. van Es, Kapitein der Rijdende Artillerie. — Arnhem, Coers en Roest. — 1893.

Er is wellicht geen korps, dat meer aan zijn traditiën hecht dan de Rijdende Artillerie en waarbij de officieren zóó vasthouden aan de gebruikelijke formaliteiten. Deze mogen wellicht aan sommigen vreemd toeschijnen, het is een feit dat daardoor een geest van aaneensluiting geboren en in stand gehouden wordt, die nuttig werkt of werken kan op hen, die deel uitmaken van dat korps. Die traditiën, die gebruiken, zij zijn het onzichtbare vaandel, dat allen samen houdt in oogenblikken van gevreesde afvalligheid.

Geen wonder dan ook dat, toen de Rijdende Artillerie haar eeuwfeest vierde, de behoefte gevoeld werd die «zoo heuglijke gebeurtenis in geschrifte op te stellen».

En wien kon die taak beter opgedragen worden dan aan den schrijver, die niet alleen met hart en ziel Kapitein der Rijdende Artillerie is, maar zulk een hoog ontwikkeld artistiek gevoel heeft.

Hoewel hij zelf slechts enkele teekeningen daarvoor maakte en het leeuwenaandeel overliet aan den begaafden kunstenaar, den zoo algemeen bekenden schilder Hoynk van Papendrecht, zijn wij het verschijnen van dit schoone kunstwerk toch in hoofdzaak aan hem verschuldigd, die de leiding van het geheel op zich nam.

Versierd door talrijke uitnemende illustraties van Hoynk, Staring, Geerlings en van Es, allen in de artistieke wereld *wel* bekend en geornementeerd door Colenbrander, den schepper van «Rozenburg» en Roskam, vormt dit gedenkboek een schoon geheel, waarin de gebeurtenissen van die dagen aan de vergetelheid zijn ontrukt.

Wanneer men hen ooit gezien heeft met hun zware en langharige kolbakken en fier opgeheven hoofden, in snellen gang in batterij komende op een paarschbruine herfsthei, scherp afteekenend tegen de donkerbewolkte Septemberlucht, terwijl even daarna de witte rook der schoten met donderend geweld door alles heenvaagt, dan zal men zich niet verwonderen dat zooveel artisten zich aangetrokken gevoelen tot dat bij uitstek schilderachtige korps.

Voor hen, die het voorrecht hadden die feesten bij te wonen, zal

dit werk steeds een aangename en blijvende herinnering zijn aan «de schoone dagen van 20—23 April», terwijl het in de toekomst met de «Korte Geschiedenis» van den Kapitein Viruly van Pouderoyen een bron zal vormen bij de bestudeering van de geschiedenis van het korps en van de verschillende daarbij gebruikte uniformen.

De Groote Oorlog van 189—, naar het Engelsch bewerkt door B. W. Mensing, Directeur van de Militaire School te Haarlem. Met een voorrede van Majoor L. de Vlaming. — Met talrijke illustraties en oorlogskaarten. — Haarlem, De Erven F. Bohn. — Prijs *f* 4.50.

De 6e en laatste aflevering van dit werk, waarop wij vroeger reeds de aandacht mochten vestigen, is verschenen, zoodat het thans voltallig is.

Het zij ons vergund nogmaals er op te wijzen, hoe in dit werk door de schrijvers getracht is een schets te geven van den toekomstigen loop der gebeurtenissen, zooals zij, naar het oordeel van militaire en staatkundige autoriteiten, den grooten oorlog zullen voorafgaan, welke, wellicht binnen een niet ver verwijderd tijdstip zal uitbreken.

Wij lezen hierin hoe een moordaanslag op den Vorst van Bulgarije de aanleidende oorzaak is van een oorlog, waarin bijna geheel Europa betrokken is.

Laat ons hopen, dat de voorziening van de schrijvers in zooverre uitkomt, dat ons land, evenals in hun boek, ook in de werkelijkheid verschoond moge blijven van de rampen en verwoestingen van dergelijken Europeeschen krijg.

Marine-toestanden. Nog vijf heilige dagen, door Pantser. — Helder, de Boer — 1893.

Door dezen overdruk uit het tijdschrift «de Landsverdediging» hoopt de schrijver zijn denkbeelden in een ruimer kring van lezers bekend te doen worden, en zij verdienen dit ontegenzeggelijk.

Hoewel wij als leek niet kunnen en mogen beoordeelen in hoeverre: «het ijdeltuitig, noodlottig vlagvertoon schadelijk is in principe, in uitvoering en in de gevolgen», noch welke bezwaren er zijn tegen hetgeen den schrijver wenschelijk voorkomt met het oog op de verdeeling van traktementen, enz. enz., durven wij met gerustheid de talentvolle betoogingen ter lezing aanbevelen aan een ieder, die belang stelt in het wapen onzer marine.

Zij zijn der overweging ten volle waard.

De Militaire Pen. Voorschriften betreffende de briefwisseling en rapporten over dienstzaken, door H. Koppen, Kapitein der Infanterie. — Arnhem, Coers en Roest. — 1893. Prijs *f* 0.75.

Dat van dit welbekende werkje reeds een 3de druk moest verschijnen, is een bewijs dat het door velen wordt gebruikt. Deze nieuwe uitgave is herzien en vermeerderd, o. a. met de voorschriften, welke omtrent militaire briefwisseling in het R. M. van 92 zijn gegeven; die omtrent vrijstelling van briefport 92, die omtrent regeeringstelegrammen van 91 enz.

Eene aanbeveling van dit werkje achten wij geheel overbodig, daar het zoo algemeen en gunstig bekend is; doch wel kunnen wij een ieder aanraden zich deze nieuwe uitgave aan te schaffen, omdat in den tweeden druk de bovenvermelde nieuwe voorschriften natuurlijk gemist worden.

De Schrijver houde ons echter eene kleine opmerking ten goede en wel de volgende: de titel Weledelgestrenge wordt gegeven aan iemand, die gepromoveerd is in de Rechten, m. a. w. die recht heeft op den titel Mr. (al is hij geen advocaat); terwijl allen, die in een der andere faculteiten gepromoveerd zijn en alzoo den titel Dr. mogen voeren, recht hebben op het praedicaat WeledelZeergeleerde. Een directeur of leeraar eener hoogere burgerschool, die Mr. in de Rechten is, krijgt dus den titel Weledelgestrenge.

Briefwisseling en Rapporten over dienstzaken. Voorschriften, verzameld ten behoeve van het onderwijs aan de korporaals, die tot onderofficier worden opgeleid. — Helder, de Boer — 1893.

In dit werkje is alleen dát opgenomen, wat een onderofficier, op detachement zijnde, bij zijne briefwisseling kan te pas komen, zoodat het uit den aard der zaak veel beknopter en dus goedkooper kan zijn dan de «Militaire pen».

Overzicht van merkwaardige opstellen in buitenlandsche tijdschriften.

Wochenblatt.

No. 74. Bajonet-op.

No. 75. Gevechtsbevelen gedurende de manoeuvres.

No. 76. Besparing van krachten der paarden bij najaarsoefeningen.

No. 77. Verminderde afstanden bij de Veld-Artillerie.

No. 78. Gevechtschieten op het Alt Vater-gebergte.

No. 79/80/81. Overzicht uitvindingen op chemisch en technisch gebied.

No. 84/85. Ondergang van de Victoria.

No. 86. Cavalerie-charges in Vredestijd.

No. 87. Uitvindingen op chemisch-technisch gebied.

No. 88. Achterlaadmortieren in N.-Amerika.

No. 89. Artilleristische beschouwingen over manoeuvres. — Manoeuvres bij Krosnoe-Seloe. — Vrijwillige schietoefeningen in Zwitserland.

No. 90/91. De Keizer-manoeuvres in Elzas Lotharingen. — Draagbare tenten. — Strategische veiligheidsdienst der Cavalerie.

Revue Suisse.

No. 8/9. Opmerkingen over de organisatie der Zwitsersche Infanterie. — Sterkte der Fransche en Duitsche strijdkrachten.

No. 10. Nieuwe draagbare wapenen in de Ver. Staten van Noord-Amerika. — De groote manoeuvres in Frankrijk.

Organ.

1893. 47 Bd. 2 Heft. Van Metz naar Sedan.

47 Bd. 3 Heft. Geschutstellingen bij den aanval op versterkte plaatsen.

Jahrbücher.

September. Duitsch-Fransche pennestrijd over pantsertorens. — Verhouding van Infanterie en Cavalerie in het gevecht. — Het kleinste kaliber voor geweren. — De Kruissers in de toekomstige oorlogen.

October. Het Fransche leger in 1889. — Oefeningen voor den geneeskundigen dienst bij de manoeuvres. — Gibralter en de Middellandsche zee — Nieuwe Russische voorschriften voor het schieten met kleinkaliber geweren. — Het Fransche leger sedert

1889. — Oefeningen in den geneeskundigen dienst te velde. — Het nieuwe Russische schietvoorschrift. — Ondergang der Victoria.

Cercle.

No. 35. Honden te velde. — Normaal geweer-kaliber.

No. 36/37. Nieuwe instructie voor het schieten der Artillerie bij het Italiaansche leger. — Normaal geweer-kaliber.

No. 37. Het Zwitsersche leger in 1892. — Fransche marine-manoeuvres van Engelsche zijde beoordeeld.

No. 38. De groote manoeuvres van 1893. — Nieuwe Instructie voor het vuur der Italiaansche Artillerie. — Het Zwitsersche Leger in 1892.

No. 39. Groote manoeuvres in 1893. — Het Duitsche voorschrift over de veldversterking. — Het Zwitsersche leger in 1892.

No. 40. Lichte bruggen voor Infanterie. — Groote manoevres in 1893.

No. 41. Groote manoeuvres in 1893. — Instructie voor de Italiaansche Artillerie.

No. 42. Voorposten-manoeuvres bij het 8ste Linie-Regiment. — Het Duitsche Reglement voor de veld-versterkingskunst.

No. 43. De okhotniki (volontairs) in Rusland en de nachtgevechten.

Art. u. Geniewesens.

No. 8—9. Aanval van vestingen. — Het Deensche verdedigingsstelsel. — Automatische tempeersleutels. — Het schieten tegen luchtballons.

No. 10. Electrische spoorwegen. — Hulpmiddelen op het schietterrein te Sevran—Livry.

Internationale Revue.

Augustus. Gevangenen in den oorlog van 1870. — De slag bij Spicheren. — De Staten aan den Beneden Donau. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen.

September. Organisatie van een modern Eskader. — De slag bij Spicheren. — De mobilisatie der Britsche Vloot. — Aanval en verdediging van versterkte plaatsen.

October. Het drievoudig verbond in den Europeeschen Statenrij. — Nachtgevechten. — Aanvulling der munitie te velde.

Revue Maritime.

Septembre. Historisch overzicht der nautische instrumenten. — Studie over de civiele en militaire organisatie in China. — Historisch overzicht der Fransche Marine.

Octobre. Aanteekeningen over Dahomey. — Statistiek der schipbreuken in 1891.

Seewesens.

VI—VII. Over landingen, Administratie en Organisatie der Marine van de Ver. Staten in Noord-Amerika.

VIII—IX—X. De torpedo en het snelvurend geschut van groot kaliber.

Revue Générale.

Août. Diamantbewerking. — Susékota. — Hôtel Rombouiltet. — Algiersche Sahara.

Septembre. Herziening van de Grondwet in Belgie. — Hôtel Rambouillet. — Een wedstrijd te Lausanne. — Te Chicago.

Octobre. Geschriften over de revolutie. — De tentoonstelling te Chicago.

Etranger.

Août. Instructie der Duitsche Cavalerie in 1892. — Leidraad schieten met veldgeschut in Duitschland. — Kader-vermeerdering in Oostenrijk.

Septembre. Het Servische leger in 1893.

Revue du Génie.

Juillet. Août. Hoe het Fransche leger uit Versailles in 1871 in Parijs is gedrongen. — Cavaleriekazerne in Vincennes.

Legermuseum
00291986